

**EWALUACJA WSPARCIA DORADZTWA ZAWODOWEGO
W OBSZARZE OŚWIATY**
Badanie wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER
Raport końcowy

Poznań, lipiec 2022

Raport końcowy

Ewaluacja wsparcia doradztwa zawodowego w obszarze oświaty.
Badanie wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER

Zamawiający:

Ministerstwo Edukacji i Nauki

ul. Wspólna 1/3, 00-529 Warszawa

Wykonawca:

Piotr Fuchs Smart Research

ul. Wojskowa 5/73, 60-792 Poznań

Piotr Fuchs Smart Research

Autorzy raportu końcowego:

Piotr Fuchs (red.)

Zofia Rutkowska

Elżbieta Stosio-Sielach

Piotr Stronkowski

Badanie ewaluacyjne współfinansowane przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Poznań, lipiec 2022

Spis treści

Spis treści.....	1
Streszczenie.....	3
Summary	7
Wykaz skrótów	11
1 Wprowadzenie.....	12
2 Metodologia badania.....	17
3 Kontekst prawny	20
4 Ustalenie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego	31
4.1 Wprowadzenie metodologiczne.....	31
4.2 Osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego	35
4.2.1 Osiągnięte wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego ogółem oraz w podziale na województwo mazowieckie i pozostałe województwa	35
4.2.2 Zróżnicowanie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w poszczególnych typach szkół.....	37
4.2.3 Zróżnicowanie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w poszczególnych makroregionach i województwach.....	45
5 Wpływ PO WER na funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach	51
5.1 Logika interwencji projektowej	51
5.1.1 Wsparcie doradztwa zawodowego w PO WER	51
5.1.2 Projekty realizowane w Działaniu 2.14 na rzecz doradztwa zawodowego.....	55
5.1.3 Wsparcie doradztwa zawodowego na poziomie regionalnym	64
5.1.4 Komplementarność z ZSK.....	65
5.2 Zmiana sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego w okresie realizacji PO WER ..	70
5.2.1 Porównanie wyników badań ankietowych szkół dotyczących doradztwa zawodowego przeprowadzonych w 2015 r. i 2022 r.	71
5.2.2 Zmiana sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego w opinii przedstawicieli szkół oraz trenerów.....	82
5.3 Efekty szkoleń trenerów i nauczycieli.....	86
5.3.1 Efekty szkoleń dla trenerów	86
5.3.2 Efekty szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych	89
5.4 Rola materiałów wspierających doradztwo zawodowe	91

5.4.1	Analiza materiałów multimedialnych pod kątem stereotypów na temat zawodów męskich i żeńskich	102
5.5	Ocena wpływu PO WER na funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach	108
5.6	Ocena wpływu doradztwa zawodowego na szanse zatrudnieniowe absolwentów	137
5.6.1	Ocena zajęć z doradztwa zawodowego	137
5.6.2	Efekty doradztwa zawodowego	146
6	Zidentyfikowane bariery i luki w dostępie do wysokiej jakości doradztwa zawodowego	149
7	Kierunki rozwoju doradztwa zawodowego w perspektywie FERS	159
8	Wnioski i rekomendacje	163
9	Spis tabel i wykresów	167
10	Bibliografia.....	173
11	Aneks metodologiczny - opis podejścia metodologicznego do pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego	175
11.1	Wprowadzenie.....	175
11.2	Kryteria uznania szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami	176
11.3	Pomiar osiągniętej wartości wskaźnika na poziomie operacyjnym	180
12	Inne aneksy.....	185
12.1	Raport cząstkowy nr 1 - Raport z analizy dokumentów w zakresie doradztwa zawodowego.....	185
12.2	Raport cząstkowy nr 2 – Tabele wynikowe z badań ilościowych	185
12.3	Narzędzia badawcze	185

Streszczenie

Cele badania

Głównym celem badania była ocena realizacji celu PO WER dotyczącego doradztwa zawodowego oraz potrzeb dalszego wsparcia doradztwa zawodowego w przyszłości. W ramach badania ustalono osiągniętą wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami”, oceniono dotychczasowe efekty realizacji projektów w obszarze doradztwa zawodowego, zidentyfikowano bariery i luki w zapewnieniu dostępu do wysokiej jakości usług doradztwa zawodowego oraz wypracowano rekomendacje.

Metodologia badania

W badaniu zastosowano triangulację metod i technik badawczych. Zrealizowano badania ilościowe szkół, uczestników szkoleń trenerów, a także absolwentów. W badaniach jakościowych udział wzięli szkolni doradcy zawodowi, uczestnicy szkoleń zrealizowanych w ramach PO WER, absolwenci, przedstawiciele MEiN oraz ORE.

Najważniejsze wnioski z badania

1. W okresie realizacji PO WER dostęp uczniów do doradztwa zawodowego uległ wyraźnej poprawie. Więcej szkół zatrudnia doradców zawodowych. Są oni lepiej wykwalifikowani i lepiej przygotowani do pełnienia swoich zadań. Lepszy jest dostęp do materiałów dydaktycznych. W zdecydowanej większości szkół dla dzieci i młodzieży odbywają się wyodrębnione zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego. W 85,2% szkół funkcjonuje doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami (założony w PO WER wskaźnik rezultatu długoterminowego). Jest to wartość znacznie powyżej założonego w Programie rezultatu 50%.
2. Ten ogólny, pozytywny obraz okazuje się bardziej zróżnicowany ze względu na typ szkoły. Wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego osiąga bardzo wysoki poziom dla szkół dla dzieci i młodzieży, bliski 100% w przypadku szkół branżowych I stopnia i techników oraz bliski 90% w przypadku szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących, natomiast jest wyraźnie niższa w liceach ogólnokształcących dla dorosłych oraz szkołach policealnych (odpowiednio 33,3% oraz 47,6%). Znaczna część szkół dla dorosłych w ogóle nie realizuje zadań z zakresu doradztwa zawodowego. Przepisy nie nakładają na szkoły dla dorosłych obowiązku zorganizowania wyodrębnionych zajęć z zakresu doradztwa zawodowego. W tym kontekście uzyskaną wartość wskaźnika dla szkół dla dorosłych również należy uznać za zadowalającą.
3. Różne elementy modelu doradztwa zawodowego wypracowanego w ramach PO WER są stosowane z różną częstotliwością i intensywnością. Relatywnie gorzej oceniono wykorzystanie przez szkoły zróżnicowanych form zajęć, w jakich prowadzone jest doradztwo zawodowe, wykorzystanie różnych form współpracy z rodzicami czy też

zakres wyposażenia, z którego korzystają osoby realizujące doradztwo zawodowe. W szkołach i placówkach istnieje zatem przestrzeń do pełniejszego wdrożenia wypracowanego modelu.

4. Jednym z kluczowych wyzwań są nadal niewystarczające zasoby finansowe, przeznaczone na realizację doradztwa zawodowego w szkołach. W opinii wielu respondentów, liczba godzin zajęć z doradztwa zawodowego w szkołach jest zbyt mała. Dotyczy to w szczególności szkół, w których liczba godzin doradztwa zawodowego była na poziomie minimalnym (określonym w przepisach prawa). Wskazać można na kilka grup konsekwencji zbyt małych zasobów finansowych przeznaczonych na doradztwo zawodowe:
 - a. Zbyt mała liczba godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego przekłada się na trudności organizacyjne. Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego są często organizowane na ostatnich lekcjach lub w ramach zastępstw, nieregularnie, co obniża ich efektywność, spada ich ranga i znaczenie.
 - b. Ograniczona jest skala realizacji pozostałych zadań związanych z doradztwem zawodowym takich jak np. współpraca z nauczycielami, rodzicami i otoczeniem szkoły, organizacja i udział w różnego rodzaju targach i wydarzeniach itd. Przy ograniczonych zasobach w części szkół doradcy zawodowi są zatrudnieni tylko w wymiarze niezbędnym do realizacji minimalnej liczby godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego i w efekcie brak im czasu na realizację dodatkowych zadań.
 - c. W szkołach dominują zajęcia grupowe z doradztwa zawodowego. Część uczniów potrzebuje natomiast konsultacji indywidualnych. Dotyczy to w szczególności osób, które mają więcej wątpliwości związanych z wyborem dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej, a przede wszystkim uczniów z różnymi trudnościami, zagrożonych wypadnięciem z systemu edukacji.
 - d. Powyższe trudności ograniczają możliwości pełnej realizacji celów doradztwa zawodowego, określonych w Ustawie o systemie oświaty.
5. Optymalnym modelem funkcjonowania doradztwa zawodowego w szkole, przywoływanym przez niektórych badanych, a także występującym w niektórych szkołach, jest zatrudnienie doradcy zawodowego na etacie (lub przynajmniej części etatu). Pozwala to wygospodarować zasoby na zwiększenie liczby zajęć z zakresu doradztwa zawodowego, realizację dodatkowych zadań związanych z doradztwem zawodowym oraz prowadzenie doradztwa indywidualnego, w zależności od bieżących potrzeb uczniów i ich rodziców.
6. Wdrażany w Polsce model doradztwa zawodowego koncentruje się na roli szkoły i jej współpracy z bezpośrednim otoczeniem. Szkoła może współpracować w tym obszarze z różnymi podmiotami, jednak ostatecznie to ona odpowiada za świadczenie doradztwa zawodowego uczniom. Przypisanie całości zadań związanych z doradztwem zawodowym szkołom powoduje, że część z nich realizuje je na poziomie minimalnym (możliwie

najtaniej), co może mieć przełożenie na jakość świadczonych usług. W niektórych krajach UE tworzone są na poziomie lokalnym lub regionalnym wyspecjalizowane instytucje, które realizują zadania w zakresie doradztwa zawodowego uzupełniając ofertę szkół. W Polsce dotychczas nie uwzględniono takich struktur. Jednak, przy wsparciu ze środków z Krajowego Programu Odbudowy, mają być tworzone branżowe centra umiejętności. Centra te będą mogły wspierać szkoły i placówki w realizacji doradztwa zawodowego.

7. Zgodnie z wynikami badania absolwentów, efekty doradztwa zawodowego są niejednoznaczne. Prawie połowa absolwentów szkół z 2021 r. w ogóle nie pamięta, że miała zajęcia z doradztwa zawodowego, co potwierdza wniosek o małej skali realizacji tych zajęć i ich niskiej randze. Spośród tych absolwentów, którzy deklarowali uczestnictwo w zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego, mniej niż połowa deklaruje, że zajęcia te pomogły im w odkryciu swoich mocnych i słabych stron, w wyborze dalszej ścieżki kształcenia lub zawodu.
8. Wyzwaniem pozostaje przygotowanie kadry do prowadzenia zajęć z zakresu doradztwa zawodowego. Choć w porównaniu do okresu sprzed wdrażania PO WER zajęcia te prowadzi wyraźnie więcej osób posiadających wymagane kwalifikacje formalne, to jednak w opinii badanych doradców zawodowych, ich umiejętności nie zawsze były wystarczające do prowadzenia zajęć. W szczególności wskazuje się na deficyty w obszarze prowadzenia zajęć w formie aktywnej, z wykorzystaniem metod warsztatowych, poradnictwa indywidualnego. Pandemia COVID-19 pokazała również deficyty w zakresie umiejętności prowadzenia doradztwa zawodowego z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych, zdalnie lub w trybie hybrydowym.
9. Na poprawę sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach zdecydowanie pozytywny wpływ miały projekty realizowane w ramach PO WER. W szczególności pierwszy z projektów pozakonkursowych, dotyczący opracowania założeń systemu doradztwa zawodowego, treści edukacyjnych, przykładowych programów i scenariuszy, miał duży wpływ na sytuację w zakresie dostępności i jakości doradztwa. Jednym z jego podstawowych efektów było rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325). Z punktu widzenia jakości doradztwa zawodowego, istotne znaczenie miało też opracowanie przykładowych programów doradztwa, scenariuszy zajęć oraz modelowych rozwiązań organizacyjnych. Mniejszy wpływ na jakość i dostępność doradztwa, choć nadal istotny, miały szkolenia dla trenerów oraz samych szkolnych doradców zawodowych. Sami uczestnicy szkoleń oceniają je bardzo wysoko.
10. Jednym z czynników poprawy sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego jest dostęp do materiałów dydaktycznych, w tym multimedialnych. Zdecydowana większość osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach sama aktywnie poszukiwała i docierała do potrzebnych im materiałów, w tym również materiałów ORE (przykładowych programów doradztwa zawodowego, scenariuszy zajęć). Pewien wpływ

na upowszechnienie materiałów miały też szkolenia organizowane w projektach PO WER.

Część badanych wskazywała, że materiały wspierające doradztwo zawodowe nie są w wystarczającym stopniu aktualizowane oraz uzupełniane o informacje dotyczące zmieniających się zjawisk i trendów na rynku pracy, np. nie są podawane w nich informacje na temat nowych zawodów, nowych podejść do rekrutacji pracowników itd.

Na stronach internetowych poświęconych doradztwu zawodowemu brak jest również bieżących informacji na temat sytuacji na rynku pracy dla poszczególnych zawodów. W materiałach zawarto informacje dotyczące dalszej ścieżki kształcenia dla poszczególnych zawodów. Brak jest natomiast informacji o aktualnej ofercie kształcenia w zawodach.

11. Respondenci pozytywnie oceniali dostępność i jakość materiałów multimedialnych opracowanych przez ORE. W wywiadach jakościowych stosunkowo często pozytywnie odnosili się nie tylko do filmów zawodoznawczych, ale również do filmów opracowanych jeszcze w ramach PO KL przez KOWEziU. Filmy te dotyczą różnych aspektów doradztwa zawodowego (np. identyfikacji zainteresowań) i są krótkie, co zwiększa ich atrakcyjność. Filmy te jednak nie są udostępnione na platformie ZPE oraz nie zostały zaktualizowane (cały czas znajdują się w nich odniesienia do gimnazjów).
12. W treściach dotyczących doradztwa zawodowego oraz w scenariuszach zajęć z doradztwa zawodowego nie porusza się kwestii nierówności na rynku pracy, m.in. ze względu na płeć, ale również inne zmienne, np. niepełnosprawność, narodowość, rasę itd. Za pozytywne należy uznać jednak, że materiały multimedialne zostały ocenione jako neutralne pod kątem wpływu na stereotypy ze względu na płeć.
13. Choć większość respondentów w badaniu zgadzała się, że zaangażowanie rodziców w doradztwo zawodowe w szkole jest ważne, to w praktyce tego typu działania realizowała tylko część szkół. Tylko nieznacznie więcej niż połowa tych szkół deklaruowała, że rodzice byli zainteresowani uczestnictwem w tych działaniach. Szkoły, które nie współpracowały z rodzicami, również wskazywały na niskie zainteresowanie rodziców współpracą oraz brak czasu na nią. Wskazane jest też identyfikowanie, analizowanie i upowszechnianie dobrych praktyk w tym obszarze.

Podsumowując, należy stwierdzić, że choć w obszarze doradztwa zawodowego widoczny jest duży postęp, to jednak nadal istnieje potrzeba doskonalenia systemu, w szczególności w zakresie skali świadczenia usług doradztwa zawodowego, jak i jakości oraz kompleksowości usług doradztwa zawodowego.

Summary

Objectives of the study

The main objective of the study was to evaluate the implementation of the objective of the Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED) concerning career counseling and the needs for further support for career counseling in the future. As a part of the study, the achieved value of the long-term result indicator “The percentage of schools and institutions for young people and adults with educational and vocational counseling in accordance with the developed models” was determined, the current effects of the implementation of projects in the field of career counseling were evaluated, barriers and gaps in ensuring access to career counseling services of high quality were identified, and recommendations were developed.

Methodology of the study

The study used a triangulation of methods and research techniques. The quantitative study of schools, training participants, coaches, and graduates was carried out. In the qualitative study participated school career counsellors, participants of trainings provided under the Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED), graduates, representatives of the Ministry of Education and Science, and Centre of Development of Education.

The most important conclusions from the study

1. During the implementation of the Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED), students’ access to career counseling has improved significantly. More schools employ career counsellors who are better qualified and better prepared to perform their tasks. There is also a better access to teaching materials. In the vast majority of schools for children and young people there are separate classes on career counseling. In 85% of schools and institutions career counseling complies with the developed models (long-term result indicator assumed in the Operational Programme Knowledge Education Development [OP KED]). This value significantly exceeds the result assumed in the Programme (i.e. 50%).
2. This general, positive picture turns out to be more diversified depending on the school’s type. The long-term result indicator reaches a very high level for schools for children and adolescents, close to 100% in the case of the first-level professional schools and technical schools and close to 90% in the case of primary and general secondary schools, while it is significantly lower in secondary schools for adults and post-secondary schools (respectively 33.3% and 47.6%). A significant proportion of schools for adults do not carry out tasks in the field of career counseling at all. The legislation does not impose on schools for adults the obligation to organize separate classes on career counseling. In this context, the achieved score of the indicator for schools for adults should also be considered as satisfactory.

3. Different elements of the model of career counseling developed under the Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED) are used with various frequency and intensity. The relatively worse assessment was given to the use of diverse forms of classes in which career counseling is carried out by schools, the use of various forms of cooperation with parents or the scope of equipment used by persons carrying out career counseling. Therefore, in schools and institutions there is a possibility for fuller implementation of the developed model.
4. One of the key challenges are still insufficient financial resources allocated to the implementation of career counseling in schools. In the opinion of many respondents, the number of hours of career counseling at schools is too low. This applies especially to schools, in which the number of hours of career counseling was at the minimum level (defined by the law). There can be indicated several groups of consequences of insufficient financial resources allocated to career counseling:
 - a. The insufficient number of hours of classes on career counseling results in organizational difficulties. Classes on career counseling are often organized during the last lessons of a day or as a part of substitution classes, irregularly, which lowers their effectiveness, as well as their rank and importance decreases.
 - b. There was identified a limited scale of performance of other tasks related to career counseling, such as cooperation with teachers, parents and the school's environment, organization and participation in various fairs and events, etc. With limited resources in some schools, career advisors are employed only to the extent which is necessary to carry out the minimum number of hours of counseling and, as a result, they lack the time to carry out additional tasks.
 - c. Group counseling sessions predominate in schools whereas some students need individual consultations. This applies in particular to those who have more doubts related to the choice of further educational and career path, and above all, students with various difficulties, at risk of dropping out of the educational system.
 - d. The above difficulties limit the possibilities of full realization of the objectives of career counseling, defined in the Act on the Education System.
5. The optimal model for the functioning of career counseling at school, suggested by some respondents and also occurring in some schools, is to employ a career counsellor on a full-time basis (or at least part-time). This would allow an increase in number of classes on career counseling, the implementation of additional tasks related to career counseling and individual counseling, depending on the current needs of students and their parents.
6. The model of professional counseling implemented in Poland focuses on the role of the school and its cooperation with the closest environment. The school can cooperate in this area with various entities, but it is ultimately responsible for providing career

counseling to students. Assigning all tasks related to career counseling to schools causes that some of them implement those tasks at a minimum level (as cheaply as possible), which may have an impact on the quality of services provided. In some EU countries, there are created specialized institutions at the local or regional level, which carry out tasks in the field of career counseling, supplementing the offer of schools. In Poland, so far, such structures have not been taken into account. However, with the support of funds from the National Reconstruction Programme, industry-specific skills centres will be created. These centres will be able to support schools and institutions in the implementation of career counseling.

7. According to the results of the study of graduates, the effects of counseling are ambiguous. Almost half of the 2021 graduates do not remember having career counseling classes at all, which supports the conclusion that the implementation of these classes is insufficient and their rank is low. Among those graduates who declared participation in counseling classes, less than a half declares that these classes helped them discover their strengths and weaknesses, as well as choose further education path or profession.
8. The preparation of staff to conduct classes on career counseling remains a challenge. Although, compared to the period before the implementation of Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED), these classes are clearly conducted by more people with the required formal qualifications, but in the opinion of surveyed counsellors, their skills have not always been sufficient to conduct classes. In particular, there are deficits in the area of conducting classes in an active form, using workshop methods or individual counseling. The COVID-19 pandemic also showed deficits in the area of the ability to conduct career guidance using digital tools, remotely or in a hybrid mode.
9. The improvement of the situation in the field of career counseling in schools has been definitely positively influenced by projects implemented under the Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED). In particular, the first one of the non-competition projects, concerning the development of objectives for the system of career counseling, educational content, sample programs and scenarios had a major impact on the situation in terms of availability and quality of counseling. One of its basic effects was the Regulation of the Minister of National Education of 12 February 2019 on career counseling (Journal of Laws 2019, item 325). From the point of view of the quality of career counseling, the development of sample counseling programmes, lesson scenarios and model organizational solutions was also important. The lesser impact on the quality and accessibility of counseling, although still important, was identified in the case of training for coaches and school career counsellors. The participants evaluate them very highly.
10. One of the factors improving the situation in career counseling is the access to teaching materials, including multimedia ones. The vast majority of people carrying out tasks in

the field of career counseling in schools actively searched for and found the materials they needed, including Centre of Development of Education (ORE) materials (examples of career counseling programs, lesson scenarios). The training courses organized in the projects of Operational Programme Knowledge Education Development (OP KED) also had a certain influence on the dissemination of materials.

Some of the respondents indicated that materials supporting professional counseling were not sufficiently updated and supplemented with information on changing events and trends in the job market, e.g. information on new professions, new approaches to recruiting employees etc. are not provided.

The websites dedicated to career counseling also lack current information on the market situation for particular professions. There is also a lack of access to current information on the offer of further education, both in school and non-school forms.

11. Respondents positively evaluated the availability and quality of multimedia materials developed by the Centre of Development of Education (ORE). In the qualitative interviews they referred, relatively often, positively not only to vocational videos, but also to videos developed by National Centre for Support of Vocational and Lifelong Education (KOWEziU) under the Operational Programme Human Capital (OP HC). These films present various aspects of career counseling (e.g. identification of interests) and are short, which increases their attractiveness. However, these films are not available on the Integrated Educational Platform (ZPE) and have not yet been updated (there are still references to junior high schools).
12. The content on career counseling and the scenarios for career counseling classes do not address inequalities in the labour market, e.g. on the basis of gender, but also other variables, such as disability, nationality, race, etc. It should be considered positive that the multimedia materials were assessed as neutral in terms of their impact on gender stereotypes.
13. Although most of the respondents in the survey agreed that it was important to involve parents in career counseling at school, in practice this type of activity was only implemented by some schools. Only slightly more than a half of these schools declared that parents were interested in participating in these activities. The schools which did not cooperate with parents also indicated low interest of parents in cooperation and lack of their time for it. It is also advisable to identify, analyze and disseminate good practices in this area.

In conclusion, it should be stated that although in the field of career counseling a lot of progress is visible, there is still a need to improve the system, especially in terms of the extent of career counseling services provided, as well as their quality and comprehensiveness.

Wykaz skrótów

CAPI	Computer-Assisted Personal Interview (wywiad kwestionariuszowy wspomagany komputerowo)
CATI	Computer Assisted Telephone Interview (wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo)
CAWI	Computer-Assisted Web Interview (ankieta internetowa)
FGI	Focus Group Interview (zogniskowany wywiad grupowy)
IDI	Individual In-depth Interview (indywidualny wywiad pogłębiony)
IP	Instytucja Pośrednicząca w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój
KOWEziU	Krajowy Ośrodek Wsparcia Edukacji Zawodowej i Ustawicznej
MEiN	Ministerstwo Edukacji i Nauki
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
PPP	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
RSPO	Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych
SZOOP	Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój
POWER	
WSDZ	Wewnątrzszkolny System Doradztwa Zawodowego
ZRK	Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji
ZSK	Zintegrowany System Kwalifikacji
ZSZ	Zasadnicza Szkoła Zawodowa

1 Wprowadzenie

Kontekst badania

Doradztwo zawodowe zostało wskazane jako jeden z ośmiu obszarów oddziaływania Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030. Celem w tym obszarze jest rozwijanie efektywnego doradztwa zawodowego dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych ze wszystkich grup społecznych i zawodowych. Zgodnie z założeniami Strategii, kluczową funkcją doradztwa zawodowego jest diagnozowanie zasobów i potencjału jednostek oraz informowanie o możliwych ścieżkach edukacyjno-zawodowych. System doradztwa ma pomagać jednostkom w poruszaniu się wśród wielu ofert i możliwości, tak by efektywnie wykorzystać potencjał obywateli. Świadomy wybór zawodu lub ścieżki dalszego kształcenia to jeden z niezbędnych elementów skutecznie realizowanej edukacji. Wybór ścieżki edukacyjnej ma znaczący wpływ na funkcjonowanie absolwentów na rynku pracy i w społeczeństwie obywatelskim. Doradztwo zawodowe jest obecne w polskim systemie edukacji, instytucjach rynku pracy i systemie polityki społecznej. Zgodnie z zapisami Strategii, w polityce oświatowej państwa w ostatnich latach podkreśla się szczególne znaczenie doradztwa zawodowego oraz kładzie się nacisk na rozwój systemu doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach, czego przejawem jest m.in. nałożenie na przedszkola i szkoły obowiązku prowadzenia zaplanowanych, systematycznych działań w tym zakresie. Interwencja zrealizowana w ramach PO WER poddana ocenie w ramach badania, wpisuje się w wyznaczone w Strategii tematy i kierunki działań, w tym w szczególności temat 17. Rozwijanie, wdrażanie, monitorowanie i ewaluacja efektywnego doradztwa zawodowego dzieci, młodzieży i osób dorosłych oraz temat 18. Przygotowanie i doskonalenie kadr dla doradztwa zawodowego¹.

Cele badania

Głównym celem badania była ocena realizacji celu PO WER dotyczącego doradztwa zawodowego oraz potrzeb dalszego wsparcia doradztwa zawodowego w przyszłości.

Cele szczegółowe badania zostały sformułowane następująco:

1. Ustalenie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego.
2. Ocena dotychczasowych efektów realizacji projektów w obszarze doradztwa zawodowego.
3. Identyfikacja ewentualnych barier i luk w zapewnieniu dostępu do wysokiej jakości usług doradztwa zawodowego.
4. Określenie pożądanych kierunków dalszych działań w zakresie rozwoju doradztwa zawodowego w kontekście wykorzystania środków EFS.

¹ Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa), Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie, [link](#), dostęp 26.06.2022 r.]

Przedmiot i zakres badania

Przedmiotem badania były efekty realizacji projektów Działania 2.14 PO WER typu 4, 5 i 6.

W szczególności realizacja badania pozwoliła ustalić **aktualny stopień realizacji wskaźnika rezultatu** określonego dla celu szczegółowego 5 Priorytetu inwestycyjnego 10iii „Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług z zakresu całonocnego doradztwa edukacyjno-zawodowego”. Wykonawca ustalił i przedstawił w niniejszym raporcie osiągniętą wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami”.

Typy projektów w ramach Działania 2.14 PO WER wchodzące w **zakres badania** przedstawione zostały na poniższym schemacie.

Schemat 1. Typy projektów w ramach Działania 2.14 PO WER wchodzące w zakres badania

Typ projektu 4 - Wypracowanie ramowych programów i rozwiązań organizacyjnych w zakresie realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego w systemie oświaty, w tym:	opracowanie standardów realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego, uwzględniających potrzeby uczniów i dorosłych uczących się na różnych poziomach edukacyjnych i w różnych typach szkół i placówek, we współpracy z kluczowymi interesariuszami, tj. przedstawicielami szkół i placówek, organów prowadzących, pracodawców i związków zawodowych, instytucji rynku pracy (określenie rekomendowanej tematyki zajęć edukacyjnych, proponowanych narzędzi i metod pracy, oczekiwanych efektów usług doradczych);
Typ projektu 5 - Przygotowanie kadry doradców edukacyjno-zawodowych do wdrożenia wypracowanych rozwiązań, w tym:	przygotowanie kadry trenerów, którzy będą prowadzili szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach; przygotowanie kadry osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjnozawodowego w szkołach i placówkach systemu oświaty do stosowania nowych rozwiązań organizacyjno-prawnych w pracy z uczniami i dorosłymi, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań zintegrowanego systemu kwalifikacji.
Typ projektu 6 - Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa dla wszystkich grup wiekowych, w tym:	przygotowanie i udostępnienie danych o zawodach i kwalifikacjach, filmów zawodoznawczych, statystyk dotyczących uczniów i absolwentów, narzędzi i materiałów wzbogacających warsztat pracy doradców zawodowych oraz zasobów możliwych do wykorzystania bezpośrednio przez uczniów, ich rodziców i innych dorosłych użytkowników systemu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie SZOOP PO WER

Pytania badawcze

Poniżej przedstawiono listę **pytań badawczych**, które zostały przyporządkowane do odpowiednich celów szczegółowych badania.

Cel szczegółowy nr 1. Ustalenie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego.

1. Jaka jest wartość osiągnięta wskaźnika rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami” w momencie realizacji badania ewaluacyjnego?
2. Czy osiągnięto wartość docelową wskaźnika rezultatu długoterminowego określoną w PO WER?
3. Czy wartość osiągnięta wskaźnika rezultatu długoterminowego jest zróżnicowana w poszczególnych typach szkół²? Jakie są tego przyczyny?
4. Jaka jest osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami” w momencie realizacji badania ewaluacyjnego w regionach należących do poszczególnych kategorii? Czy osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego jest zróżnicowana w poszczególnych makroregionach i województwach? Jakie są tego przyczyny?

Cel szczegółowy nr 2. Ocena dotychczasowych efektów realizacji projektów w obszarze doradztwa zawodowego.

5. Czy realizacja Działania 2.14 PO WER przyczyniła się do poprawienia dostępności i jakości doradztwa zawodowego?
6. Jeżeli interwencja przyczyniła się do poprawienia dostępności i jakości doradztwa zawodowego, to czy zmniejszyła, czy też zwiększyła przy tym terytorialne zróżnicowanie szans rozwojowych (ze szczególnym uwzględnieniem średnich miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze)?
7. Jakie znaczenie dla dostępności i jakości doradztwa zawodowego miało wejście w życie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 w sprawie doradztwa zawodowego?
8. Czy opracowując programy realizacji doradztwa zawodowego w szkołach korzystano z materiałów opracowanych w ramach projektu EFS „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”?

² W badaniu uwzględnione zostały następujące typy szkół: szkoła podstawowa, branżowa szkoła I stopnia, technikum, liceum ogólnokształcące, liceum ogólnokształcące dla dorosłych, szkoła policealna, publiczna placówka kształcenia ustawicznego, w skład której wchodzi szkoły.

9. Czy materiały wspierające doradztwo zawodowe, opracowane w projektach Działania 2.14, sprzyjają przełamaniu stereotypów dotyczących zawodów typowo kobiecych i męskich?
 10. Jaką rolę w upowszechnieniu materiałów opracowanych w projektach EFS pełniły szkolenia zrealizowane w projektach typu 5 Działania 2.14 PO WER?
 11. Czy osoby przeszkolone w charakterze trenerów doradców zawodowych są obecnie zaangażowane w kształcenie doradców zawodowych lub bezpośrednio w doradztwo zawodowe?
 12. Czy szkolenia odbyte w ramach Działania 2.14 PO WER były przydatne dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego? Czy osoby te nadal wykorzystują wiedzę i umiejętności nabyte na szkoleniu?
 13. Czy usługi doradcze świadczone przez doradców zawodowych przeszkolonych w ramach Działania 2.14 przyczyniają się do wzmocnienia szans zatrudnienia ich odbiorców? Jeśli tak, to w jakim stopniu i w jaki sposób?
 14. W jakim stopniu działania w zakresie doradztwa zawodowego realizowane przez doradców zawodowych przeszkolonych w ramach Działania 2.14 odpowiadają na potrzeby ich głównych odbiorców, w tym w szczególności uczniów/absolwentów szkół?
 15. Czy i jaką wartość dodaną mają multimedialne zasoby wspierające doradztwo zawodowe wytworzone w ramach Działania 2.14 PO WER³ w porównaniu do wcześniej dostępnych materiałów?
 16. Jaka jest skala wykorzystania multimedialnych zasobów wytworzonych w ramach Działania 2.14 przez osoby realizujące zadania z zakresu doradztwa zawodowego?
 17. Jak osoby realizujące zadania z zakresu doradztwa zawodowego oceniają użyteczność multimedialnych zasobów wytworzonych w ramach Działania 2.14?
 18. Czy występowała komplementarność i synergia między typami projektów 4, 5 i 6 Działania 2.14 PO WER?
 19. Czy występowała spójność i synergia między działaniami w obszarze doradztwa zawodowego a działaniami z zakresu wdrażania Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji?
- Cel szczegółowy nr 3. Identyfikacja ewentualnych barier i luk w zapewnieniu dostępu do wysokiej jakości usług doradztwa zawodowego.**
20. Czy występują jakieś czynniki ograniczające efekty projektów Działania 2.14 PO WER w obszarze doradztwa zawodowego?
 21. Jakie były przyczyny i konsekwencje rozwiązania części umów na przeprowadzenie szkoleń z zakresu doradztwa zawodowego?

³ Materiały, o których mowa dostępne są na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.]

22. Czy w obrębie systemu oświaty występują obszary, w których wsparcie rozwoju doradztwa zawodowego było dotychczas niewystarczające? Jeśli tak, jakie to obszary?
23. Czy ograniczenie w projektach Działania 2.14 szkoleń kadry realizującej zadania z zakresu doradztwa zawodowego do osób zatrudnionych w szkołach podstawowych, liceach ogólnokształcących, technikach i branżowych szkołach I stopnia miało konsekwencje dla realizacji w innych typach szkół Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 w sprawie doradztwa zawodowego? Jeśli tak, to jakie?
24. W jakim stopniu działania w zakresie doradztwa zawodowego realizowane w szkołach, których przedstawiciele brali udział w szkoleniach dla osób wykonujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego zrealizowanych w ramach Działania 2.14 różnią się skutecznością i użytecznością od działań realizowanych w szkołach, których przedstawiciele nie brali udziału? Czy szkoły, których przedstawiciele nie brali udziału w szkoleniach wdrażają wewnętrzne systemy doradztwa zawodowego zgodne z wypracowanym wzorcem?
25. Czy w procesie weryfikacji i przyjmowania zasobów wspierających doradztwo zawodowe opracowanych w ramach projektów konkursowych Działania 2.14 wystąpiły jakieś problemy? Jeśli tak, to na czym polegały?

Cel szczegółowy nr 4. Określenie pożądanych kierunków dalszych działań w zakresie doradztwa zawodowego w kontekście wykorzystania środków EFS.

26. Jakie działania finansowane z EFS można byłoby podjąć, by zwiększyć dostęp do wysokiej jakości doradztwa zawodowego w przyszłości?
27. W jakich obszarach występują szczególnie duże potrzeby wsparcia doradztwa zawodowego?

2 Metodologia badania

W badaniu zastosowano szereg metod i technik badawczych, zarówno ilościowych, jak i jakościowych (triangulacja metodologiczna). Poniżej zaprezentowano syntetyczny opis każdej z nich.

Analiza danych zastanych (desk research)

W ramach analizy danych zastanych przeanalizowano następujące dane:

- a. Akty prawne związane z funkcjonowaniem doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach w Polsce,
- b. Dokumenty programowe oraz dane dotyczące wdrażanej interwencji publicznej,
- c. Produkty wypracowane w ramach analizowanych projektów: programy doradztwa zawodowego, orientacji i preorientacji zawodowej wraz ze scenariuszami zajęć; opisy wzorcowych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania wewnętrznych systemów doradztwa zawodowego; materiały multimedialne dotyczące doradztwa zawodowego,
- d. Dane z systemu statystyki publicznej dotyczące szkół i placówek (z RSPO),
- e. Analizy, publikacje i raporty z badań dotyczących doradztwa zawodowego (w tym stanu doradztwa zawodowego bezpośrednio przed wdrożeniem analizowanej interwencji publicznej).

Analiza danych zastanych umożliwiła uszczegółowienie koncepcji badawczej i opracowanie narzędzi badawczych do badań terenowych. Celem analizy było również zapoznanie się przez badaczy z zakresem interwencji publicznej oraz odtworzenie jej logiki (jakie działania miały prowadzić do jakich rezultatów). Analiza danych zastanych pozwoliła badaczom na zapoznanie się z produktami opisującymi wzorzec funkcjonowania doradztwa zawodowego wypracowanymi w toku interwencji publicznej oraz z aktami prawnymi, które sankcjonują funkcjonowanie doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanym wzorcem. Ponadto, analiza danych zastanych miała istotne znaczenie dla odtworzenia stanu funkcjonowania doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach bezpośrednio przed wdrożeniem PO WER, co było szczególnie istotne w kontekście potrzeby dokonania oceny jego efektów.

Badanie ilościowe na reprezentatywnej próbie szkół

Badanie ilościowe z przedstawicielami szkół zrealizowane zostało przy zastosowaniu techniki ankiety internetowej (CAWI) wspomaganą kontaktami telefonicznymi ze szkołami dobranymi do próby badawczej, które nie wypełniły ankiety po otrzymaniu zaproszenia drogą mailową.

Respondentami w badaniu byli zatrudnieni w szkole doradcy zawodowi. Jeśli w danej szkole nie było doradcy zawodowego, to ankietę wypełniała osoba, której dyrektor powierzył wykonywanie zadań doradcy zawodowego. Jeżeli żadna z tych osób nie była dostępna, kwestionariusz wypełniał dyrektor lub wicedyrektor szkoły.

Na potrzeby pomiaru wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego, w badaniu zdefiniowano dwie rozłączne populacje badane: szkoły z województwa mazowieckiego (region lepiej rozwinięty) oraz szkoły z pozostałych 15 województw (regiony słabiej rozwinięte). W badaniu uwzględniono następujące typy szkół:

- szkoły podstawowe (publiczne i niepubliczne) z wyłączeniem szkół podstawowych dla dorosłych;
- licea ogólnokształcące (publiczne i niepubliczne);
- licea ogólnokształcące dla dorosłych (publiczne i niepubliczne);
- technika (publiczne i niepubliczne);
- branżowe szkoły I stopnia (publiczne i niepubliczne); szkoły policealne (publiczne i niepubliczne),
- szkoły wchodzące w skład publicznych placówek kształcenia ustawicznego.

Zastosowano losowy dobór próby. Operatem do losowania była baza szkół z RSPO.

Pozyskano **384** ankiety od szkół z województwa mazowieckiego i **1026** ankiet od szkół z pozostałych regionów. Struktura zrealizowanej próby badawczej nieznacznie odbiegała od struktury populacji w zakresie takich zmiennych jak typ szkoły i województwo (w przypadku pozostałych regionów). W związku z powyższym zastosowano wagi poststratyfikacyjne. Na potrzeby analizy problemów badawczych innych niż wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego, wyniki badania z województwa mazowieckiego połączono z wynikami z pozostałych regionów, stosując dodatkową wagę poststratyfikacyjną.

Badanie ilościowe na reprezentatywnej próbie szkół posłużyło do osiągnięcia wszystkich celów badania, w tym w szczególności do określenia osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER w obszarze oświaty „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami”.

Badanie ilościowe na reprezentatywnej próbie uczestników szkoleń trenerów

Badanie ilościowe uczestników szkoleń trenerów przeprowadzone zostało techniką ankiety internetowej (CAWI).

Populację badaną liczącą stanowiło 529 osób przeszkolonych w ramach projektu „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”. Zaproszenie do wypełnienia ankiety zostało rozesełane do wszystkich osób, które brały udział w szkoleniach trenerów. Pozyskano **173** wypełnione ankiety.

Badanie posłużyło przede wszystkim do oceny samych szkoleń, a także produktów wypracowanych w toku wdrażania interwencji publicznej (w tym wypadku respondenci poproszeni zostali o ocenę ekspercką). Ponadto, badanie posłużyło do analizy, w jakim stopniu wykorzystane zostały różne ścieżki upowszechniania wypracowanego wzorca.

Badanie ilościowe absolwentów

Badanie ilościowe absolwentów, którzy ukończyli szkoły wraz z końcem roku szkolnego 2020/2021, zrealizowane zostało przy zastosowaniu tzw. panelu internetowego techniką CAWI. Pozyskano **200** ankiet od absolwentów. Badanie skoncentrowane było na ocenie użyteczności zajęć z doradztwa zawodowego oraz ich skuteczności.

Indywidualne wywiady pogłębione z uczestnikami szkoleń z zakresu doradztwa zawodowego

Zrealizowano **20** wywiadów pogłębionych z osobami, które zostały przeszkolone z zakresu doradztwa zawodowego w ramach projektów konkursowych Działania 2.14 PO WER. Zastosowany został celowy dobór próby. Próba została zróżnicowana ze względu na typ szkoły/placówki, w której zatrudniony był respondent, jej publiczność (publiczna/niepubliczna) oraz makroregiony. Jedna część wywiadu poświęcona została doświadczeniom respondentów związanym z udziałem w szkoleniu i z jego efektami, natomiast druga – analizie sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego w szkołach/placówkach, w których zatrudnieni są respondenci.

Indywidualne wywiady pogłębione z osobami realizującymi w szkołach zadania z zakresu doradztwa zawodowego

Zrealizowano **14** wywiadów pogłębionych z osobami, które pełnią w szkole rolę doradcy zawodowego. Zastosowany został celowy dobór próby. Próba została zróżnicowana ze względu na typ szkoły/placówki, w której zatrudniony był respondent, jej publiczność (publiczna/niepubliczna) oraz makroregiony. Wywiady posłużyły do analizy sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego w szkołach/placówkach, w których zatrudnieni są respondenci.

Indywidualne wywiady pogłębione z absolwentami

Zrealizowano **10** wywiadów pogłębionych z absolwentami szkół, którzy byli odbiorcami doradztwa zawodowego świadczonego przez osoby uprzednio przeszkolone w ramach projektów konkursowych Działania 2.14 PO WER. Zastosowany został celowy dobór próby. Próba została zróżnicowana ze względu na typ szkoły/placówki oraz makroregiony. Badanie skoncentrowane było na ocenie użyteczności zajęć z doradztwa zawodowego oraz ich skuteczności.

Indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami IP MEiN oraz ORE

Przeprowadzone zostały wywiady pogłębione z przedstawicielem Instytucji Pośredniczącej w Działaniu 2.14 PO WER (IP MEiN) oraz z osobą zatrudnioną przy realizacji projektu „Weryfikacja i odbiór produktów projektów konkursowych z Działania 2.14”.

Badanie focusowe (FGI)

Przeprowadzono badanie focusowe (FGI), w ramach którego pogłębione zostały wnioski wynikające z poprzednich etapów badań. W fokusie udział wzięły osoby zajmujące się

doradztwem zawodowym – przedstawiciele następujących instytucji: Instytucji Pośredniczącej – MEiN oraz ORE.

3 Kontekst prawny

W niniejszym rozdziale analizie poddany został stan prawny w zakresie doradztwa zawodowego w momencie realizacji badania (2022 r.). Z punktu widzenia doradztwa zawodowego kluczowe znaczenie ma reforma oświaty z 2017 r. Reforma ta zakładała zmianę struktury systemu oświaty (m.in. likwidację gimnazjów), wzmocnienie systemu szkolnictwa zawodowego oraz właśnie wzmocnienie doradztwa zawodowego.

W Ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1082) (dalej w tekście: Ustawa) w art. 1 wskazano, że celem systemu oświaty jest m.in. przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia. W kontekście doradztwa zawodowego szczególne znaczenie ma art. 26a Ustawy, który określa zadania szkół publicznych w zakresie orientacji zawodowej oraz doradztwa zawodowego.

Obowiązek prowadzenia działań w zakresie doradztwa zawodowego

W Ustawie wskazano wprost, że przedszkola, oddziały przedszkolne oraz inne formy opieki przedszkolnej, a także szkoły prowadzą działania w zakresie doradztwa zawodowego. Jest to jednoznaczne wskazanie obowiązku prowadzenia tego typu działalności.

Określono również podstawowe wymagania wobec doradztwa zawodowego, wskazując, że ma to być proces **systematyczny i zaplanowany**. Ten zapis powinien zasadniczo wykluczyć sytuacje, w których doradztwo zawodowe prowadzone byłoby incydentalnie, np. w trakcie zastępstw.

Określono również **cele doradztwa zawodowego**, które polega na wspieraniu dzieci i uczniów w procesie:

- rozpoznawania własnych zainteresowań i predyspozycji zawodowych,
- podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych, w tym przygotowania do wyboru kolejnego etapu kształcenia i zawodu.

Zgodnie z art. 109 Ustawy, zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego zaliczane są do podstawowych form działalności dydaktyczno-wychowawczej. Tym samym do praktyki szkoły wprowadzony został nowy przedmiot – doradztwo zawodowe (Klementowska, 2018).

Określono również wymagania wobec doradztwa zawodowego, odróżniając je od zajęć z preorientacji zawodowej i orientacji zawodowej, prowadzonych na wcześniejszych etapach kształcenia.

Tabela 1. Formy, w jakich może być realizowane doradztwo zawodowe na różnych etapach edukacji

Etap edukacji	Forma doradztwa zawodowego	Cele
Edukacja przedszkolna	Preorientacja zawodowa	<ul style="list-style-type: none"> • Wstępne zapoznanie dzieci z wybranymi zawodami, • Pobudzanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień.
Klasy I–VI szkół podstawowych	Orientacja zawodowa	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie uczniów z wybranymi zawodami, • Kształtowanie pozytywnych postaw wobec pracy i edukacji, • Pobudzanie, rozpoznawanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień.
Klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowa szkoła I stopnia, liceum ogólnokształcące i technikum (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)	Doradztwo zawodowe	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznawanie zainteresowań i predyspozycji zawodowych, • Podejmowanie świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych, w tym przygotowanie do wyboru kolejnego etapu kształcenia i zawodu.

Źródło: Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1082)

W Ustawie wskazano również zajęcia, na jakich może być realizowane doradztwo zawodowe:

- na zajęciach edukacyjnych wychowania przedszkolnego,
- na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodzie,
- na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego,
- na zajęciach związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- na zajęciach z wychowawcą.

Należy zaznaczyć, że w art. 26b Ustawy wskazano, że minister właściwy do spraw oświaty i wychowania prowadzi monitoring karier absolwentów publicznych i niepublicznych szkół ponadpodstawowych, zwany dalej „monitoringiem karier absolwentów”. Informacje uzyskane na podstawie monitoringu karier absolwentów mogą być ważnym elementem informacji o rynku pracy, przekazywanym uczniom i słuchaczom w ramach doradztwa zawodowego.

Zapisy Ustawy zostały uszczegółowione w aktach niższego rzędu, zgodnie z delegacją zawartą w Ustawie. Kluczowe znaczenie mają tutaj trzy rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325),

- rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. 2019 poz. 639),
- rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1289).

Ponadto w kontekście doradztwa zawodowego istotne jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1280).

W poniższej tabeli przedstawiono podstawowe informacje na temat wymagań wobec doradztwa zawodowego na poszczególnych etapach kształcenia.

Tabela 2. Podstawowe wymagania wobec doradztwa zawodowego w zależności od poziomu kształcenia

Etap edukacji	Typ doradztwa zawodowego	Cele	Formy	Minimalny wymiar doradztwa
Edukacja przedszkolna	Preorientacja zawodowa	<ul style="list-style-type: none"> • wstępne zapoznanie dzieci z wybranymi zawodami, • pobudzanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień. 	<ul style="list-style-type: none"> • zajęcia edukacyjne wychowania przedszkolnego, • zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, • wizyty zawodoznawcze, mające na celu poznanie przez dzieci środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowane u pracodawców, w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe lub w placówkach i centrach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak
Klasy I–VI szkół podstawowych	Orientacja zawodowa	<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie uczniów z wybranymi zawodami, • kształtowanie pozytywnych postaw wobec pracy i edukacji, • pobudzanie, rozpoznawanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień. 	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, • zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, • zajęcia z nauczycielem wychowawcą, • wizyty zawodoznawcze, mające na celu poznanie przez dzieci i uczniów środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowane u 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak

Etap edukacji	Typ doradztwa zawodowego	Cele	Formy	Minimalny wymiar doradztwa
			pracodawców, w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe lub w placówkach i centrach.	
Klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowa szkoła I stopnia, liceum ogólnokształcące i technikum (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)	Doradztwo zawodowe	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawanie zainteresowań i predyspozycji zawodowych, • podejmowanie świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych, w tym przygotowanie do wyboru kolejnego etapu kształcenia i zawodu. 	<ul style="list-style-type: none"> • zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, • obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, • obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego (w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe), • zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, • zajęcia z nauczycielem wychowawcą, • wizyty zawodoznawcze, mające na celu poznanie przez uczniów środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowane u pracodawców, w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe lub w placówkach i centrach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klasy VII-VIII SP: 10 godzin w roku, łącznie 20 godzin w dwuletnim cyklu kształcenia, • LO: 10 godzin w czteroletnim cyklu nauczania, • T: 10 godzin w pięcioletnim cyklu nauczania, • BS I – 10 godzin w trzyletnim cyklu nauczania,

Etap edukacji	Typ doradztwa zawodowego	Cele	Formy	Minimalny wymiar doradztwa
Branżowa szkoła II stopnia, szkoła policealna i szkoła dla dorosłych		<ul style="list-style-type: none"> • Brak 	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, • obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego (w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe), • zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak

Źródło: Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1082); rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. 2019 poz. 639).

W Ustawie określono również osoby uprawnione do prowadzenia różnych typów zajęć.

Tabela 3. Osoby uprawnione do prowadzenia różnych typów zajęć, w ramach których prowadzone jest doradztwo zawodowe

Typ zajęć	Osoby uprawnione
<ul style="list-style-type: none"> zajęcia edukacyjne wychowania przedszkolnego obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodzie zajęcia z wychowawcą 	<ul style="list-style-type: none"> nauczyciele prowadzący te zajęcia
<ul style="list-style-type: none"> zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego 	<ul style="list-style-type: none"> doradcy zawodowi posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela doradcy zawodowego
<ul style="list-style-type: none"> zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej 	<ul style="list-style-type: none"> doradcy zawodowi, pedagodzy, psycholodzy lub inni nauczyciele, prowadzący te zajęcia

Źródło: Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1082).

Wymagania wobec nauczyciela doradcy zawodowego zostały określone w §21 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1289).

Wymagania te zostały zróżnicowane ze względu na typ szkoły lub placówki. Wymagania te zostały podsumowane w poniższej tabeli.

Tabela 4. Wymagane kwalifikacje wobec nauczyciela doradcy zawodowego w zależności od typu placówki

Typ szkoły lub placówki	Wymagane kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela doradcy zawodowego:
<ul style="list-style-type: none"> licea ogólnokształcące, technika, branżowe szkoły I stopnia, branżowe szkoły II stopnia, szkoły policealne placówki kształcenia ustawicznego oraz centra kształcenia zawodowego placówki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, biblioteki pedagogiczne kolegia pracowników służb społecznych placówki oświatowo-wychowawcze oraz placówki zapewniające opiekę i 	<ol style="list-style-type: none"> studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w zakresie doradztwa zawodowego, oraz przygotowanie pedagogiczne <p>lub</p> <ol style="list-style-type: none"> studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, na dowolnym kierunku (specjalności), i studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego oraz przygotowanie pedagogiczne.

Typ szkoły lub placówki	Wymagane kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela doradcy zawodowego:
wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania	
<ul style="list-style-type: none"> • przedszkola i szkoły podstawowe 	<ol style="list-style-type: none"> 1. studia pierwszego stopnia w zakresie doradztwa zawodowego oraz przygotowanie pedagogiczne <p>lub</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. studia pierwszego stopnia na dowolnym kierunku (specjalności) i studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego oraz przygotowanie pedagogiczne <ol style="list-style-type: none"> 3. studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w zakresie doradztwa zawodowego, oraz przygotowanie pedagogiczne <p>lub</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, na dowolnym kierunku (specjalności), i studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego oraz przygotowanie pedagogiczne.
<ul style="list-style-type: none"> • szkoły specjalne, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich 	<p>Jak wyżej, a dodatkowo: studia, studia podyplomowe, zakład kształcenia nauczycieli lub kurs kwalifikacyjny w zakresie pedagogiki specjalnej odpowiedniej do niepełnosprawności uczniów lub rodzaju placówki.</p>

Źródło: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1289)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325) również określa zadania doradcy zawodowego. Do zadań tych należy:

- systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów i słuchaczy na działania związane z realizacją doradztwa zawodowego,
- prowadzenie zajęć z zakresu doradztwa zawodowego,
- opracowywanie we współpracy z innymi nauczycielami, w tym nauczycielami wychowawcami opiekującymi się oddziałami, psychologami lub pedagogami,

programu realizacji doradztwa zawodowego (opisany poniżej) oraz koordynowanie jego realizacji,

- wspieranie nauczycieli, w tym nauczycieli wychowawców opiekujących się oddziałami, psychologów lub pedagogów, w zakresie realizacji działań określonych w programie realizacji doradztwa zawodowego,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej realizowanej przez szkołę, w tym gromadzenie, aktualizowanie i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia,
- realizowanie działań wynikających z programu realizacji doradztwa zawodowego, w tym współpraca z podmiotami zewnętrznymi.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325) wskazuje również, że w przypadku braku doradcy zawodowego powyższe zadania (z wyjątkiem prowadzenia zajęć z zakresu doradztwa zawodowego), realizuje wskazany przez dyrektora szkoły nauczyciel, w tym nauczyciel wychowawca opiekujący się oddziałem, pedagog lub psycholog. Takie rozwiązanie obowiązuje jednak tylko w okresie przejściowym, do końca roku szkolnego 2021/2022.

Zadania doradcy zawodowego określa również rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1280). Zgodnie z § 26 tego rozporządzenia, do zadań doradcy zawodowego należy:

- prowadzenie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu z uwzględnieniem rozpoznanych mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów,
- współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu,
- wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Zgodnie z przywołanym powyżej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1280), w przypadku braku doradcy zawodowego w szkole lub placówce dyrektor szkoły lub placówki wyznacza nauczyciela, wychowawcę grupy wychowawczej lub specjalistę realizującego powyższe zadania.

Zadania doradcy zawodowego, określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325) oraz rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad

organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1280) należy traktować komplementarnie.

Program realizacji doradztwa zawodowego

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325), w każdej szkole opracowuje się program realizacji doradztwa zawodowego, uwzględniający wewnętrzny system doradztwa zawodowego.

Program określa:

- działania związane z realizacją doradztwa zawodowego, w tym:
 - tematykę działań, uwzględniającą treści programowe zawarte w rozporządzeniu,
 - oddziały, w których prowadzone będą działania,
 - metody i formy realizacji działań,
 - terminy,
 - osoby odpowiedzialne,
- podmioty, z którymi szkoła współpracuje przy realizacji działań.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325), program powinien być przygotowany z uwzględnieniem potrzeb uczniów, słuchaczy i rodziców oraz lokalnych lub regionalnych działań związanych z doradztwem zawodowym. W rozporządzeniu tym nie wyjaśnia się, co należy rozumieć przez lokalne lub regionalne działania związane z doradztwem zawodowym.

Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego

Kluczowym elementem rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325) są treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, określone dla różnych typów szkół i placówek oświatowych:

- przedszkoli,
- klas I-VI szkół podstawowych,
- klas VII-VIII szkół podstawowych,
- branżowych szkół I stopnia,
- liceów ogólnokształcących,
- techników,
- branżowych szkół II stopnia, szkół policealnych i szkół dla dorosłych.

Treści programowe zbudowane są wokół czterech obszarów:

- Poznawanie własnych zasobów,
- Świat zawodów i rynek pracy,
- Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie,
- Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych.

Analiza treści programowych dla różnych typów szkół ponadpodstawowych pokazuje, że różnice pomiędzy nimi są marginalne. Bardziej zasadnicze są różnice pomiędzy treściami programowymi dla szkół podstawowych oraz szkół ponadpodstawowych.

4 Ustalenie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego

4.1 Wprowadzenie metodologiczne

Szczególnie istotnym celem badania było dokonanie pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER w obszarze oświaty „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami”.

Wartość osiągnięta wskaźnika została ustalona na podstawie informacji pozyskanych w badaniu kwestionariuszowym przeprowadzonym przez Wykonawcę w roku szkolnym 2021/2022 (w okresie luty-marzec 2022 r.) na reprezentatywnej próbie szkół. Dokonano pomiaru oddzielnie dla województwa mazowieckiego (region lepiej rozwinięty) i dla pozostałych 15 województw (regiony słabiej rozwinięte).

Celem badania w tym zakresie było ustalenie, w jakiej części badanych szkół funkcjonuje doradztwo zawodowe **zgodnie z wypracowanymi wzorcami**. Oznacza to, że pomiar wartości wskaźnika nie sprowadzał się do prostego oszacowania odsetka szkół, w których w ogóle funkcjonuje doradztwo zawodowe, lecz zostało zweryfikowane, jak w praktyce ono funkcjonuje.

Kluczowe elementy modelu doradztwa zawodowego wypracowane w ramach PO WER zawarte zostały w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325), a także w publikacjach przygotowanych przez ORE: przykładowych programach doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami oraz wzorcowych rozwiązaniach organizacyjnych funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ)⁴.

Poszczególne elementy modelu odnoszą się m.in. do:

- współpracy szkoły/placówki z otoczeniem społeczno-gospodarczym (społecznością lokalną, innymi podmiotami funkcjonującymi w tej społeczności) w zakresie doradztwa zawodowego,
- organizacji doradztwa zawodowego wewnątrz szkoły/placówki,
- wykorzystywania do realizacji doradztwa zawodowego w szkole/placówce kluczowych materiałów wypracowanych w ramach PO WER, w tym scenariuszy zajęć.

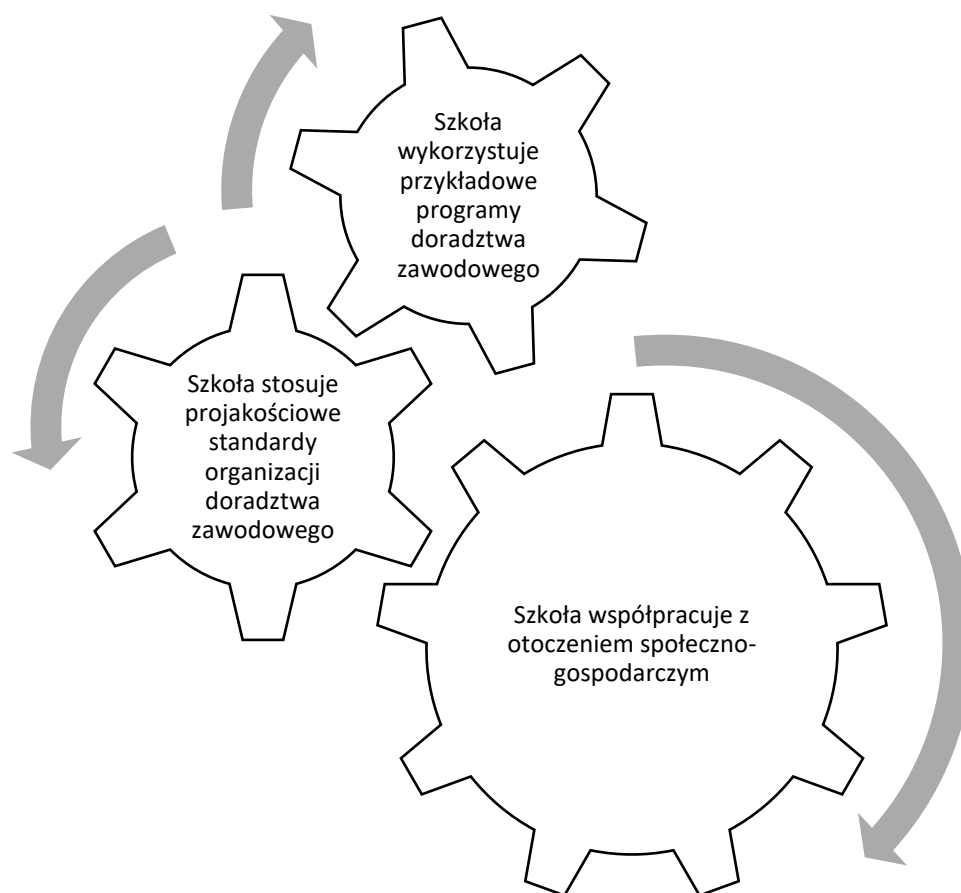
Szczegółowy opis modelu doradztwa zawodowego wypracowanego w ramach PO WER znajduje się w aneksie do niniejszego raportu (raport cząstkowy nr 1 z analizy danych zastanych). W tym miejscu przedstawiono jedynie syntetyczny opis szkoły/placówki funkcjonującej zgodnie z wzorcem.

⁴ Dokumenty te dostępne są na stronie internetowej [link](#) [dostęp 08.07.2022 r.]

Przykład szkoły funkcjonującej zgodnie z wypracowanym modelem

Szkoła funkcjonująca zgodnie z wypracowanym modelem współpracuje w zakresie doradztwa zawodowego z otoczeniem społeczno-gospodarczym, społecznością lokalną i innymi podmiotami, które w niej funkcjonują. Szkoła może współpracować np. z pracodawcami lub organizacjami pracodawców w zakresie organizacji wizyt zawodoznawczych dla uczniów oraz pozyskiwania wiedzy o wymaganiach wobec absolwentów na rynku pracy. Wiedza ta jest następnie wykorzystywana do planowania działań w obszarze doradztwa zawodowego w szkole i przekazywana uczniom na zajęciach z doradztwa zawodowego. Przykładowo, scenariusze zajęć z uczniami opracowane przez ORE mogą zostać przez nauczycieli wzbogacone o informacje zdobyte przez szkołę/placówkę poprzez współpracę ze społecznością lokalną. Ponadto, szkoła/placówka funkcjonująca zgodnie z wypracowanym wzorcem stosuje w praktyce standardy wewnętrznej organizacji doradztwa zawodowego, które mają wzmocnić jakość i skuteczność doradztwa zawodowego w szkole/placówce. Standardy te to m.in.: zaangażowanie w działania z zakresu doradztwa zawodowego różnych pracowników szkoły/placówki (a nie tylko doradcy zawodowego); realizacja działań w zakresie doradztwa zawodowego na rzecz uczniów i ich rodziców w zróżnicowanych formach (np. prowadzenie, obok zajęć grupowych, także konsultacji indywidualnych dla uczniów); wyposażenie szkolnego doradcy zawodowego w odpowiednie narzędzia pracy np. materiały, publikacje itd. Szkoła/placówka funkcjonująca zgodnie z wypracowanymi wzorcami wykorzystuje (do planowania doradztwa zawodowego w szkole/placówce lub bezpośrednio do realizacji zajęć z zakresu doradztwa zawodowego) produkty wypracowane w ramach PO WER – przykładowe programy doradztwa zawodowego wraz z proponowanymi scenariuszami zajęć.

Schemat 2. Szkoła funkcjonująca zgodnie z wzorcem wypracowanym w PO WER

Źródło: opracowanie własne.

Na potrzeby dokonania pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego opracowano, we współpracy z Zamawiającym, kryteria uznania badanej szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami. Wyznaczono trzy główne kryteria:

1. „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”

By uznać, że szkoła realizuje doradztwo zawodowe zgodnie z tym kryterium, musi ona współpracować w obszarze doradztwa zawodowego z podmiotami zewnętrznymi takimi jak poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP); Ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN); centra kształcenia zawodowego; placówki kształcenia ustawicznego, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego; urzędy pracy, centra informacji i planowania kariery zawodowej oraz obserwatoria rynku pracy; stowarzyszenia branżowe; cechy rzemiosł różnych i małej przedsiębiorczości, izby rzemieślnicze; agencje zatrudnienia i pracodawcy. Za wystarczające uznano, by szkoła współpracowała z co najmniej jednym z tych podmiotów, bez względu na intensywność tej współpracy.

2. „Zgodność z wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego (WSDZ)”

Kryterium to odnosi się do kwestii organizacji i sposobu realizacji doradztwa zawodowego w szkole. By uznać, że szkoła realizuje doradztwo zawodowe zgodnie z tym kryterium, musi ona w praktyce stosować co najmniej jedno z czterech zasadniczych rozwiązań organizacyjnych zawartych w modelu doradztwa zawodowego opracowanym w ramach PO WER:

- 2.1. W szkole działania w obszarze doradztwa zawodowego realizowane są nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły np. nauczycieli przedmiotowych,
- 2.2. Szkoła realizuje zróżnicowane formy zajęć/działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów np. udzielanie porad i konsultacji indywidualnych, umożliwienie uczniom udziału w targach edukacyjnych itd.,
- 2.3. Szkoła realizuje zróżnicowane formy działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców np. przygotowanie rodziców do diagnozowania predyspozycji i zainteresowań swoich dzieci; udostępnianie rodzicom informacji edukacyjnych i zawodowych itd.,
- 2.4. Szkolny doradca zawodowy dysponuje odpowiednim wyposażeniem np. biblioteczką z materiałami i publikacjami, zbiorem informacji multimedialnych itd.

3. „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”.

Kryterium to odnosi się do wykorzystywania przez szkoły kluczowego produktu wypracowanego przez ORE w jednym z projektów pozakonkursowych PO WER – przykładowego programu doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami. Produkt ten może być:

- 3.1. wykorzystany przez szkołę do opracowania szkolnego programu realizacji doradztwa zawodowego,
- 3.2. wykorzystany przez szkolnych doradców zawodowych do prowadzenia zajęć z uczniami zgodnie z proponowanymi scenariuszami.

By uznać, że szkoła realizuje doradztwo zawodowe zgodnie z kryterium nr 3, musi ona wykorzystywać ten produkt na co najmniej jeden z tych sposobów.

By zaliczyć badaną szkołę do grupy tych, w których funkcjonuje doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami, musi ona spełniać kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym” **oraz** kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ” **lub** kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”.

Szczegółowy opis metodologii pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego zawarty jest w aneksie metodologicznym dołączonym do raportu.

4.2 Osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego

4.2.1 Osiągnięte wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego ogółem oraz w podziale na województwo mazowieckie i pozostałe województwa

Z przeprowadzonego badania wynika, że wskaźnik rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami” został osiągnięty na poziomie **85,2%**.

W poniższej tabeli zaprezentowano bardziej szczegółowe wyniki badania ankietowego szkół w zakresie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego, w podziale na województwo mazowieckie (region lepiej rozwinięty) oraz na pozostałe województwa (regiony słabiej rozwinięte). W tabeli zaprezentowano, jaka część badanych szkół spełnia poszczególne kryteria główne oraz kryteria cząstkowe uznania danej szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami. W aneksie metodologicznym (zob. rozdział 11.3) do poszczególnych kryteriów przypisano odpowiadające im pytania kwestionariuszowe oraz wskazano odpowiedzi zgodne ze wzorcem, a więc takie, które pozwalają uznać, że badana szkoła spełnia dane kryterium.

Tabela 5 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami

Kryterium	Województwo mazowieckie	Pozostałe województwa
Kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”	93,4%	92,9%
Kryterium główne nr 2 „Zgodność z wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego (WSDZ)”	73,2%	73,8%
Kryterium cząstkowe nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”	59,2%	58,3%
Kryterium cząstkowe nr 2.2 „Realizacja zróżnicowanych form zajęć/działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów”	25,2%	29,6%
Kryterium cząstkowe nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”	20,5%	22,1%
Kryterium cząstkowe nr 2.4 „Odpowiednie wyposażenie szkolnego doradcy zawodowego”	47,6%	44,0%
Kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”	80,9%	79,7%
Kryterium cząstkowe nr 3.1 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do opracowania szkolnego programu realizacji doradztwa zawodowego”	78,8%	76,5%
Kryterium cząstkowe nr 3.2 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do prowadzenia zajęć z uczniami zgodnie z proponowanymi scenariuszami”.	65,3%	64,5%
Odsetek badanych szkół realizujących doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami	83,7%	85,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Wartość analizowanego wskaźnika rezultatu długoterminowego „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami” wyniosła w momencie realizacji badania **83,7% dla województwa mazowieckiego** oraz **85,7% dla pozostałych województw**. Wyniki badania wskazują, że szkoły z województwa mazowieckiego nie różnią się znacząco od szkół z reszty województw także w zakresie poszczególnych kryteriów głównych oraz kryteriów częściowych.

W obu przypadkach znacząco przekroczono wartość docelową wskaźnika rezultatu długoterminowego określoną w PO WER (50%, zarówno dla regionów słabiej rozwiniętych, jak i dla regionów lepiej rozwiniętych).

W odniesieniu do kryteriów głównych uznania danej szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami, zdecydowanie najwięcej badanych szkół spełniło kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym” (93,4% szkół w województwie mazowieckim i 92,9% w pozostałych województwach). Należy zaznaczyć, że choć współpraca szkół z podmiotami zewnętrznymi w obszarze doradztwa zawodowego rozwija się w ostatnich latach (jak wykazano w kolejnych rozdziałach raportu), to na tak wysoki odsetek szkół spełniających to kryterium wpływ miało niewątpliwie także przyjęcie liberalnych kryteriów oceny badanej szkoły za spełniającą to kryterium – wystarczające było, by szkoła współpracowała incydentalnie tylko z jednym spośród dziewięciu podmiotów wskazanych w pytaniu kwestionariuszowym. Gdyby przyjąć bardziej restrykcyjny sposób oceny szkoły za spełniającą to kryterium (współpraca incydentalna z poszczególnymi podmiotami nie byłaby wystarczająca, by uznać, że szkoła je spełnia), kryterium to spełniłoby ok. 78% badanych szkół, zarówno w województwie mazowieckim, jak i w pozostałych regionach.

Znacznie mniejsza część badanych szkół spełnia kryterium główne nr 2 „Zgodność z wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego (WSDZ)” (73,2% szkół w województwie mazowieckim i 73,8% w pozostałych województwach). Jedynie w 25,2% szkół z województwa mazowieckiego i w 29,6% szkół z pozostałych województw działania w obszarze doradztwa zawodowego podejmowane na rzecz uczniów objęły co najmniej 13 spośród 26 elementów wyróżnionych w opracowanym w ramach PO WER modelu/wzorcu doradztwa zawodowego. Jeszcze mniej badanych szkół (20,5% z województwa mazowieckiego i 22,1% z pozostałych województw) realizowało co najmniej połowę spośród proponowanych we wzorcu/modelu działań skierowanych do rodziców. Oznacza to, że spectrum działań w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanych na rzecz uczniów i ich rodziców jest w znacznej części polskich szkół mocno ograniczone. W odniesieniu do organizacji doradztwa zawodowego zgodnie z modelowym wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego, badane szkoły lepsze wyniki osiągnęły w zakresie podejmowania działań w obszarze doradztwa zawodowego przez różnych pracowników szkoły – co najmniej czterech z ośmiu wymienionych w pytaniu kwestionariuszowym (59,2% szkół z województwa mazowieckiego i 58,3% z pozostałych województw) oraz w zakresie wyposażenia szkolnego

doradcy zawodowego - co najmniej cztery z ośmiu wymienionych w pytaniu kwestionariuszowym elementów (47,6% szkół z województwa mazowieckiego i 44,0% z pozostałych województw).

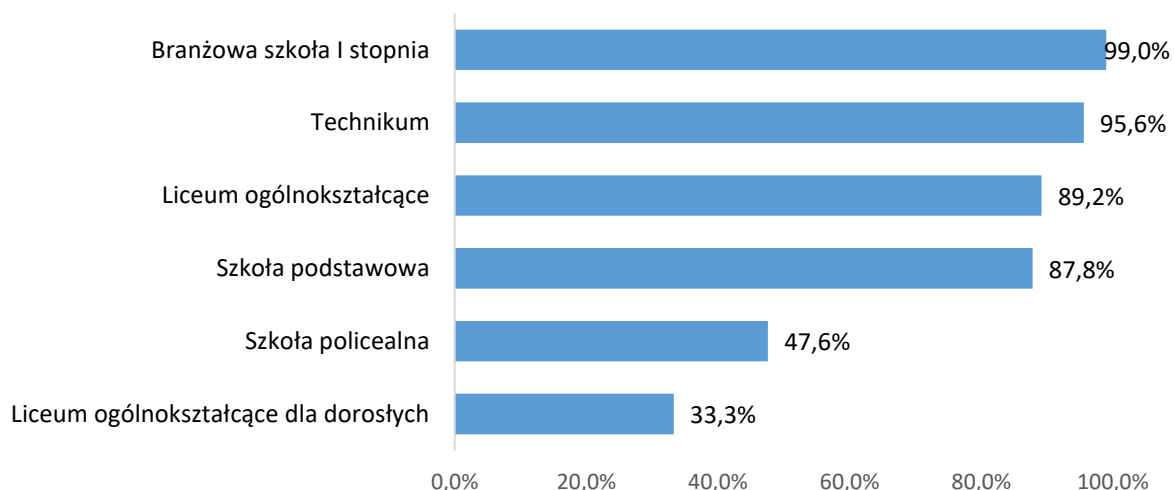
80,9% badanych szkół z województwa mazowieckiego oraz 79,7% z pozostałych województw wykorzystuje przykładowe programy doradztwa zawodowego opracowane przez ORE w ramach projektów pozakonkursowych PO WER, więc spełnia kryterium główne nr 3. Częściej dokumenty te wykorzystywane są do opracowywania szkolnych programów realizacji doradztwa zawodowego na dany rok szkolny (w 78,8% szkół z województwa mazowieckiego i 76,5% szkół z pozostałych województw) niż do realizacji zajęć z uczniami zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowych programach doradztwa zawodowego” (odpowiednio 65,3% oraz 64,5%).

4.2.2 Zróżnicowanie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w poszczególnych typach szkół

Dla całego kraju (razem dla szkół z województwa mazowieckiego oraz szkół z pozostałych województw) wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego wynosi **85,2%**.

Zauważyć można istotne zróżnicowanie w zakresie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w poszczególnych typach szkół. Szczegółowe dane zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 1 Osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego w podziale na typ szkoły

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Wyniki badania wskazują jednoznacznie, że **szkoły dla dorosłych** – licea ogólnokształcące dla dorosłych oraz szkoły policealne – **znacznie rzadziej niż szkoły dla dzieci i młodzieży realizują doradztwo zawodowe zgodnie z wzorcem wypracowanym w ramach PO WER**

(odpowiednio jedynie 33,3% oraz 47,6%). Różnice pomiędzy typami szkół dla dzieci i młodzieży nie są tak duże, choć zauważyć można, że **wzorec jest wdrożony nieco powszechniej w szkołach zawodowych (branżowa szkoła I stopnia, technikum) niż w liceach ogólnokształcących i szkołach podstawowych.**

Tabela 6 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na typ szkoły

	Branżowa szkoła I stopnia	Liceum ogólnokształcące	Liceum ogólnokształcące dla dorosłych	Szkoła podstawowa	Szkoła policealna	Technikum	Ogółem
Kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”	99,0%	96,0%	62,7%	93,7%	75,9%	99,3%	92,7%
Kryterium główne nr 2 „Zgodność z wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego (WSDZ)”	94,1%	82,4%	23,5%	73,8%	34,1%	93,4%	74,1%
Kryterium cząstkowe nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”	68,6%	60,2%	21,6%	62,5%	20,5%	58,1%	58,3%
Kryterium cząstkowe nr 2.2 „Realizacja zróżnicowanych form zajęć/działania w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów”	52,0%	34,1%	17,6%	22,2%	25,3%	61,8%	29,6%
Kryterium cząstkowe nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”	24,5%	20,0%	0,0%	25,0%	0,0%	22,1%	21,7%
Kryterium cząstkowe nr 2.4 „Odpowiednie wyposażenie szkolnego doradcy zawodowego”	76,5%	73,3%	9,8%	36,7%	14,6%	76,5%	45,7%
Kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”	83,3%	81,7%	37,3%	83,8%	46,3%	83,1%	79,6%
Kryterium cząstkowe nr 3.1 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do opracowania szkolnego programu realizacji doradztwa zawodowego”	81,4%	78,9%	37,3%	80,0%	46,3%	80,9%	76,5%
Kryterium cząstkowe nr 3.2 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do prowadzenia zajęć z uczniami zgodnie z proponowanymi scenariuszami”.	61,2%	63,1%	23,5%	70,2%	30,1%	66,2%	64,2%
Odsetek badanych szkół realizujących doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami	99,0%	89,2%	33,3%	87,8%	47,6%	95,6%	85,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

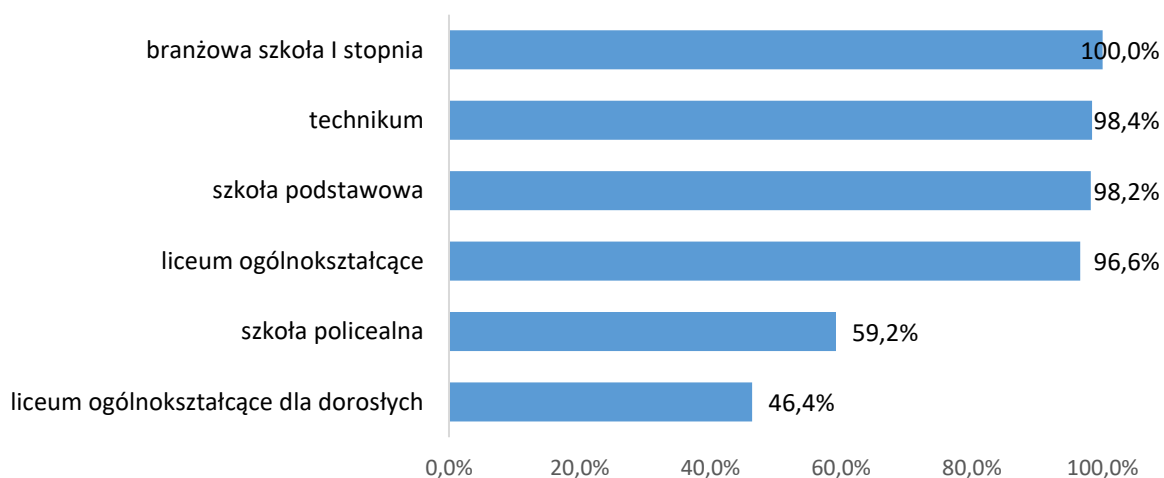
Szkoły dla dorosłych wyraźnie rzadziej od szkół dla dzieci i młodzieży spełniają wszystkie analizowane kryteria główne i częściowe uznania szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami. Szczególnie duża różnica zauważalna jest w zakresie kryterium głównego nr 2 „Zgodność z wewnątrzszkolnym systemem doradztwa zawodowego (WSDZ)”, na co wpływ ma przede wszystkim kryterium częściowe nr 2.1 odnoszące się do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego przez różnych pracowników szkoły oraz kryterium częściowe nr 2.3 odnoszące się do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców uczniów (tego typu działania, co zrozumiałe, w ogóle nie są podejmowane w szkołach dla dorosłych, a tym samym szkoły te nie mogły spełnić kryterium częściowego nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”).

Szkoły zawodowe dla młodzieży (branżowe szkoły I stopnia i technika) istotnie częściej niż licea ogólnokształcące i szkoły podstawowe spełniają kryterium częściowe nr 2.2 odnoszące się do szerokiego spectrum działań w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanych na rzecz uczniów. Szkoły zawodowe przede wszystkim znacznie częściej współpracują z pracodawcami (na co wpływ ma m.in. generalnie dobra sytuacja na rynku pracy w ostatnich latach zwiększająca skłonność pracodawców do współpracy ze szkołami⁵), a tym samym częściej mają możliwość podjęcia działań takich jak organizowanie spotkań z przedstawicielami firm, czy też organizowanie wizyt zawodoznawczych w firmach.

Przed wszystkim należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż **znaczna część szkół dla dorosłych** nie tylko nie realizuje doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanym wzorcem, ale **w ogóle nie realizuje żadnych zadań z zakresu doradztwa zawodowego**, co otwarcie deklarowali dyrektorzy tych szkół w badaniu ankietowym (a także w rozmowach/korespondencji prowadzonej z Wykonawcą w sprawie badania ankietowego).

⁵ Na to zjawisko zwracali uwagę m.in. doradcy zawodowi, z którymi przeprowadzono wywiady pogłębione.

Wykres 2 Odsetek odpowiedzi „tak” na pytanie kwestionariuszowe „Czy Państwa szkoła realizuje zadania z zakresu doradztwa zawodowego?” w podziale na typ szkoły

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

O ile w przypadku branżowych szkół I stopnia, techników, szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących dla młodzieży wszystkie lub prawie wszystkie badane szkoły deklarują, że realizują zadania z zakresu doradztwa zawodowego, o tyle w przypadku szkół policealnych taką deklarację złożyło tylko 59,2% badanych szkół, a w przypadku liceów ogólnokształcących dla dorosłych – jedynie 46,4%.

Wpływ na wysoki odsetek szkół dla dorosłych, które nie realizują doradztwa zawodowego w ogóle lub nie realizują go zgodnie z wypracowanym wzorcem mają przede wszystkim regulacje prawne w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. 2019 poz. 325) wprowadziło co prawda treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego także dla branżowych szkół II stopnia, szkół policealnych i szkół dla dorosłych (określone w załączniku nr 7 do rozporządzenia), a także sposób realizacji doradztwa zawodowego oraz zadania doradcy zawodowego w tych szkołach, jednakże rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639, z późn. zm.) **nie wprowadzono minimalnego wymiaru godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego w tych szkołach**, przez co w znacznej części szkół dla dorosłych zajęcia tego typu nie są realizowane. Na zajęciach innego typu (obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego; obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia w zawodzie; zajęcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej) treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego w wielu szkołach dla dorosłych nie są zaś w praktyce realizowane (choć powinny).

Ponadto, jak wynika m.in. z rozmów prowadzonych przy okazji realizacji badania ankietowego z dyrektorami szkół policealnych, w tym w szczególności niepublicznych, a także z odpowiedzi na pytania półotwarte w badaniu ankietowym, **niektórzy z nich uznają, że poprzez wybór danej szkoły słuchacze dokonali już wyboru zawodu, ścieżki kształcenia**

i ścieżki kariery zawodowej, a tym samym doradztwo zawodowe nie jest im potrzebne.

Przedstawiciele liceów ogólnokształcących dla dorosłych również często uważają, iż doradztwo zawodowe dla osób dorosłych, już pracujących, nie jest adekwatne (zawężając pojęcie doradztwa zawodowego do procesu wsparcia wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej/zawodowej), a ponadto zwracają uwagę na **niewielkie zainteresowanie osób dorosłych korzystaniem z doradztwa zawodowego**. Przykładowo, jeden z dyrektorów szkoły policealnej dla dorosłych napisał w odpowiedzi na jedno z pytań półotwartych:

Do naszej szkoły uczęszczają w 98% osoby dorosłe, każdy z nich już gdzieś pracuje. W Liceum Ogólnokształcącym nikt nie jest zainteresowany doradztwem zawodowym. Albo cieszą się, że mają pracę i nie przywiązują wagi do tego, gdzie mogliby pracować.

Powyższe dwie przyczyny (regulacje prawne, które nie nakładają na szkoły dla dorosłych obowiązku realizacji zajęć z zakresu doradztwa zawodowego oraz przekonania dyrektorów tych szkół o braku celowości prowadzenia doradztwa zawodowego) mają decydujący wpływ na ograniczoną realizację w szkołach dla dorosłych rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. 2019 poz. 325). **Marginalne znaczenie ma w tym zakresie fakt, że przedstawiciele tych szkół nie mogli brać udziału w szkoleniach realizowanych w projektach realizowanych w ramach Działania 2.14 PO WER.** Zdecydowana większość tych szkół dla dorosłych, które nie realizują doradztwa zawodowego zgodnie z wzorcem wypracowanym w ramach PO WER (którego kluczowe elementy przeniesione zostały do rozporządzenia) w ogóle nie realizuje zadań z zakresu doradztwa zawodowego, zaś te szkoły dla dorosłych, które realizują zadania z zakresu doradztwa zawodowego, najczęściej realizują je zgodnie z wypracowanymi wzorcami, mimo, że ich pracownicy nie stanowili grupy docelowej projektów szkoleniowych. Siła oddziaływania szkoleń na wdrażanie w szkołach doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami jest zresztą raczej niewielka (zob. tabela 11 w podrozdziale nr 4.2.3). Przynajmniej, w przypadku szkół dla dorosłych, gdyby dopuścić ich przedstawicieli do szkoleń, wystąpiłaby taka sama, słaba zależność. Szkoły dla dorosłych, które w ogóle nie realizują zadań z zakresu doradztwa zawodowego prawdopodobnie nie oddelegowałyby żadnego pracownika na tego typu szkolenia.

W odniesieniu do niektórych kryteriów głównych i częściowych uznania szkół za realizujące doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami, wskazać można także na specyficzne dla danego typu szkoły przyczyny, dla których poszczególne kryteria nie są przez nie wypełniane. Szczegółowe dane w tym zakresie zawarto w poniższych tabelach.

Tabela 7 Przyczyny, z powodu których szkoły nie współpracowały w obszarze doradztwa zawodowego z niektórymi podmiotami zewnętrznymi (dotyczy kryterium głównego nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”)

	Branżowa szkoła I stopnia	Technikum	Liceum ogólnokształcące	Liceum ogólnokształcące dla dorosłych	Szkoła podstawowa	Szkoła policealna	Ogółem
Te podmioty nie chciały współpracować	4,5%	6,8%	6,3%	5,9%	3,3%	8,7%	4,4%
Nasza szkoła nie chciała współpracować z tymi podmiotami	2,7%	4,6%	4,5%	10,2%	2,4%	1,8%	3,0%
Brak pomysłu na zakres współpracy	35,4%	29,2%	35,8%	39,3%	31,1%	35,9%	32,2%
Brak czasu	40,5%	48,7%	45,9%	43,6%	44,8%	32,5%	44,4%
Złe doświadczenia z wcześniejszej współpracy	0,0%	1,5%	0,4%	1,2%	1,7%	3,1%	1,5%
Niewielkie potencjalne korzyści ze współpracy	28,7%	28,6%	26,0%	18,3%	16,2%	30,1%	20,1%
Trudności w nawiązaniu współpracy	22,9%	20,4%	25,2%	12,3%	24,9%	13,4%	23,5%
Brak środków finansowych na współpracę	23,4%	20,0%	20,9%	31,7%	34,3%	31,1%	30,5%
Przepisy prawa utrudniające współpracę np. RODO	15,9%	11,2%	7,2%	5,8%	10,7%	13,0%	10,7%
Inne przyczyny	21,9%	22,0%	23,9%	23,2%	25,9%	9,7%	24,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Tabela 8 Przyczyny, z powodu których niektórzy pracownicy szkoły nie realizowali działań w obszarze doradztwa zawodowego w podziale na typ szkoły (dotyczy kryterium cząstkowego nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”)

	Branżowa szkoła I stopnia	Technikum	Liceum ogólnokształcące	Liceum ogólnokształcące dla dorosłych	Szkoła podstawowa	Szkoła policealna	Ogółem
Niewystarczające przygotowanie tych osób	12,8%	20,2%	18,6%	15,3%	12,6%	8,9%	14,0%
Brak czasu tych osób na realizację działań w obszarze doradztwa zawodowego	11,3%	15,8%	18,0%	14,3%	13,3%	9,4%	13,8%
Trudności związane z epidemią COVID-19	36,2%	34,0%	32,9%	29,4%	34,9%	31,5%	34,2%
Nie ma konieczności realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego przez te osoby	52,4%	50,6%	46,0%	59,3%	50,7%	64,1%	51,4%
Inne przyczyny	13,6%	9,4%	12,0%	7,7%	10,3%	7,4%	10,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Tabela 9 Przyczyny, z powodu których szkoły nie realizowały działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców, w podziale na typ szkoły (dotyczy kryterium cząstkowego nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”)

	Branżowa szkoła I stopnia	Technikum	Liceum ogólnokształcące	Szkoła podstawowa	Ogółem
Rodzice nie chcieli współpracować	29,0%	41,4%	16,6%	16,5%	21,7%
Nasza szkoła nie chciała współpracować	0,0%	0,0%	3,5%	1,0%	1,3%
Brak pomysłu na zakres współpracy	25,4%	11,3%	20,7%	12,3%	14,6%
Brak czasu	22,9%	26,4%	32,5%	32,3%	30,7%
Złe doświadczenia z wcześniejszej współpracy	0,0%	0,0%	1,2%	0,6%	0,6%
Niewielkie potencjalne korzyści ze współpracy	7,7%	19,8%	17,4%	15,7%	16,2%
Trudności w nawiązaniu współpracy	51,7%	31,3%	41,2%	28,7%	33,1%
Brak środków finansowych na współpracę	7,7%	13,0%	16,3%	14,0%	13,9%
Przepisy prawa utrudniające współpracę np. RODO	5,2%	4,5%	16,2%	9,5%	9,7%
Inne przyczyny	15,2%	20,9%	21,8%	30,4%	26,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Odpowiedzi przedstawicieli szkół dla dorosłych (liceów ogólnokształcących oraz szkół policealnych) dotyczące przyczyn, z powodu których nie współpracują w obszarze doradztwa zawodowego z niektórymi podmiotami zewnętrznymi oraz przyczyn braku realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego przez niektórych pracowników szkoły potwierdzają przedstawiony wcześniej wniosek – **znaczna część szkół dla dorosłych nie realizuje doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanym wzorcem z powodu postrzegania tego typu zajęć dla uczniów/słuchaczy jako nieadekwatnych dla nich jako osób dorosłych – pracujących lub tych, które już wybrały zawód.** Świadczą o tym wskazywane relatywnie częściej, na tle szkół dla dzieci i młodzieży, odpowiedzi takie jak „Nasza szkoła nie chciała współpracować z tymi podmiotami” oraz „Niewielkie potencjalne korzyści ze współpracy” na pytanie o przyczyny braku współpracy w obszarze doradztwa zawodowego z podmiotami zewnętrznymi oraz odpowiedź „Nie ma konieczności realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego przez te osoby” na pytanie o nierealizowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego przez niektórych pracowników szkoły.

W odniesieniu do kryterium cząstkowego nr 2.3 dotyczącego realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców uczniów, należy natomiast zwrócić uwagę na bariery wskazywane przez przedstawicieli branżowych szkół I stopnia. Relatywnie częściej deklarują oni, że przyczyną, z powodu której nie realizowali tych działań, są trudności w nawiązaniu współpracy z rodzicami lub niechęć rodziców do współpracy ze szkołą. Może to wynikać z mniejszych zasobów tych rodziców (w tym kapitału kulturowego) i wynikającego z tego braku możliwości/skłonności do silnego zaangażowania się w proces edukacji swoich dzieci, w porównaniu do rodziców uczniów innego typu szkół.

4.2.3 Zróżnicowanie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w poszczególnych makroregionach i województwach

W tabeli zamieszczonej poniżej zaprezentowano osiągnięte wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego w podziale na makroregiony.

Tabela 10 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na makroregiony

Makroregion	%
I (zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie)	81,6%
II ((mazowieckie, łódzkie, podlaskie, warmińsko-mazurskie)	85,8%
III (lubuskie, dolnośląskie, opolskie, śląskie)	83,2%
IV (małopolskie, podkarpackie, lubelskie, świętokrzyskie)	84,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Różnice pomiędzy szkołami z poszczególnych makroregionów w zakresie osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego są bardzo małe, zaś przeprowadzona analiza statystyczna wykazała, że **makroregion nie ma statystycznie istotnego wpływu na realizację**

doradztwa zawodowego zgodnie z wzorcami. Nie zaobserwowano także statystycznie istotnego wpływu makroregionu na spełnianie przez szkoły poszczególnych kryteriów głównych.

Czynnikiem istotnie różnicującym szkoły w zakresie realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami jest udział przedstawiciela szkoły w szkoleniu dla szkolnych doradców zawodowych w ramach PO WER, choć siła wpływu tej zmiennej jest raczej słaba (różnice pomiędzy szkołami z jednej i drugiej grupy nie są znaczące, choć istotne statystycznie). **Najsilniejsze różnice pomiędzy szkołami, których przedstawiciele brali udział w szkoleniach, a tymi, których nie brali występują w zakresie kryterium głównego nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”, co pozwala stwierdzić, że szkolenia te miały istotny wpływ na upowszechnienie tych materiałów i rozwój umiejętność ich zastosowania w szkołach.** Szczegółowe wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 11 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na szkoły, których przedstawiciele brali udział w szkoleniach dla szkolnych doradców zawodowych w ramach PO WER i pozostałe szkoły

	Udział przedstawiciela szkoły w szkoleniu w ramach PO WER	Brak udziału
Kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”	96,1%	92,0%
Kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ”	80,5%	72,7%
Kryterium cząstkowe nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”	61,3%	57,7%
Kryterium cząstkowe nr 2.2 „Realizacja zróżnicowanych form zajęć/działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów”	35,2%	28,4%
Kryterium cząstkowe nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”	29,3%	20,0%
Kryterium cząstkowe nr 2.4 „Odpowiednie wyposażenie szkolnego doradcy zawodowego”	55,1%	43,6%
Kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”	88,3%	77,6%
Kryterium cząstkowe nr 3.1 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do opracowania szkolnego programu realizacji doradztwa zawodowego”	84,4%	74,7%
Kryterium cząstkowe nr 3.2 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do prowadzenia zajęć z uczniami zgodnie z proponowanymi scenariuszami”.	76,6%	61,6%
Odsetek badanych szkół realizujących doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami	89,1%	84,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Zaobserwować można również statystycznie istotny wpływ województwa na realizację doradztwa zawodowego zgodnie z wzorcami. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że liczebność prób badawczych dla poszczególnych województw była dość mała (przykładowo dla województwa lubuskiego wyniosła 24, a dla województwa opolskiego – 30 szkół), dlatego **do zaprezentowanych danych należy podchodzić z ostrożnością**, tym bardziej, iż nie można w nich dostrzec wyraźnych powiązań np. wyższego odsetka szkół współpracujących z otoczeniem społeczno-gospodarczym (w tym z pracodawcami) w regionach o relatywnie najlepszej sytuacji na rynku pracy. Szczegółowe dane na temat odsetka szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w poszczególnych województwach zamieszczone zostały w poniższej tabeli.

Tabela 12 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na województwa

	DŚ	KP	LB	LS	ŁD	MP	MZ	OP	PK	PL	PM	ŚL	ŚK	WM	WP	ZP
Kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”	81,1%	90,6%	95,8%	100,0%	100,0%	93,7%	93,5%	80,0%	92,5%	94,1%	97,6%	93,6%	80,9%	92,6%	84,4%	97,4%
Kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ”	70,3%	72,2%	79,4%	91,7%	76,1%	74,7%	73,2%	66,7%	63,2%	67,6%	79,8%	72,1%	55,3%	85,2%	64,4%	69,2%
Kryterium cząstkowe nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”	52,7%	56,6%	66,7%	69,6%	59,1%	53,1%	59,1%	63,3%	53,3%	51,4%	58,3%	54,3%	41,3%	74,1%	52,8%	65,0%
Kryterium cząstkowe nr 2.2 „Realizacja zróżnicowanych form zajęć/działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów”	24,7%	38,9%	40,6%	29,2%	26,9%	28,1%	25,3%	24,1%	25,5%	20,6%	25,0%	27,1%	28,3%	42,6%	30,0%	30,8%
Kryterium cząstkowe nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”	17,6%	17,0%	27,1%	25,0%	25,8%	20,8%	20,6%	24,1%	15,0%	2,9%	25,0%	22,9%	17,0%	25,9%	24,4%	22,5%
Kryterium cząstkowe nr 2.4 „Odpowiednie wyposażenie szkolnego doradcy zawodowego”	40,5%	42,6%	42,7%	47,8%	39,8%	46,3%	47,7%	20,7%	30,2%	34,3%	54,8%	50,0%	25,5%	53,7%	41,1%	51,3%

	DŚ	KP	LB	LS	ŁD	MP	MZ	OP	PK	PL	PM	ŚL	ŚK	WM	WP	ZP
Kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”	71,6%	81,1%	87,5%	82,6%	86,0%	78,9%	81,0%	69,0%	74,8%	77,1%	73,8%	85,0%	68,1%	83,3%	63,3%	87,2%
Kryterium cząstkowe nr 3.1 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do opracowania szkolnego programu realizacji doradztwa zawodowego”	70,3%	79,2%	84,4%	78,3%	84,9%	75,8%	78,9%	65,5%	70,8%	77,1%	71,4%	79,3%	66,0%	79,6%	61,1%	82,1%
Kryterium cząstkowe nr 3.2 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego do prowadzenia zajęć z uczniami zgodnie z proponowanymi scenariuszami”.	62,2%	61,1%	71,1%	70,8%	66,3%	59,4%	65,4%	53,3%	62,3%	60,0%	57,1%	68,6%	58,7%	64,8%	55,6%	70,0%
Odsetek badanych szkół realizujących doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami	71,6%	79,2%	88,7%	100,0%	96,7%	85,4%	83,6%	76,7%	82,1%	74,3%	88,1%	87,9%	74,5%	89,1%	72,2%	92,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Wydaje się zatem, że decydujący wpływ na zakres i formę realizacji doradztwa zawodowego w szkołach mają – obok wskazanych wcześniej czynników takich jak typ szkoły oraz udział przedstawiciela szkoły w projektach szkoleniowych w zakresie doradztwa zawodowego w ramach PO WER – czynniki/uwarunkowania o charakterze lokalnym (w tym skłonność do finansowania działań w obszarze doradztwa zawodowego przez organy prowadzące, ich aktywność w zakresie realizacji/udziału w projektach unijnych z komponentami w obszarze doradztwa zawodowego oraz wewnętrzna organizacja zajęć w poszczególnych szkołach). Wyniki pogłębionej analizy w tym zakresie znajdują się w kolejnych rozdziałach raportu.

5 Wpływ PO WER na funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach

5.1 Logika interwencji projektowej

5.1.1 Wsparcie doradztwa zawodowego w PO WER

Środki Europejskiego Funduszu Społecznego stanowią istotne wsparcie dla rozwoju doradztwa zawodowego w systemie edukacji w Polsce. Z punktu widzenia celów badania kluczowe znaczenie mają przedsięwzięcia finansowane w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 (PO WER). Doradztwo zawodowe jest wspierane w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 10 iii *Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji*. Doradztwo zawodowe jest wspierane w ramach Działania 2.14 *Rozwój narzędzi dla uczenia się przez całe życie*.

Cel szczegółowy interwencji to: Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług z zakresu całonocnego doradztwa edukacyjno-zawodowego⁶.

W Programie założono osiągnięcie następujących produktów:

- Zostanie przygotowanych **5 ramowych programów** doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz rozwiązań organizacyjnych,
- **13 221 osób** zostanie przygotowanych do realizacji ramowych programów doradztwa edukacyjno-zawodowego opracowanych w programie,
- **dla 230 zawodów** przygotowana zostanie informacja edukacyjno-zawodowa dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Według danych na 10 maja 2022 r. udało się zrealizować założone rezultaty w następującym stopniu:

- opracowano **5 ramowych programów** doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz rozwiązań organizacyjnych,
- **7 931 osób** zostało przygotowanych do realizacji ramowych programów doradztwa edukacyjno-zawodowego opracowanych w programie, jednak z zawartych umów wynika, że przeszkolonych zostanie 15 167 osób, w związku z tym nie ma zagrożenia dla osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika produktu,
- **Dla 115 zawodów** przygotowano informację edukacyjno-zawodową dla dzieci, młodzieży i dorosłych, jednak z zawartych umów wynika, że przygotowane zostaną

⁶ W celu zachowania zgodności z terminologią stosowaną w dokumentach programowych PO WER 2014-2020, w tej części raportu stosowany jest zwrot „doradztwo edukacyjno-zawodowe”.

materiały dla 256 zawodów, w związku z tym nie ma zagrożenia dla osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika produktu.

Osiągnięcie powyższych produktów ma prowadzić **do rezultatu**: odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami wzrosło z 0% do 50%. Jak wynika z danych przedstawionych w rozdziale 4.2, **wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego wynosi 85,2%**, a zatem znacznie przekroczyła poziom założony w Programie, pomimo braku osiągnięcia wartości docelowych niektórych wskaźników produktu.

Zgodnie z zapisami PO WER, osiągnięciu celu szczegółowego służyć mają trzy typy działań:

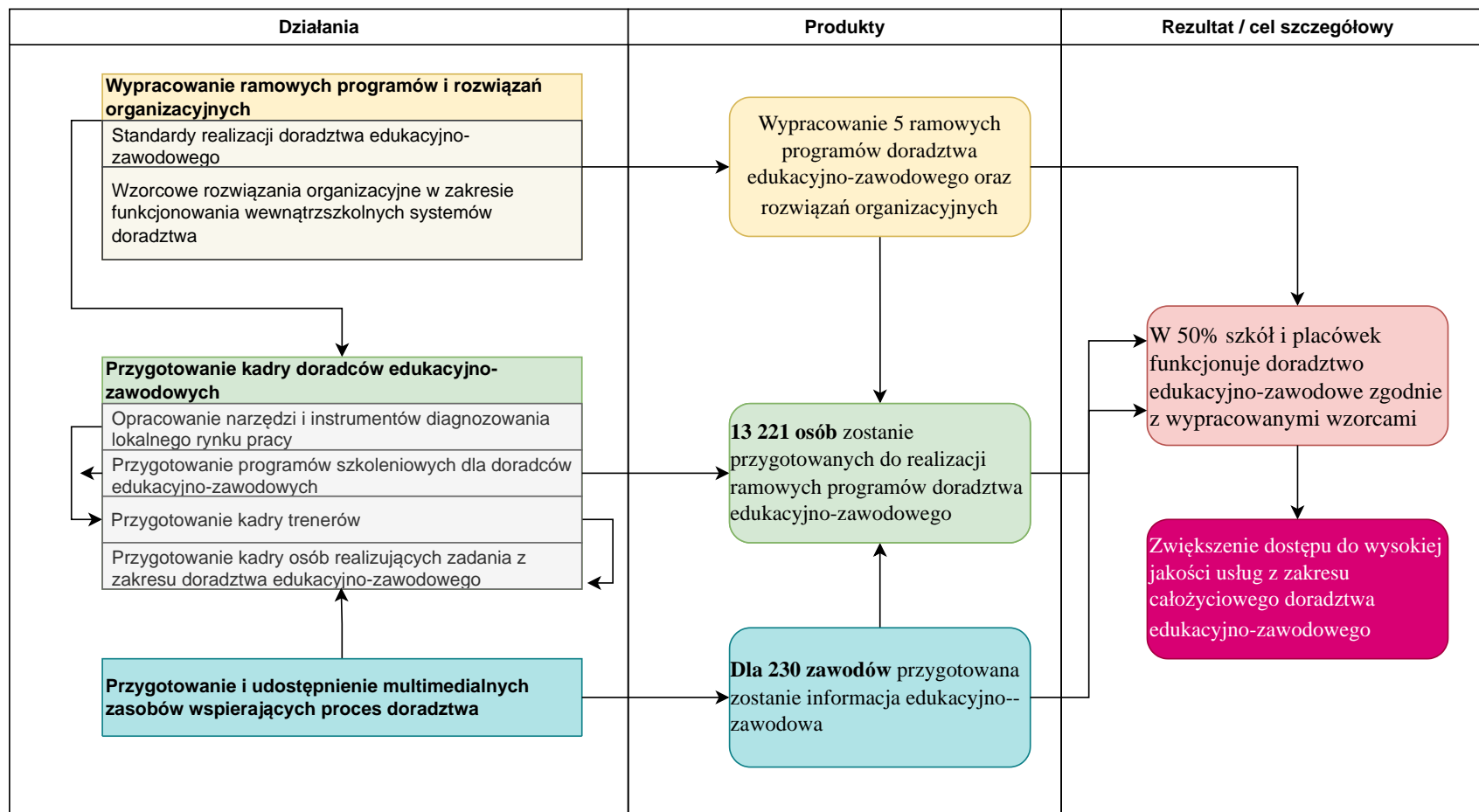
- **Wypracowanie ramowych programów i rozwiązań organizacyjnych** w zakresie realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego w systemie oświaty, w tym:
 - **opracowanie standardów realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego**, uwzględniających potrzeby uczniów i dorosłych uczących się na różnych poziomach edukacyjnych i w różnych typach szkół i placówek, we współpracy z kluczowymi interesariuszami, tj. przedstawicielami szkół i placówek, organów prowadzących, pracodawców i związków zawodowych, instytucji rynku pracy (określenie rekomendowanej tematyki zajęć edukacyjnych, proponowanych narzędzi i metod pracy, oczekiwanych efektów usług doradczych),
 - **przygotowanie wzorcowych rozwiązań organizacyjnych** w zakresie funkcjonowania wewnętrznych systemów doradztwa zawodowego, z uwzględnieniem współpracy wszystkich osób mających wpływ na efektywność doradztwa zawodowego w szkole.
- **Przygotowanie kadry doradców edukacyjno-zawodowych** do wdrożenia wypracowanych rozwiązań, w tym:
 - opracowanie **narzędzi i instrumentów diagnozowania lokalnego rynku pracy i rynku kwalifikacji** dla doradców edukacyjno-zawodowych, uwzględniających współpracę i wymianę doświadczeń z instytucjami rynku pracy, w tym publicznymi służbami zatrudnienia,
 - **przygotowanie programów szkoleniowych**, w tym e-learningowych dla doradców edukacyjno-zawodowych (w związku z uruchomieniem nowych instrumentów i narzędzi związanych z gromadzeniem i udostępnianiem informacji o możliwych do uzyskania kwalifikacjach),
 - **przygotowanie kadry trenerów**, którzy będą prowadzili szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach,
 - **przygotowanie kadry osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego** w szkołach i placówkach systemu oświaty do

stosowania nowych rozwiązań organizacyjno-prawnych w pracy z uczniami i dorosłymi, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań zintegrowanego systemu kwalifikacji

- **Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa zawodowego** dla wszystkich grup wiekowych (danych o zawodach i kwalifikacjach, filmów zawodoznawczych, statystyk dotyczących uczniów i absolwentów, narzędzi i materiałów wzbogacających warsztat pracy doradców zawodowych oraz zasobów możliwych do wykorzystania bezpośrednio przez uczniów, ich rodziców i innych dorosłych użytkowników systemu).

Analogiczne zapisy znajdują się w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych PO WER (SZOOP PO WER). Wszystkie te działania są wzajemnie, logicznie powiązane, co przedstawiono na poniższym schemacie.

Schemat 3. Model logiczny interwencji w obszarze doradztwa zawodowego

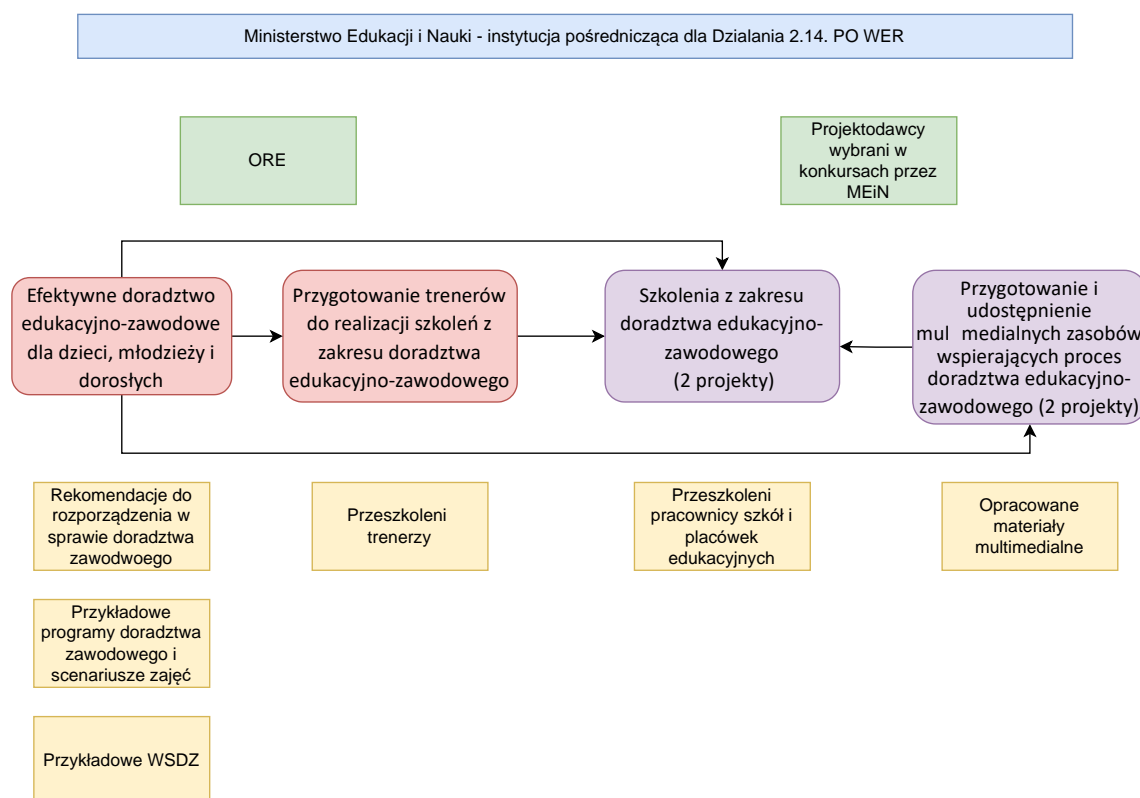
Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój oraz Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych PO WER

5.1.2 Projekty realizowane w Działaniu 2.14 na rzecz doradztwa zawodowego

Zapisy dokumentów programowych znalazły przełożenie na konkretne projekty, zarówno pozakonkursowe, realizowane przez ORE, jak i konkursowe, realizowane przez innych projektodawców. Projekty te są ze sobą powiązane i od początku były zaplanowane w taki sposób, aby kolejne projekty wynikały bezpośrednio z wcześniejszych. Opracowana na etapie programowania sekwencja projektów zdeterminowała w dużym stopniu plan i harmonogram wdrażania Działania 2.14 przez całą perspektywę finansową.

Na poniższym schemacie przedstawiono instytucje zaangażowane we wdrażanie Działania 2.14, projekty oraz ich produkty. Widać wyraźnie, że projekty zostały zaprojektowane jako ciąg logicznie powiązanych przedsięwzięć. W tym sensie, na poziomie analizy logicznej, można mówić o pełnej komplementarności projektów realizowanych w Działaniu 2.14 w zakresie doradztwa zawodowego.

Schemat 4. Model logiczny interwencji w obszarze doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MEiN

Opracowanie założeń oraz materiałów

Kluczowe znaczenie miał projekt „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”. Był to pierwszy projekt realizowany w tym obszarze w ramach PO

WER. Miał on charakter koncepcyjny i służył przede wszystkim wypracowaniu rozwiązań i treści, które następnie były wykorzystywane i upowszechniane w kolejnych projektach.

Projekt był realizowany przez ORE jako projekt pozakonkursowy w latach 2016-2018. Główne osiągnięcia projektu to opracowanie:

- rekomendacji kierunków zmian w systemie doradztwa zawodowego,
- zestawu przykładowych programów preorientacji i orientacji zawodowej oraz doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami,
- wzorcowych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania wewnętrzzkolnych systemów doradztwa zawodowego (WSDZ) dla szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowych,
- rekomendacji do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie doradztwa zawodowego.

Projekt był realizowany w zmiennym otoczeniu prawnym. Na etapie tworzenia projektu podjęta została decyzja, że zostanie przygotowane rozporządzenie dotyczące doradztwa zawodowego, zatem jednym z podstawowych zadań projektu było przygotowanie założeń do tego rozporządzenia. W okresie realizacji projektu wprowadzane były zmiany prawne, np. zmiany podstawy programowej kształcenia w zawodach, co wymagało aktualizacji przygotowywanych materiałów w trakcie realizacji projektu. W trakcie realizacji projektów zachodziły również istotne zmiany instytucjonalne. KOWEziU, instytucja, która początkowo odpowiadała za te projekty, została włączona do ORE.

Projekt musiał uwzględnić wcześniejszy dorobek oraz sytuację w obszarze doradztwa zawodowego w Polsce. W Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (PO KL) realizowany był przez KOWEziU projekt pt. „Edukacja dla pracy – etap 2”, w którym również szkoleni byli w zakresie doradztwa zawodowego przedstawiciele szkół i placówek, w tym również placówek wspomagania pracy szkoły. Opracowano również filmy (drogi zawodowe). Oprócz projektu, istniała infrastruktura kształcenia doradców zawodowych: studia, studia podyplomowe, na których kształceni byli doradcy zawodowi. Oznacza to, że przy opracowywaniu rozwiązań systemowych niezbędne było uwzględnienie dotychczasowego dorobku w tym obszarze, a także uwarunkowań prawnych i instytucjonalnych.

Przygotowanie trenerów

Kolejnym etapem interwencji był projekt pt.: „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”. Projekt był realizowany przez ORE jako projekt pozakonkursowy w latach 2017-2018. Jego celem było przygotowanie kadry trenerów, którzy będą mogli poprowadzić szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach na wszystkich etapach edukacyjnych. Zgodnie z raportem z ewaluacji projektu, podstawowym celem było przygotowanie trenerów (minimum jedna osoba w każdym powiecie), którzy będą wspierali szkoły w realizacji doradztwa zawodowego na poziomie lokalnym, o którym mowa

w Wytycznych Ministra Rozwoju w sprawie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014–2020, w tym prowadzili szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach na wszystkich etapach edukacyjnych (założenia dotyczące wsparcia na poziomie regionalnym omówione są w dalszej części rozdziału).

Projekt zakładał realizację trzech zadań: przygotowanie programu szkoleń, przeprowadzenie szkoleń, ich ewaluację i opracowanie ostatecznej wersji programu szkolenia. Dzięki realizacji projektu przeszkolono 529 osób ze wszystkich powiatów. Uczestnicy brali udział w trzydniowych szkoleniach, których łącznie odbyło się 20, a średnio w jednym szkoleniu brało udział 27 osób.

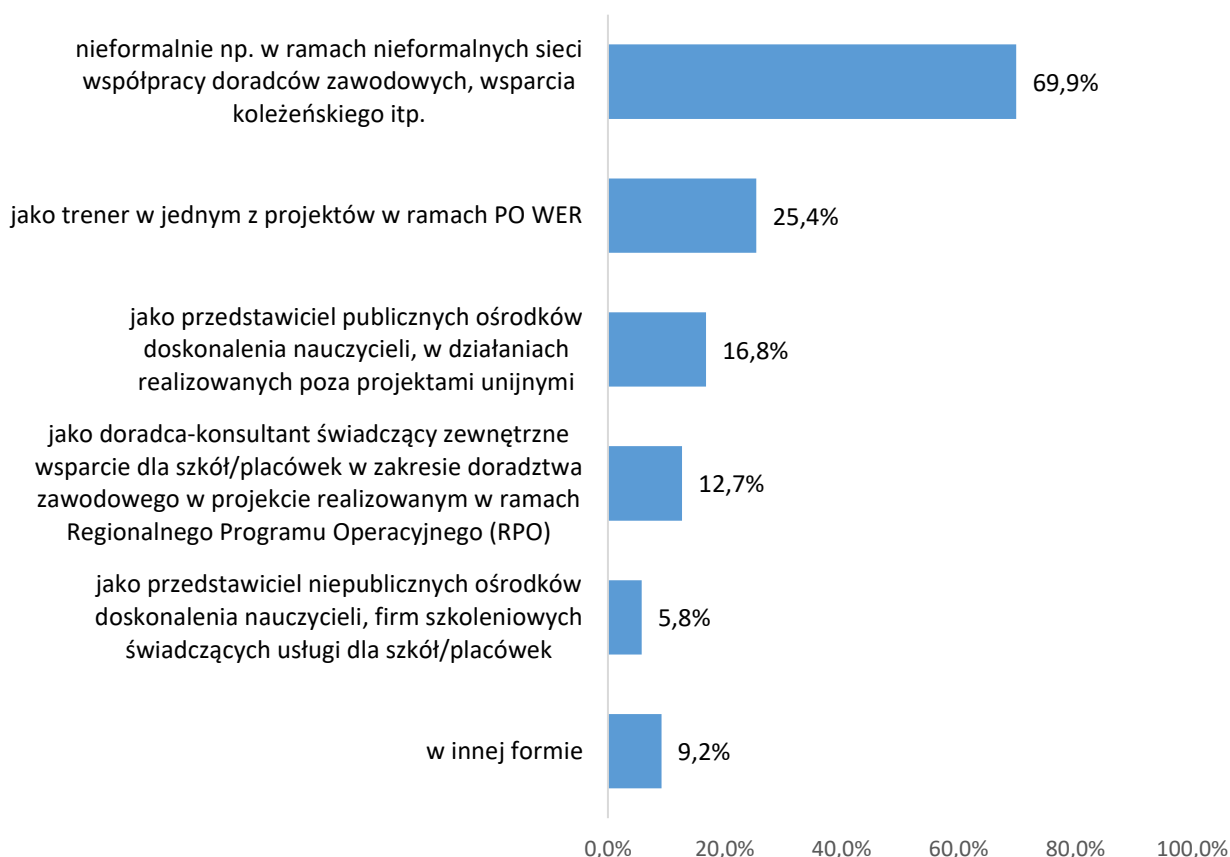
W szkoleniach brali udział przede wszystkim nauczyciele publicznych szkół prowadzących kształcenie zawodowe (69%), a także pracownicy centrum kształcenia praktycznego (22%) oraz publicznych placówek doskonalenia nauczycieli (9%)⁷. Warto zauważyć, że struktura uczestników szkoleń jest niezgodna z założeniami interwencji planowanej na poziomie regionalnym. Zgodnie z Wytycznymi w obszarze edukacji⁸, konsultantami-doradcami powinni być osoby zatrudnione w poradni psychologiczno-pedagogicznej, powiatowej placówce doskonalenia nauczycieli, centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego, centrum kształcenia ustawicznego lub centrum kształcenia zawodowego.

Jak wynika z przeprowadzonego badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów, 18,5% z nich w ogóle nie brała udziału w przygotowaniu pracowników szkół i placówek do realizacji doradztwa zawodowego, zaś 34,7% - wyłącznie nieformalnie. Nieformalny/sieciowy sposób upowszechniania wiedzy/umiejętności/kompetencji nabytych na szkoleniu dla trenerów jest zresztą zdecydowanie najbardziej powszechny (aż 70% badanych deklaruje, że w ten sposób wspierało innych pracowników szkół i placówek do realizacji zadań w obszarze doradztwa zawodowego). Oznacza to, że zaledwie 47% uczestników szkoleń wspierało pracowników szkół i placówek w realizacji doradztwa zawodowego w sformalizowanych formach. **Tym niemniej, aż 89,0% badanych uczestników szkoleń dla trenerów świadczyło doradztwo zawodowe bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy po zakończeniu udziału w szkoleniach zrealizowanych w ramach PO WER** i w ten sposób mogło bezpośrednio wdrażać wypracowany w ramach Programu wzorzec doradztwa zawodowego. Skala odejść z zawodu przeszkolonych trenerów jest zatem relatywnie niska.

⁷ Raport z ewaluacji szkoleń trenerów z zakresu doradztwa zawodowego przeprowadzonych w ramach projektu „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018

⁸ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014-2020, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa 2019

Wykres 3 Formy przygotowywania pracowników szkół i placówek do realizacji doradztwa zawodowego zastosowane przez uczestników szkoleń dla trenerów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

Szkolenia dla trenerów były realizowane w II kwartale 2018 r. Wcześniej, do I kwartału 2018 r. trwały prace nad programem szkoleń. Realizacja tego projektu pokrywała się z realizacją projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”. Istotne w związku z tym jest określenie, na ile w programie szkolenia trenerów wykorzystano dorobek tego drugiego projektu.

W dostępnej na stronie internetowej projektu końcowej wersji programu szkolenia dla trenerów odwołano się do podstaw prawnych według stanu na czerwiec 2018 r. (koniec realizacji projektu), a zatem jeszcze przed wejściem w życie kluczowego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325). W związku z tym w materiałach szkoleniowych nie ma oczywiście odwołań do aktualnego stanu prawnego.

W programie szkolenia brak jest również odwołań do produktów projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”, czyli przykładowych

programów doradztwa zawodowego wraz ze scenariuszami czy też wzorcowych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego⁹.

Jednak 89,6% uczestników szkoleń dla trenerów w badaniu ankietowym deklaruje, że zna przykładowe programy i WSDZ (opracowane przez ORE). Tylko 4% deklaruje, że nie zna tych materiałów. Pokazuje to, że znajomość tych materiałów wśród uczestników szkoleń jest powszechna. Jak wynika z odpowiedzi na inne pytania ankietowe (omówione szerzej w rozdziale 5.4), uczestnicy szkoleń dla trenerów, którzy pracują jako trenerzy, faktycznie wykorzystują te materiały i mają poczucie, że są w stanie nauczyć inne osoby korzystania z nich. Znajomość tych materiałów potwierdzają również odpowiedzi uczestników szkoleń na pytania otwarte w ankiecie.

Jak wynika z raportu z ewaluacji projektu, szkolenia oraz materiały były oceniane pozytywnie przez uczestników. Co istotne, uczestnicy czuli się przygotowani do prowadzenia zewnętrznego wsparcia dla szkół i placówek w zakresie doradztwa zawodowego. Podniósł się również poziom wiedzy uczestników na temat doradztwa zawodowego¹⁰.

Szkolenie osób realizujących doradztwo zawodowe

Kolejnym krokiem we wdrażaniu interwencji było ogłoszenie w czerwcu 2018 r. konkursu pt.: **„Szkolenia z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”**. Szkolenia były adresowane do osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach podstawowych, liceach ogólnokształcących, technikach, branżowych szkołach I stopnia. Miały te osoby przygotować do realizacji doradztwa zawodowego zgodnego z nowymi przepisami ustawy Prawo oświatowe.

Planowano realizację czterech projektów. Każdy miał być realizowany w jednym makroregionie. Dla każdego makroregionu określono maksymalną alokację oraz liczbę osób, które powinny przejść przez szkolenia w podziale na województwa. Łącznie planowano przeszkolenie 13 021 osób.

Jednym z największych wyzwań przy realizacji projektu było zapewnienie, aby trenerzy przeszkoleni w projekcie ORE byli zatrudnieni w projektach konkursowych. W projektach konkursowych obowiązują procedury konkurencyjne, które ograniczają możliwość zatrudniania wskazanych osób. Bariery były też kwestia ochrony danych osobowych uczestników szkoleń, co powodowało, że Instytucja Pośrednicząca nie mogła wskazywać z imienia i nazwiska osób, które mogłyby być zatrudnione w projektach szkoleniowych.

⁹ Bugaj M., Druczak K., Galińska A., Godzimirska-Dybek M., Grabski G., Grzelak B., Karmowska A., Kośkiewicz A., Magnowski T., Sienna M., Zaborowska I., Załoga E., Program szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018

¹⁰ Raport z ewaluacji szkoleń trenerów z zakresu doradztwa zawodowego przeprowadzonych w ramach projektu „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018

Pomimo tych ograniczeń starano się zapewnić spójność pomiędzy projektami. W kryteriach dostępu wprowadzono dodatkowe rozwiązania:

- Wymagane było partnerstwo z co najmniej dwoma podmiotami z terenu danego makroregionu, które zatrudniają osoby przeszkolone w ramach projektu pozakonkursowego ORE „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” i przy udziale osób przeszkolonych w ww. projekcie. Dodatkowo do regulaminu konkursu dodano listę i adresy jednostek, których pracownicy uczestniczyli w szkoleniach dla trenerów.
- Projektodawca zobowiązany był przeprowadzić szkolenia w oparciu o program szkolenia opracowany w projekcie ORE „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”.
- Konkurs zakładał przeszkolenie w ramach minimum 20-godzinnego szkolenia osób realizujących zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach systemu oświaty w grupach warsztatowych (maksymalnie 18 osobowych) z zakresu programów realizacji doradztwa zawodowego i scenariuszy wypracowanych w ramach projektu pozakonkursowego Ośrodka Rozwoju Edukacji pn. „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”.

Należy przy tym zaznaczyć, że regulamin konkursu nie wymagał, aby osoby przeszkolone w projekcie „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” prowadziły szkolenia. W załącznikach do regulaminu konkursu określono wymagania merytoryczne dla trenerów, które były takie same jak dla uczestników szkoleń w projekcie „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” i nie były one zbyt wygórowane. Wystarczyło wykazać się formalnymi lub nieformalnymi kwalifikacjami do prowadzenia doradztwa zawodowego, rocznym doświadczeniem w prowadzeniu działań w obszarze doradztwa zawodowego i we współpracy ze szkołami lub placówkami oraz minimum 20. godzin przeprowadzonych szkoleń.

W wyniku naboru ocenę pozytywną uzyskało 12 projektów (3 w Makroregionie I, 5 – w II, 2 – w III, 2 - w IV). W każdym makroregionie wskazano projekty wybrane do dofinansowania. Ostatecznie umowy o dofinansowanie projektów podpisano z dwoma projektodawcami:

- Dla makroregionu III (województwa lubuskie, dolnośląskie, opolskie, śląskie) – z DGA S.A. na realizację projektu pt.: „Szkolenia dla doradców edukacyjno-zawodowych na obszarze makroregionu III”
- Dla makroregionu IV (województwa (lubelskie, małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie) – z Syntea Spółka Akcyjna na realizację projektu pt.: „Rozwijanie kompetencji kadry dydaktycznej w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego (makroregion IV)”.

W projekcie dla makroregionu IV planowano objęcie wsparciem 3877 osób, natomiast w projekcie dla makroregionu III 3171 osób. Łącznie w dwóch projektach planowano objąć wsparciem 7048 osób, co stanowiło 54% wartości docelowej wskaźnika produktu dla całego konkursu.

W dwóch pozostałych makroregionach projektodawca odstąpił od realizacji projektów (jedna instytucja podpisała umowy dofinansowania dwóch projektów). Głównym powodem takiej decyzji były trudności w rekrutacji uczestników. Pomimo podejmowanych wysiłków i przygotowywania szeregu materiałów promocyjnych, nie udało się projektodawcy zrekrutować wymaganej liczby uczestników szkoleń. Należy jednak zaznaczyć, że inny projektodawca, który zrealizował projekt, ocenił, że zainteresowanie uczestnictwem w projekcie było wręcz wysokie. A jedynym odnotowanym przez tego projektodawcę problemem, choć występującym sporadycznie, był brak zgody dyrektorów szkół na uczestnictwo ich pracowników w szkoleniach. Należy zaznaczyć, że projekty, które nie zostały zrealizowane i te, które zostały zrealizowane były wdrażane w podobnym czasie i przy takich samym założeniach. Dlatego wydaje się, że głównymi czynnikami, który wpływały na powodzenie lub niepowodzenie projektu, mogły być doświadczenie i kompetencje projektodawców w realizacji tego typu projektów i rekrutacji uczestników. W trakcie realizacji badania Instytucja Pośrednicząca podpisała umowy na realizację projektów w dwóch makroregionach, w których projekty nie zostały jeszcze zrealizowane.

W obu zrealizowanych projektach projektodawcy zobowiązali się do zaangażowania do prowadzenia szkoleń przez trenerów przeszkolonych w projekcie „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”. Przy czym w jednym projekcie projektodawca zadeklarował, że każde szkolenie będzie poprowadzone przez dwójkę trenerów, w tym co najmniej jednego, który uczestniczył w projekcie „Przygotowanie trenerów...” oraz drugiego o dużym doświadczeniu trenerskim. W przypadku drugiego projektu, projektodawca zadeklarował zaangażowanie do prowadzenie szkoleń trenerów przeszkolonych w projekcie „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” lub innych osób spełniających wymagania określone w regulaminie konkursu. Była to zatem dosyć miękka deklaracja.

Jak wynika z wywiadów jakościowych z uczestnikami szkoleń, w trakcie szkoleń otrzymali oni materiały wypracowane w projekcie „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych” oraz mieli okazję zapoznać się z tymi materiałami. Jednak część z badanych osób nie pamięta, co to były za materiały i czy na pewno były to materiały ORE. Należy jednak zaznaczyć, że część osób brała udział w szkoleniach przed kilku laty i mogła już takich rzeczy nie pamiętać.

Materiały multimedialne

Równoległe do procesu kształcenia kadry toczyły się prace związane z **przygotowaniem materiałów multimedialnych**. Przygotowanie tego typu materiałów wpisywało się w szerszy nurt uatrakcyjniania edukacji na różnych poziomach poprzez tworzenie materiałów

multimedialnych do kształcenia ogólnego czy też kształcenia zawodowego. Wszystkie te materiały są umieszczane na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

W celu opracowania materiałów multimedialnych dla doradztwa zawodowego ogłoszono dwa konkursy. Pierwszy w 2018 r. pt.: „Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa dla wszystkich grup wiekowych (doradztwo)”, a drugi w 2020 r. pt.: „Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa edukacyjno-zawodowego – II edycja”. W każdym z konkursów planowano wybrać jeden projekt. W efekcie realizowane były dwa projekty:

- „Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa zawodowego.”, realizowany przez Fundację VCC. W projekcie planowano utworzenie informacji zawodoznawczych wraz z obudową multimedialną dla 115 zawodów, a także aktualizację 776 filmów o zawodach, opracowanych w PO KL. Efekty pierwszego projektu w postaci multimediiów są już zamieszczone na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej (ZPE)¹¹.
- „Opracowanie wysokiej jakości multimedialnych informacji zawodoznawczych dla 141 zawodów szkolnictwa zawodowego”, realizowany przez GroMar Sp. z o.o.

W projektach tych projektodawcy mieli za zadanie opracować informację zawodoznawczą, której zakres obejmował:

- dane zawodoznawcze (uwzględniające m.in. informacje o zawodach z uwzględnieniem kwalifikacji i efektów kształcenia oraz ewentualnych przeciwwskazań do rozpoczęcia kształcenia w danym zawodzie lub szkole),
- filmy zawodoznawcze, uwzględniające przedstawienie zawodu i osób go wykonujących w rzeczywistych warunkach pracy,
- statystyki oraz informacje dotyczące szkół z uwzględnieniem kierunków kształcenia, uczniów i absolwentów, wyników egzaminów (wraz z mapą Polski, na której zostaną zaznaczone wszystkie szkoły), sytuacji na rynku pracy w danym zawodzie,
- informacje dotyczące możliwości kontynuacji kształcenia lub uzupełniania kwalifikacji,
- narzędzia i materiały wzbogacające warsztat pracy doradców zawodowych,
- zasoby możliwe do wykorzystania bezpośrednio przez uczniów, rodziców i innych użytkowników.

Ponadto, pierwszy z wskazanych projektodawców był zobowiązany do opracowania całościowej koncepcji narzędzia informatycznego, stanowiącego zaplecze informacyjne na potrzeby pracodawców i szkolnictwa zawodowego.

¹¹ [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

Generalnie zarówno zakres informacji zawodoznawczych, jak i oczekiwania wobec portalu wskazują, że w obu obszarach punkt ciężkości został położony na szkolnictwo zawodowe. Jest to zrozumiałe, biorąc pod uwagę strategiczne ukierunkowanie interwencji PO WER na wspieranie szkolnictwa zawodowego. Należy jednak zauważyć, że nie uwzględnia to w wystarczającym stopniu perspektywy ok. połowy uczniów, którzy wybierają kształcenie ogólne i kontynuację nauki na studiach wyższych.

W obu konkursach położono duży nacisk na mechanizm odbioru produktów projektu, w celu zapewnienia, jak to określono w regulaminie konkursu, „możliwie najwyższej jakości”. Przy czym pomiędzy pierwszym a drugim projektem wprowadzono istotne, jak się wydaje, modyfikacje procedury odbioru produktów. W pierwszym projekcie za odbiór produktów odpowiadali eksperci wyłonieni przez IP. W drugim projekcie odbiór produktów projektu odbywał się w ramach projektu pozakonkursowego ORE. Oznacza to, że IP delegowała to zadanie do ORE, co wydaje się rozwiązaniem trafnym. W pierwszym projekcie określono maksymalny termin na oddanie wszystkich produktów. W drugim projekcie proces przekazywania produktów rozłożono na raty, co niewątpliwie ograniczało ryzyko powstawania tzw. „wąskich gardeł”. Dla produktów określono wymagania techniczne, powołując się na standardy i rozwiązania informatyczne zastosowane w projekcie ORE pt. „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”.

W obu projektach projektodawcy byli zobowiązani do przygotowania przykładowych materiałów. Dopiero po ich zatwierdzeniu mogli kontynuować prace nad pozostałymi materiałami. Przy realizacji pierwszego projektu ten etap okazał się problematyczny i w efekcie trwał znacznie dłużej, niż początkowo planowano. W dokumentacji konkursowej nie zawarto oczekiwań wobec tych materiałów oraz wymagań jakościowych wobec produktów, używając zamiast tego bardziej ogólnego pojęcia „produkty najwyższej możliwej jakości”. Nie określono również procedury dla odbioru tych materiałów. Na etapie odbioru przykładowego filmu okazało się, że po stronie odbiorcy tych materiałów nie było gotowej, dojrzałej i precyzyjnej listy oczekiwań. W efekcie, w trakcie spotkań, na których omawiano te produkty, osoby uczestniczące w nich zgłaszały kolejne uwagi i pomysły. Zwracano uwagę np. na zgodność materiałów z przepisami prawa, atrakcyjność, dopasowanie języka do specyfiki użytkowników itd. Wszystkie te uwagi służyły zapewnieniu jak najwyższej jakości tworzonych produktów, ale równocześnie przełożyły się na trzykrotne wydłużenie całego procesu oraz znaczący wzrost kosztów, zarówno po stronie realizatora projektu, jak i MEiN.

W ramach projektu realizowano również spotkania z użytkownikami tych materiałów. Spotkania te były użyteczne i pozwoliły dopasować tworzone materiały do oczekiwań użytkowników. Niewątpliwie dużym wyzwaniem dla twórców było uwzględnienie zarówno oczekiwań dotyczących treści filmów, jak również ich atrakcyjności dla dzieci i młodzieży.

Cały proces tworzenia materiałów multimedialnych przełożył się na powstanie materiałów, które są pozytywnie oceniane przez twórców jak i MEiN. Są też one pozytywnie oceniane przez użytkowników, o czym więcej w rozdziale 5.4. Planując tworzenie tego typu materiałów w przyszłości należy położyć większy nacisk na zdefiniowanie oczekiwań

i wymagań jakościowych na etapie tworzenia koncepcji materiałów, a także na szerokie uwzględnienie perspektywy użytkowników przy tworzeniu takich materiałów, wykorzystując w tym celu odpowiednie metodyki, np. *design thinking* oraz badania użytkowników.

Generalnie komplementarność projektów dotyczących doradztwa zawodowego, realizowanych w Działaniu 2.14 PO WER była zapewniona. Interwencja była od początku zaplanowana jako wiązka wzajemnie powiązanych projektów, a realizacja każdego kolejnego przedsięwzięcia logicznie bazowała na efektach wcześniejszych projektów. Oczywiście pojawiały się tutaj różnego rodzaju problemy i trudności, które ograniczały komplementarność interwencji:

- bariery formalne uniemożliwiły nałożenie wymogu zatrudnienia trenerów przeszkolonych w projekcie ORE w projektach konkursowych,
- uczestnicy szkoleń korzystali z materiałów w trakcie szkoleń, ale nie zawsze pamiętali, jakie to były materiały i czy na pewno były one opracowane przez ORE.

5.1.3 Wsparcie doradztwa zawodowego na poziomie regionalnym

Należy pamiętać, że inwestycje w poprawę dostępu i jakości doradztwa zawodowego są również finansowane ze środków EFS na poziomie regionalnym, w regionalnych programach operacyjnych. Zgodnie z Wytycznymi Ministra Inwestycji i Rozwoju w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014-2020, wsparcie to obejmuje również kilka elementów:

- uzyskiwanie kwalifikacji doradców edukacyjno-zawodowych przez osoby realizujące zadania z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach, które nie posiadają kwalifikacji z tego zakresu oraz podnoszenie kwalifikacji doradców edukacyjno-zawodowych realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach;
- tworzenie Punktów Informacji i Kariery (PIK);
- zewnętrzne wsparcie szkół w obszarze doradztwa zawodowego.

W Wytycznych określono wymagania wobec każdego z powyższych elementów, w tym w szczególności wobec zewnętrznego wsparcia szkół w obszarze doradztwa zawodowego. Wsparcie to może być realizowane na poziomie wojewódzkim lub lokalnym (powiatowym). Realizacja wsparcia na poziomie lokalnym, zgodnie z Wytycznymi, obejmuje następujące elementy:

- przeprowadzenie diagnozy stanu doradztwa zawodowego w szkole, w celu identyfikacji potrzeb szkoły w zakresie doradztwa zawodowego,
- opracowanie planu zewnętrznego wsparcia szkoły w zakresie doradztwa zawodowego przez doradców-konsultantów,
- wdrożenie i realizacja planu wsparcia szkoły w zakresie doradztwa zawodowego,

- tworzenie i rozwój sieci doradców edukacyjno-zawodowych oraz sieci instytucji,
- monitorowanie i ewaluację zadań realizowanych w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach systemu oświaty.

Doradztwo zawodowe na poziomie lokalnym jest świadczone przez doradców-konsultantów – zewnętrznych specjalistów, współpracujących bezpośrednio ze szkołami lub placówkami w celu poprawy jakości doradztwa zawodowego. Zgodnie z założeniami, doradcami-konsultantami powinni być w szczególności trenerzy przygotowani w ramach Działania 2.14 PO WER w projekcie „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”.

Należy zwrócić uwagę, że w Wytycznych brak jest bezpośrednich odwołań do modelu wypracowanego w Działaniu 2.14. Wskazana jest jednak współpraca z ORE w zakresie doskonalenia kadry systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie doradztwa zawodowego.

W praktyce zapewnienie tego typu spójności okazało się trudne. Jak pokazano na wykresie nr 3, zaledwie 12,7% przeszkolonych trenerów zadeklarowało pracę jako doradca-konsultant świadczący zewnętrzne wsparcie dla szkół lub placówek w zakresie doradztwa zawodowego w projektach realizowanych w ramach RPO. Jak zauważyli rozmówcy w trakcie wywiadów indywidualnych, przyjęte w Wytycznych założenie było zbyt optymistyczne i nie uwzględniało harmonogramu wsparcia w programach krajowym i regionalnych. Zgodnie z tą argumentacją, trenerzy byli przygotowani do pracy mniej więcej w połowie perspektywy, a regiony wcześniej planowały swoje wsparcie i uruchamiały konkursy. Zapewnienie komplementarności pomiędzy działaniami krajowymi a regionalnymi jest bardziej realistyczne w sytuacji, kiedy jest to rozłożone na dwie perspektywy: w pierwszej jakiegoś rozwiązanie jest wypracowywane na poziomie krajowym, a w drugiej perspektywie jest ono wdrażane na poziomie regionalnym. Należy jednak zaznaczyć, że w tym przypadku nie było mowy o wdrażaniu złożonych rozwiązań, lecz tylko o zatrudnieniu w projektach osób, które przeszły trzydniowe szkolenie w PO WER. Choć kwestia ta nie była przedmiotem szczegółowych analiz, wydaje się, że w przyszłości wskazane jest doskonalenie rozwiązań, tak aby poprawić poziom koordynacji pomiędzy działaniami na poziomie krajowym a regionalnym.

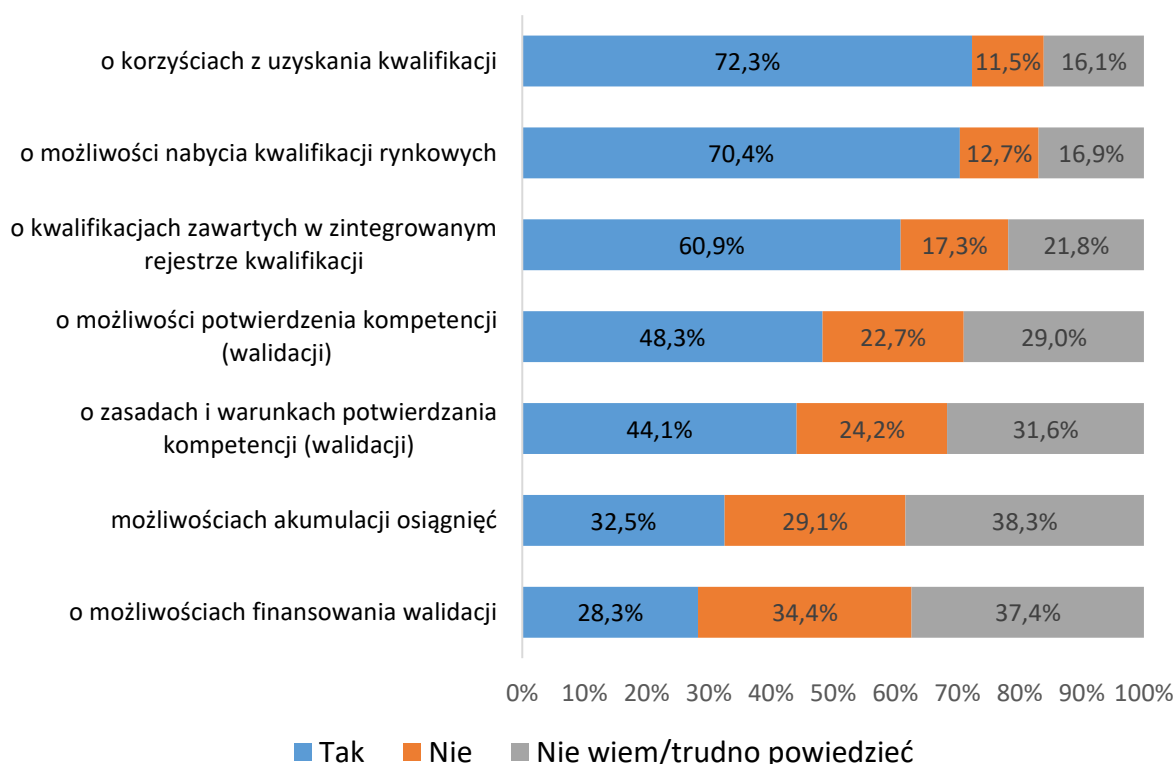
5.1.4 Komplementarność z ZSK

W produktach wypracowywanych w ramach projektów realizowanych w obszarze doradztwa zawodowego widoczna jest dbałość o zapewnienie spójności z Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK) i Zintegrowanym Rejestrem Kwalifikacji (ZRK). W przykładowych programach doradztwa zawodowego uwzględniona jest kwestia kwalifikacji, europejskiej ramy kwalifikacji, polskiej ramy kwalifikacji, zintegrowanego systemu kwalifikacji i rejestru kwalifikacji. Jest też przygotowany scenariusz zajęć, poświęcony tym zagadnieniom. Scenariusz ten jest wyróżniony jako rekomendowany do realizacji w trakcie zajęć w ramach

doradztwa zawodowego. Można zatem stwierdzić, że uczniowie dzięki zajęciom z doradztwa zawodowego uzyskują przynajmniej podstawową wiedzę o systemie kwalifikacji w Polsce.

Potwierdzają to badania ilościowe prowadzone w szkołach. Zgodnie z deklaracjami przedstawicieli szkół, na zajęciach z doradztwa zawodowego uczniowie dowiadują się zwykle ogólnych rzeczy na temat kwalifikacji i ZSK, takich jak korzyści z uzyskania kwalifikacji, możliwości nabycia kwalifikacji rynkowych, o kwalifikacjach zawartych w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji. Natomiast przedstawiciele szkół deklarują dużo rzadziej przekazywanie uczniom praktycznych informacji, np. na temat warunków potwierdzania kwalifikacji, możliwościach akumulacji osiągnięć czy finansowaniu walidacji.

Wykres 4. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK)?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

Wyniki te potwierdzają również badania jakościowe. Osoby realizujące zadania związane z doradztwem zawodowym przyznają, że na zajęciach z doradztwa zawodowego nie poruszają tego tematu lub omawiają go tylko ogólne. Jak zauważył jeden z doradców zawodowych:

Informujemy, że takie coś jest. Ja im pokazuję czasem, że takie coś jest, przeglądamy, także odnosimy się, ale szczerze mówiąc mocno się nie zagłębiamy.

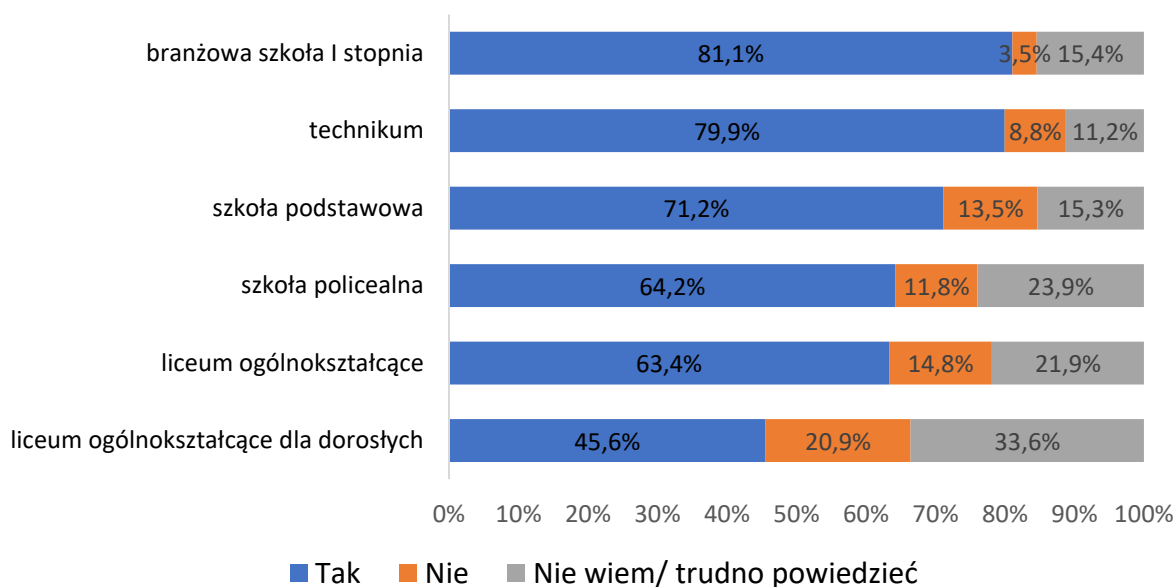
Potwierdzają to również sami absolwenci. Ponad 52% spośród tych absolwentów, którzy uczestniczyli w zajęciach z doradztwa zawodowego, przyznaje, że w trakcie zajęć z doradztwa zawodowego poznali możliwości zdobywania dodatkowych kwalifikacji i ich oficjalnego potwierdzenia. 27,5% deklaruje, że nie poznawali tych kwestii, a 20% nie pamięta tego. Potwierdzają to także wywiady jakościowe z absolwentami, którzy pytani o kwestie kwalifikacji i ZSK deklarują, że tego typu kwestie nie były poruszane na zajęciach lub przypominają sobie rozmowy o certyfikatach językowych lub kursach i uprawnieniach zawodowych, które były np. możliwe do nabycia w szkole. Zwykle jednak wspomnienia absolwentów dotyczą kwestii dosyć ogólnych.

Na pewno język trzeba znać – mówiła pani. Co jeszcze? Jakies kursy skończone. Mówiła też, że jak ktoś dobrze zna język albo coś, żeby kursy robić, to lepiej znajdzie się pracę. Tak, były takie rozmowy z panią. Mówiła, że jak skończę szkołę, mogę jeszcze na kursy takie chodzić.

IDI, A 12

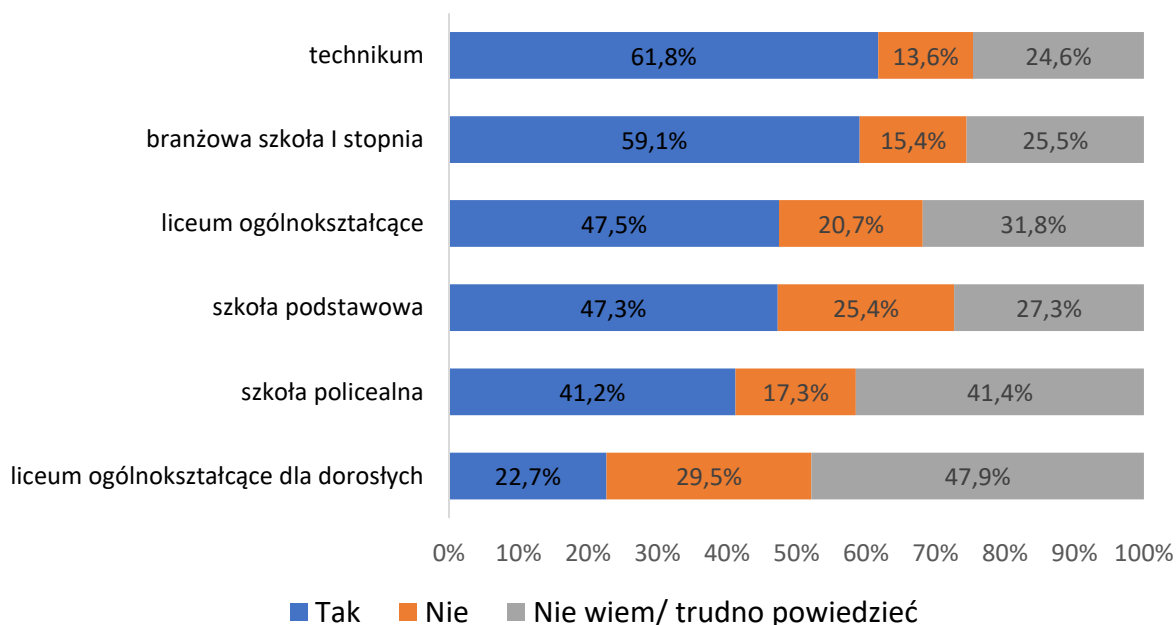
Oczywiście, częstotliwość informowania o ZSK, kwalifikacjach i możliwości walidacji uzależniona jest od typu szkoły. Najczęściej kwestie te były poruszane na zajęciach z doradztwa zawodowego w szkołach zawodowych: branżowych szkołach I stopnia oraz technikach. Wyraźnie rzadziej natomiast w liceach ogólnokształcących dla dorosłych i szkołach policealnych. Wyniki badania ankietowego w szkołach potwierdzają również, że zakres przekazywanych informacji jest zwykle powierzchowny. Dobrze obrazują to poniższe dwa wykresy. Na pierwszym z nich przedstawiono odpowiedzi dotyczące możliwości nabywania kwalifikacji – tego typu informacja jest przekazywana wyraźnie częściej niż informacja o możliwości potwierdzenia efektów uczenia się, czyli walidacji (drugi wykres). Wydawałoby się, że te dwie kwestie są tak silnie powiązane, że trudno w kontekście ZSK, mówić o nabywaniu kwalifikacji bez mówienia o walidacji. Jednak okazuje się, że ten drugi wątek, zapewne bardziej techniczny i uznawany za trudniejszy, jest zdecydowanie rzadziej poruszany.

Wykres 5. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) o możliwości nabycia kwalifikacji rynkowych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Wykres 6. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK): o możliwości potwierdzenia kompetencji (walidacji)?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Można wskazać kilka czynników, które mogą mieć wpływ na powierzchowny charakter informacji o ZSK, przekazywanych w trakcie zajęć z doradztwa zawodowego.

Pewnym ograniczeniem jest **stosunkowo niewielki stan zaawansowania wdrażania systemu kwalifikacji** w odniesieniu do kwalifikacji rynkowych: niewiele jest kwalifikacji rynkowych, które są regularnie walidowane i certyfikowane. A wydaje się, że praktyczne informacje o możliwości walidacji kompetencji i nabycia konkretnych kwalifikacji byłyby dla uczniów najbardziej interesujące.

Część doradców zawodowych ma niski poziom wiedzy na temat ZSK i tematów z tym związanych. Niektórzy wprost przyznają się, że nie mają na ten temat wiedzy i nie poruszają tej tematyki na zajęciach. Oczywiście są też tacy, którzy czują się dobrze przeszkoleni i poinformowani, ale w ich przypadku barierą może być wspomniany wyżej wczesny etap wdrażania systemu.

Barierą są również wysokie koszty wejścia w obszar ZSK. ZSK operuje swoim specyficznym językiem, którego trzeba się nauczyć. Wykorzystywanie Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji również wymaga nauki. Dlatego część doradców zawodowych wprost przyznaje, że tematyka ta jest za trudna, aby przekazywać ją w trakcie zajęć z zakresu doradztwa zawodowego.

W projekcie ZSK również widoczne jest silnie nawiązanie do doradztwa zawodowego.

W ramach projektów ZSK wypracowywane są dwa narzędzia dla doradców zawodowych:

- Moje portfolio [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.]
- Metoda bilansu kompetencji [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.]

Pod wskazanymi adresami dostępne są kompleksowe informacje dla potencjalnych użytkowników tych narzędzi, z omówieniem, instrukcjami jak wykorzystywać te narzędzia i gotowymi formularzami / wzorami.

W scenariuszach zajęć, opracowanych przez ORE, są scenariusze poświęcone obu tym metodom. Jest również odwołanie do publikacji IBE w zakresie bilansu kompetencji, jednak brak jest odwołania do najbardziej aktualnej strony z narzędziem, co może wynikać z opracowania tej strony już po opublikowaniu scenariuszy. Brak jest odwołania do strony IBE poświęconej portfolio, być może z tego samego powodu.

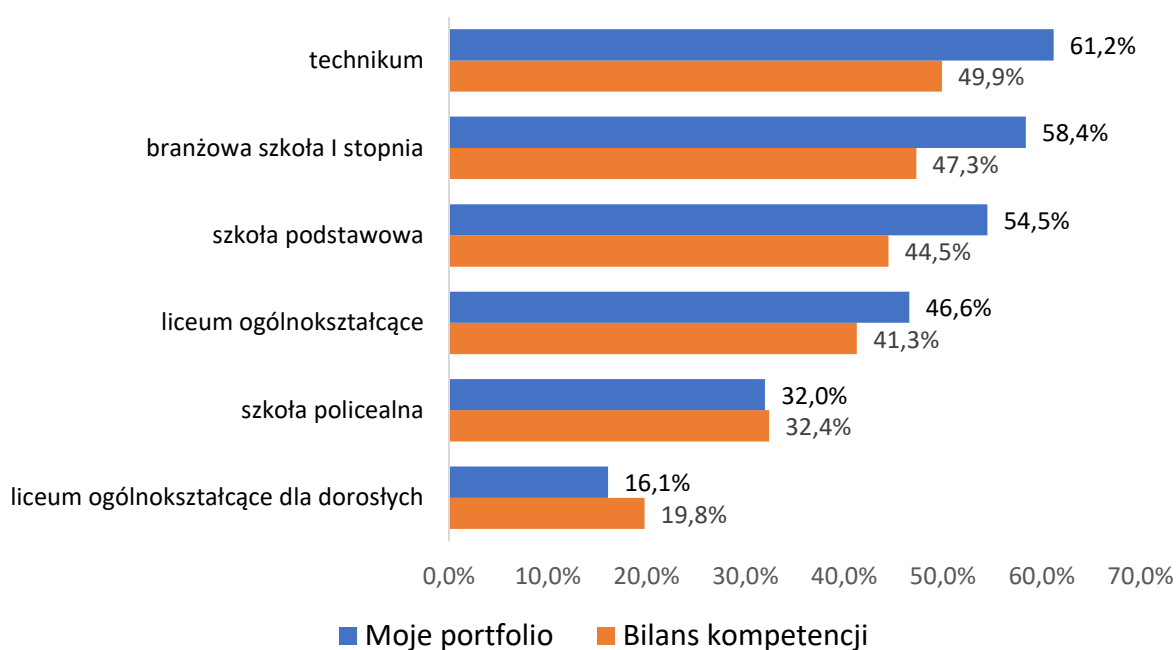
W ramach ZSK opracowywane są kolejne narzędzia, mające wspierać doradztwo zawodowe. Przykładem jest projekt „Doradcy zawodowi w szkole podstawowej”, realizowany przez IBE wspólnie z Fundacją Imago. Celem projektu jest wypracowanie i przetestowanie w sześciu szkołach podstawowych scenariuszy zajęć z zakresu doradztwa zawodowego dla klas VII i VIII. Wyniki projektu zostały opisane w publikacji wydanej w 2021 r. (Górka et.al., 2021). Zwraca jednak uwagę, że informacje o tym raporcie i samym projekcie nie pojawiły się na stronach ORE dotyczących doradztwa zawodowego.

Jednak, jak wynika z badania ankietowego szkół, narzędzia te są wykorzystywane stosunkowo często. 51,7% badanych szkół deklaruje wykorzystywanie na zajęciach w obszarze doradztwa zawodowego opracowanego w ramach ZSK narzędzia pt.: *Moje portfolio*, a 43,2% deklaruje wykorzystywanie narzędzia *Bilans kompetencji*. Najczęściej ich

wykorzystywanie deklarują szkoły kształcące zawodowo. Nieco rzadziej szkoły kształcące ogólnie, a najrzadziej szkoły dla dorosłych i szkoły policealne.

Należy jednak zaznaczyć, że choć w pytaniu kwestionariuszowym było odniesienie do ZSK, to respondenci mogli odwoływać się do wykorzystania tych narzędzi w wersji prezentowanej w materiałach opracowanych przez ORE. Również w wywiadach jakościowych rozmówcy nie przywoływali narzędzi czy też publikacji opracowywanych przez Instytut Badań Edukacyjnych w ramach ZSK.

Wykres 7. Odsetek szkół deklarujących wykorzystanie narzędzi wspierających doradztwo zawodowe, opracowane w ramach ZSK

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Podsumowując, można sformułować wniosek, że występuje pewna korelacja pomiędzy projektami z zakresu doradztwa zawodowego i ZSK. Jednak doradcy zawodowi, jeśli już przekazują uczniom jakieś informacje na temat ZSK i kwalifikacji, to najczęściej są one ogólne i powierzchowne. Wynika to z nadal wczesnego etapu wdrażania ZSK, niskiego poziomu wiedzy doradców zawodowych na ten temat, a także ze złożoności systemu. Równocześnie wydaje się, że narzędzia opracowane w ZSK skierowane do doradców zawodowych są wykorzystywane w praktyce w szkołach.

5.2 Zmiana sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego w okresie realizacji PO WER

Tłem dla analizy skuteczności analizowanej interwencji publicznej może być porównanie aktualnej sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego w polskich szkołach oraz sytuacji

bezpośrednio przed wdrożeniem interwencji. Tego typu analiza przeprowadzona została przy zastosowaniu dwóch komplementarnych podejść:

1. „obiektywnego”, poprzez porównanie rozkładu odpowiedzi na pytania kwestionariuszowe zastosowane w badaniu ilościowym szkół i placówek, które wykorzystane zostały (w identycznym lub nieco innym brzmieniu) także w badaniu szkół/placówek dotyczącym doradztwa zawodowego zrealizowanym w 2015 r. (Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015),
2. „subiektywnego”, poprzez pytania kwestionariuszowe, w których respondenci w badaniu ankietowym szkół i placówek, a także w badaniu ankietowym trenerów zostali poproszeni o dokonanie takiego porównania, o ocenę zaobserwowanych zmian i jej uzasadnienie. Ten aspekt analizy został także uzupełniony o analizę wywiadów pogłębionych z doradcami zawodowymi oraz uczestnikami projektów zrealizowanych w ramach PO WER.

5.2.1 Porównanie wyników badań ankietowych szkół dotyczących doradztwa zawodowego przeprowadzonych w 2015 r. i 2022 r.

Uwagi metodologiczne

Niniejszy podrozdział bazuje na porównaniu wyników badania ankietowego szkół zrealizowanego w 2015 r. (Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015 – dalej „badanie IBE 2015”) z wynikami badania ankietowego szkół zrealizowanego przez Wykonawcę w lutym i marcu 2022 r. **Choć tego typu porównania dają wiele wartościowych informacji o kierunku i skali zmian w obszarze doradztwa zawodowego w szkołach, to należy zachować ostrożność przy wyciąganiu wniosków na tej podstawie.** Po pierwsze, zrealizowane przez Wykonawcę badanie nie jest w żadnym wypadku badaniem panelowym, kontynuacją, czy kolejną edycją badania IBE 2015. Po drugie, pomiędzy 2015 a 2022 r. w polskim systemie edukacji nastąpiły bardzo poważne zmiany, w tym m.in. likwidacja gimnazjów i powrót do 8-klasowej szkoły podstawowej oraz przekształcenie zasadniczych szkół zawodowych w branżowe szkoły I stopnia. Większość szkół, które wzięły udział w badaniu IBE 2015 to gimnazja, które oczywiście nie brały udziału w badaniu zrealizowanym przez Wykonawcę. Porównano wyniki badania gimnazjów z 2015 r. z wynikami badania szkół podstawowych z 2022 r. z pełną świadomością ograniczeń we wnioskowaniu, które niesie ze sobą takie podejście. Po trzecie, choć w przypadku obu badań zastosowano ogólnopolską, reprezentatywną próbę badawczą dla szkół, to zastosowano odmienne techniki badawcze – CAPI w 2015 r. i CAWI w 2022 r., co

również ma zapewne wpływ na wyniki badania i utrudnia dokonanie porównań¹². Wskazać można także na inne, mniej zasadnicze, różnice w zakresie obu badań, które każą z ostrożnością podchodzić do wniosków wynikających z tych porównań.

Z uwagi na fakt, że w badaniu IBE 2015 nie brały udziału szkoły policealne oraz licea ogólnokształcące dla dorosłych, nie uwzględniono w porównaniach wyników badania dla tych szkół pozyskanych w 2022 r. W tych przypadkach, w których na podstawie treści raportu z badania IBE 2015 można było wyodrębnić wyniki dla poszczególnych typów szkół – porównano wyniki oddzielnie dla poszczególnych typów szkół (gimnazja 2015 z szkołami podstawowymi 2022; zasadnicze szkoły zawodowe 2015 z branżowymi szkołami I stopnia 2022 oraz licea ogólnokształcące 2015 z liceami ogólnokształcącymi 2022 i technika 2015 z technikami 2022). W przypadkach, w których w raporcie z badania IBE 2015 przedstawiono wyniki ogółem dla wszystkich badanych szkół – wyniki badania z 2022 r. również zostały zagregowane (z wyłączeniem szkół policealnych i liceów ogólnokształcących dla dorosłych).

Porównań dokonano tylko w zakresie kilku aspektów funkcjonowania doradztwa zawodowego w szkołach, nie jest ono zatem kompleksowe. Powtarzanie pytań kwestionariuszowych z badania IBE 2015 w badaniu zrealizowanym przez Wykonawcę zastosowano zazwyczaj tylko wtedy, jeżeli treść tych pytań odpowiadała problemom badawczym zdefiniowanym przez Zamawiającego.

Realizowanie zadań z zakresu doradztwa zawodowego w szkole

W badaniu IBE 2015 przyjęto, że do stwierdzenia, że badana szkoła realizuje zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego muszą być spełnione jednocześnie dwa warunki:

1. Dyrektor szkoły na pytanie: „Czy Pana/Pani szkoła realizuje zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego?” wskazał odpowiedź „Tak”;
2. Dyrektor szkoły w jednym z dwóch poniższych pytań wskazał na odpowiedź „Tak”:
 - 2.1. „Czy w szkole jest zatrudniony doradca edukacyjno-zawodowy?”
 - 2.2. „Czy jest jakaś inna osoba (nauczyciel/pracownik szkoły/specjalista z zewnętrznej instytucji), który realizuje dla uczniów Pani/Pana szkoły zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego?”

Pytania nr 2.1 i 2.2. zadawane były tylko tym dyrektorom szkół, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie nr 1.

¹² Przykładowo, w przypadku techniki CAPI występuje silniejszy tzw. efekt ankierski, z kolei w przypadku techniki CAWI niższy jest tzw. *response-rate*, czyli stopień realizacji pierwotnie dobranej próby badawczej). Zob. F. Sztabiński, T. Żmijewska-Jędrzejczyk, *Mixed Mode Survey Design: problem efektu techniki* [w:] *Przegląd Socjologiczny* nr 61/2012.

Twierdząco na jedno z nich odpowiedziało **94,6 %** badanych dyrektorów szkół i ta wartość została uznana w badaniu IBE 2015 za **odsetek szkół w Polsce deklarujących realizację doradztwa zawodowego w 2015 r.**¹³.

Przeprowadzając podobną analizę odpowiedzi na pytania kwestionariuszowe zastosowane w badaniu ankietowym szkół w 2022 r., a więc odpowiednio:

1. „Czy Państwa szkoła realizuje zadania z zakresu doradztwa zawodowego?”,
 - 2.1. „Czy w Państwa szkole zatrudniony jest nauczyciel doradca zawodowy?”,
 - 2.2. „Czy w Państwa szkole jest wyznaczony przez dyrektora szkoły nauczyciel realizujący zadania w obszarze doradztwa zawodowego?”,

uznać można, że – przyjmując kryteria z raportu IBE 2015 – **odsetek szkół w Polsce deklarujących realizację doradztwa zawodowego w 2022 r. wynosi 96,1%, a więc jest nieznacznie wyższy niż w 2015 r.**

Zatrudnianie doradcy zawodowego w szkole

W badaniu IBE 2015 w pyt. 2.1 zacytowanym powyżej zastosowano podobne pojęcia, co w badaniu ankietowym szkół przeprowadzonym przez Wykonawcę w 2022 r.: odpowiednio „doradca edukacyjno-zawodowy” i „nauczyciel doradca zawodowy”. Pojęcie zastosowane w badaniu IBE 2015 nie zostało jednak jednoznacznie zdefiniowane w kwestionariuszu. Było interpretowane raczej przez pryzmat ilości czasu poświęcanego przez pracownika szkoły na wykonywanie zadań w obszarze doradztwa zawodowego w stosunku do zadań wykonywanych w innych obszarach. „Doradca edukacyjno-zawodowy” nazywany w raporcie IBE 2015 także „doradcą etatowym” to osoba, dla której doradztwo stanowi główne zadanie (choć najczęściej nie jedyne), a „inna osoba realizująca zadania z zakresu poradnictwa” zawsze pełni jeszcze jakieś inne funkcje w szkole¹⁴. Z kolei w badaniu ankietowym szkół przeprowadzonym przez Wykonawcę w 2022 r. pojęcie „nauczyciela doradcy zawodowego” zostało jednoznacznie zdefiniowane, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1289) – jest to osoba posiadająca określone w rozporządzeniu kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela doradcy zawodowego (np. w przypadku branżowych szkół I stopnia jest to osoba, która ukończyła: 1) studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w zakresie doradztwa zawodowego, oraz posiada przygotowanie pedagogiczne lub 2) studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, na dowolnym kierunku (specjalności), i studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego oraz posiada przygotowanie pedagogiczne).

¹³ Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015 s. 43

¹⁴ Tamże, s. 44.

W związku z powyższym do zaprezentowanych poniżej porównań podchodzić należy ze szczególną ostrożnością.

Zgodnie z wynikami badania IBE 2015, **15,4%** polskich szkół zatrudniało w 2015 r. doradcę edukacyjno-zawodowego; **78,6%** „inną osobę zajmującą się doradztwem”, a **5,4%** szkół nie realizowało (według deklaracji dyrektorów) zadań z zakresu doradztwa zawodowego¹⁵. Jak wynika z badania ankietowego szkół przeprowadzonego przez Wykonawcę, w 2022 r. doradcę zawodowego zatrudniało aż **82,8%** badanych szkół, w **13,4%** był wyznaczony przez dyrektora szkoły nauczyciel realizujący zadania w obszarze doradztwa zawodowego, a **3,9%** nie realizowało zadań z zakresu doradztwa zawodowego. Szczegółowe dane porównawcze, w podziale na typ szkoły, zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 13 Odsetek szkół zatrudniających doradcę zawodowego, inną osobę/nauczyciela zajmującego się doradztwem zawodowym oraz nierealizujących zadań w zakresie doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły

	Doradca zawodowy		Inna osoba/nauczyciel zajmujący się doradztwem zawodowym		Szkoła nie realizuje zadań w zakresie doradztwa zawodowego	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Gimnazjum/Szkoła podstawowa	13,5%	83,6%	82,6%	12,5%	3,9%	3,8%
ZSZ / Branżowa szkoła I stopnia	19,1%	86,4%	75,6%	13,6%	5,3%	0,0%
Technikum	21,0%	78,6%	70,9%	16,8%	8,1%	4,6%
Liceum ogólnokształcące	14,9%	79,7%	77,6%	14,6%	7,5%	5,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo, IBE, Warszawa 2015 s. 45

Widać wyraźnie, że o ile w zakresie odsetka szkół, które deklarują, że realizują doradztwo zawodowe, sytuacja uległa jedynie nieznacznej poprawie (już w 2015 r. zdecydowana większość z nich deklarowała, że realizuje doradztwo zawodowe, a więc pole do poprawy tego rezultatu było niewielkie), o tyle **znaczącej zmianie uległa struktura zatrudnienia kluczowych osób odpowiedzialnych za świadczenie doradztwa zawodowego**. W 2015 r. w zależności od typu odsetek szkół zatrudniających doradcę zawodowego wahał się od ok. 15% do ok. 21%, zaś w 2022 r. – od ok. 79% do ok. 86%.

¹⁵ Tamże, s. 44.

Kwalifikacje doradców zawodowych zatrudnionych w szkole

W badaniu IBE 2015 w odniesieniu do formalnych kwalifikacji doradców zawodowych/innych osób odpowiedzialnych za realizację doradztwa zawodowego zatrudnionych w szkołach zdefiniowano trzy zasadnicze typy tych osób:

1. „Doradca profesjonalista” – osoba, która ukończyła co najmniej studia wyższe w zakresie doradztwa zawodowego (bez precyzowania typu tych studiów, a więc mogły to być zarówno studia licencjackie, magisterskie, jak i studia podyplomowe z doradztwa zawodowego) – 42,7% w populacji;
2. „Doradca zaawansowany” – osoba, która ma ukończone kursy, szkolenia lub posiada licencję doradcy zawodowego (jednak nie ma ukończonych tematycznych studiów wyższych) - 23,1% w populacji;
3. „Doradca początkujący” – osoba nieposiadająca kwalifikacji takich jak studia wyższe w zakresie doradztwa zawodowego; kursy/szkolenia; licencja doradcy zawodowego – 34,2% w populacji¹⁶.

Tę samą typologię można zastosować analizując dane zebrane przez Wykonawcę w badaniu ankietowym szkół w 2022 r. z zastrzeżeniem, że pytanie kwestionariuszowe dotyczące kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego lub wyznaczonego przez dyrektora szkoły nauczyciela realizującego zadania w obszarze doradztwa zawodowego odnosiło się przede wszystkim do kwalifikacji wskazanych w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, a więc m.in. uwzględniono w nim zróżnicowanie typu studiów wyższych w zakresie doradztwa zawodowego oraz przygotowanie pedagogiczne, natomiast nie uwzględniono licencji doradcy zawodowego.

¹⁶ Tamże, s. 49.

Tabela 14 Typologia doradców zawodowych/innych osób zajmujących się doradztwem zawodowym w szkołach ze względu na ich kwalifikacje formalne w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły

	„Doradca profesjonalista” (ukończone studia z zakresu doradztwa zawodowego)		„Doradca zaawansowany” (ukończone kursy/szkolenia z zakresu doradztwa zawodowego, bez studiów)		„Doradca początkujący” (brak ukończonych studiów oraz kursów/szkoleń z zakresu doradztwa zawodowego)	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Liceum ogólnokształcące	44,0%	86,6%	19,2%	6,0%	36,8%	7,4%
Technikum	55,2%	92,6%	13,6%	4,1%	31,2%	3,3%
ZSZ / branżowa szkoła I stopnia	58,6%	96,3%	12,5%	1,9%	28,8%	1,9%
Gimnazjum / szkoła podstawowa	35,7%	80,7%	28,9%	7,2%	35,4%	12,1%
Razem	42,7%	84,1%	23,1%	6,2%	34,2%	9,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015 s. 47-48

Wyraźnie widać, że pomiędzy 2015 r., a 2022 r. nastąpił **znaczący wzrost kwalifikacji formalnych doradców zawodowych/wyznaczonych przez dyrektora szkoły nauczycieli realizujących zadania w obszarze doradztwa zawodowego**. W kategorii „doradców profesjonalistów” w 2015 r. znajdowało się 42,7% osób odpowiedzialnych za świadczenie doradztwa zawodowego w szkołach, zaś w 2022 r. – już 84,1%, a więc zdecydowana większość. Ponadto, zauważyć można stale utrzymującą się tendencję – w szkołach branżowych I stopnia (a wcześniej – w zasadniczych szkołach zawodowych) relatywnie najczęściej występują „doradcy profesjonalisci”, z kolei w szkołach podstawowych (a wcześniej – w gimnazjach) – najrzadziej.

Decydujący wpływ na wzrost kwalifikacji formalnych nauczycieli doradców zawodowych miało wprowadzenie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, którym wprowadzono wymóg posiadania przez szkolnych doradców zawodowych ukończonych studiów wyższych/podyplomowych w zakresie doradztwa zawodowego.

Typy i formy zajęć w obszarze doradztwa zawodowego oraz ich częstotliwość

W zamieszczonej poniżej tabeli zaprezentowano dane na temat typów/form zajęć, na których realizowane były działania w obszarze doradztwa zawodowego w polskich szkołach

w 2015 r. i 2022 r. (pytanie kwestionariuszowe w badaniu ankietowym przeprowadzonym w 2022 r. odnosiło się do roku szkolnego 2020/2021 lub 2021/2022).

Tabela 15 Typy i formy zajęć, na których realizowane były działania w obszarze doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły

	Technikum		ZSZ / branżowa szkoła I stopnia		Liceum ogólnoksz tałące		Gimnaz jum / szkoła podsta wowa	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Podczas lekcji wychowawczych / Zajęcia z nauczycielem wychowawcą	71%	79,4%	71%	89,1%	75%	89,2%	91%	86,0%
Udział w targach edukacyjnych/ pracy/ dniach otwartych	64%	52,1%	61%	50,7%	74%	55,8%	70%	43,1%
Spotkania z ekspertami, przedstawicielami zawodów, absolwentami	45%	43,9%	37%	42,5%	61%	50,6%	53%	42,3%
Wizyty w zakładach pracy / Wizyty zawodoznawcze u pracodawców	52%	52,3%	52%	51,4%	28%	28,1%	33%	23,5%
Na innych lekcjach przedmiotowych / Obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego	26%	55,7%	40%	65,2%	46%	67,7%	24%	62,7%
Na specjalnie wyznaczonych lekcjach / Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego	35%	88,5%	45%	91,8%	35%	96,6%	42%	94,2%
Na innych lekcjach w ramach zastępstw	32%	44,3%	30%	50,5%	35%	58,8%	42%	33,7%

	Technikum		ZSZ / branżowa szkoła I stopnia		Liceum ogólnoksz tałące		Gimnaz jum / szkoła podsta wowa	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Na zajęciach dodatkowych	36%	21,5%	31%	15,9%	30%	14,2%	33%	12,1%
Udział w zewnętrznych projektach	33%	55,4%	36%	40,6%	27%	37,0%	18%	16,1%
Podczas godzin karcianych/dyrektorskich	15%	5,0%	14%	9,5%	14%	3,1%	17%	2,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015 s. 71

Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na **znaczący wzrost odsetka szkół realizujących działania w obszarze doradztwa zawodowego na specjalnie dedykowanych temu zajęciach, a więc zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego** (w 2015 r., w innych warunkach prawnych, definiowanych jako „specjalnie wyznaczone lekcje”). Aktualnie jest to najczęściej stosowana forma zajęć z zakresu doradztwa zawodowego we wszystkich analizowanych typach szkół, na co wpływ niewątpliwie miało wprowadzenie tego typu zajęć do ramowych planów nauczania rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639, z późn. zm.). **Istotnie wzrósł także odsetek szkół, które deklarują, że realizują doradztwo zawodowe na zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego** (w badaniu IBE 2015 zdefiniowanych jako „inne lekcje przedmiotowe”) i **na zajęciach z nauczycielem wychowawcą** (z wyjątkiem szkół podstawowych), co jest zgodne z podejściem proponowanym w wypracowanym wzorcu (treści programowe z doradztwa zawodowego realizowane powinny być także na innego typu zajęciach niż tylko zajęcia z doradztwa zawodowego).

W stosunku do 2015 r. w 2022 r. (rok szkolny 2020/2021 i 2021/2022) **dość wyraźnie obniżył się niestety odsetek szkół realizujących działania w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w formie wymagającej kontaktu (najczęściej bezpośredniego) z osobami/podmiotami zewnętrznymi: udział w targach edukacyjnych/pracy/ dniach otwartych; spotkania z ekspertami, przedstawicielami zawodów, absolwentami; wizyty w zakładach pracy/wizyty zawodoznawcze u pracodawców**, które – jak wynika z przeprowadzonych badań z absolwentami – są oceniane przez nich jako szczególnie użyteczne. Spowodowane jest to oczywiście pandemią COVID-19 i jej konsekwencjami (obostrzenia w zakresie kontaktów międzyludzkich, zmiana organizacji pracy szkół itd.). Spadł także odsetek szkół deklarujących realizację działań w obszarze doradztwa zawodowego na

zajęciach dodatkowych, co również powiązać można z konsekwencjami epidemii COVID-19 (skala realizacji zajęć pozalekcyjnych ogólnie spadła).

W poniższej tabeli zaprezentowano dane pozyskane z badań ankietowych szkół przeprowadzonych w 2015 r. i 2022 r. na temat intensywności realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego na poszczególnych typach zajęć. Wskazano, jaka część szkół spośród tych, które realizują działania w obszarze doradztwa zawodowego na zajęciach danego typu, realizuje je co najmniej raz w miesiącu. Podano dane tylko dla sześciu typów zajęć, gdyż tylko w odniesieniu do nich dostępne są dane w raporcie z badania IBE 2015.

Tabela 16 Częstotliwość realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego na poszczególnych typach zajęć w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły (Odsetek szkół realizujących zajęcia danego typu „przynajmniej raz w tygodniu” lub „przynajmniej raz w miesiącu”)

	Technikum		ZSZ / branżowa szkoła I stopnia		Liceum ogólnokształcące		Gimnazjum / szkoła podstawowa	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Zajęcia w ramach tzw. godzin dyrektorskich	49%	55%	50%	65%	65%	59%	68%	57%
Obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego	63%	48%	78%	54%	53%	64%	45%	62%
Zajęcia dodatkowe, nieobowiązkowe, pozalekcyjne	62%	28%	64%	36%	49%	36%	49%	41%
Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego	54%	56%	60%	71%	38%	55%	51%	94%
Zajęcia z nauczycielem wychowawcą	43%	39%	41%	40%	41%	34%	57%	47%
Zajęcia w ramach zastępstw	49%	31%	41%	24%	48%	34%	49%	34%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo, IBE, Warszawa 2015 s. 74

Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na wzrost, w stosunku do 2015 r., intensywności zajęć z zakresu doradztwa zawodowego (w szczególności w szkołach podstawowych), a więc tych, których głównym celem jest realizowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów. Spadła za to intensywność działań w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanych na zajęciach dodatkowych, zajęciach z nauczycielem wychowawcą oraz zajęciach w ramach zastępstw.

Liczba uczniów, która skorzystała z doradztwa zawodowego

W tabeli zamieszczonej poniżej porównano wskazania respondentów – przedstawicieli szkół w badaniach ankietowych przeprowadzonych w 2015 r. i 2022 r. (pytanie kwestionariuszowe odnosiło się do roku szkolnego 2020/2021) na temat liczby uczniów, która skorzystała z doradztwa zawodowego w ich szkołach.

Tabela 17 Liczba uczniów w szkole, która skorzystała z doradztwa zawodowego w szkole w 2015 r. i 2022 r.

	2015 r.	2022 r.
Nikt nie skorzystał	0,3%	0,8%
Niektórzy uczniowie	3,8%	5,1%
Mniej niż połowa uczniów	12,5%	8,5%
Około połowy uczniów	14,0%	8,0%
Większość uczniów	34,8%	40,8%
Wszyscy uczniowie	34,6%	36,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo, IBE, Warszawa 2015 s. 75

Zaobserwować można nieznaczną poprawę sytuacji w zakresie liczby uczniów, która korzysta z doradztwa zawodowego – w 2022 r. wzrosła liczba wskazań na dwie najwyższe kategorie (większość uczniów oraz wszyscy uczniowie).

Współpraca szkół z podmiotami zewnętrznymi w obszarze doradztwa zawodowego

W zamieszczonej poniżej tabeli przedstawiono, jaka część badanych w 2015 r. i 2022 r. szkół współpracuje w obszarze doradztwa zawodowego z różnego typu instytucjami. W badaniu IBE 2015 zastosowano pytania o charakterze dychotomicznym (możliwe było zaznaczenie tylko, czy szkoła współpracuje, czy nie współpracuje z daną instytucją), zaś w badaniu zrealizowanym przez Wykonawcę w 2022 r. pytano o częstotliwość współpracy z poszczególnymi instytucjami – w tabeli uwzględniono sumę odpowiedzi „od czasu do czasu”, „często” i „bardzo często”, zaś pominięto „w ogóle” oraz „incydentalnie”.

Tabela 18 Podmioty, z którymi współpracowały szkoły w obszarze doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły

	Technikum		ZSZ / branżowa szkoła I stopnia		Liceum ogólno kształc ące		Gimnazj um / szkoła podstaw owa	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Poradnie psychologiczno- pedagogiczne (PPP)	44%	77%	58%	70%	63%	68%	76%	66%
Ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN)	2%	53%	1%	53%	8%	42%	8%	42%
Inne szkoły/placówki	1%	63%	2%	62%	2%	57%	24%	70%
Urzędy pracy	70%	65%	75%	66%	60%	51%	39%	30%
Pracodawcy ¹⁷	15%	88%	17%	82%	6%	43%	8%	29%
Stowarzyszenia branżowe	15%	31%	15%	25%	15%	14%	15%	11%
Ochotnicze hufce pracy (OHP)	48%	30%	56%	41%	50%	19%	37%	17%
Uczelnie wyższe	32%	85%	17%	54%	52%	69%	3%	16%
KOWEziU / Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE)	2%	51%	4%	50%	5%	41%	8%	44%
Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP ¹⁸	9%	29%	6%	25%	4%	25%	2%	18%
Inne organizacje pozarządowe	9%	31%	6%	19%	4%	26%	2%	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół oraz Podwójcic K., *Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo*, IBE, Warszawa 2015 s. 100

Na podstawie odpowiedzi respondentów z 2015 r. i 2022 r. zaobserwować można bardzo znaczący wzrost skali współpracy szkół z innymi podmiotami w obszarze doradztwa

¹⁷ W badaniu IBE 2015 zastosowano jedną kategorię „pracodawcy, stowarzyszenia pracodawców” – wartości uzyskane dla tej kategorii przypisano w tabeli zarówno do kategorii „pracodawcy”, jak i „stowarzyszenia branżowe”.

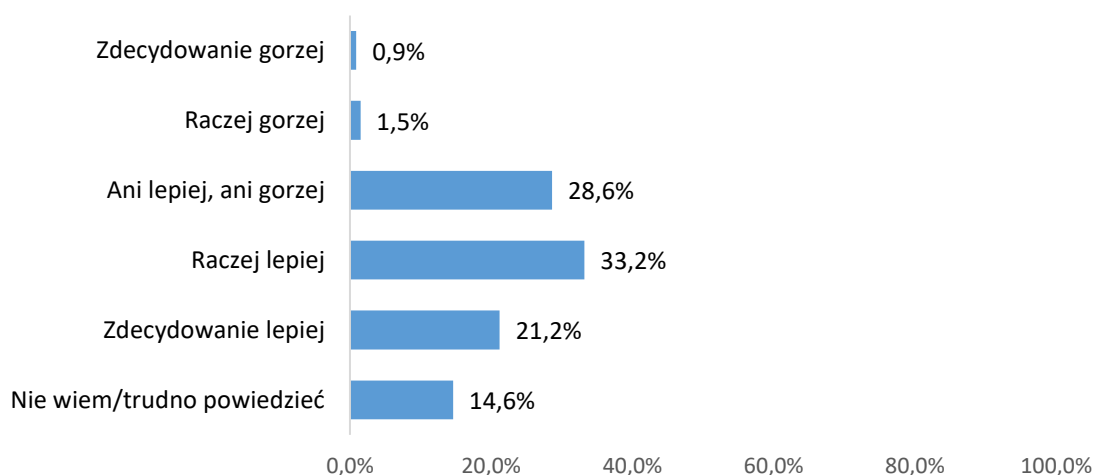
¹⁸ W badaniu IBE 2015 zastosowano jedną kategorię „NGO” – wartości uzyskane dla tej kategorii przypisano w tabeli zarówno do kategorii „Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP”, jak i „inne organizacje pozarządowe”.

zawodowego – dotyczy to przede wszystkim instytucji takich jak ośrodki doskonalenia nauczycieli; inne szkoły/placówki; pracodawcy; uczelnie wyższe; ORE i organizacje pozarządowe. Wniosek ten jest szczególnie pozytywny w kontekście występowania różnych trudności w kontaktach międzyludzkich (a tym samym między szkołami, a podmiotami zewnętrznymi) z powodu epidemii COVID-19 w okresie, którego dotyczyło pytanie kwestionariuszowe w badaniu zrealizowanym przez Wykonawcę (rok szkolny 2020/2021 oraz 2021/2022). **Zaobserwowano jednak obniżenie się skali współpracy szkół z ochotniczymi hufcami pracy oraz urzędami pracy,** co można wytłumaczyć przede wszystkim dobrą lub nawet bardzo dobrą sytuacją na rynku pracy, a tym samym obniżeniem atrakcyjności współpracy z tymi podmiotami z punktu widzenia szkoły, szkolnych doradców zawodowych i uczniów.

5.2.2 Zmiana sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego w opinii przedstawicieli szkół oraz trenerów

Przedstawiciele szkół poproszono w badaniu ankietowym o porównanie sytuacji ich szkół w zakresie realizacji doradztwa zawodowego aktualnie (w momencie realizacji badania) oraz w okresie przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego. W pytaniu kwestionariuszowym zaakcentowano aspekt skuteczności doradztwa zawodowego w zakresie dwóch jego celów zdefiniowanych w Prawie Oświatowym (wspieranie dzieci i uczniów w procesie rozpoznawania zainteresowań i predyspozycji zawodowych oraz podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych, w tym przygotowania do wyboru kolejnego etapu kształcenia i zawodu).

Wykres 8 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy ich szkoła obecnie (w roku szkolnym 2021/2022) w porównaniu do okresu przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, gorzej, czy lepiej wspiera uczniów w rozpoznaniu własnych predyspozycji i podjęciu świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Tabela 19 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy ich szkoła obecnie (w roku szkolnym 2021/2022) w porównaniu do okresu przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, gorzej czy lepiej wspiera uczniów w rozpoznaniu własnych predyspozycji i podjęciu świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych, w podziale na typ szkoły

	branżowa szkoła I stopnia	technikum	liceum ogólnokształcące	liceum ogólnokształcące dla dorosłych	szkoła podstawowa	szkoła policealna
Zdecydowanie gorzej	1,3%	0,0%	2,2%	0,7%	0,5%	3,1%
Raczej gorzej	2,7%	2,3%	1,0%	1,3%	1,5%	0,0%
Ani lepiej, ani gorzej	26,3%	29,6%	26,9%	37,9%	28,4%	30,4%
Raczej lepiej	38,7%	34,0%	39,4%	11,3%	33,7%	20,7%
Zdecydowanie lepiej	19,9%	23,1%	20,9%	7,5%	22,9%	10,8%
Nie wiem / trudno powiedzieć	11,1%	11,1%	9,5%	41,2%	13,1%	35,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Ponad połowa (54,4%) badanych przedstawicieli szkół wyraziła opinię, że aktualnie, po wejściu w życie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, ich szkoły skuteczniej realizują cele doradztwa zawodowego. Przeciwną opinię wyraziło jedynie 2,4% badanych przedstawicieli szkół, zaś opinię neutralną (odpowiedzi „ani lepiej, ani gorzej” oraz „nie wiem/trudno powiedzieć”) – 43,2% badanych.

Wyraźnie widać, że przedstawiciele szkół dla dzieci i młodzieży (branżowych szkół I stopnia, techników, liceów ogólnokształcących, techników) oceniają pozytywnie zmiany w zakresie doradztwa zawodowego, natomiast w przypadku szkół dla dorosłych (licea ogólnokształcące dla dorosłych, szkoły policealne) zdecydowanie dominują oceny neutralne (odpowiednio 79,1% oraz 65,4% ocen neutralnych). Jak wspomniano wcześniej, w większości tych szkół nie są realizowane zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, gdyż nie mają one takiego obowiązku.

Analiza statystyczna wykazała, że przedstawiciele szkół z miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze nie różnią się w ocenie zmian sytuacji w zakresie doradztwa zawodowego od przedstawicieli szkół z innych miejscowości. Poprawę w zakresie skuteczności realizacji celów doradztwa zawodowego w stosunku do okresu przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego dostrzega 55,9% przedstawicieli szkół z miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze i 54,1% przedstawicieli szkół z innych miejscowości. Różnice w ocenach są więc marginalne. Nie ma również istotnych różnic pomiędzy tymi grupami badanych w zakresie przyczyn poprawy sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego, o których mowa poniżej.

Zarówno tych respondentów, którzy wyrazili opinię negatywną, jak i tych, którzy wyrazili opinię pozytywną na temat zmian w skuteczności działań ich szkoły w obszarze doradztwa zawodowego, poproszono o wskazanie maksymalnie trzech najistotniejszych przyczyn, dla których ta zmiana nastąpiła. Wyniki zaprezentowano na poniższych wykresach.

Wykres 9 Opinie przedstawicieli szkół na temat przyczyn obniżenia skuteczności ich działań w zakresie doradztwa zawodowego

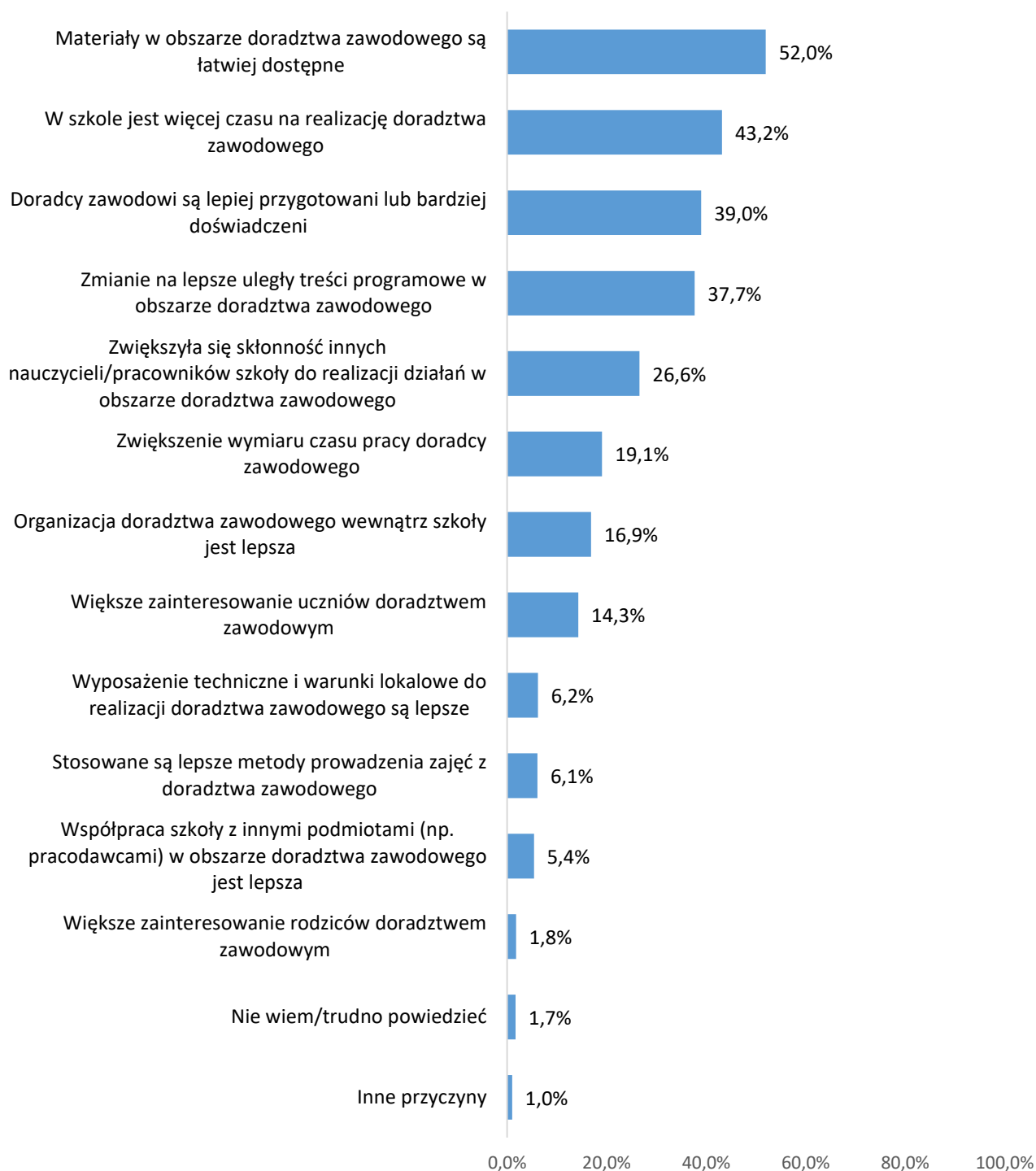

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Jest jedną dominującą przyczyną, dla której skuteczność działań w obszarze doradztwa zawodowego uległa, w opinii przedstawicieli szkół, pogorszeniu – są to ograniczenia związane z epidemią COVID-19 (wskazane przez aż 78,4% respondentów, którzy ocenili, że skuteczność działań ich szkół w obszarze doradztwa zawodowego pogorszyła się), które, jak wynika choćby z wywiadów jakościowych, znacząco ograniczyły niektóre aktywności szkół w obszarze doradztwa zawodowego takie jak spotkania z pracodawcami, wizyty zawodoznawcze, udział w targach pracy/edukacyjnych itd. Dwie kolejne relatywnie często wskazywane przyczyny (zmniejszenie puli czasu na realizację doradztwa zawodowego oraz zmniejszenie wymiaru czasu pracy doradcy zawodowego) są ze sobą ściśle powiązane, a ich

pierwotną przyczyną są, jak wynika z wywiadów jakościowych, trudności finansowe JST jako organów prowadzących, które szukają oszczędności także w obszarze finansowania doradztwa zawodowego w szkołach. Kolejna relatywnie często wskazywana przyczyna (słabsza współpraca w obszarze doradztwa zawodowego z innymi podmiotami) jest natomiast ściśle powiązana z epidemią COVID-19.

Wykres 10 Opinie przedstawicieli szkół na temat przyczyn wzrostu skuteczności ich działań w zakresie doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Na podstawie odpowiedzi przedstawicieli szkół można wskazać na cztery główne przyczyny wzrostu skuteczności działań szkół w obszarze doradztwa zawodowego:

1. **Łatwiejszy dostęp do materiałów w obszarze doradztwa zawodowego** (przyczyna wskazana przez 52% przedstawicieli szkół dostrzegających wzrost skuteczność działań ich szkoły w obszarze doradztwa zawodowego);
2. **Zwiększenie czasu na realizację doradztwa zawodowego** (43,2%),
3. **Lepsze przygotowanie lub większe doświadczenie szkolnego doradcy zawodowego** (39,0%)
4. **Zmiany w treściach programowych w obszarze doradztwa zawodowego** (37,7%).

Należy zauważyć, że na każdy z tych elementów bezpośrednio oddziaływała analizowana interwencja publiczna. W ramach Działania 2.14 PO WER:

1. opracowano i upowszechniono kluczowe materiały takie jak przykładowe programy doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami zajęć, wzorcowe rozwiązania funkcjonowania WSDZ oraz materiały multimedialne;
2. przygotowano podstawy merytoryczne do wdrożenia zmian prawnych regulujących funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach, w tym wprowadzenie w części szkół minimalnej liczby godzin z doradztwa zawodowego;
3. przeszkolono dużą liczbę szkolnych doradców zawodowych;
4. przygotowano treści programowe w obszarze doradztwa zawodowego, a następnie wdrożono je rozporządzeniem.

5.3 Efekty szkoleń trenerów i nauczycieli

W niniejszym rozdziale opisano i przeanalizowano bezpośrednie efekty projektów szkoleniowych realizowanych w ramach PO WER skierowanych do trenerów (projekt „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” realizowany przez ORE) oraz do nauczycieli (cztery makroregionalne projekty szkoleniowe).

Skupiono się zarówno na ocenie tych szkoleń z punktu widzenia ich uczestników, jak i na ich efektach.

5.3.1 Efekty szkoleń dla trenerów

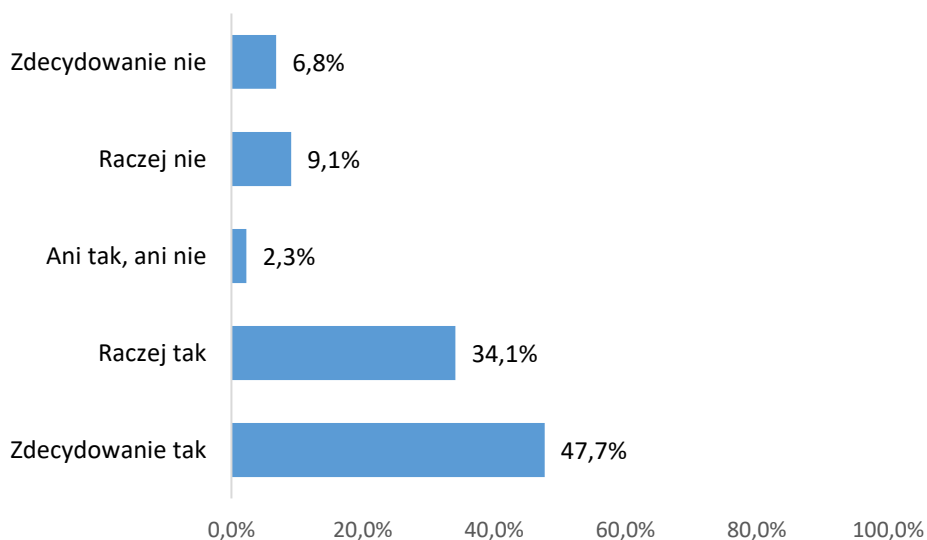
Zgodnie z założoną w teorii interwencji ścieżką upowszechniania wypracowanego w ramach Programu wzorca, trenerzy przeszkoleni w ramach projektu mieli realizować szkolenia dla szkolnych doradców zawodowych, świadczyć zewnętrzne wsparcie dla szkół/placówek jako doradcy-konsultanci, a także świadczyć doradztwo zawodowe bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy. Jak wskazano na wykresie nr 3, **te ścieżki upowszechniania wzorca**

wybrało odpowiednio 25,4%, 12,7% oraz 89,0% badanych uczestników szkoleń dla trenerów. Znacznie częściej stosowaną ścieżką upowszechniania wzorca była jednak droga nieformalna – ten sposób przygotowywania pracowników szkół i placówek do realizacji doradztwa zawodowego praktykowało prawie 70% badanych trenerów. Oprócz tego 16,8% badanych uczestników szkoleń dla trenerów pracowało w publicznych ośrodkach doskonalenia nauczycieli i wspomagało ich w obszarze doradztwa zawodowego (poza projektami unijnymi), natomiast 5,8% realizowało te zadania jako pracownicy niepublicznych ośrodków doskonalenia nauczycieli lub firm szkoleniowych świadczących usługi szkoleniowe dla szkół i placówek. **18,5% badanych uczestników szkoleń dla projektów w ogóle nie brała udziału w przygotowaniu pracowników szkół i placówek do realizacji doradztwa zawodowego, zaś 34,7% - wyłącznie nieformalnie.**

W kategorii „inna forma” badani wskazywali m.in. pełnienie funkcji powiatowego koordynatora ds. doradztwa zawodowego czy koordynatora sieci współpracy doradców zawodowych oraz realizację szkoleń wewnętrznych dla innych nauczycieli zatrudnionych w tej samej szkole/placówce, co respondent.

Trenerów zapytano o to, czy szkolenia, w których brali udział, odpowiednio przygotowały ich do wykonywania tych zadań. Ograniczono się do form przewidzianych w teorii interwencji, a więc realizacji szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych, świadczenia wsparcia zewnętrznego dla szkół oraz świadczenia doradztwa bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy.

Wykres 11 Opinia trenerów na temat tego, czy udział w szkoleniu odpowiednio przygotował ich do realizacji szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

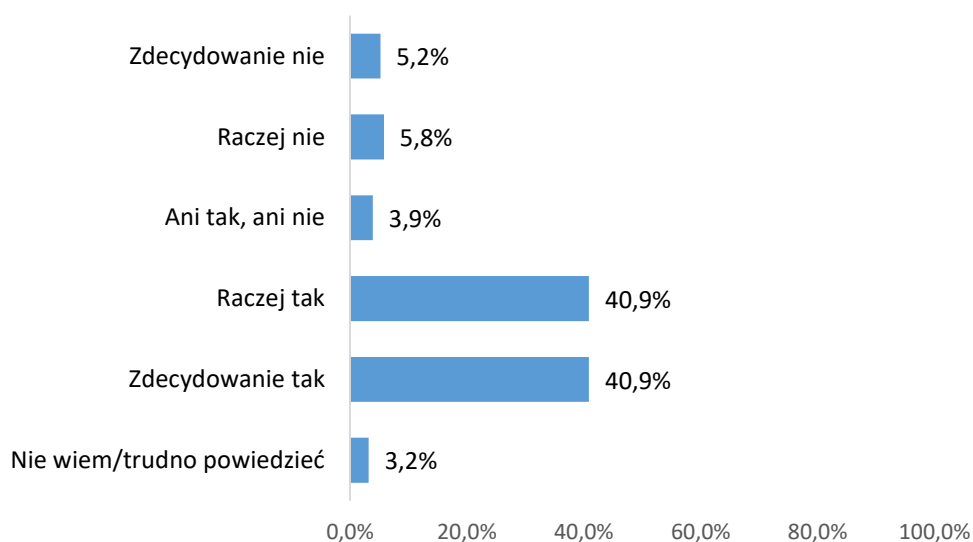
Blisko 82% przeszkolonych trenerów, którzy pracowali następnie jako szkoleniowcy w makroregionalnych projektach szkoleniowych dla szkolnych doradców zawodowych

stwierdziło, że udział w szkoleniach realizowanych przez ORE odpowiednio przygotował ich do tej pracy. Jednocześnie jedynie 12,4% spośród tych badanych trenerów, którzy nie pracowali jako trener w projektach szkoleniowych dla szkolnych doradców zawodowych jako przyczynę braku tej aktywności wskazali, że nie czuli się odpowiednio przygotowani do wykonywania takiej pracy. **Skuteczność szkoleń realizowanych przez ORE dla trenerów w zakresie przygotowania ich do realizacji szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych ocenić należy zatem wysoko.**

Równie wysoko ocenić należy skuteczność szkoleń realizowanych przez ORE w zakresie przygotowania trenerów do świadczenia zewnętrznego wsparcia dla szkół/placówek jako doradca-konsultant w obszarze doradztwa zawodowego. 91% badanych, którzy pełnili tę funkcję ocenia, że szkolenia odpowiednio ich do tego przygotowały. Spośród tych trenerów, którzy nie pełnili funkcji doradcy-konsultanta jedynie 7,3% jako przyczynę braku pełnienia tej funkcji wskazało, że nie czuli się odpowiednio przygotowani do jej wykonywania.

Prawie 82% badanych trenerów spośród tych, którzy po szkoleniu świadczyli doradztwo zawodowe bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy zadeklarowało, że wykorzystywało do tego nabyte na szkoleniu wiedzę i umiejętności.

Wykres 12 Deklaracje trenerów w zakresie wykorzystywania wiedzy i umiejętności nabytych na szkoleniu do świadczenia doradztwa zawodowego bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy

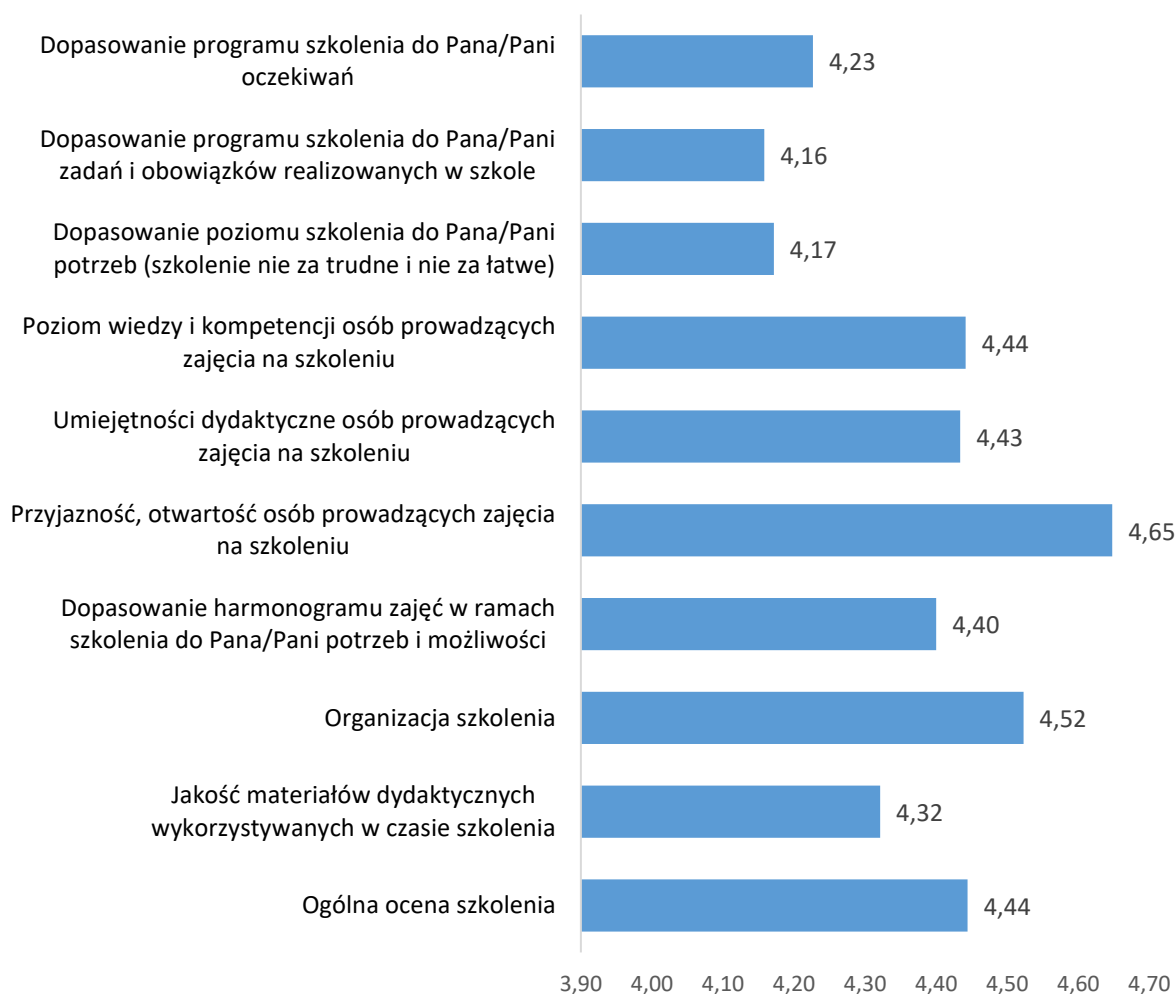

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

5.3.2 Efekty szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych

Tych przedstawicieli szkół objętych badaniem ankietowym, którzy zadeklarowali, że brali udział w szkoleniach dla szkolnych doradców zawodowych realizowanych w ramach PO WER (łącznie 16,3% badanych), poproszono o ocenę jakości szkoleń w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa) w odniesieniu do poszczególnych elementów szkolenia. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 13 Ocena jakości szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych zrealizowanych w ramach PO WER w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

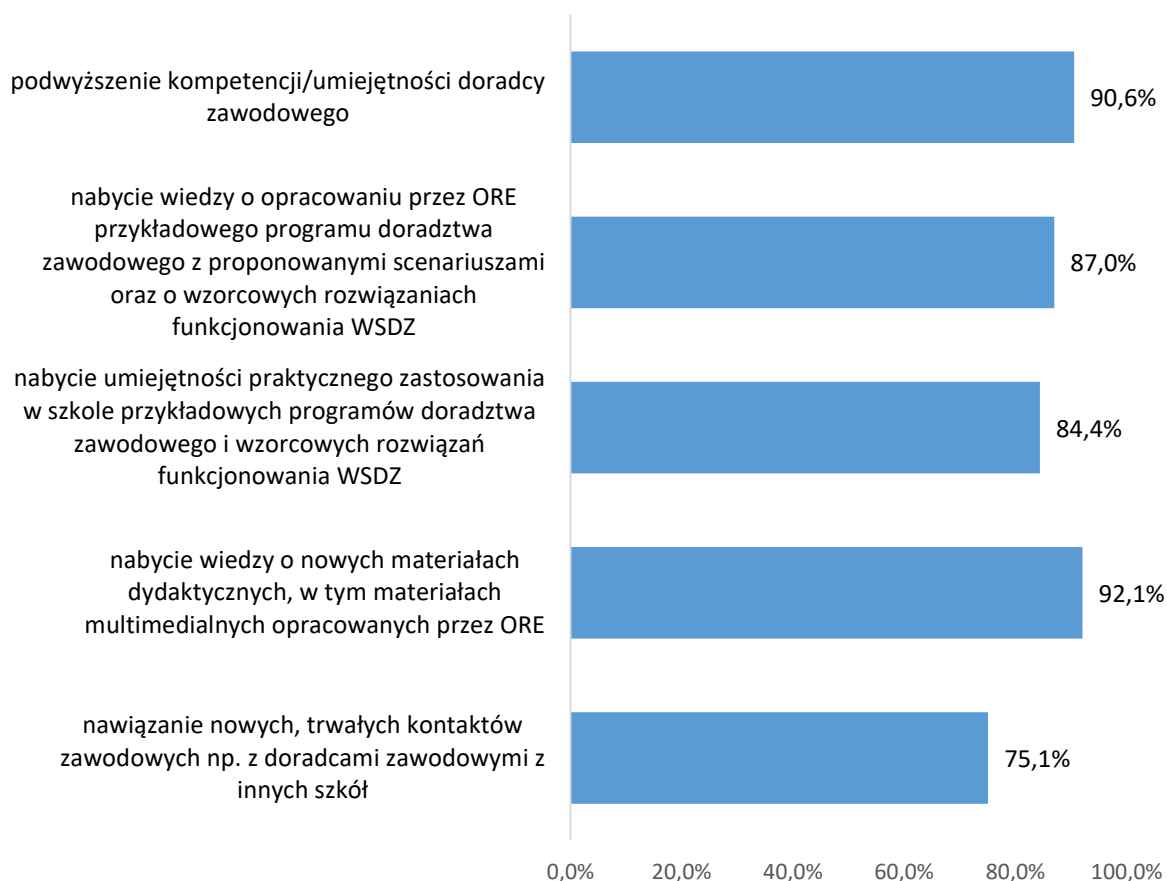

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

We wszystkich badanych aspektach jakość szkoleń ich uczestnicy ocenili wysoko lub bardzo wysoko. Relatywnie najłagodniej oceniono takie elementy jak dopasowanie programu szkolenia do zadań i obowiązków realizowanych przez uczestników w szkołach i do ich oczekiwań, a także dopasowanie poziomu szkolenia do potrzeb uczestników. Nie zaobserwowano istotnych różnic w ocenach szkoleń pomiędzy przedstawicielami poszczególnych typów szkół oraz pomiędzy makroregionami.

Na poniższym wykresie zaprezentowano skalę wystąpienia poszczególnych efektów szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych. Wartości procentowe oznaczają, że taka część respondentów wskazała, że w ich przypadku wystąpił dany efekt udziału w szkoleniu.

Wykres 14 Efekty szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych zrealizowanych w ramach PO WER

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Dane zaprezentowane na powyższym wykresie potwierdzają, że szkolenia dla szkolnych doradców zawodowych odegrały istotną rolę w upowszechnianiu wzorca doradztwa zawodowego opracowanego w ramach projektów pozakonkursowych realizowanych przez ORE.

84% badanych uczestników szkoleń zadeklarowało, że w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 wykorzystało wiedzę i umiejętności nabyte na szkoleniu w swojej pracy. Wynik ten ocenić należy bardzo wysoko.

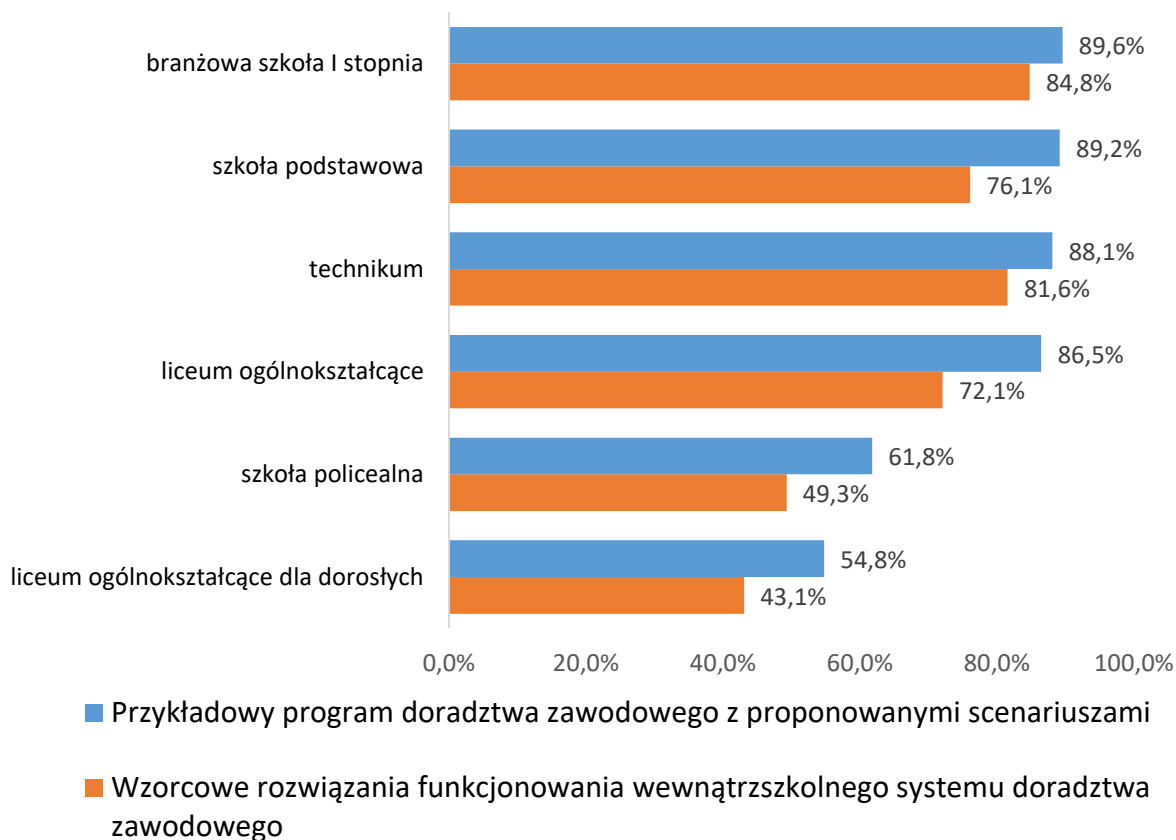
5.4 Rola materiałów wspierających doradztwo zawodowe

W rozdziale 5.1 omówiono materiały wspierające doradztwo zawodowe, opracowane przez ORE w projektach zrealizowanych w ramach PO WER. W tym miejscu warto przypomnieć tylko, że na materiały te składają się:

- Przykładowe programy doradztwa zawodowego dla szkół,
- Przykładowe scenariusze zajęć,
- Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla szkół,
- Materiały multimedialne.

Zdecydowana większość badanych przedstawicieli szkół przyznaje, że zna te materiały. 86% respondentów deklaruje znajomość przykładowych programów doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami, a 74% deklaruje znajomość wzorcowych rozwiązań funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego. Odsetki te są zbliżone dla większości typów szkół. Wyraźnie odstają tutaj szkoły policealne i licea ogólnokształcące dla dorosłych, których przedstawiciele rzadziej deklarowali znajomość tych materiałów.

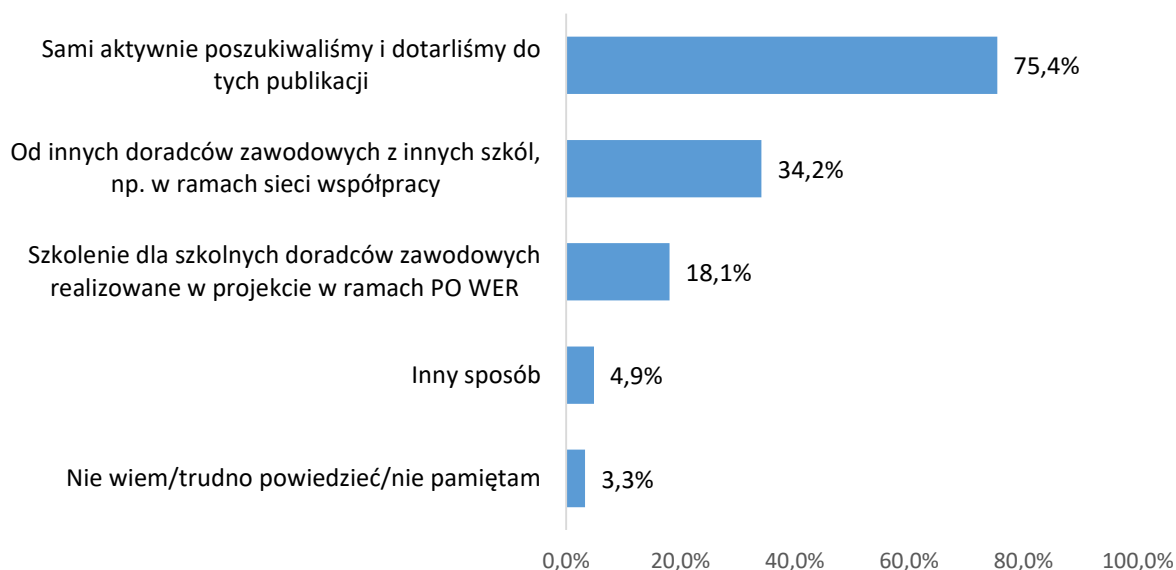
Wykres 15. Odsetek przedstawicieli szkół deklarujących znajomość materiałów opracowanych przez ORE

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wyjaśnieniem powyższego zjawiska mogą być dane na temat źródeł wiedzy o materiałach ORE. Trzy czwarte badanych sama dotarła do tych materiałów. Jedna trzecia uzyskała informację o tych materiałach od przedstawicieli innych szkół. Zaledwie mniej niż jedna piąta respondentów wskazuje szkolenia w ramach PO WER. Pokazuje to, że zasoby ORE są dobrze rozpoznawane i aktywnie wykorzystywane przez adresatów. Wyniki te nie są istotnie zróżnicowane ze względu na typ szkoły.

Wykres 16. Źródła informacji o materiałach ORE

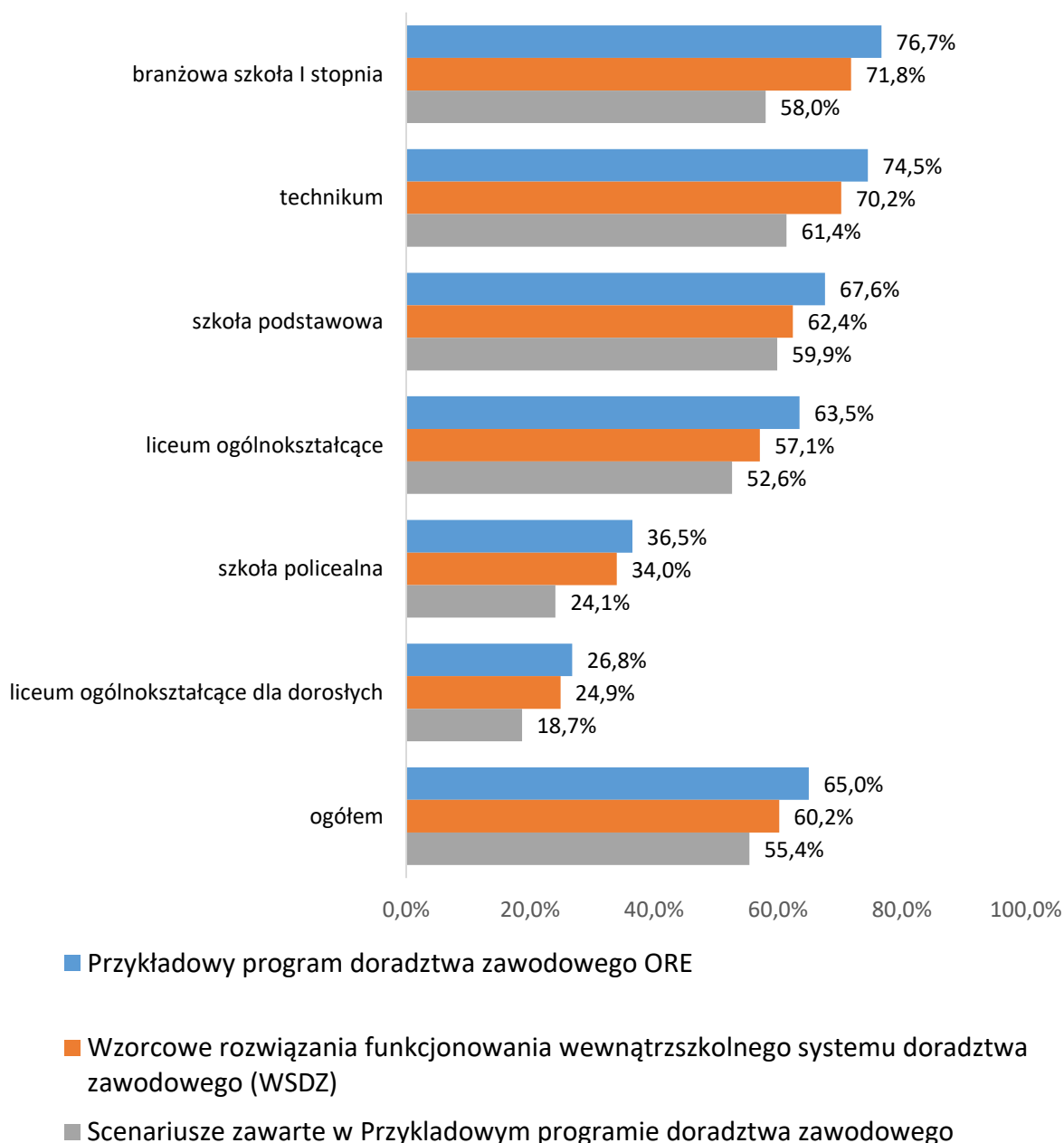
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Sama znajomość materiałów nie jest oczywiście wystarczająca. Istotne jest również, na ile szkoły wykorzystują te materiały. Okazuje się, że zdecydowana większość szkół, spośród tych które znają te materiały, przyznaje w ankietach, że korzystała z nich. Opracowując na rok szkolny 2021/2022 program realizacji doradztwa zawodowego 88% spośród szkół znających przykładowe programy doradztwa zawodowego, korzystało z nich. Podobnie 70% szkół znających wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego deklaruowało korzystanie z nich przy opracowywaniu programu realizacji doradztwa zawodowego. 75% szkół znających przykładowe programy i scenariusze również deklaruje korzystanie z nich w trakcie zajęć z uczniami.

Odnosząc uzyskane w badaniu ankietowym odpowiedzi na temat wykorzystania materiałów opracowanych przez ORE do pełnej populacji szkół, można stwierdzić, że 65% szkół deklaruje wykorzystanie przykładowych programów doradztwa zawodowego, 60% deklaruje wykorzystanie wzorcowych rozwiązań funkcjonowania WSDZ, a 55% deklaruje wykorzystanie na lekcjach z uczniami przykładowych scenariuszy zajęć. Szczególnie ostatnia z tych liczb wymaga rozważenia.

Analizując tę kwestię w podziale na typy szkół, najczęściej z materiałów korzystają branżowe szkoły I stopnia i technika. Nieco rzadziej szkoły podstawowe i licea ogólnokształcące, a wyraźnie rzadziej szkoły policealne i licea ogólnokształcące dla dorosłych.

Wykres 17. Odsetek szkół deklarujących wykorzystanie materiałów ORE dotyczących doradztwa zawodowego według typu szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wydaje się, że spośród materiałów opracowanych przez ORE to scenariusze zajęć są najbardziej praktyczne i nadają się do codziennego stosowania. Tymczasem ich

wykorzystanie na lekcjach z uczniami jest najrzadziej deklarowane. Odpowiedzi badanych doradców zawodowych pokazują na szereg czynników, które mogą mieć wpływ na taką sytuację.

Z badań jakościowych również wyłania się niejednoznaczny i zróżnicowany obraz wykorzystywania materiałów opracowywanych przez ORE. Część doradców zawodowych zna bardzo dobrze materiały ORE, regularnie korzysta z tych materiałów i wysoko je ceni. Tego typu pozytywne opinie pojawiały się w wywiadach, podobnie jak w badaniu ilościowym, stosunkowo najczęściej.

Tak, oczywiście. Przecież tam są treści, programy i scenariusze zajęć i są narzędzia do wykorzystania. Bardzo dużo z tego korzystam. Właściwie z tej strony najczęściej.

IDI, DZ 7

Inni doradcy zawodowi w rozmowach wprost przyznawali, że nie znają strony ORE oraz dostępnych tam materiałów.

Jeśli chodzi o scenariusze, to nie wiem skąd są brane, ale scenariusze są skądś brane, więc może jest to ORE. Nie jestem zorientowany.

B: Jasne. A jest taka strona doradztwo.ore.edu.pl i tam są też filmy na przykład o zawodach, prezentujące różne zawody. Czy Pan się z tym zetknął?

R: Nie.

IDI, DZ 8

Jeszcze inni doradcy zawodowi stwierdzali, że choć znają materiały, to z nich nie korzystali, ponieważ nie pasowały do ich potrzeb, do specyfiki szkoły lub placówki.

Ja na strony ORE swego czasu bardzo często zaglądałam, ale one nie zawsze były adekwatne do moich potrzeb i potrzeb moich uczniów. Wie Pani, ja pracuję w szkolnictwie niepublicznym, branżowym, no i też mamy troszeczkę inne... my mamy bardziej klienta niż typowego ucznia. My działamy na styku dwóch takich środowisk. Takiego typowego szkolnictwa w rozumieniu takim trochę publicznym, ale też trochę jak firmę. (...) Jeśli chodzi o naszych uczniów, to te materiały nie zawsze były w ogóle przystające do sytuacji. Niekoniecznie.

IDI, DZ 6

Część doradców zgłaszała też zastrzeżenia do jakości materiałów opracowanych przez ORE. Jeden z doradców zawodowych zwrócił uwagę, że materiały te w zbyt małym stopniu uwzględniają rzeczywistości rynku pracy. Przykładowo, brakuje odwołań do nowych technik sprzedażowych, marketingowych, nowych technologii, nowych zawodów, zmieniających się oczekiwań pracodawców dotyczących CV. W opinii rozmówcy, ograniczeniem jest statyczność tych materiałów – brak zmian, aktualizacji, uzupełniania o nowe treści, istotne z punktu widzenia rynku pracy. W badaniu ankietowym trenerów pojawiały się również krytyczne opinie, dotyczące m.in. niskiej atrakcyjności tych materiałów dla uczniów, zbyt

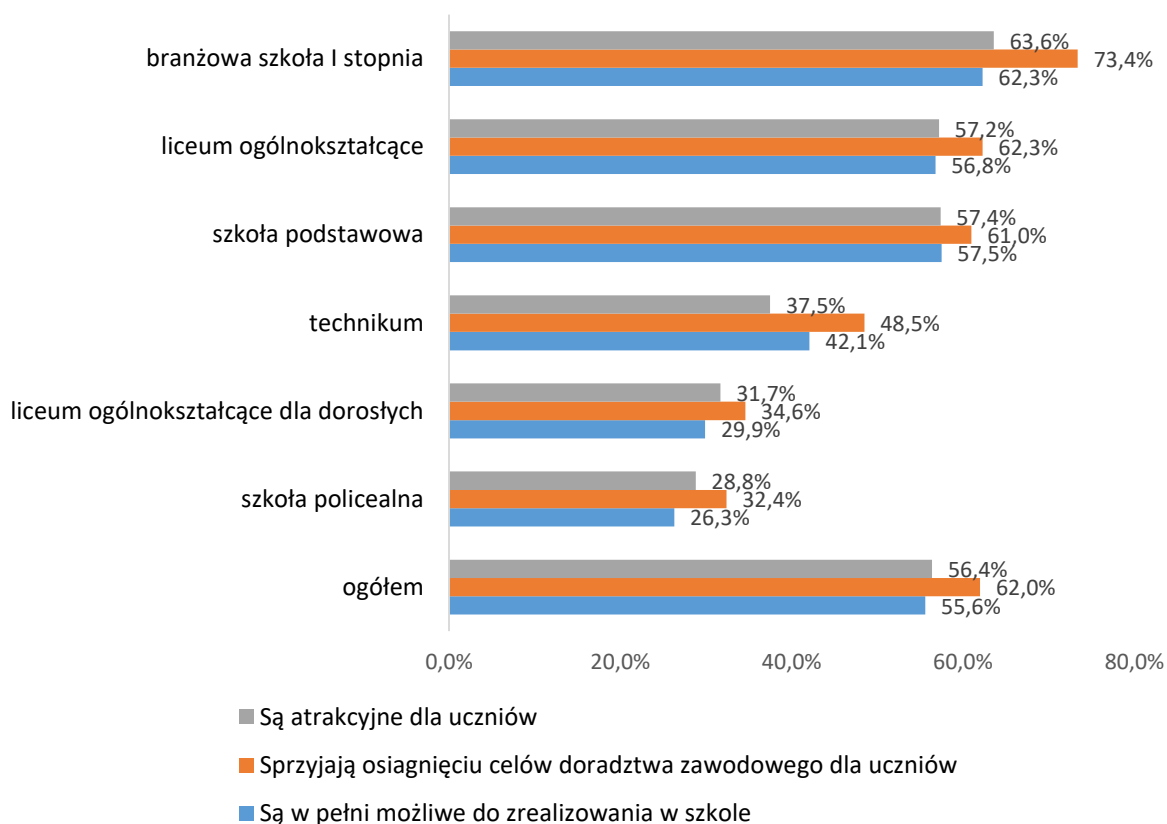
małej ilości konkretów, braki materiałów multimedialnych uzupełniających te materiały, np. w formie ćwiczeń, a także trudności w realizacji tych scenariuszy ze względu na zbyt małą liczbę godzin lub nieodpowiednie warunki pracy doradcy zawodowego.

Wyniki badań ilościowych potwierdzają te opinie. Przedstawiciele szkół stosunkowo wysoko oceniają materiały opracowane przez ORE. 84% spośród szkół, które deklarują znajomość przykładowych programów doradztwa zawodowego i zawartych w nich scenariuszy uważa, że zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w przykładowych programach doradztwa zawodowego sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego. 76% ocenia je jako atrakcyjne dla uczniów, a 75% jest zdania, że materiały te są w pełni możliwe do zrealizowania w szkole.

Ponownie warto odnieść to do pełnej populacji szkół. Pozwala to lepiej zinterpretować uzyskane liczby. Generalnie, 62% ogółu szkół ocenia, że scenariusze pozwalają na realizację celów doradztwa zawodowego. Natomiast ok. 6 pkt. proc. mniej szkół ocenia te materiały jako atrakcyjne i możliwe do realizacji w danej szkole. Oznacza to, że 12% - 18% badanych przedstawicieli szkół ocenia negatywnie te materiały lub nie ma zdania na ich temat. Pozostałe 26% nie zna tych materiałów.

Najlepiej oceniane są te materiały w branżowych szkołach I stopnia. Nieco gorzej w liceach ogólnokształcących oraz szkołach podstawowych. Wyraźnie gorzej oceniane są te materiały przez przedstawicieli techników. A najgorzej przez przedstawicieli liceów ogólnokształcących dla dorosłych oraz szkół policealnych. Różnice pomiędzy szkołami różnego typu są znaczące. Podobnie jak w przypadku innych ocenianych elementów, najrzadziej pozytywne oceny uzyskują scenariusze w liceach ogólnokształcących dla dorosłych i szkołach policealnych. Tym niemniej zwraca również uwagę niski odsetek ocen pozytywnych w technikach. Pokazuje to, że materiały te mogą w niewystarczającym stopniu uwzględniać specyfikę techników, oczekiwania nauczycieli i uczniów pracujących w szkołach tego typu.

Wykres 18. Odsetek przedstawicieli szkół oceniających pozytywnie przykładowe scenariusze zajęć z zakresu doradztwa zawodowego według typów szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Uwaga: procenty przedstawiają sumę odpowiedzi raczej tak i zdecydowanie tak dla poszczególnych wymiarów oceny materiałów.

Materiały multimedialne

Jak omówiono to w rozdziale 5.1, jednym z produktów projektów w Działaniu 2.14 były materiały multimedialne. Są to materiały zawodoznawcze, zawierające informacje o zawodach w formie pisanej oraz w formie filmów. Materiały dostępne są na stronach internetowych ORE oraz na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej. Materiały zostały opracowane w trzech wersjach, dostosowane do potrzeb dzieci, młodzieży i osób dorosłych.

Materiały te obejmują informację o poszczególnych zawodach szkolnictwa branżowego. W materiałach z zakresu doradztwa zawodowego brak jest informacji o zawodach wymagających studiów wyższych, na poziomie specjalistów. Wynika to z przyjętych założeń dla Działania 2.14 POWER.

Dla każdego omawianego zawodu opracowano:

- Dokument zawierający informację zawodoznawczą o zawodzie,

- Film o zawodzie.

Informacja zawodoznawcza o zawodzie składa się z następujących elementów:

- Ogólne informacje o systemie kształcenia,
- Informacje ogólne o zawodzie,
- Kwalifikacje wyodrębnione dla zawodu,
- Warunki pracy,
- Predyspozycje do zawodu,
- Przeciwwskazania do pracy w zawodzie,
- Plusy i minusy zawodu,
- Typowe miejsca i stanowiska pracy,
- Typowe wyposażenie,
- Możliwości kształcenia,
- Sytuacja na rynku pracy (zapotrzebowanie, zarobki),
- Statystyki dotyczące szkół.

Pewnym ograniczeniem dokumentu jest statyczność informacji, w szczególności o sytuacji na rynku pracy i statystyk dotyczących kształcenia. W dokumencie przedstawiono dane aktualne w momencie opracowania. Jednak dane te dezaktualizują się. Na stronie poświęconej doradztwu zawodowemu [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.] w aktualnościach zamieszczona jest aktualna prognoza zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy, ogłoszona przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Brak jest jednak oddzielnej sekcji zawierającej, oprócz wymienionej prognozy, szeregów czasowych pokazujących zmiany w sytuacji na rynku pracy. Brak jest też danych pochodzących z innych źródeł lub choćby odesłania do tych informacji, takich jak np. Barometr Zawodów, Ekonomiczne Losy Absolwentów itd.

Część informacji statystycznych podanych jest wartościach bezwzględnych, co niewątpliwie utrudnia interpretację tych danych i zmniejsza ich użyteczność dla odbiorcy.

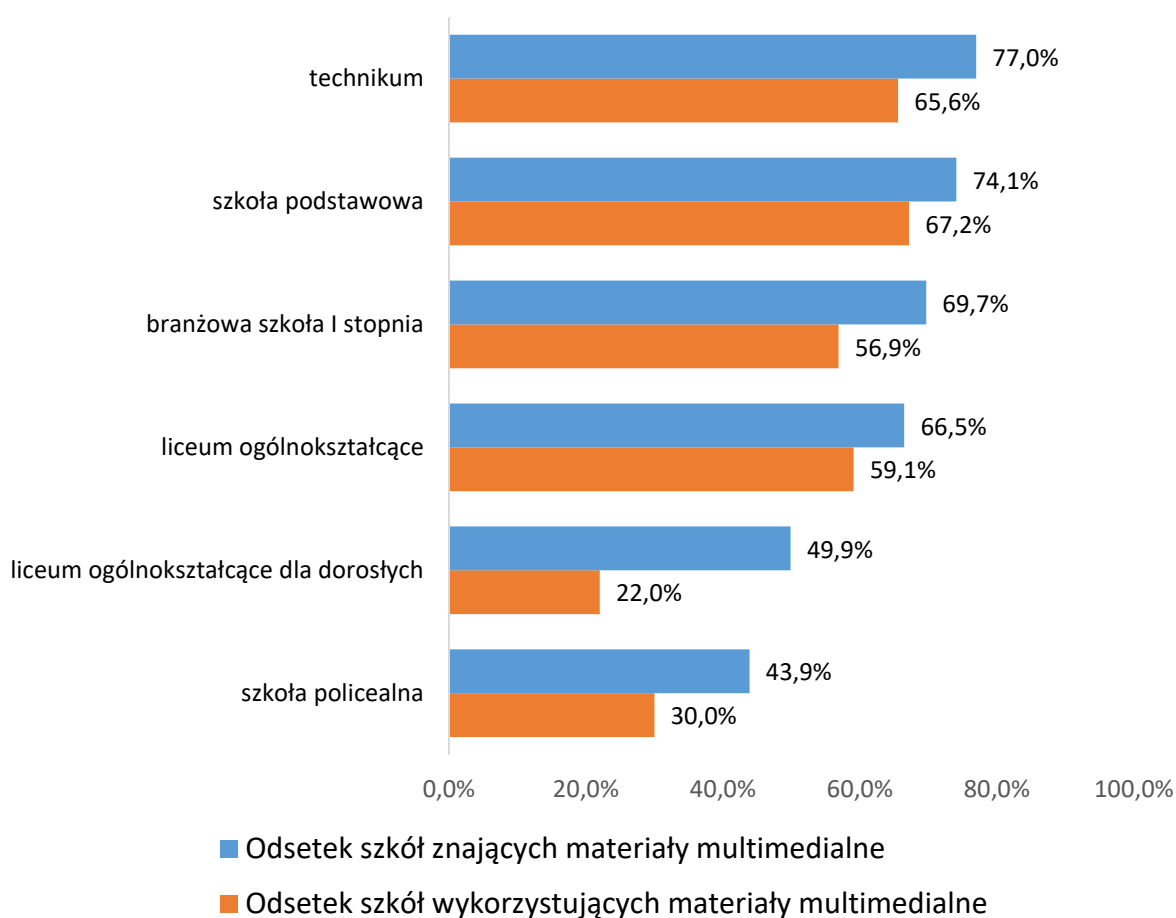
Filmy o zawodach to krótkie, kilkuminutowe wprowadzenie do zawodu. Zwykle występują w nich przedstawiciele zawodu, którzy opowiadają o swojej pracy. Filmy zawierają ogólne informacje o zawodzie, informacje o czynnościach zawodowych, wymaganych kompetencjach, warunkach pracy, wykorzystywanych narzędziach, plusach i minusach pracy w tym zawodzie, o ścieżkach kształcenia prowadzących do jego uzyskania.

Znajomość zasobów multimedialnych ORE deklaruje 70,5% badanych przedstawicieli szkół.

Wartość ta jest zróżnicowana ze względu na typ szkoły i waha się od 77% dla techników do 44% dla szkół policealnych. Przedstawiciele szkół, którzy znają zasoby multimedialne, powszechnie je stosują. Jakikolwiek poziom ich wykorzystania deklaruje 87% przedstawicieli

szkół, którzy zadeklarowali znajomość tych materiałów, czyli 65,3% ogółu szkół. W podziale na typ szkoły widoczne jest częstsze wykorzystywanie materiałów multimedialnych w technikach i szkołach podstawowych. Nieco rzadziej w szkołach branżowych I stopnia oraz liceach ogólnokształcących. Najrzadziej zaś w liceach ogólnokształcących dla dorosłych i szkołach policealnych. Największa luka pomiędzy odsetkiem znających, a odsetkiem wykorzystujących materiały multimedialne jest w przypadku liceów ogólnokształcących dla dorosłych.

Wykres 19. Odsetek przedstawicieli szkół znających i wykorzystujących materiały multimedialne opracowane przez ORE

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Również uczestnicy szkoleń dla trenerów powszechnie deklarują znajomość materiałów multimedialnych, opracowanych przez ORE. Na pytanie o znajomość tych materiałów pozytywnie odpowiedziało 76% uczestników szkoleń. Spośród tych osób 87,5% zadeklarowało wykorzystywanie tych materiałów w trakcie swojej pracy doradcy zawodowego. Oznacza to, że 67% ogółu uczestników szkoleń dla trenerów korzystało

w swojej pracy z tych materiałów. Są to zatem wartości zbliżone do wyników badania przedstawicieli szkół.

Opinie przedstawicieli szkół potwierdzają również wyniki badania absolwentów. 65% spośród tych absolwentów, którzy uczestniczyli w zajęciach z doradztwa zawodowego, stwierdza, że na zajęciach korzystało z materiałów multimedialnych takich jak filmiki dotyczące różnych zawodów.

Na materiały ORE należy spojrzeć także w kontekście dużej dostępności innych, alternatywnych źródeł informacji i materiałów multimedialnych. Z wypowiedzi absolwentów wynika, że jeśli były wykorzystywane na lekcjach materiały multimedialne, to były to różne materiały, zarówno te udostępnione przez ORE, jak i inne filmy, dostępne na YouTube i innych platformach internetowych. Filmy te dotyczyły nie tylko prezentacji zawodów, ale szerszego spektrum zagadnień związanych z rynkiem pracy, np. rekrutacji, przygotowania CV itd.

Również doradcy zawodowi, uczestniczący w wywiadach, stosunkowo często wyrażali opinie o dużej dostępności różnego rodzaju materiałów dotyczących doradztwa zawodowego. Niewątpliwie, jak zauważa jedna z rozmówczyń, sytuacja poprawiła się w stosunku do stanu sprzed kilku lat.

Jak ja sobie przypominę, jak zaczynałam pracę jako pedagog i w zakresie moich obowiązków było doradztwo zawodowe, to było dla mnie zupełnie coś nowego, to właściwie miałam tylko Bibliotekę Pedagogiczną, gdzie korzystałam, czasopisma, szukałam jakichś scenariuszy czy w ogóle z czym to się je, to doradztwo zawodowe (...) a w tej chwili jak sobie porównuję, no to jest masa materiałów. A przy tym jeszcze bardzo fajne są teraz te materiały z nowoczesnych technik.

IDI, DZ 1

Należy jednak podkreślić, że **doradcy zawodowi w wywiadach częściej odnoszą się do filmów opracowanych jeszcze przez KOWEziU w projekcie „Edukacja dla pracy II”, realizowanym w PO KL.** Są to krótkie, 4-5 minutowe filmy dotyczące różnych aspektów wyborów zawodowych, np. zainteresowań, mocnych stron, dokonywania wyborów itd. Rozmówcy podkreślali, że długość tych filmów oraz ich tematyka były dopasowane do potrzeb lekcji i zgodne z celami doradztwa zawodowego. Zwracali uwagę na atrakcyjną, animowaną formę. Ale także kilku z nich zauważyło, że w filmach mowa była jeszcze o gimnazjum, co traktowali jako kwestię wymagającą aktualizacji. **Rzadziej w wywiadach pojawiały się odwołania do filmów o zawodach, opracowanych w PO WER.** Jak zauważali niektórzy z doradców, filmy te trwały już dłużej, ok. 9-10 minut, co okazywało się zbyt długie dla uczniów, a także z punktu widzenia organizacji lekcji. Biorąc pod uwagę ograniczony czas na doradztwo zawodowe w cyklu kształcenia, doradcy zawodowi nie mogli sobie pozwolić na intensywne korzystanie z tych materiałów w trakcie zajęć. Raczej korzystanie z nich ograniczało się do prezentacji jednego – dwóch filmów, które dotyczyły np. zawodu nauczanego w danej szkole.

Strona ORE jest oczywiście jednym ze źródeł materiałów multimedialnych w obszarze doradztwa zawodowego, ale na pewno nie jedynym. Duża część doradców zawodowych podkreśla, że jest ona ich podstawowym źródłem materiałów multimedialnych i ocenia te materiały bardzo pozytywnie. Pojawiają się jednak i głosy bardziej krytyczne dotyczące materiałów opracowanych przez ORE. W opiniach tych podkreśla się nadmierną statyczność dostępnych tam materiałów.

Kiedyś z tego korzystałam, teraz już z tego nie korzystam. To już jest takie nie na czasie. Bardziej mi się gdzieś ta Mapa Karier podoba. Znaczący nie wiem, może ja źle myślę, mam też dzieci, tylko w siódmej klasie i w zerówce, ale ja widzę, jak funkcjonują te dzieci. One lubią krótki obraz, dużo się dzieje, jednak obraz, gdzie ktoś może coś mówić, ale widać coś. A nie tak, że mówi, mówi, mówi. Oni to już są daleko gdzieś tam, to już kompletnie nie wiedzą, o co chodzi.

IDI, DZ 11

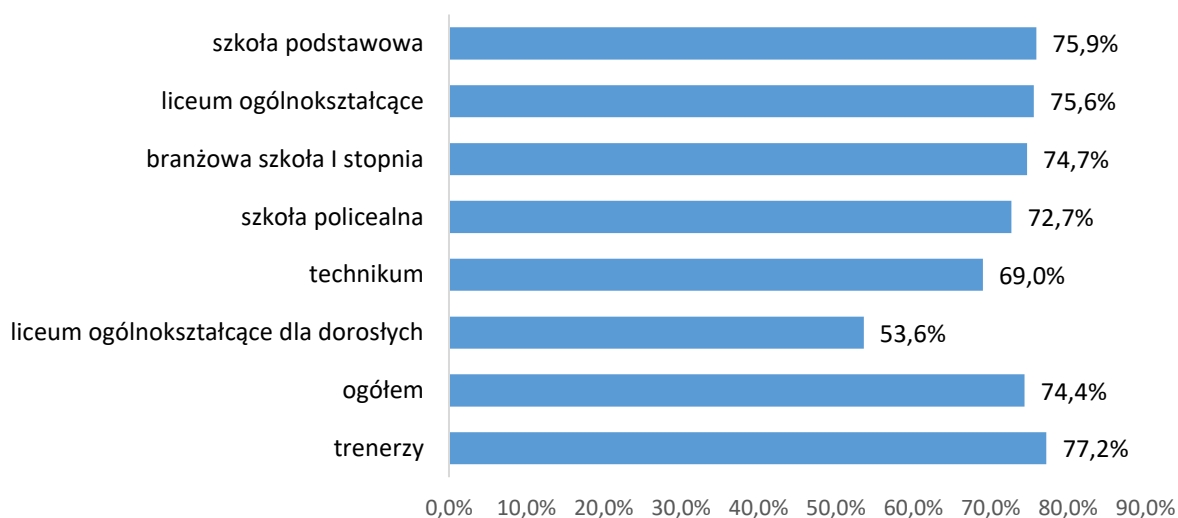
W wywiadach z doradcami zawodowymi stosunkowo często występują odwołania do innych źródeł materiałów multimedialnych. Najczęściej w tym kontekście wymieniany jest portal Mapa Karier, prowadzony przez Fundację Katalyst Education. Na stronie tej nie ma dostępnych filmów o zawodach, ale jest szereg innych materiałów multimedialnych dotyczących zawodów i ogólnie rynku pracy. Niewątpliwie zaletą tej strony jest jej stała aktualizacja i dodawanie informacji o nowych, pojawiających się dopiero zawodach.

Jest fajny taki portal Mapa Karier. To też robi jakaś fundacja czy stowarzyszenie. I tam jest fajnie, bo tam są zawody, których ja na przykład nie znam jeszcze nazwy. Bo zawody powstają z tej potrzeby rynku. I ja się też uczę.

IDI, DZ 11

Jednak, jak wynika z badania ilościowego, większość doradców zawodowych ocenia materiały ORE jako bardziej atrakcyjne niż inne, wcześniej dostępne materiały. Średnio 74,4% przedstawicieli szkół ocenia lepiej te materiały, w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych wspierających doradztwo zawodowe. Podobnie, choć trochę lepiej, oceniają te materiały trenerzy biorący udział w szkoleniach ORE. Widoczne są różnice pomiędzy typami szkół. Najlepiej oceniają te materiały przedstawiciele szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących, a zatem szkół kształcących ogólnie. Natomiast najslabiej oceniają je przedstawiciele techników i liceów ogólnokształcących dla dorosłych.

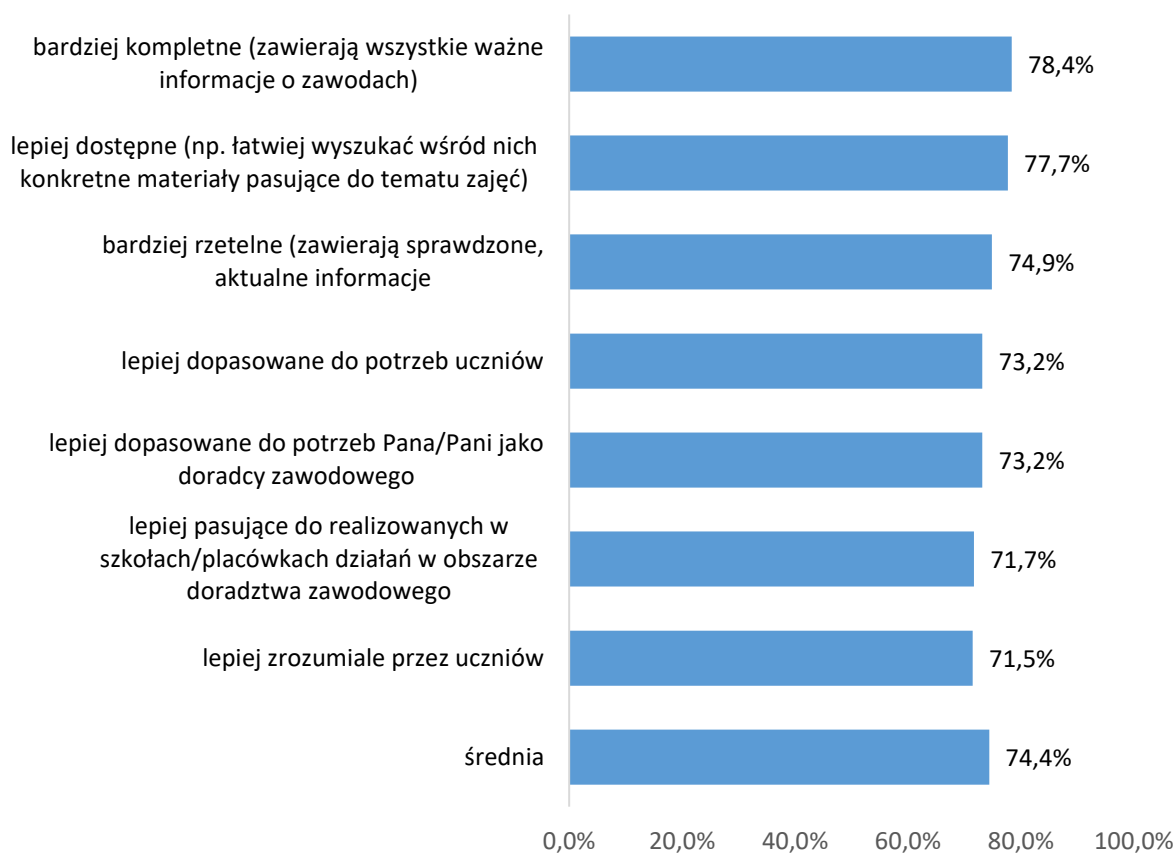
Wykres 20. Odsetek przedstawicieli szkół oceniających lepiej materiały multimedialne dostępne na stronie ORE w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych wspierających doradztwo zawodowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół i badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

W ocenie poszczególnych aspektów materiałów ORE, w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych, nie było znaczących różnic. Najlepiej była oceniana kwestia kompletności tych materiałów i ich dostępności. Relatywnie najslabiej (ale nadal pozytywnie) kwestia ich zrozumiałości dla uczniów i dopasowania do realizowanych w szkole działań w obszarze doradztwa zawodowego.

Wykres 21. Odsetek przedstawicieli szkół, oceniających lepiej materiały multimedialne ORE w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych wspierających doradztwo zawodowe w poszczególnych aspektach oceny

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wyniki badań ilościowych są spójne z wynikami badań jakościowych. W wywiadach indywidualnych również stosunkowo często pozytywnie oceniano materiały ORE, choć zdarzały się również głosy krytyczne, dotyczące właśnie dopasowania tych materiałów do potrzeb uczniów i nauczycieli.

5.4.1 Analiza materiałów multimedialnych pod kątem stereotypów na temat zawodów męskich i żeńskich

Jednym z analizowanych aspektów była kwestia ujęcia zawodów męskich i żeńskich w materiałach multimedialnych. W szczególności interesujące jest, na ile w tych materiałach są odzwierciedlone stereotypy na temat zawodów typowo męskich i typowo kobiecych, a w jakim stopniu materiały te starają się przełamywać te stereotypy i pokazywać przedstawicieli płci niezgodnie z istniejącym, dominującym stereotypem. Na tym tle w trakcie badania poruszono szerszą kwestię podejścia do kwestii płci na rynku pracy.

Przeprowadzona analiza danych zastanych pozwoliła na wyodrębnienie zawodów stereotypowo kobiecych i zawodów stereotypowo męskich, a więc takich, które postrzegane są w społeczeństwie polskim jako właściwe do wykonywania przede wszystkim przez przedstawicieli jednej z płci.

Zawody stereotypowo kobiece:

- zawody związane z pełnieniem funkcji opiekuńczych, wobec dzieci, osób starszych, osób niesamodzielnych (np. opiekunka żłobkowa, opiekunka osób starszych),
- zawody związane z branżą edukacyjną, zwłaszcza nauczaniem dzieci (np. nauczycielka),
- zawody wymagające sprawności manualnej (np. szwaczka, krawcowa itd.),
- zawody związane z dbaniem o zdrowie i urodę (np. pielęgniarka, kosmetyczka, dietetyczka),
- zawody związane z sektorem publicznym (np. urzędniczka),
- zawody wymagające kompetencji/umiejętności miękkich (np. terapeutka, telemarketerka, sprzedawczyni, rzeczniczka prasowa),
- zawody wymagające umiejętności organizacyjnych (np. sekretarka, księgowa),
- zawody wymagające kontaktów z dużą liczbą ludzi/obsługą ludzi (np. ekspedientka, kelnerka, stewardessa),
- zawody artystyczne (np. aktorka, malarka, pisarka),
- zawody związane z dbałością o czystość i porządek (np. sprzątaczką, pokojówką).

Zawody stereotypowo męskie:

- zawody wymagające siły fizycznej (np. robotnik budowlany, kurier, górnik),
- zawody wymagające obsługi skomplikowanych maszyn i urządzeń (np. operator maszyn i urządzeń),
- zawody wykonywane w służbach mundurowych (np. policjant, strażak, żołnierz),
- zawody wymagające kompetencji/umiejętności analitycznych, związane z tzw. dyscyplinami STEM – dyscyplinami takimi jak: nauka (Science), technologia (Technology), inżynieria (Engineering) i matematyka (Mathematics) (np. programista, inżynier),
- zawody, których wykonywanie postrzegane jest jako niebezpieczne (np. pilot samolotu),
- zawody, których wykonywanie wiąże się z długą nieobecnością w domu (np. kierowca ciężarówki, marynarz),

- zawody związane z przemysłem ciężkim oraz budownictwem (np. hutnik, elektryk, technik budowlany, pracownik przy taśmie produkcyjnej),
- zawody/funkcje związane z zarządzaniem, odpowiedzialnością, prestiżem i wysokim wynagrodzeniem (np. menadżer, prezes, dyrektor, właściciel firmy, naukowiec/wykładowca na uczelni wyższej (Pokojska, 2018; Badora, 2010)).

W przypadkach, kiedy powyższe wskazówki nie były wystarczające, weryfikowano dodatkowo statystyki dotyczące grupy zawodów w podziale na płeć. W tym celu wykorzystano dane GUS z badania „Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2020 roku”. Jest to jedno z nielicznych badań GUS, w którym wykorzystywane są dane w podziale na zawody. Na potrzeby badania przyjęto, że w przypadku zawodów, w których występuje wyraźna nadreprezentacja jednej z płci, można je uznać za stereotypowo męskie lub żeńskie.

Analizie poddano materiały multimedialne (filmy) o zawodach dostępne na stronie internetowej [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.] w zakładce doradztwo zawodowe. Należy jednak dodać, że filmy o zawodach dostępne są też na stronie [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.].

Analizie jakościowej poddano losowo wybranych 10 filmów, przy czym zastosowano dobór systematyczny. W próbie było 7 zawodów typowo męskich, a tylko trzy zawody typowo kobiece (technik hotelarstwa, florysta). Nawet ta niewielka próba stanowi jednak odzwierciedlenie struktury zawodów prezentowanych w materiałach multimedialnych. W dostępnych materiałach dominują zawody męskie oraz wizerunek męzczyzny.

W 9 na 10 filmach prezentowani byli przedstawiciele tylko jednej płci, zgodnej ze stereotypem. Tylko w jednym filmie (technik przemysłu mody) wystąpił przedstawiciel innej płci (mężczyzna), ale udział tej płci był marginalny. Co więcej, nie jest jasne, czy mężczyzna wykonuje omawiany zawód. Mężczyzna zajmuje się obsługą komputera i plotera, podczas gdy kobiety zajmują się rysowaniem projektów, wykrajaniem, szyciem itd.

W zawodach, w których wydaje się, że stosunkowo łatwo znaleźć przedstawicieli innej płci, jak np. technik hotelarstwa, w filmie prezentowano tylko przedstawicielki kobiet.

Biorąc pod uwagę wszystkie filmy dostępne na platformie, należy zauważyć, że kobiety są uwzględnione w materiałach dla niektórych zawodów, w których dominują zwykle mężczyźni: garbarz skór, kaletnik, koszykarz-plecionkarz, kuśnierz, obuwnik, operator maszyn i urządzeń do przetwórstwa tworzyw sztucznych, technik automatyk sterowania ruchem kolejowym, technik garbarz, technik obuwnik, technik technologii drewna, technik technologii wyrobów skórzanych, technik transportu drogowego, technik transportu kolejowego, złotnik jubiler.

Wizerunek kobiety dominuje natomiast w filmach prezentujących zawody, w których nadreprezentowane są kobiety: technik przemysłu mody, technik organizacji turystyki, technik usług fryzjerskich, technik analityk, technik turystyki na obszarach wiejskich.

W niektórych z tych filmów uwzględniany jest również wizerunek mężczyzn. Dotyczy to m.in.

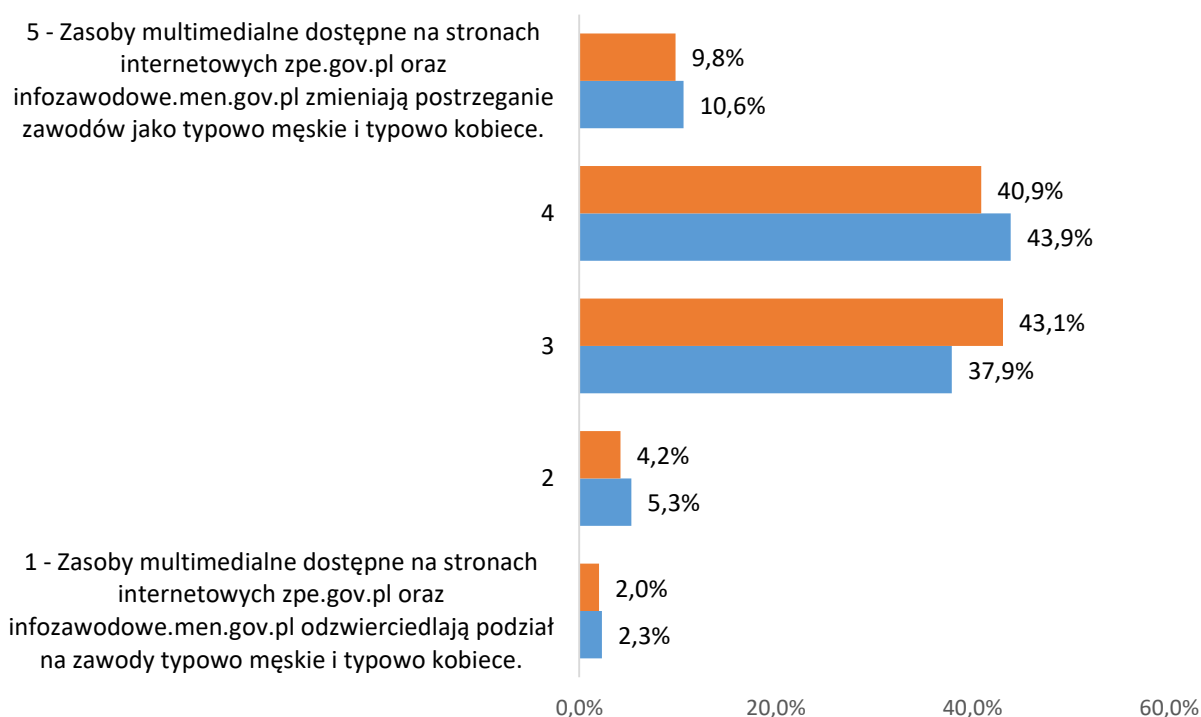
wspomnianego już wcześniej technika przemysłu mody, technika usług fryzjerskich, pracownika pomocniczego obsługi hotelowej.

W filmach kwestia płci nie jest poruszana. W żadnym z analizowanych filmów nie padają sformułowania wskazujące, że dany zawód jest typowo męski lub żeński, co na pewno należy ocenić pozytywnie.

W materiałach multimedialnych nie są używane feminatywy dla nazw zawodów. Jest to kwestia niewątpliwie złożona. Stosowane nazwy zawodów wynikają z przepisów prawa. W Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. 2014 poz. 1145) stwierdza się: „Zawód nie ma płci – użyte w klasyfikacji tradycyjne nazwy zawodów rodzaju męskiego oraz nazwy rodzaju żeńskiego tylko w zawodach wyraźnie zdominowanych przez kobiety nie powinny mieć wpływu na klasyfikowanie osób”. Z drugiej strony warto zauważyć, że podejście do tej kwestii może ulegać zmianie. Przykładem może być stanowisko Rady Języka Polskiego PAN, zgodnie z którym: „w polszczyźnie potrzebna jest większa, możliwie pełna symetria nazw osobowych męskich i żeńskich w zasobie słownictwa”. Stanowisko to pokazuje kierunek zmian w wykorzystywaniu nazw męskich i żeńskich w różnych obszarach życia i może służyć jako wskazówka do prac w przyszłości.

Badani przedstawiciele szkół są raczej zdania, że zasoby multimedialne ORE zmieniają postrzeganie zawodów jako typowo męskie i kobiece. Ponad 50% przedstawicieli szkół i 54,5% uczestników szkoleń dla trenerów udzieliło odpowiedzi pozytywnej, wskazując, że materiały zmieniają postrzeganie zawodów. Odpowiedzi negatywne udzieliło 6% przedstawicieli szkół oraz 7,6% uczestników szkoleń dla trenerów. Natomiast 43% przedstawicieli szkół oraz 38% uczestników szkoleń miało opinię neutralną. W sumie średnia oceną na skali od 1 do 5 wyniosła 3,55 dla obu grup.

Wykres 22. Rozkład opinii przedstawicieli szkół oraz uczestników szkoleń dla trenerów na temat przedstawienia zawodów męskich i kobiecych w materiałach multimedialnych ORE

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół i badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

Różnice pomiędzy typami szkół były niewielkie. Średnia ocen wahała się od 3,6 dla liceów ogólnokształcących do 3,35 dla szkół policealnych. Różnice te są zatem mało znaczące.

Przedstawiciele doradców zawodowych w ramach badań jakościowych odnosili się nie tylko do samych materiałów, ale do szerszej kwestii problematyki płci w ujęciu zawodowym i na rynku pracy. Część rozmówców stwierdzała, że tej tematyki w ogóle nie porusza na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego. Wynika to między innymi z braku czasu.

No na doradztwie zawodowym, na przykład, to raczej ja nie poruszam, no ale myślę, że każdy nauczyciel, jak tam ma jakiś temat na swoim przedmiocie, to może coś porusza. Ale na doradztwie zawodowym, na tych 10 godzinach to coś takiego, ja nie poruszam.

IDI, DZ 9

Inni zaś podkreślają, że temat jest ważny dla młodzieży i omawiają go dosyć intensywnie.

Ja bardzo dużo dyskutuję z dziećmi na ten temat, jeśli chodzi o równouprawnienie mężczyzn i kobiet.

IDI, DZ 11

Doradcy zawodowi, którzy te tematy poruszają, zwracają uwagę na dwie kwestie. Jedną to zmieniające się postrzeganie zawodów kobiecych i męskich. Rozmówcy odnotowują coraz częstsze przypadki podejmowania nauki w zawodach kojarzących się z jedną płcią przez przedstawicieli płci przeciwnej. Zaznaczają jednak, że częściej to dotyczy zawodów kobiecych, których naukę coraz częściej podejmują chłopcy, czyli np. kucharzy, fryzjerów, krawców. Natomiast w drugą stronę jest to rzadsze i trudniejsze, choć też się zdarza. Dotyczyć to może np. klas mundurowych. Wydaje się, że nauczyciele pozytywnie oceniają te zmiany i starają się zachęcać uczniów do podejmowania nauki w zawodach zgodnych z ich preferencjami, niezależnie od płci dominującej w danym zawodzie. Dobrym przykładem może być przypadek jednej z absolwentek szkoły podstawowej, która wybrała naukę w zawodzie lakiernik. Spotkała się początkowo z negatywnymi reakcjami rówieśników i otoczenia, ale została wsparta przez pedagoga szkolnego, prowadzącego zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

No i potem było: A dziewczyna lakiernik, pewnie sobie nie poradzi, nie zda klasy i takie inne. Że to jest bardziej męski zawód.

B: Ale to koledzy i koleżanki z klasy tak mówili?

R: No dużo osób tak mówiło.

B: A ta pani pedagog jak na to reagowała?

R: Ona zawsze na mnie patrzyła tak nie że z góry, ale zawsze widziała we mnie jakiś taki potencjał. I mówiła, że mam nie rezygnować z tego, że rówieśnicy będą się wyśmiewać, że mam nie marnować szansy życiowej.

IDI, A 4

Powyższy cytat pokazuje, że choć część rozmówców odnotowuje wzrost tolerancji dla podejmowania nauki i pracy w zawodach niezgodnych ze stereotypem płciowym, to jednak nadal osoby podejmujące takie wybory muszą się mierzyć z krytycznym nastawieniem otoczenia. W tym przypadku doradztwo zawodowe powinno pełnić silniejszą rolę w przełamywaniu stereotypów.

Drugą kwestią, związaną z perspektywą płci na rynku pracy, omawianą na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego, były istniejące nierówności na rynku pracy ze względu na płeć. Doradcy zawodowi w wywiadach jakościowych deklarowali, że omawiają z uczniami istniejące nierówności, np. różnice w wynagrodzeniach, szanse na stanowiska kierownicze, gorsze traktowanie kobiet ze względu na macierzyństwo, ale także przepisy prawne chroniące kobiety na rynku pracy.

Na temat kobiety, że kobieta młoda zajdzie w ciążę, pracodawcy nie chcą, itd. Że mężczyznom jest generalnie łatwiej. Jak najbardziej to poruszam, bardzo często. (...) Omawiam im te kwestie, ale z drugiej też strony pokazuję im prawa, jakie na przykład kobietę w ciąży chronią, że nie mogą zostać zwolnione, że wracają na to stanowisko, które powinno być, nie mogą mniej zarabiać z tego tytułu, że mają dzieci. Także tutaj

pod względem prawnym jaka jest ochrona kobiet w ciąży, czy nawet ochrona, jeżeli ktoś jest chory, czy ulegnie wypadkowi, jak to jest rozwiązywane ze strony prawnej. Jak najbardziej informuję o tym.

IDI, DZ 7

Choć zdarzają się też wypowiedzi, które mogą wskazywać, że doradcy zawodowi informując o istniejących nierównościach, do pewnego stopnia socjalizują do nich, przygotowując uczniów do istniejącej sytuacji i ucząc ich akceptacji dla istniejącego stanu rzeczy.

Kilku rozmówców w tym kontekście przywoływało przykład portalu Mapa Kariery, na którym stosowane są bardziej neutralne płciowo rozwiązania. Opisy zawodów są w dwóch wersjach, różniących się płcią. Stosowane są ikonki kobiet lub mężczyzn i męskie lub żeńskie nazwy zawodów, choć dla niektórych zawodów stosowane są tylko nazwy zwyczajowo męskie, np. stolarz, ślusarz¹⁹. Czytelnik może wybrać płć, zgodnie ze swoją preferencją. Niewątpliwie, takie podejście pobudza dyskusję na temat różnych wymiarów płci na rynku pracy, a także zachęca do mniej stereotypowego postrzegania różnych materiałów.

Na podstawie analizy treści materiałów multimedialnych oraz wyników badań ilościowych i jakościowych można stwierdzić, że przy tworzeniu materiałów multimedialnych podejmowane były próby przełamywania stereotypowego postrzegania zawodów jako kobiece lub męskie. Niewątpliwie jest jednak jeszcze miejsce na dalsze działania w tym zakresie. Kwestia nierówności i dyskryminacji ze względu na płć jest poruszana na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego. Jest to kwestia niewątpliwie istotna dla uczniów i uczennic. Dużo zależy tutaj jednak od otwartości i uwrażliwienia samego doradcy zawodowego na tę problematykę. Warto w tym miejscu podkreślić, że kwestie płci, zawodów męskich i damskich, nierówności ze względu na płć czy też dyskryminację ze względu na płć, nie pojawiają się w przykładowych programach doradztwa zawodowego oraz scenariuszach zajęć.

5.5 Ocena wpływu PO WER na funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach

Jak wykazano w rozdziale nr 5.2, sytuacja w obszarze doradztwa zawodowego w ostatnich latach uległa poprawie. Świadczą o tym zarówno dane statystyczne pozyskane z badań ankietowych na temat kwalifikacji osób świadczących doradztwo zawodowe w szkołach oraz organizacji i sposobu realizacji doradztwa zawodowego w szkołach, jak i pogłębione opinie przedstawicieli szkół, którzy w aspekcie poprawy sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego wymieniają przede wszystkim łatwiejszy dostęp do materiałów w obszarze doradztwa zawodowego; zwiększenie czasu na realizację doradztwa zawodowego, lepsze przygotowanie lub większe doświadczenie szkolnych doradców zawodowych i pozytywne – w ich ocenie – zmiany w treściach programowych w obszarze doradztwa zawodowego. **Na wszystkie te elementy bezpośrednio oddziaływała analizowana interwencja publiczna.**

¹⁹ [link](#) [dostęp 10.04.2022 r.]

Dodatkowo, w celu oceny wpływu Działania 2.14 PO WER na poprawienie dostępności i jakości doradztwa zawodowego w szkołach, poproszono przedstawicieli szkół o **ocenę skuteczności, użyteczności oraz praktycznych możliwości wdrożenia w ich szkołach poszczególnych elementów modelu/wzorca wypracowanego w ramach Programu, a także rozwiązań komplementarnych wdrożonych w okresie wdrażania PO WER** (podstawy programowe, wymagania dotyczące kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego, minimalna liczba godzin zajęć w zakresie doradztwa zawodowego). Rozwiązania te, wdrożone do polskiego systemu edukacji poprzez odpowiednie rozporządzenia MEN uznac można za efekt realizacji Działania 2.14 PO WER. Poniżej zaprezentowano wyniki badania w odniesieniu do każdego z tych elementów wzorca/rozwiązań. Ocena dokonana przez przedstawicieli szkół została uzupełniona ocenami trenerów, którzy zostali przeszkoleni w ramach projektu „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego” realizowanego przez ORE. O ile przedstawiciele szkół i placówek swoją ocenę opierają przede wszystkim o bezpośrednie doświadczenie z wykorzystania/wdrażania poszczególnych produktów/rozwiązań, o tyle uczestnicy szkoleń dla trenerów to z reguły osoby bardzo doświadczone w zakresie doradztwa zawodowego, które mogły dokonać oceny eksperckiej, w świetle swojej wiedzy i doświadczenia zawodowego.

Zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowy pracowników szkoły (np. nauczycieli przedmiotowych, wychowawców i in.)

Zgodnie z wypracowanym w ramach PO WER wzorcem doradztwa zawodowego, powinno ono być realizowane nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły. Jest to ściśle powiązane z innym założeniem, by treści programowe z doradztwa zawodowego realizowane były także na innych zajęciach niż zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

Zgodnie z wynikami badania ankietowego, działania w obszarze doradztwa zawodowego najczęściej wykonują doradcy zawodowi (75,9% spośród badanych szkół), następnie zaś nauczyciele wychowawcy (75,5%) oraz nauczyciele przedmiotowi (71,1%) i pedagodzy szkolni (63,5%). Dyrektorzy zaangażowani są w te działania w mniej niż w połowie badanych szkół. Zauważyć można mniejszą aktywność w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa zawodowego poszczególnych pracowników szkoły w przypadku liceów ogólnokształcących dla dorosłych i szkół policealnych.

Wykres 23 Pracownicy szkoły realizujący działania w obszarze doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

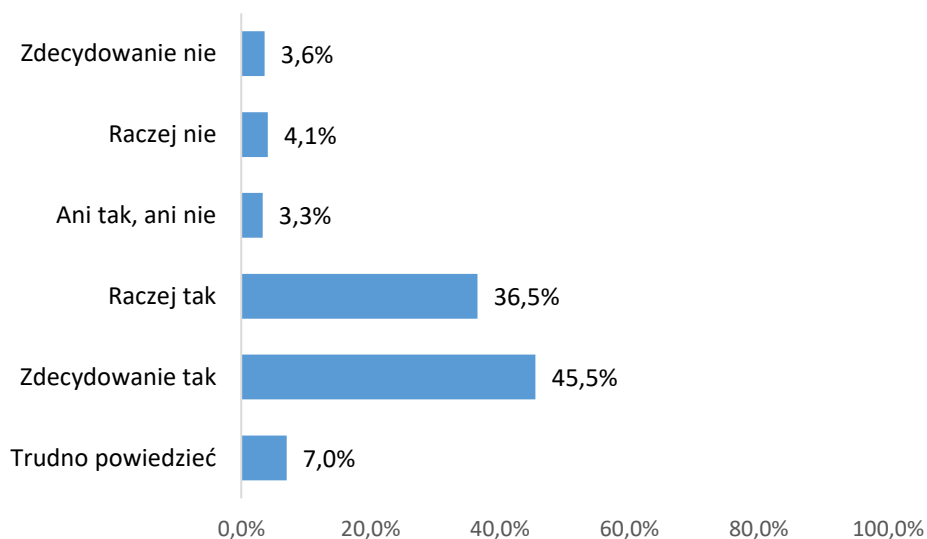
Tabela 20 Pracownicy szkoły realizujący działania w obszarze doradztwa zawodowego

	branżowa szkoła I stopnia	technikum	liceum ogólnokształcące	liceum ogólnokształcące dla dorosłych	szkoła podstawowa	szkoła policealna
Dyrektor	49,5%	50,2%	40,4%	40,4%	45,5%	39,8%
Doradca zawodowy	83,4%	77,8%	76,0%	39,5%	80,7%	33,1%
Nauczyciele wychowawcy	81,8%	77,1%	75,4%	26,9%	81,3%	32,5%
Nauczyciele przedmiotowi	74,1%	72,1%	63,3%	48,4%	74,8%	56,4%
Pedagog	78,6%	68,2%	72,2%	26,5%	65,9%	14,9%
Psycholog	24,6%	18,6%	33,5%	4,2%	26,6%	11,0%
Nauczyciel- bibliotekarz	36,1%	36,8%	32,8%	8,5%	33,3%	16,8%
Pielęgniarka szkolna	12,3%	10,0%	10,4%	1,7%	12,0%	0,5%
Inne osoby zatrudnione w szkole	5,2%	3,1%	5,9%	3,1%	2,1%	7,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Przedstawiciele szkół zostali także poproszeni o opinię, czy zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowych pracowników szkoły wzmacnia jego skuteczność.

Wykres 24 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowy pracowników szkoły ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów np. rozpoznanie własnych predyspozycji, podjęcie świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych i in.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Tabela 21 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowy pracowników szkoły ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów np. rozpoznanie własnych predyspozycji, podjęcie świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych i in. w podziale na typ szkoły

	branżowa szkoła I stopnia	technikum	liceum ogólnokształcące	liceum ogólnokształcące dla dorosłych	szkoła podstawowa	szkoła policealna
Zdecydowanie nie	4,6%	7,1%	0,7%	1,4%	3,7%	2,6%
Raczej nie	4,5%	6,3%	3,6%	5,1%	3,6%	7,0%
Ani tak, ani nie	2,2%	5,8%	4,4%	8,6%	2,5%	3,1%
Raczej tak	39,0%	34,9%	31,8%	36,7%	37,9%	31,6%
Zdecydowanie tak	48,7%	41,0%	51,1%	17,0%	47,6%	32,3%
Trudno powiedzieć	1,0%	5,0%	8,4%	31,3%	4,7%	23,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Rozwiązanie proponowane w opracowanym przez ORE w ramach PO WER wzorcu doradztwa zawodowego, wdrożone następnie do polskiego systemu oświaty poprzez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. z 2019 r. poz. 325), **polegające na zaangażowaniu do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych pracowników szkoły, ocenione zostało przez przedstawicieli szkół jednoznacznie pozytywnie.**

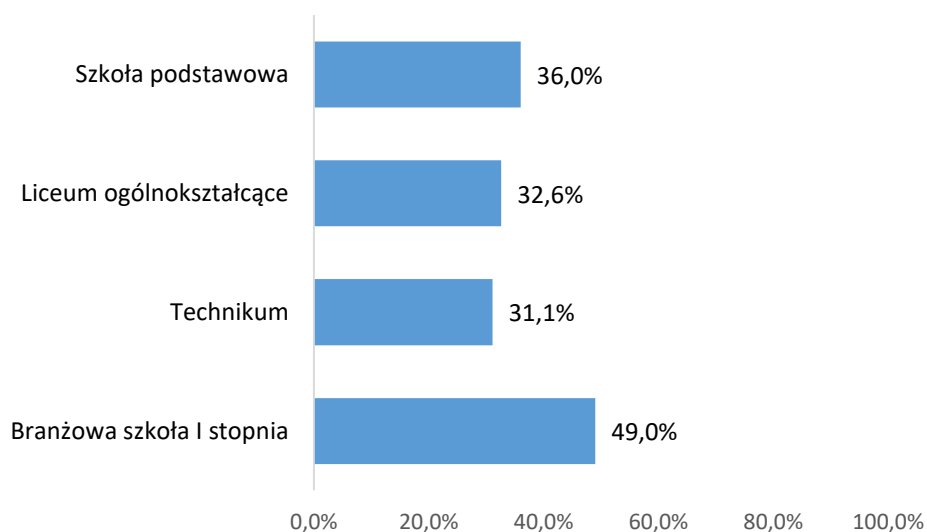
Liczba godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia

Poprzez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639, z późn. zm.) wprowadzono do szkół minimalną liczbę godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia dla:

- szkoły podstawowej (min. 20h; po min. 10h w roku w klasie VII i VIII),
- liceum ogólnokształcącego (min. 10h w czteroletnim okresie kształcenia),
- technikum (min. 10h w pięcioletnim okresie kształcenia),
- branżowej szkoły I stopnia (min. 10h w trzyletnim okresie kształcenia).

Przedstawiciele szkół poproszono w badaniu ankietowym o podanie liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego łącznie w całym okresie kształcenia uczestniczą uczniowie w ich szkole. Pomimo dokładnego sprecyzowania pytania, wielu respondentów miało trudności z udzieleniem odpowiedzi, dlatego w analizie uwzględniono jedynie te szkoły, które udzieliły jednoznacznej, precyzyjnej odpowiedzi (łącznie 684 ankiety dla szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących, techników i branżowych szkół I stopnia). **63,6% badanych szkół zadeklarowało, że realizuje w cyklu kształcenia tyle godzin, ile wymagane jest w Rozporządzeniu, zaś 36,4% zadeklarowało realizację większej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego.** Na tle innych typów szkół wyróżniają się szkoły branżowe I stopnia – prawie połowa badanych przedstawicieli tych szkół deklaruje realizację większej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego niż minimum określone w Rozporządzeniu.

Wykres 25 Odsetek szkół deklarujących realizację większej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego niż minimum określone w Rozporządzeniu MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Przedstawiciele zarówno tych szkół, które zadeklarowały realizację minimalnej, jak i większej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego poproszono o ocenę, czy ta – faktycznie realizowana przez szkołę – liczba godzin z doradztwa zawodowego jest odpowiednia, za mała, czy za duża. Wyniki badania zaprezentowano w poniższej tabeli, w podziale na szkoły, które realizują minimalną (Min.) oraz szkoły realizujące większą (Więcej) liczbą godzin z doradztwa zawodowego.

Tabela 22 Opinia przedstawicieli szkół na temat liczby godzin z doradztwa zawodowego realizowanych w ich szkołach w podziale na typ szkoły oraz na szkoły realizujące minimalną (wymaganą rozporządzeniem) i większą liczbę godzin

	Branżowa szkoła I stopnia		Technikum		Liceum ogólnokształcące		Szkoła podstawowa		Razem	
	Min.	Więcej	Min.	Więcej	Min.	Więcej	Min.	Więcej	Min.	Więcej
Zdecydowanie za mała	26,5%	10,6%	21,1%	9,4%	25,3%	21,4%	17,5%	13,3%	20,7%	13,7%
Raczej za mała	32,7%	21,3%	42,3%	25,0%	28,7%	21,4%	29,8%	22,7%	32,0%	22,5%
Odpowiednia	40,8%	59,6%	28,2%	62,5%	36,8%	57,1%	49,1%	60,2%	42,3%	59,8%
Raczej za duża	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%	0,5%	0,0%
Zdecydowanie za duża	0,0%	2,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,8%	0,5%	0,8%
Nie mam zdania	0,0%	6,4%	8,5%	3,1%	9,2%	0,0%	1,8%	3,1%	4,1%	3,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Zauważyć można różnice w opiniach na temat tego, czy realizowana liczba godzin z doradztwa zawodowego jest odpowiednia, w zależności od tego, czy szkoła realizuje minimalną, czy większą liczbę godzin. **52,7% szkół realizujących minimalną liczbę godzin z doradztwa zawodowego ocenia, że ta liczba godzin jest za mała, zaś 42,3% uważa, że jest odpowiednia.** W przypadku szkół, które realizują większą liczbę godzin z doradztwa zawodowego opinię, że ta liczba jest za mała wyraziło 36,2% badanych zaś za odpowiednią tę liczbę godzin uznało blisko 60% badanych.

Jeśli chodzi o szkoły realizujące minimalną liczbę godzin z doradztwa zawodowego, **relatywnie najwięcej opinii, że ta liczba godzin jest za mała wyrazili przedstawiciele szkół zawodowych – techników (63,4%) oraz branżowych szkół I stopnia (59,2%),** zaś najmniej przedstawiciele szkół podstawowych (47,3%).

Rozwiązanie w postaci wprowadzenia minimalnej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia dla poszczególnych typów szkół ocenili także trenerzy. Samo wprowadzenie tego rozwiązania oceniono ambiwalentnie (38,7% ocen negatywnych i 43,4% ocen pozytywnych). **W opinii większości badanych trenerów liczba godzin**

z doradztwa zawodowego w poszczególnych typach szkół jest jednak za mała, przy czym dominują opinie, że jest ona zdecydowanie za mała. Relatywnie najmniej wskazań na zbyt małą liczbę godzin z doradztwa zawodowego wystąpiło w przypadku szkół podstawowych (58,4%). Wyniki badania trenerów są zatem spójne w tym zakresie z wynikami badania przedstawicieli szkół. Szczegółowe dane zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 23 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca minimalnej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia w poszczególnych typach szkół

	dla szkoły podstawowej (min. 20h; po min. 10h w roku w klasie VII i VIII)?	dla liceum ogólnokształcącego (min. 10h w czteroletnim okresie kształcenia)?	dla technikum (min. 10h w pięcioletnim okresie kształcenia)	dla branżowej szkole I stopnia (min. 10h w trzyletnim okresie kształcenia)
Zdecydowanie za mała	34,7%	46,2%	41,6%	37,0%
Raczej za mała	23,7%	27,7%	28,9%	27,2%
Odpowiednia	31,2%	20,8%	24,9%	29,5%
Raczej za duża	0,6%	0,6%	1,7%	1,7%
Zdecydowanie za duża	0,0%	0,0%	0,6%	1,2%
Nie mam zdania	9,8%	4,6%	2,3%	3,5%

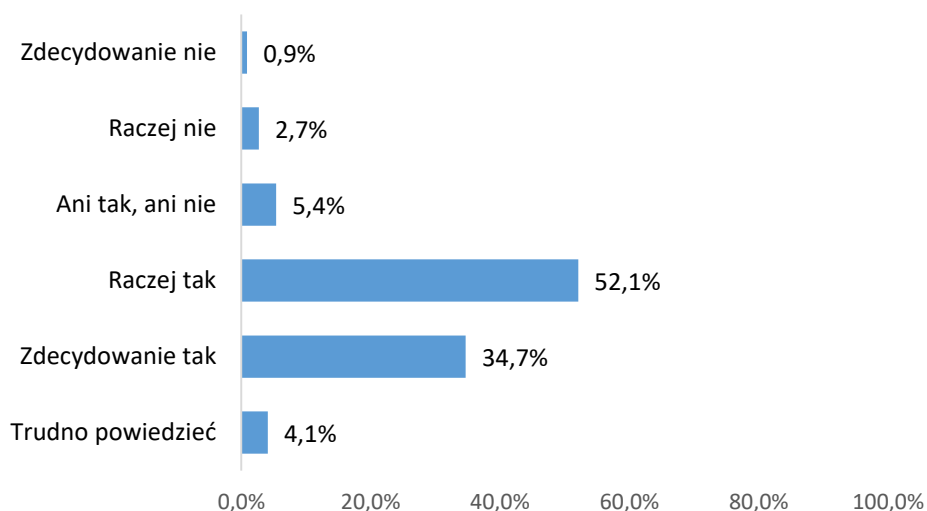
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

Zróżnicowanie form działań w obszarze doradztwa zawodowego

Zgodnie z wypracowanym w ramach PO WER wzorcem doradztwa zawodowego, działania na rzecz uczniów powinny być podejmowane w bardzo wielu zróżnicowanych formach takich jak np. udzielanie porad i konsultacji indywidualnych; pomaganie uczniom w przygotowywaniu teczek „portfolio”; organizowanie spotkań z przedstawicielami firm; umożliwianie udziału uczniów w targach pracy/targach edukacyjnych itd.

Przedstawiciele szkół poproszono o wyrażenie opinii, czy takie podejście sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego oraz czy jest możliwe do wdrożenia w ich szkołach, w świetle ograniczonych zasobów szkół (czasowych, finansowych i in.).

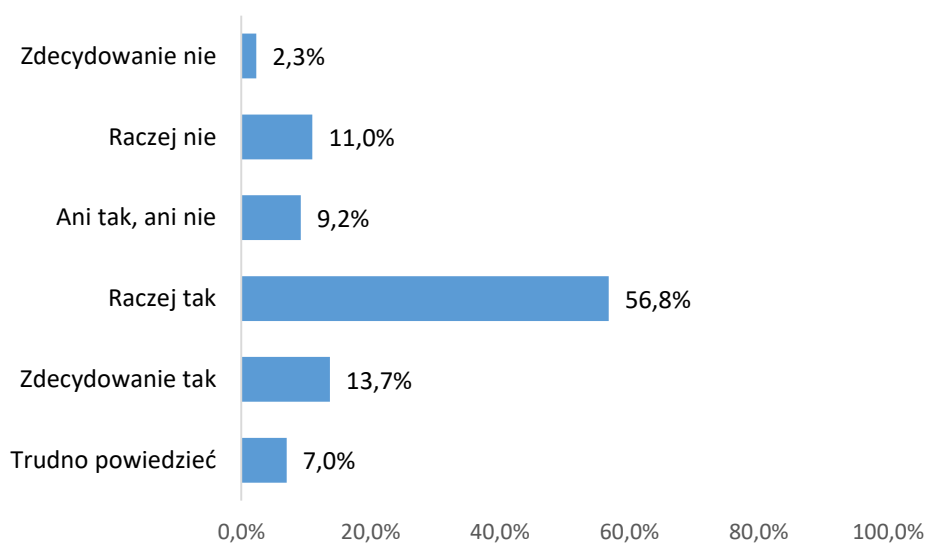
Wykres 26 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Skuteczność proponowanego podejścia została oceniona przez przedstawicieli szkół jednoznacznie pozytywnie – blisko 87% badanych oceniło, że podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego. Opinię tę potwierdzają badani trenerzy (89%). Dodatkowo, w opinii trenerów (85,2%), zróżnicowanie form doradztwa zawodowego jest również atrakcyjne dla uczniów.

Wykres 27 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach jest w praktyce możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, pracowników itd.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Tabela 24 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach jest w praktyce możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, pracowników itd., w podziale na typ szkoły

	branżowa szkoła I stopnia	technikum	liceum ogólnokształcące	liceum ogólnokształcące dla dorosłych	szkoła podstawowa	szkoła policealna
Zdecydowanie nie	0,8%	2,0%	1,7%	12,6%	1,8%	3,7%
Raczej nie	5,9%	5,7%	14,2%	18,3%	11,1%	12,9%
Ani tak, ani nie	7,2%	5,6%	8,1%	1,8%	10,6%	9,5%
Raczej tak	60,9%	63,5%	55,9%	36,2%	58,4%	38,8%
Zdecydowanie tak	21,4%	15,3%	16,7%	6,9%	12,6%	11,6%
Trudno powiedzieć	3,8%	8,0%	3,4%	24,3%	5,4%	23,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

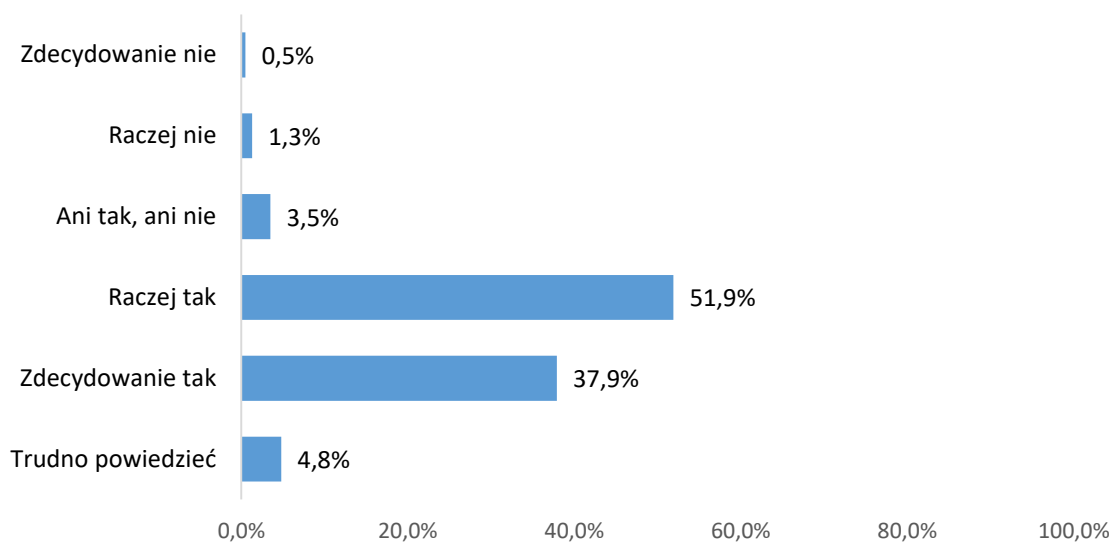
Nieco słabiej natomiast wypada ocena przedstawicieli szkół dotycząca możliwości wdrożenia proponowanego rozwiązania, choć i w tym aspekcie zdecydowanie dominują oceny pozytywne – **70,5% przedstawicieli szkół przyznało, że podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach jest w praktyce możliwe w ich szkole** (dominują jednak odpowiedzi „raczej tak”, a nie „zdecydowanie tak”). Zaobserwować można różnice w tym zakresie pomiędzy szkołami różnego typu. Przedstawiciele branżowych szkół I stopnia oraz techników oceniają możliwość wdrożenia tego rozwiązania w ich szkołach zdecydowanie pozytywnie. Najwięcej opinii negatywnych w tym zakresie zgłosili natomiast przedstawiciele liceów ogólnokształcących dla dorosłych oraz szkół policealnych. Jeszcze bardziej krytycznie praktyczną możliwość wdrożenia proponowanego rozwiązania ocenili trenerzy (58,7% ocen pozytywnych i 32,2% negatywnych).

Stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego

Zgodnie z wypracowanym w ramach PO WER wzorcem doradztwa zawodowego, działania na rzecz uczniów powinny być podejmowane przy zastosowaniu metod aktywizujących oraz technologii ICT.

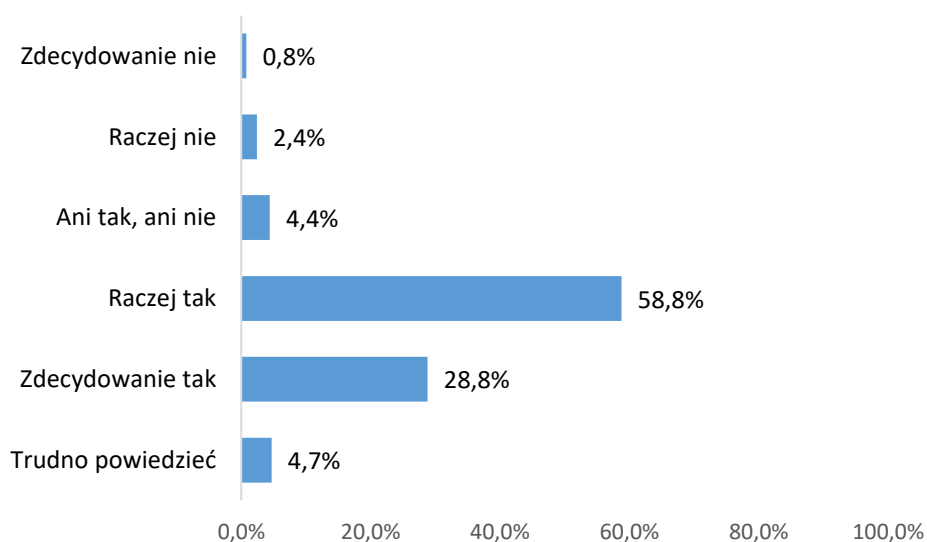
Przedstawicieli szkół poproszono o wyrażenie opinii, czy takie rozwiązanie sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego oraz czy jest możliwe do wdrożenia w ich szkołach, w świetle ograniczonych zasobów szkół (np. czasu, wyposażenia i in.) oraz czy jego stosowanie jest atrakcyjne dla uczniów.

Wykres 28 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego

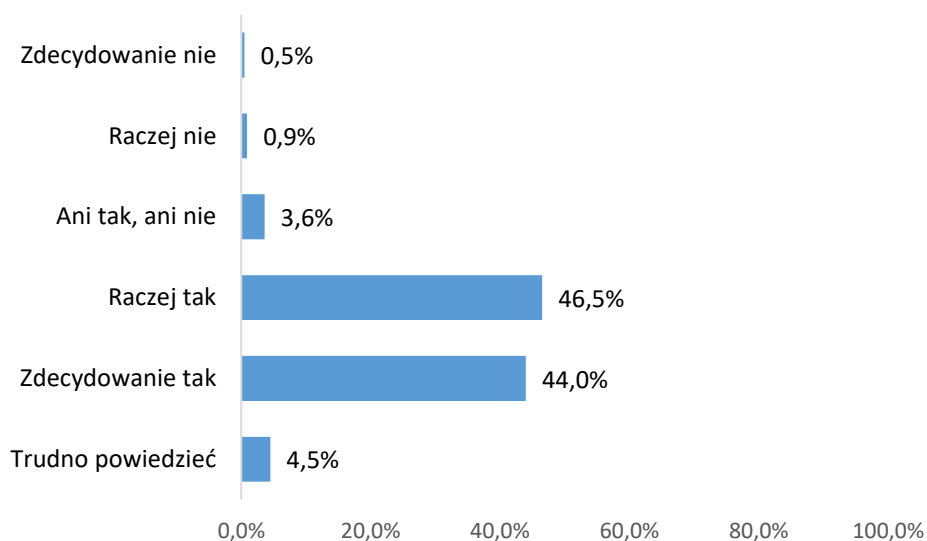
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 29 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego jest możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, wyposażenia itd.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 30 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego jest atrakcyjne dla uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

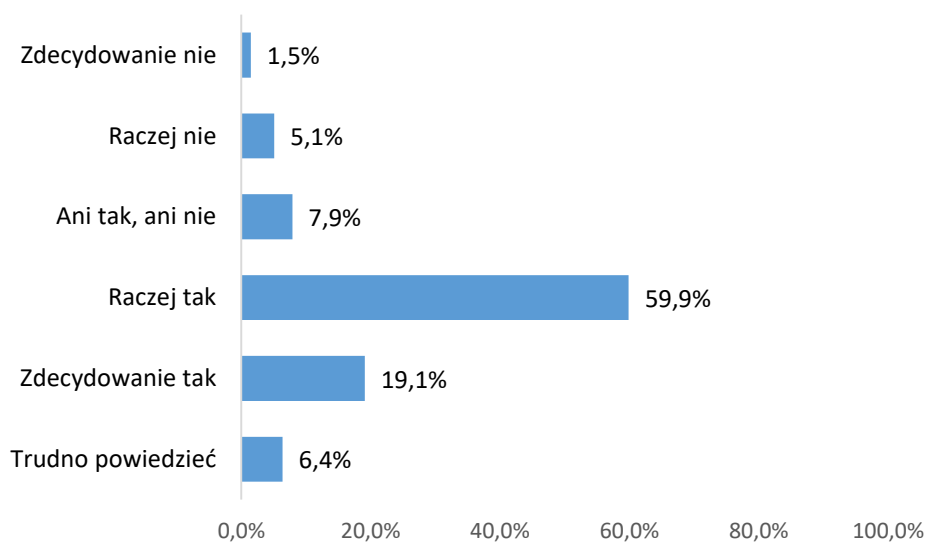
We wszystkich analizowanych wymiarach ocena proponowanego rozwiązania w postaci stosowania metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego oceniona została przez przedstawicieli szkół jednoznacznie pozytywnie (po ok. 90% ocen pozytywnych). Ocena trenerów jest bardzo zbliżona w aspekcie oceny skuteczności i atrakcyjności tego rozwiązania (po ok. 90% ocen pozytywnych), natomiast nieco słabsza w aspekcie praktycznej możliwości zastosowania metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego w przeciętnej polskiej szkole – 20,7% badanych trenerów stwierdziło, że nie jest to możliwe w kontekście dostępnego czasu, wyposażenia itd.

Treści programowe dla szkół

Treści programowe doradztwa zawodowego dla poszczególnych typów szkół zostały opracowane w ramach projektów PO WER realizowanych przez ORE, a następnie wdrożone do polskiego systemu edukacji rozporządzeniem MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325).

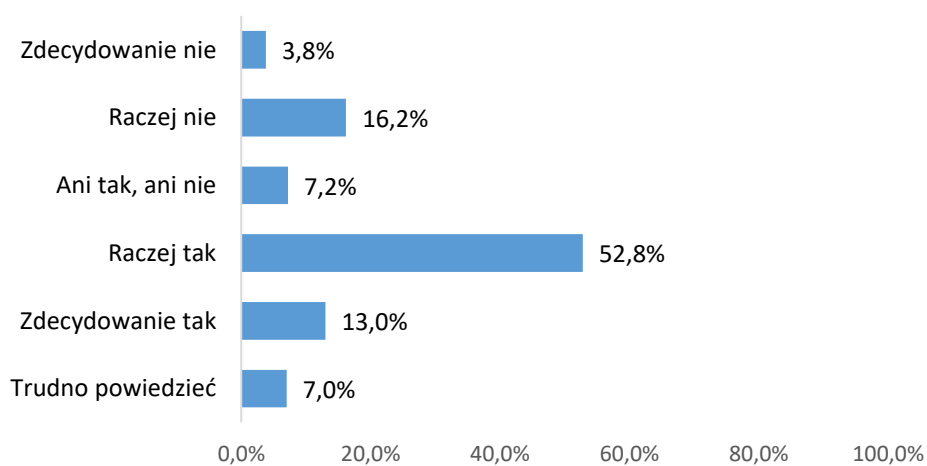
Przedstawicieli szkół poproszono o ich ocenę w trzech wymiarach – skuteczności; możliwości ich zrealizowania oraz ich użyteczności/atrakcyjności dla uczniów.

Wykres 31 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego

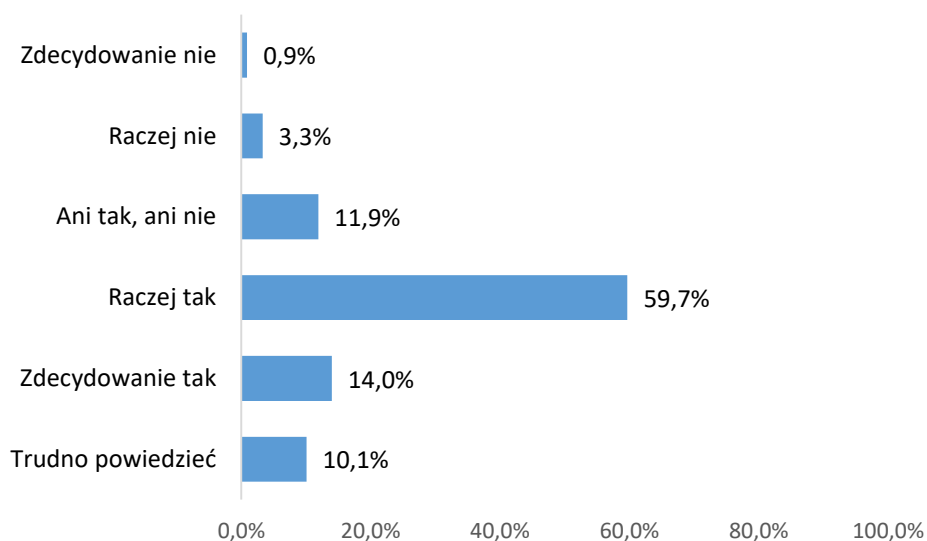
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 32 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego są w pełni możliwe do zrealizowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 33 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego są atrakcyjne dla uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Zarówno skuteczność, jak i atrakcyjność dla uczniów treści programowych z doradztwa zawodowego została oceniona przez respondentów bardzo wysoko. Ocenę przedstawicieli szkół potwierdzają badani trenerzy, spośród których ponad 90% wyraziło opinię, że treści programowe sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego, zaś 77,4% oceniło je jako atrakcyjne dla uczniów.

Słabiej oceniona została praktyczna możliwość zrealizowania treści programowych w szkole np. w kontekście czasu przeznaczanego na doradztwo zawodowe w szkole – 20% badanych przedstawicieli szkół oceniło, że treści programowe nie są możliwe do pełnego zrealizowania w ich szkole, z czego relatywnie najwięcej – w liceach ogólnokształcących (25,5% ocen „zdecydowanie nie” lub „raczej nie”), liceach ogólnokształcących dla dorosłych (22,4%), i szkołach podstawowych (20,6%), a najmniej w branżowych szkołach I stopnia (13,1%).

Jeszcze słabiej możliwość realizacji treści programowych przy minimalnej liczbie godzin z doradztwa zawodowego ocenili uczestnicy szkoleń dla trenerów. Szczegółowe dane w tym zakresie zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 25 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca możliwości rzetelnej realizacji treści programowych przy minimalnej liczbie godzin z doradztwa zawodowego w poszczególnych typach szkół

	w szkole podstawowej (min. 20h; po min. 10h w roku w klasie VII i VIII)?	w liceum ogólnokształcącym (min. 10h w czteroletnim okresie kształcenia)?	w technikum (min. 10h w pięcioletnim okresie kształcenia)?	w branżowej szkole I stopnia (min. 10h w trzyletnim okresie kształcenia)?
Zdecydowanie nie	23,7%	30,6%	27,7%	24,9%
Raczej nie	35,8%	36,4%	39,9%	38,2%
Ani tak, ani nie	4,6%	5,8%	4,6%	5,8%
Raczej tak	23,1%	19,7%	21,4%	24,3%
Zdecydowanie tak	1,7%	1,7%	3,5%	3,5%
Nie mam zdania	11,0%	5,8%	2,9%	3,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

W odniesieniu każdego z analizowanych typów szkół, trenerzy słabo ocenili możliwość rzetelnej realizacji treści programowych z doradztwa zawodowego przy minimalnej, wynikającej z Rozporządzenia, liczbie godzin z doradztwa zawodowego. Na brak takiej możliwości wskazywało w zależności od szkoły od ok. 60% (szkoły podstawowe) do 67-68% (licea ogólnokształcące i technika).

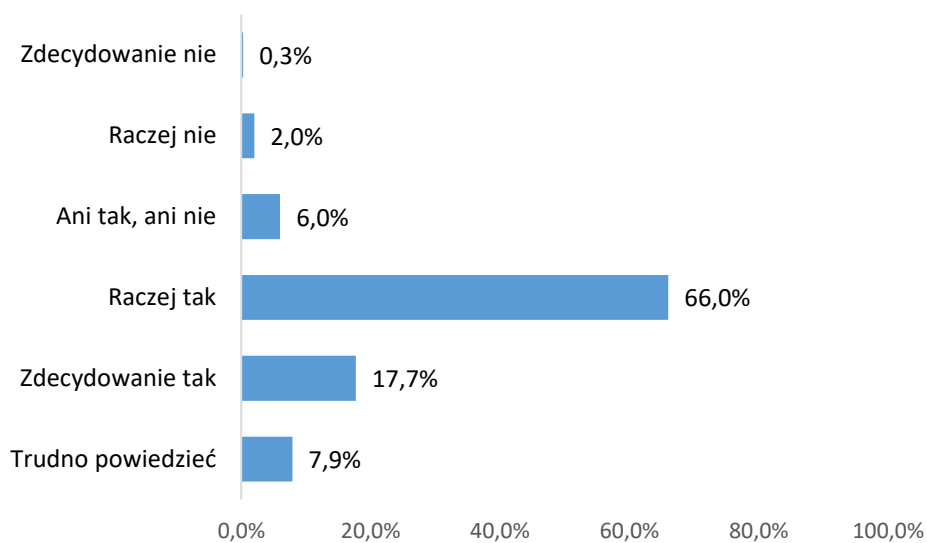
Scenariusze zajęć z uczniami zawarte w „Przykładowych programach doradztwa zawodowego”

Bardzo istotnym produktem opracowanym przez ORE w ramach analizowanej interwencji publicznej były scenariusze zajęć z uczniami zawarte w „Przykładowych programach doradztwa zawodowego”.

86% badanych przedstawicieli szkół zadeklarowało, że zna przykładowe programy doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami opracowane przez ORE właściwe dla typu szkoły, który reprezentują. 74,8% spośród nich prowadziło natomiast zajęcia przy wykorzystaniu tych scenariuszy.

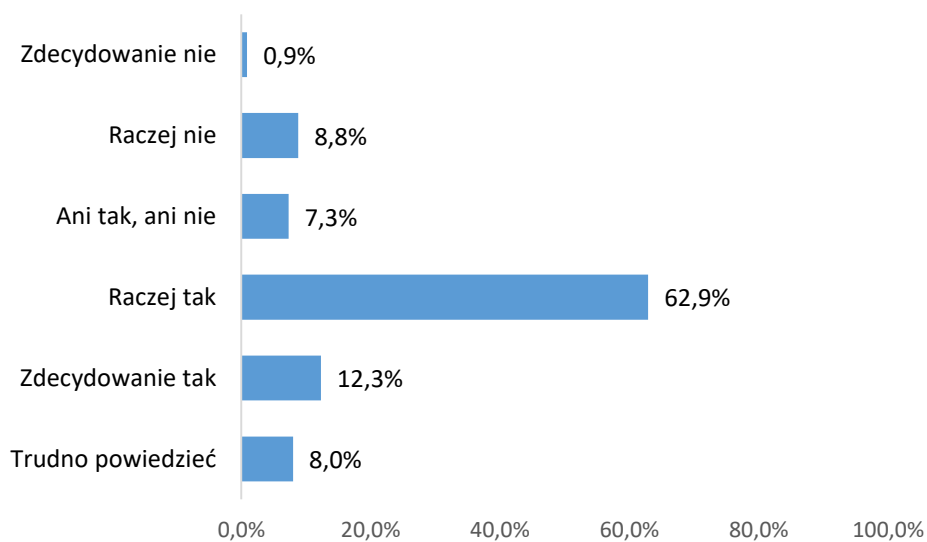
Respondenci, którzy zadeklarowali, że znają te dokumenty, zostali poproszeni o ocenę skuteczności scenariuszy, możliwości zrealizowania w szkole zajęć zgodnych ze scenariuszami oraz ich użyteczności/atrakcyjności dla uczniów.

Wykres 34 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego

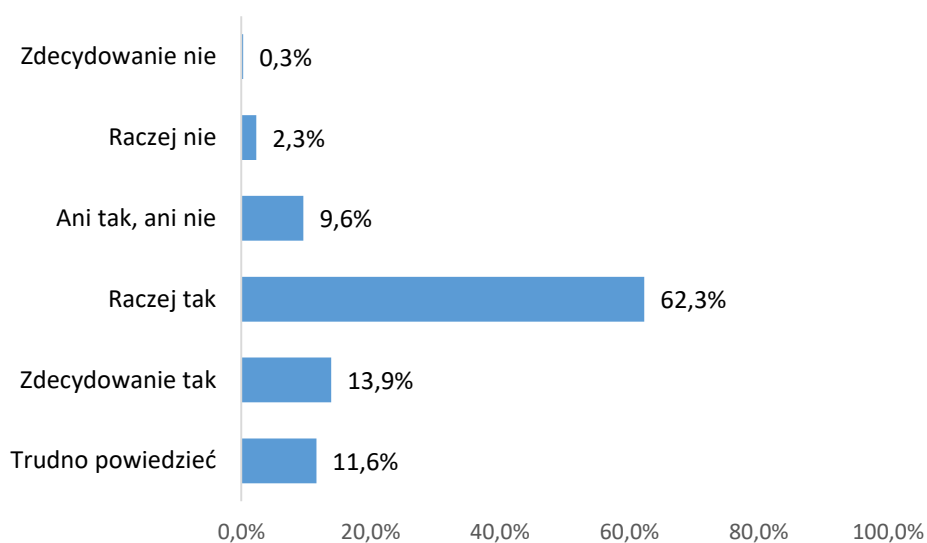
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 35 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” są w pełni możliwe do zrealizowania w szkole

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 36 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” są atrakcyjne dla uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

W każdym z analizowanych aspektów scenariusze zajęć z uczniami zawarte w „Przykładowych programach doradztwa zawodowego” opracowane przez ORE zostały ocenione pozytywnie przez przedstawicieli szkół. Relatywnie najłagodniej, choć również wysoko, przedstawiciele szkół ocenili możliwość zrealizowania zajęć zgodnych ze scenariuszami w ich szkołach – ok. 10% przedstawicieli szkół i 13,6% badanych trenerów oceniło, że nie są one możliwe do zrealizowania (bez istotnych różnic pomiędzy typami szkół). 80% badanych trenerów stwierdziło, że zajęcia realizowane zgodnie ze scenariuszami opracowanymi przez ORE sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego, a 70,3% - że są one atrakcyjne dla uczniów.

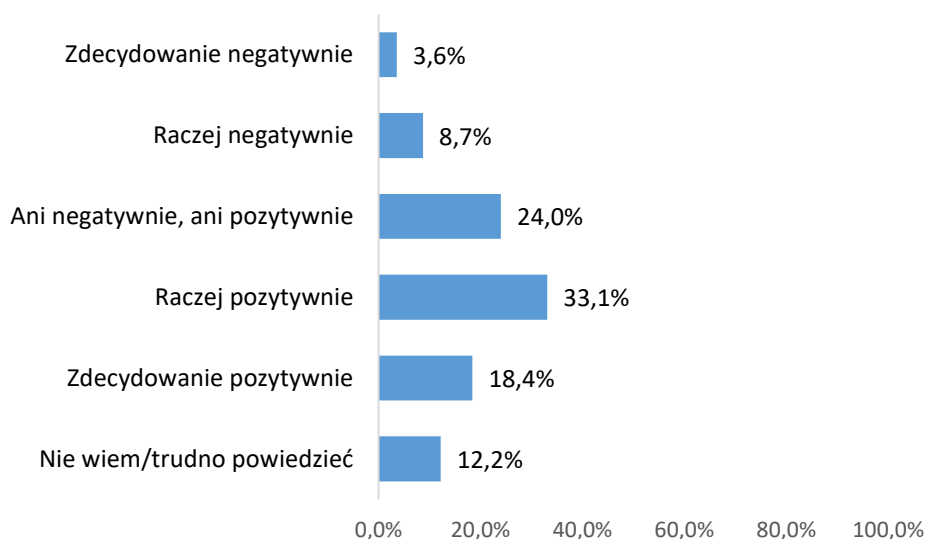
Przykładowe programy preorientacji/orientacji/doradztwa zawodowego wraz ze scenariuszami zostały ocenione wysoko przez większość trenerów również w wypowiedziach na pytanie otwarte do ankiety. Także w tym aspekcie zwracano jednak uwagę na trudności w zakresie praktycznego wdrożenia programów i scenariuszy zajęć, zwłaszcza w kontekście zbyt małego czasu przeznaczanego na zajęcia z doradztwa zawodowego i sposobu organizacji doradztwa zawodowego w szkołach.

Rezygnacja z tradycyjnego oceniania

Autorzy przykładowych programów doradztwa zawodowego wraz z proponowanymi scenariuszami opracowanymi w ramach PO WER przez ORE zaproponowali, by w szkołach zrezygnować z tradycyjnego oceniania (stawiania stopni) z zajęć z doradztwa zawodowego.

Przedstawiciele szkół zapytano o to, jak rezygnacja z tradycyjnego oceniania na zajęciach z doradztwa zawodowego wpływa na motywację uczniów do osiągnięcia efektów w tym zakresie.

Wykres 37 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, jak rezygnacja z tradycyjnego oceniania na zajęciach z doradztwa zawodowego wpływa na motywację uczniów do osiągnięcia efektów w tym zakresie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

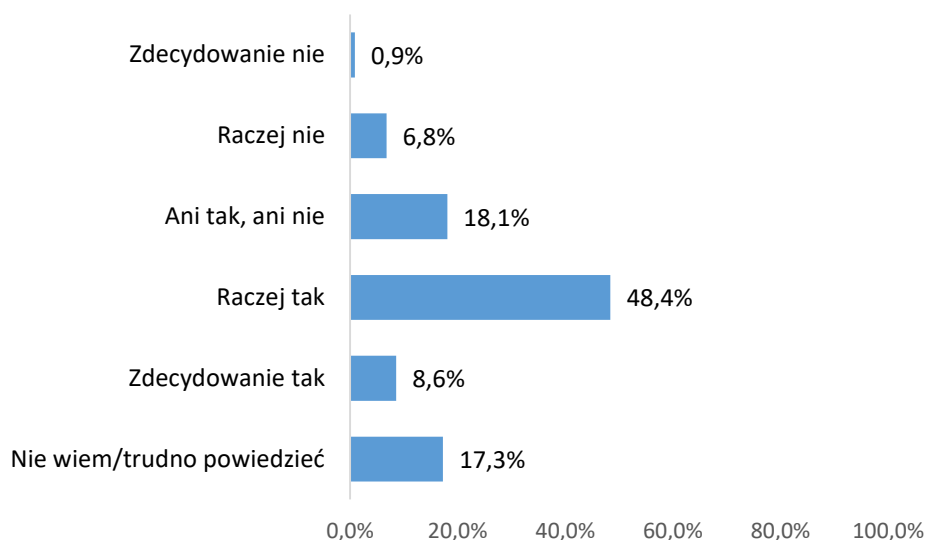
Opinie przedstawicieli szkół na temat rezygnacji z tradycyjnego oceniania na zajęciach z doradztwa zawodowego są raczej pozytywne. Negatywny wpływ rezygnacji z tradycyjnego oceniania na efekty osiągane przez uczniów dostrzega tylko 12,3% badanych, zaś pozytywny – blisko 48%. Bardziej krytyczni są natomiast badani trenerzy – 27,1% z nich stwierdziło, że rezygnacja z tradycyjnego oceniania na zajęciach (czy też brak oceny z doradztwa zawodowego na świadectwie szkolnym) negatywnie wpływa na motywację uczniów do osiągnięcia efektów w tym zakresie, a 40% - że pozytywnie.

Realizacja działań skierowanych do rodziców

Jednym z istotnych elementów modelu doradztwa zawodowego wypracowanego w ramach PO WER jest realizacja przez szkoły dla dzieci i młodzieży działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych nie tylko do uczniów, ale także do rodziców, jako do osób, które mają decydujący wpływ na uczniów m.in. w zakresie ich wyborów edukacyjnych i zawodowych. Realizacja tych działań ma, w założeniu, wzmocnić skuteczność działań w obszarze doradztwa zawodowego.

Przedstawiciele szkół zostali poproszeni o ocenę skuteczności tego rozwiązania.

Wykres 38 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy realizacja działań skierowanych do rodziców ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów

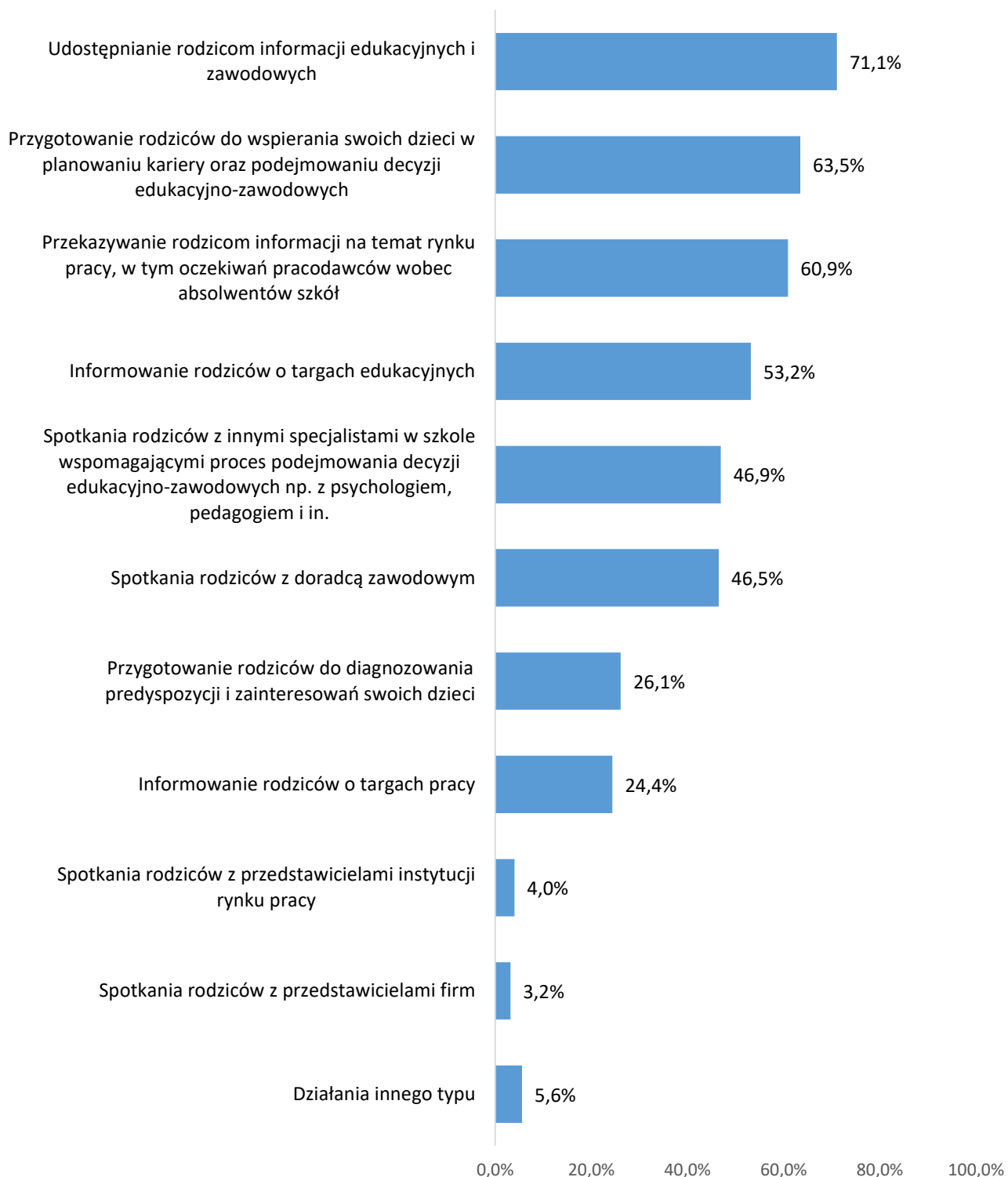
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Skuteczność rozwiązania w postaci realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także do rodziców uczniów przedstawiciele szkół oceniają raczej pozytywnie. Ocenę tę potwierdzają badani trenerzy. 65,2% spośród nich zgodziło się z twierdzeniem, że działania skierowane do rodziców ułatwiają osiągnięcie efektów doradztwa zawodowego.

Znacznie słabiej wypada natomiast ocena faktycznego zainteresowania rodziców udziałem w działaniach w obszarze doradztwa zawodowego.

Tylko **67,2% ankietowanych szkół** dla dzieci i młodzieży zadeklarowało, że w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 **realizowało działania w obszarze doradztwa zawodowego skierowane do rodziców uczniów** (najczęściej szkoły podstawowe – 72,1% oraz w branżowe szkoły I stopnia – 69,2%, a najrzadziej licea ogólnokształcące – 50,8% oraz technika – 55,9%). **Tylko 54,5% badanych przedstawicieli tych szkół, które realizowały działania na rzecz rodziców oceniło, że rodzice byli zainteresowani udziałem w tych działaniach** (z czego jedynie w 6,1% badanych szkół „zdecydowanie tak”). Z kolei aż 54,2% badanych trenerów stwierdziło, że rodzice nie są zainteresowani udziałem w tego typu działaniach, a tylko 20% - że są zainteresowani.

Wykres 39 Działania w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanego przez szkoły na rzecz rodziców

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Działania podejmowane na rzecz rodziców to najczęściej udostępnianie rodzicom informacji edukacyjnych i zawodowych (71,1%), przygotowanie rodziców do wspierania swoich dzieci w planowaniu kariery oraz podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych (63,5%) oraz przekazywanie rodzicom informacji na temat rynku pracy, w tym oczekiwań pracodawców wobec absolwentów szkół (60,9%). Bardzo rzadko rodzice angażowani są w spotkania z osobami/podmiotami spoza szkoły.

Barierą w zakresie realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców mają przede wszystkim związek z sygnalizowanym problemem **braku zainteresowania rodziców udziałem w tego typu działaniach** – odpowiedź „Trudności w nawiązaniu współpracy” wskazało 33,1% spośród szkół, które nie podjęły tej współpracy, zaś „Rodzice nie chcieli współpracować” – 21,7%. Istotną barierą jest także „brak czasu”, co bezpośrednio powiązać należy z małą liczbą godzin przeznaczonych na realizację doradztwa zawodowego w szkołach na zajęcia z uczniami, a także – jak wynika z pozyskanych danych – z rodzicami oraz epidemia COVID-19, która ograniczyła kontakty z rodzicami (przyczyna wskazywana najczęściej w kategorii „inne przyczyny”).

Wykres 40 Przyczyny, dla których szkoły nie realizowały działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Współpraca z podmiotami zewnętrznymi

Jednym z założeń wzorca doradztwa zawodowego wypracowanego w ramach PO WER była szeroka współpraca szkół z licznymi podmiotami zewnętrznymi w zakresie realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego (np. pracodawcy, uczelnie wyższe, instytucje rynku pracy, placówki wspomaganie i in.).

W poniższej tabeli zaprezentowano dane na temat deklarowanej przez przedstawicieli szkół skali i częstotliwości współpracy w obszarze doradztwa zawodowego z różnymi podmiotami zewnętrznymi.

Tabela 26 Częstotliwość współpracy w obszarze doradztwa zawodowego szkół z podmiotami zewnętrznymi

	W ogóle	Incydentalnie	Od czasu do czasu	Często	Bardzo często	Trudno powiedzieć
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP)	13,1%	17,7%	36,4%	18,5%	9,2%	5,1%
Ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN)	30,0%	20,1%	28,3%	10,9%	3,4%	7,3%
Biblioteki pedagogiczne	37,5%	20,9%	22,6%	8,4%	2,4%	8,3%
Centra kształcenia zawodowego	38,5%	17,9%	20,7%	8,7%	4,9%	9,1%
Inne szkoły/placówki	14,3%	15,2%	34,7%	22,2%	8,3%	5,4%
Placówki kształcenia ustawicznego, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego	40,5%	18,6%	18,8%	9,2%	3,6%	9,4%
Urzędy pracy, centra informacji i planowania kariery zawodowej oraz obserwatoria rynku pracy	29,3%	23,9%	25,8%	11,6%	2,9%	6,5%
Stowarzyszenia branżowe	60,2%	14,5%	10,6%	3,2%	0,9%	10,6%
Cechy rzemiosł różnych i malej przedsiębiorczości, izby rzemieślnicze	55,7%	15,9%	10,9%	5,4%	3,0%	9,1%
Ochotnicze hufce pracy (OHP)	51,8%	20,0%	12,1%	5,2%	2,8%	8,0%
Agencje zatrudnienia	66,3%	13,6%	7,7%	2,9%	0,5%	9,1%
Pracodawcy	32,3%	18,5%	21,6%	13,1%	8,7%	5,8%
Kuratoria oświaty	36,7%	19,9%	20,3%	9,5%	3,3%	10,2%
Jednostki samorządu terytorialnego jako organ prowadzący szkole	30,6%	19,6%	23,2%	13,1%	5,8%	7,7%
Organ prowadzący szkole inny niż JST	57,3%	10,4%	10,2%	6,6%	3,4%	12,1%
Uczelnie wyższe	43,1%	14,7%	19,4%	10,4%	4,8%	7,6%
Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE)	30,4%	18,1%	24,0%	13,3%	6,3%	7,9%
Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP	55,0%	14,2%	12,0%	5,7%	2,3%	10,7%
Inne organizacje pozarządowe	53,3%	14,7%	11,9%	3,2%	1,6%	15,4%
Inne	62,2%	3,4%	4,9%	2,7%	1,2%	25,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Tabela 27 Zakres współpracy w obszarze doradztwa zawodowego szkół z podmiotami zewnętrznymi

	Szkolenia dla osób zajmujących się doradztwem w szkole	Dostarczanie materiałów merytorycznych dla szkoły	Spotkania pomiędzy pracownikami szkoły a pracownikami tego podmiotu	Wsparcie finansowe na działania z zakresu doradztwa	Udostępnianie danych statystycznych, informacji o rynku pracy	Organizacja konferencji	Prowadzenie zajęć dla uczniów przez pracowników tego podmiotu	Udział uczniów w zajęciach realizowanych w tym podmiocie	Wizyty uczniów w tym podmiocie	Spotkania uczniów z przedstawicielami tego podmiotu	Inny
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne	26,1%	36,8%	38,8%	0,1%	7,2%	7,8%	17,8%	5,8%	14,2%	14,7%	6,5%
Ośrodki doskonalenia nauczycieli	55,0%	37,8%	15,9%	0,4%	4,7%	19,2%	1,8%	1,0%	1,1%	1,5%	5,2%
Biblioteki pedagogiczne	6,5%	61,4%	16,8%	0,2%	12,1%	5,3%	3,6%	3,3%	7,2%	3,3%	6,9%
Centra kształcenia zawodowego	20,9%	40,8%	21,5%	0,9%	12,5%	9,1%	6,6%	4,7%	6,3%	4,1%	8,4%
Inne szkoły/placówki	6,8%	33,4%	36,0%	0,2%	6,4%	7,4%	9,5%	9,0%	18,1%	14,0%	7,4%
Placówki kształcenia ustawicznego, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego	16,4%	40,6%	25,7%	1,4%	11,5%	8,4%	6,8%	7,2%	7,4%	5,4%	8,3%
Urzędy pracy, centra informacji i planowania kariery zawodowej oraz	11,7%	46,7%	22,1%	1,7%	32,8%	5,3%	8,3%	3,9%	4,7%	7,4%	7,1%

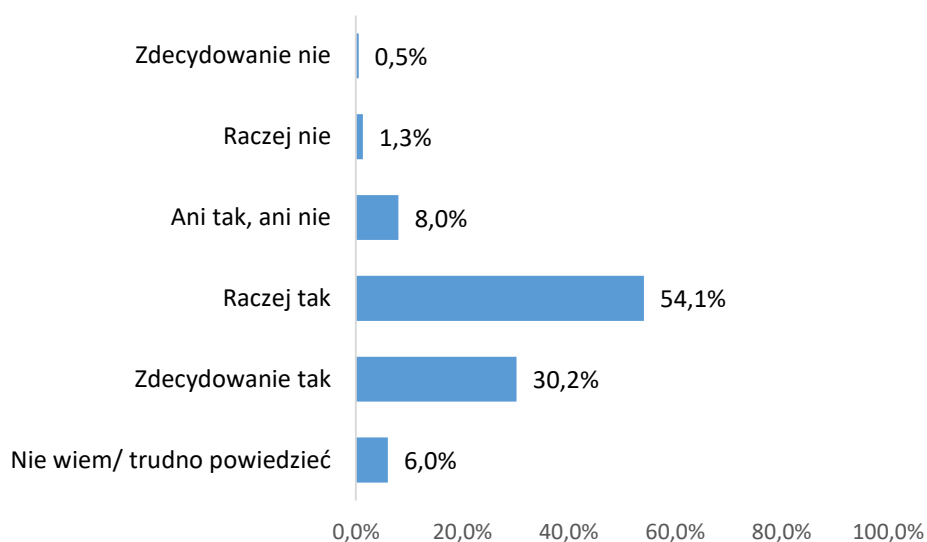
	Szkolenia dla osób zajmujących się doradztwem w szkole	Dostarczanie materiałów merytorycznych dla szkoły	Spotkania pomiędzy pracownikami szkoły a pracownikami tego podmiotu	Wsparcie finansowe na działania z zakresu doradztwa	Udostępnianie danych statystycznych, informacji o rynku pracy	Organizacja konferencji	Prowadzenie zajęć dla uczniów przez pracowników tego podmiotu	Udział uczniów w zajęciach realizowanych w tym podmiocie	Wizyty uczniów w tym podmiocie	Spotkania uczniów z przedstawicielami tego podmiotu	Inny
Obserwatoria rynku pracy											
Stowarzyszenia branżowe	8,4%	35,6%	22,5%	2,2%	16,1%	10,0%	4,7%	3,0%	6,3%	7,2%	11,5%
Cechy rzemiosł różnych i małej przedsiębiorczości, izby rzemieślnicze	7,5%	33,0%	29,9%	1,8%	17,6%	5,3%	5,1%	4,5%	6,9%	8,5%	11,7%
Ochotnicze hufce pracy	4,9%	42,8%	30,9%	0,6%	14,0%	3,6%	9,6%	7,1%	5,2%	9,7%	10,1%
Agencje zatrudnienia	6,0%	38,4%	21,3%	1,3%	22,0%	2,9%	4,4%	3,7%	6,7%	10,7%	9,9%
Pracodawcy	4,9%	20,8%	35,2%	1,8%	10,3%	3,7%	11,7%	11,6%	21,8%	19,2%	7,3%
Kuratoria oświaty	21,8%	50,7%	16,9%	1,2%	11,9%	20,0%	0,8%	1,2%	0,6%	1,7%	11,5%
Jednostki samorządu terytorialnego jako organ prowadzący szkole	11,4%	35,2%	22,1%	24,9%	12,2%	7,8%	1,2%	0,6%	4,3%	3,5%	12,3%
Organ prowadzący szkole inny niż JST	13,3%	37,5%	26,3%	17,4%	9,4%	9,2%	1,4%	1,8%	1,8%	3,9%	12,8%
Uczelnie wyższe	8,8%	40,2%	25,0%	1,4%	7,1%	11,4%	12,5%	10,5%	13,1%	17,5%	7,3%

	Szkolenia dla osób zajmujących się doradztwem w szkole	Dostarczanie materiałów merytorycznych dla szkoły	Spotkania pomiędzy pracownikami szkoły a pracownikami tego podmiotu	Wsparcie finansowe na działania z zakresu doradztwa	Udostępnianie danych statystycznych, informacji o rynku pracy	Organizacja konferencji	Prowadzenie zajęć dla uczniów przez pracowników tego podmiotu	Udział uczniów w zajęciach realizowanych w tym podmiocie	Wizyty uczniów w tym podmiocie	Spotkania uczniów z przedstawicielami tego podmiotu	Inny
Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE)	28,4%	65,7%	9,3%	1,3%	12,2%	10,0%	0,8%	1,2%	0,6%	1,3%	7,3%
Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP	27,6%	51,1%	18,6%	1,8%	8,7%	10,3%	1,9%	0,8%	1,4%	1,7%	12,6%
Inne organizacje pozarządowe	14,7%	38,9%	17,2%	3,0%	9,5%	8,1%	5,8%	2,3%	4,4%	6,3%	18,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół.

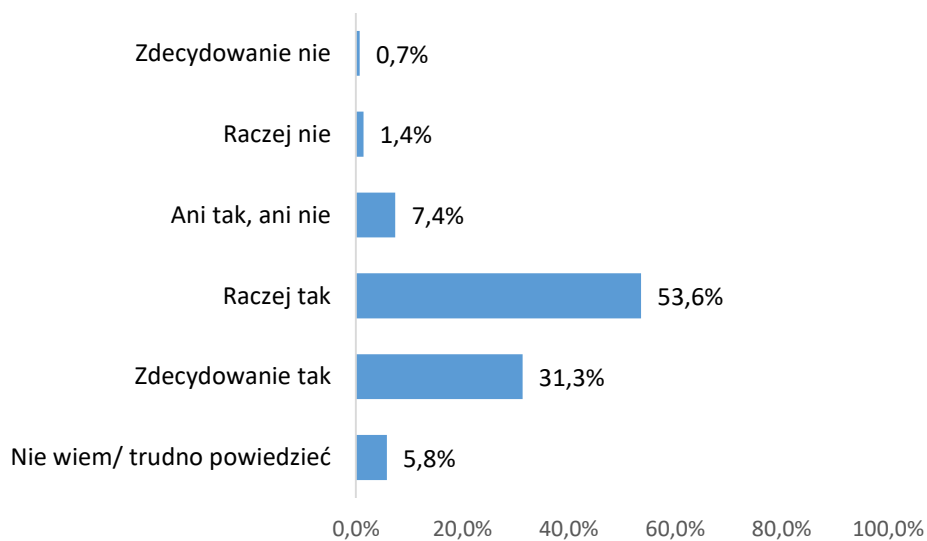
Przedstawiciele szkół zostali poproszeni o ocenę skuteczności i użyteczności rozwiązania w postaci szerokiej współpracy szkół z podmiotami zewnętrznymi w obszarze doradztwa zawodowego.

Wykres 41 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy współpraca z podmiotami zewnętrznymi ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Wykres 42 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy współpraca z podmiotami zewnętrznymi zwiększa atrakcyjność działań w obszarze doradztwa zawodowego dla uczniów

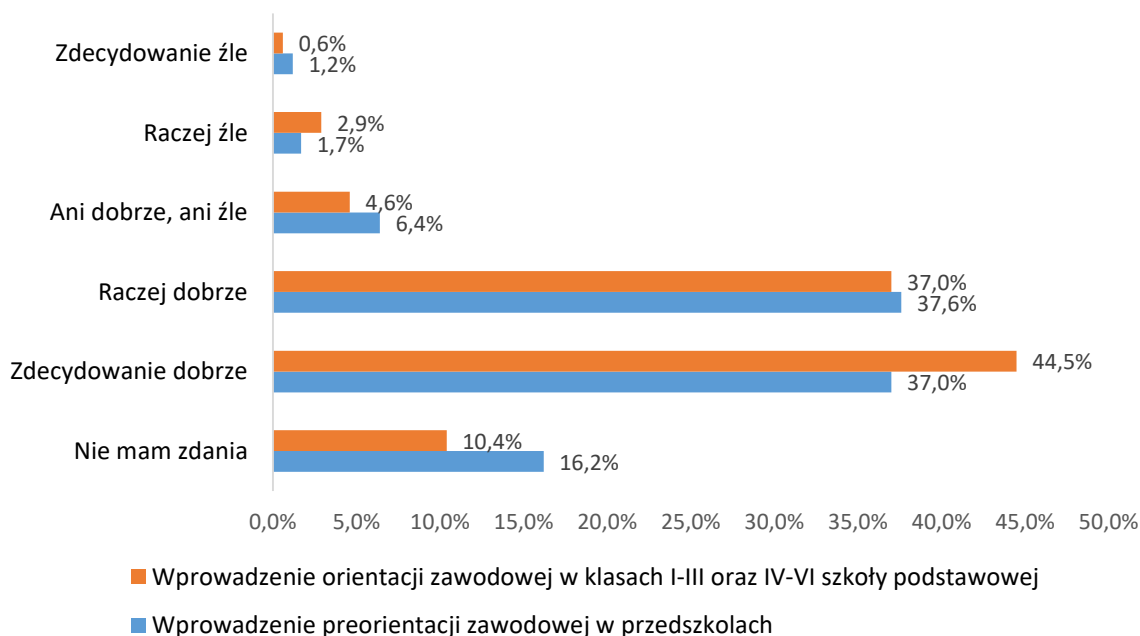
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Zarówno skuteczność współpracy szkół z podmiotami zewnętrznymi, jak i jej atrakcyjność dla uczniów, przedstawiciele szkół ocenili jednoznacznie pozytywnie. Opinię tę potwierdzają trenerzy, spośród których skuteczność współpracy z podmiotami zewnętrznymi w zakresie doradztwa zawodowego pozytywnie oceniło blisko 86%, a atrakcyjność takiego podejścia dla uczniów – 91,6%. **Nieco słabiej badani trenerzy ocenili natomiast praktyczną możliwość współpracy z podmiotami zewnętrznymi przeciętnej polskiej szkoły** – blisko 15% badanych trenerów oceniło, że taka współpraca raczej nie jest możliwa w kontekście konieczności realizacji wielu innych zadań przez szkołę, ograniczeń czasowych, postawy tych podmiotów itd. Pozytywnie praktyczną możliwość takiej współpracy oceniło blisko 73% badanych trenerów.

Wprowadzenie preorientacji zawodowej w przedszkolach oraz orientacji zawodowej w klasach I-III oraz IV-VI szkoły podstawowej

Wypracowany w ramach PO WER wzorzec doradztwa zawodowego zakłada realizację nie tylko doradztwa zawodowego dla uczniów szkół ponadpodstawowych, szkół dla dorosłych oraz ostatnich klas szkół podstawowych, ale także preorientacji zawodowej na etapie wychowania przedszkolnego i orientacji zawodowej w niższych klasach szkoły podstawowej. Rozwiązania te ocenili uczestnicy szkoleń dla trenerów.

Wykres 43 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca wprowadzenia preorientacji zawodowej w przedszkolach oraz orientacji zawodowej w klasach I-III oraz IV-VI szkoły podstawowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników szkoleń dla trenerów

W przypadku obu rozwiązań dominują oceny pozytywne (81,5% ocen pozytywnych rozwiązania w postaci wprowadzenia orientacji zawodowej w klasach I-III oraz IV-VI szkoły podstawowej oraz 74,6% ocen pozytywnych rozwiązania w postaci wprowadzenia preorientacji zawodowej na etapie wychowania przedszkolnego).

Wprowadzenie treści dotyczących doradztwa zawodowego nie tylko na zajęciach z doradztwa zawodowego, ale także na zajęciach innego typu

Wypracowany w ramach PO WER wzorzec doradztwa zawodowego zakłada realizację treści programowych nie tylko na zajęciach z doradztwa zawodowego, ale także na zajęciach innego typu np. na zajęciach z nauczycielem wychowawcą, na zajęciach w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej itd. Ten element wzorca znalazł odzwierciedlenie w zapisach Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. 2019 poz. 325).

Rozwiązanie to ocenili uczestnicy szkoleń dla trenerów. 86,7% badanych ocenia to rozwiązanie pozytywnie, a tylko 4,1% - negatywnie. **Nieco gorzej oceniono natomiast możliwość wdrożenia tego rozwiązania np. w kontekście konieczności realizacji szeregu innych zadań przez nauczycieli** – 18% badanych trenerów oceniło, że nie jest to w praktyce możliwe, choć i w tym aspekcie zdecydowanie dominowały oceny pozytywne (74,5%).

Wprowadzenie minimalnych wymogów dotyczących kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego

Jak wykazano wcześniej, jednym z kluczowych czynników poprawy sytuacji w obszarze doradztwa zawodowego jest wzrost kwalifikacji formalnych osób odpowiedzialnych za świadczenie doradztwa zawodowego w szkołach. Popyt na studia wyższe (w szczególności studia podyplomowe) w zakresie doradztwa zawodowego spowodowany został przez wprowadzenie minimalnych wymogów dotyczących kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (tekst jednolity - Dz.U. z 2020 r. poz. 1289).

Rozwiązanie w postaci wprowadzenia minimalnych wymogów dotyczących kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego ocenili uczestnicy szkoleń dla trenerów. 75,7% badanych ocenia to rozwiązanie pozytywnie, natomiast tylko 11% - negatywnie. 71,7% badanych trenerów oceniło, że wymogi dotyczące kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego są odpowiednie; 17,3% - że za niskie, zaś 4,6% - że za wysokie.

Realizacja przez szkoły monitoringu i ewaluacji działań i efektów doradztwa zawodowego

Jednym z założeń wypracowanego w ramach PO WER wzorca/modelu doradztwa zawodowego jest prowadzenie monitoringu i ewaluacji szkolnych programów doradztwa zawodowego jako elementów podnoszenia jakości działań podejmowanych w tym obszarze.

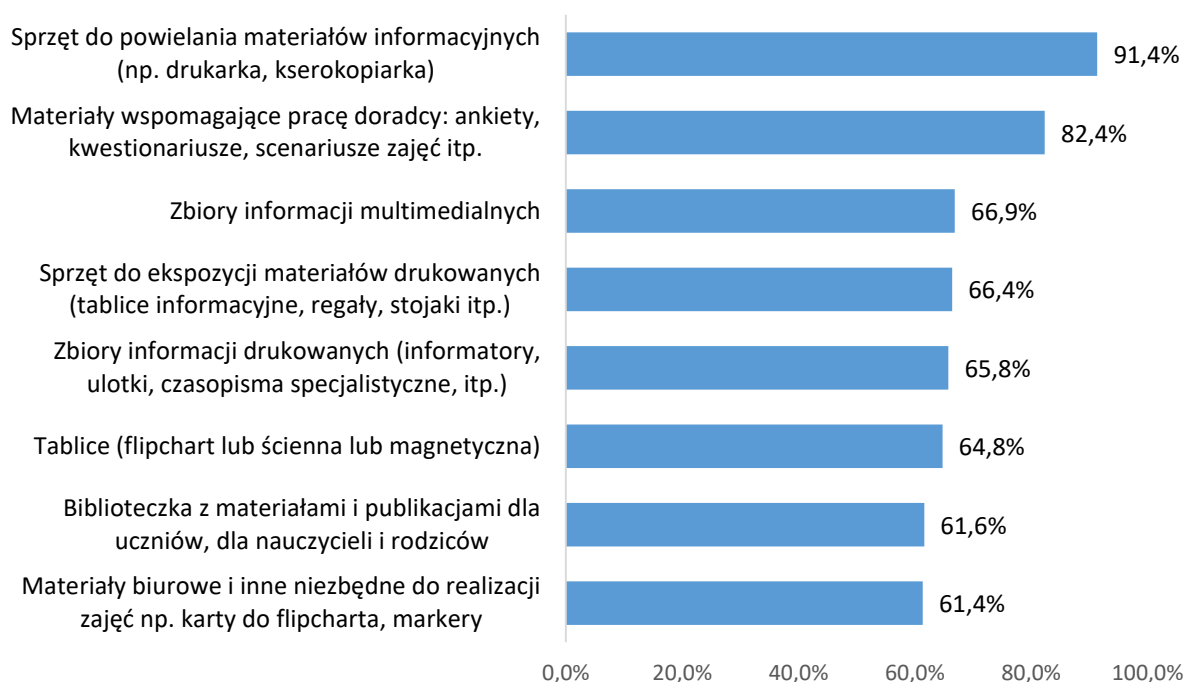
79,4% badanych szkół i placówek zadeklarowało, że realizuje monitoring działań w obszarze doradztwa zawodowego, zaś 53,3% przeprowadziło ewaluację WSDZ w bieżącym lub poprzednim roku szkolnym. Spośród tych szkół, które nie realizowały ewaluacji, 42,8% wskazało, że nie było takiej potrzeby, zaś 29,4% zadeklarowało, że przeprowadzi ewaluację w późniejszym terminie. Blisko 40% badanych szkół, które nie zrealizowały ewaluacji wskazało, że przyczyną jej braku była epidemia COVID-19, co w tym przypadku wydaje się jednak jedynie wygodnym wytłumaczeniem braku aktywności w tym obszarze. Jak wynika z badań jakościowych, zarówno monitoring, jak i ewaluacja raczej nie są procesami prowadzonymi w szkołach profesjonalnie/dogłębnie, a tym samym użyteczność danych pochodzących z tych procesów jest zapewne dość niska.

35,5% badanych trenerów oceniło, że realizacja rzetelnego monitoringu i ewaluacji doradztwa zawodowego nie jest w praktyce możliwa w przeciętnej polskiej szkole, np. w kontekście ograniczonych zasobów szkół (czasu, wiedzy, pieniędzy itd.), zaś 40% oceniło, że jest to możliwe (co nie oznacza, że jest praktykowane w rozumieniu rzetelnego, pogłębionego procesu).

Warunki lokalowe, techniczne i wyposażenie doradcy zawodowego

Opis przykładowego WSDZ opracowany przez ORE określa także optymalne warunki lokalowe, techniczne i wyposażenie doradcy zawodowego. **Nieco ponad 80% przedstawicieli badanych szkół, w których realizowane jest doradztwo zawodowe, określa te warunki, w których pracuje, jako optymalne,** mimo, że nie wszystkie sprzęty i materiały wskazane we wzorcu są dostępne w badanych szkołach. Szczegółowe dane zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 44 Elementy wyposażenia, którymi dysponuje doradca zawodowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Podsumowując, realizacja Działania 2.14 PO WER bardzo istotnie przyczyniła się do poprawienia dostępności i jakości doradztwa zawodowego. Jak wykazano we wcześniejszych rozdziałach raportu, przedstawiciele szkół zwracają uwagę, że w stosunku do okresu sprzed wdrażania PO WER poprawił się dostęp do materiałów w obszarze doradztwa zawodowego; zwiększeniu uległ czas przeznaczony w szkołach na realizację doradztwa zawodowego; szkolni doradcy zawodowi są lepiej przygotowani i/lub bardziej doświadczeni w zakresie realizacji doradztwa zawodowego; nastąpiły korzystne zmiany w treściach programowych w obszarze doradztwa zawodowego. Na każdy z tych elementów oddziaływało Działanie 2.14 PO WER, w ramach którego opracowano i upowszechniono kluczowe materiały takie jak przykładowe programy doradztwa zawodowego z proponowanymi scenariuszami, wzorcowe rozwiązania funkcjonowania WSDZ oraz materiały multimedialne; przygotowano podstawy merytoryczne do wdrożenia zmian prawnych regulujących funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach, w tym wprowadzenie w części szkół minimalnej liczby godzin z doradztwa zawodowego; przeszkolono dużą liczbę szkolnych doradców zawodowych i wprowadzono wymagania dotyczące kwalifikacji formalnych nauczycieli doradców zawodowych; przygotowano treści programowe w obszarze doradztwa zawodowego, a następnie wdrożono je. Zdecydowana większość badanych doradców zawodowych pozytywnie ocenia poszczególne elementy modelu/wzorca wypracowanego w ramach PO WER, a także rozwiązań komplementarnych wdrożonych w okresie wdrażania PO WER (podstawy programowe, wymagania dotyczące kwalifikacji nauczyciela doradcy zawodowego, minimalna liczba godzin zajęć w zakresie doradztwa zawodowego). Analiza statystyczna danych pozyskanych z badań ankietowych, a także badania jakościowe nie pozwoliły na stwierdzenie istotnych różnic pomiędzy

szkołami z poszczególnych regionów w zakresie oceny poszczególnych elementów interwencji PO WER. Jak wykazano w rozdziale 5.2 raportu, nie można również stwierdzić, by poprawa sytuacji w zakresie dostępu do doradztwa zawodowego i jego jakości była silniejsza lub słabsza w szkołach z miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w porównaniu do szkół z miejscowości innego typu. **Analizowaną interwencję ocenić należy zatem jako neutralną pod kątem oddziaływania na terytorialne zróżnicowanie szans rozwojowych.** Słabiej oceniona została praktyczna możliwość wdrożenia wypracowanych rozwiązań, przede wszystkim ze względu na ograniczone zasoby szkół/placówek i ich organów prowadzących. Ten element systemu doradztwa zawodowego nie leży jednak w zakresie bezpośredniego oddziaływania PO WER.

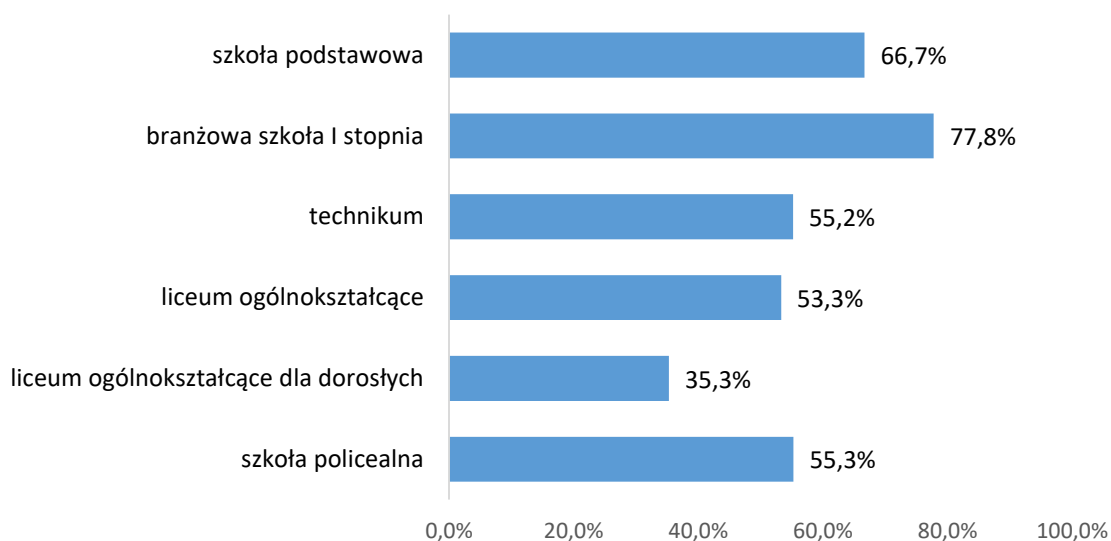
5.6 Ocena wpływu doradztwa zawodowego na szanse zatrudnieniowe absolwentów

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki badania absolwentów jako odbiorców doradztwa zawodowego. Skoncentrowano się na dwóch zasadniczych aspektach – użyteczności doradztwa zawodowego w szkołach z punktu widzenia odbiorców tych usług oraz skuteczności doradztwa zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem wpływu doradztwa zawodowego na wzmocnienie szans zatrudnienia absolwentów.

5.6.1 Ocena zajęć z doradztwa zawodowego

W pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na fakt, że **tylko 54,5% badanych absolwentów szkół zadeklarowało, że w szkole, którą ukończyli w 2021 r. miało zajęcia z doradztwa zawodowego** (w kwestionariuszu zdefiniowane jako „zajęcia, które mają pomóc wybrać kolejną szkołę lub zawód, pomagają poznać własne mocne i słabe strony”). Relatywnie najczęściej realizowanie zajęć z doradztwa zawodowego w szkole deklarowali absolwenci branżowych szkół I stopnia, a najrzadziej – liceów ogólnokształcących dla dorosłych.

Wykres 45 Deklaracja absolwentów o realizacji zajęć z doradztwa zawodowego w szkole, którą ukończyli w 2021 r. w podziale na typ szkoły

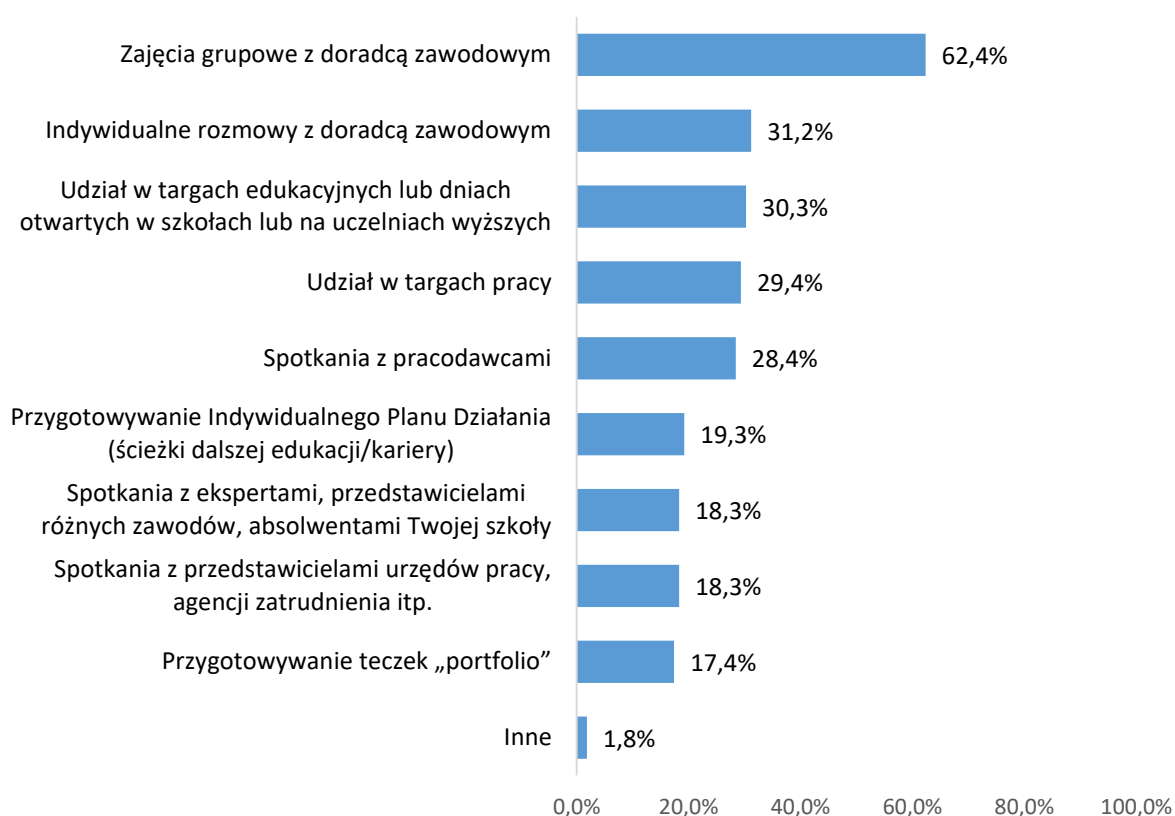
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Wyniki badania absolwentów w tym zakresie są tylko pozornie sprzeczne z wynikami badania ankietowego szkół spośród których prawie wszystkie zadeklarowały realizację doradztwa zawodowego. Jak wynika z przeprowadzonych badań, w tym zwłaszcza z analizy danych jakościowych, doradztwo zawodowe bywa często realizowane nieregularnie np. w ramach zastępstw, a nie w ramach regularnych zajęć wpisanych do planu lekcji. Nie jest to też przedmiot kończący się wpisem oceny na świadectwo ukończenia szkoły. W związku z powyższym wielu respondentów mogło w ogóle nie pamiętać o tym, że tego typu zajęcia w szkole odbywały się i że brali w nich udział. Skala realizacji tych zajęć jest też w większości szkół na tyle mała, że w niektórych okolicznościach (np. losowych) niektórzy absolwenci rzeczywiście mogli nie wziąć udziału w tych zajęciach mimo, iż były one realizowane.

W świetle tych danych uznać należy, że skala realizacji doradztwa zawodowego w polskich szkołach jest znacznie wyższa niż skala faktycznego wykorzystania tych usług przez uczniów. Wątpliwe jest bowiem, by ci absolwenci, którzy zadeklarowali, że nie brali udziału w zajęciach z doradztwa zawodowego, nawet jeśli w rzeczywistości brali w nich udział, a jedynie nie pamiętają o tym, faktycznie nabyli wiedzę/umiejętności/kompetencje, które w założeniu powinni nabyć na zajęciach z doradztwa zawodowego.

Poniżej zaprezentowano dane na temat form zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział absolwenci.

Wykres 46 Formy zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział absolwenci

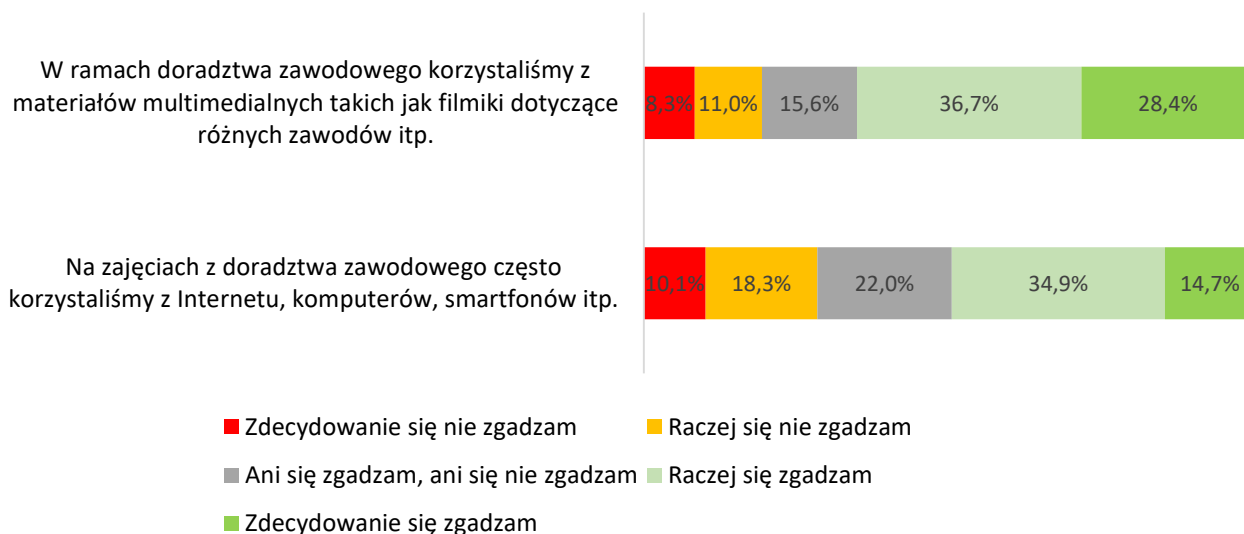

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Powyższe dane są zgodne z wynikami badania szkół oraz trenerów. Wyraźnie widać, że dominującą formą doradztwa zawodowego są zajęcia grupowe. Znacznie rzadziej w szkołach zajęcia realizowane są w formie indywidualnych konsultacji, a jeszcze rzadziej w formie spotkań uczniów z osobami/podmiotami zewnętrznymi wobec szkoły – pracodawcami, przedstawicielami instytucji rynku pracy itd.

Dodatkowo, respondentów poproszono o podanie kilku informacji na temat tego, jak wyglądały zajęcia z doradztwa zawodowego w zakresie: wykorzystania technologii ICT; wykorzystania materiałów multimedialnych; realizacji projektów.

Wykres 47 Deklaracje absolwentów na temat wykorzystywania technologii ICT oraz materiałów multimedialnych w ramach doradztwa zawodowego

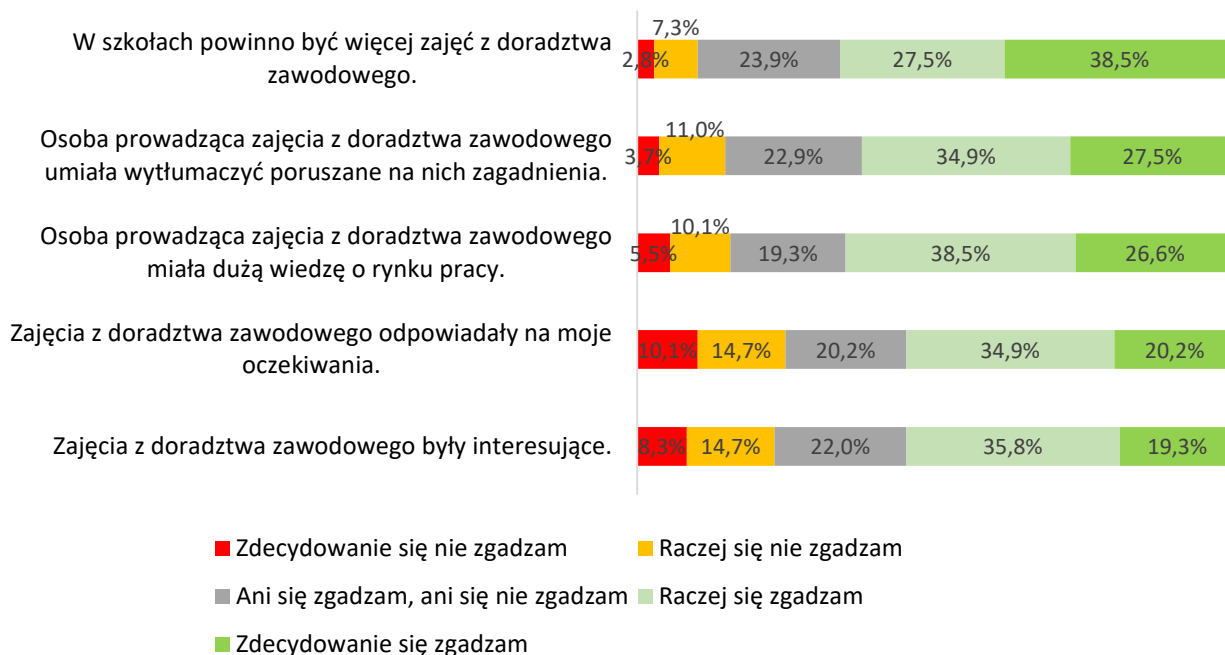
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

65,1% badanych absolwentów spośród tych, którzy zadeklarowali, że mieli zajęcia z doradztwa zawodowego przyznali, że w ich ramach korzystali z materiałów multimedialnych takich jak filmiki dotyczące różnych zawodów. Z kolei prawie połowa badanych zgodziła się z twierdzeniem, że na zajęciach z doradztwa zawodowego często korzystali z Internetu, komputerów, smartfonów itp. Wyniki te generalnie potwierdzają, że zarówno materiały multimedialne, jak i technologie ICT są wykorzystywane na zajęciach z doradztwa zawodowego w szkołach.

Niższa jest natomiast, w świetle danych pozyskanych od absolwentów, skala wykorzystania metody projektu na zajęciach z doradztwa zawodowego. Jedynie 37,6% spośród absolwentów, którzy mieli zajęcia z doradztwa zawodowego w szkole zadeklarowało, że realizowali na nich jakiś projekt, wspólnie z innymi osobami. W świetle danych dotyczących organizacji doradztwa zawodowego w niektórych szkołach (zajęcia realizowane poza planem lekcji, często na zastępstwach, nieregularnie) dane te nie mogą dziwić – w takim trybie organizacji zajęć z doradztwa zawodowego realizacja projektu grupowego jest w praktyce niemożliwa.

Tych absolwentów, którzy zadeklarowali, że brali udział w zajęciach z doradztwa zawodowego, poproszono o ich ocenę w kilku aspektach. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 48 Opinie absolwentów na temat różnych aspektów zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział w szkole

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Opinia absolwentów na temat zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział w szkole, jest umiarkowanie pozytywna. Spośród ocenianych aspektów zajęć, relatywnie najwyżej oceniono osobę prowadzącą zajęcia (zarówno jej wiedzę merytoryczną, jak i kompetencje dydaktyczne).

66% absolwentów spośród tych, którzy zadeklarowali, że mieli zajęcia z doradztwa zawodowego uważa, że tego typu zajęć powinno być więcej w szkołach, a jedynie 10% wyraziło opinię przeciwną. Świadczy to o dość dużym zainteresowaniu dzieci i młodzieży tematyką doradztwa zawodowego.

Wyniki badania jakościowego absolwentów

Organizacja i przebieg zajęć z doradztwa zawodowego w relacji absolwentów

Przebieg zajęć z doradztwa zawodowego i treści na nich przekazywane były zróżnicowane, w zależności od typu szkoły. Absolwenci szkół średnich często wspominają o wycieczkach do zakładów pracy lub spotkaniach z osobami spoza szkoły, czy to podczas owych wycieczek, czy to w trakcie wizyt tych osób w szkołach. Wspomniane wycieczki najczęściej służyły zapoznaniu się z konkretnymi zawodami (szczególnie często ta forma doradztwa zawodowego praktykowana była, jak wynika z wywiadów, w technikach i szkołach branżowych I stopnia). W przypadku szkół podstawowych wizyty w zakładach pracy

występują, jak wynika z wywiadów, rzadziej. Jedna z absolventek szkoły podstawowej wspomina o wyjściu na targi edukacyjne w celu zapoznania się z ofertą szkół średnich.

W wywiadach pogłębionych z absolwentami zauważalna jest szersza współpraca szkół średnich z podmiotami zewnętrznymi w porównaniu do szkół podstawowych. Absolwenci techników opowiadali również o możliwości realizacji praktyk bądź stażu, również dofinansowywanych z funduszy unijnych. Większość wizyt gości w szkołach również polegała na zapoznaniu uczniów z realiami pracy w konkretnych zawodach, jednak zdarzały się – najczęściej w szkołach nie zatrudniających na stałe doradców – sytuacje, w których osoby przychodzące do szkół przeprowadzały zajęcia mające na celu umożliwienie młodzieży lepszemu poznaniu samych siebie w kontekście podejmowania dalszych decyzji edukacyjno-zawodowych.

Niemalże wszyscy absolwenci objęci badaniem jakościowym wspominali o wpływie konieczności przejścia na zdalne nauczanie w szkołach. Najczęściej konsekwencje te były negatywne. Przykładowo, wiele z wyjść/wizyt zawodoznawczych musiało zostać odwołanych, często bez możliwości „odrobienia” ich w późniejszym czasie. Uczniowie przebywający na wymianie za granicą (w ramach programu Erasmus) musieli wrócić do Polski. Można również stwierdzić, że zakres przekazywanych treści został ograniczony z powodu zdalnego nauczania. Absolwentka szkoły podstawowej wspominała o tym, że uczniowie nie traktowali zajęć z doradztwa – w szczególności tych, które odbywały się zdalnie – poważnie. Wedle jej relacji, na zajęciach prowadzili rozmowy nie związane z tematyką zajęć, nie skupiali się tak, jak mogliby na zajęciach stacjonarnych. Mimo to, sama przytoczyła przykład zajęć zdalnych, na których odbyło się spotkanie z gościem, opowiadającym o różnych zawodach, które ostatecznie okazało się dla niej przydatne. Często, nawet już po powrocie do stacjonarnego nauczania, nacisk na zajęcia z doradztwa zawodowego był mniejszy z powodu konieczności skoncentrowania się uczniów i nauczycieli na zbliżających się egzaminach końcowych (dotyczy to zarówno szkół podstawowych, jak i ponadpodstawowych).

Z relacji respondentów wynika także, że w niektórych przypadkach brak tradycyjnego oceniania na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego miał wpływ na niezbyt poważne podejście uczniów do zagadnień poruszanych na nich.

Osobami prowadzącymi doradztwo zawodowe w szkołach respondentów bywały zarówno osoby zatrudniane w nich na etat i piastujące inne stanowiska, takie jak nauczyciel innych przedmiotów, pedagog lub psycholog szkolny, jak i doradcy zatrudniani „z zewnątrz”, pojawiający się w placówkach raz na jakiś czas, jedynie w celu przeprowadzenia zajęć. Respondenci nie wypowiadali się szeroko na temat prowadzących, aczkolwiek ich opinie były przeważnie pozytywne, zwykle ograniczające się do stwierdzeń typu: „Wie o czym mówi”, „Była dobrze przygotowana, rzetelnie przedstawiała informacje” bądź „Pani była fajna”. Tylko jeden z absolwentów technikum wyraźnie nieusatisfakcjonowany z przygotowania osoby prowadzącej zajęcia ocenił ją słowami:

Wiedzę może... tak bym powiedział nawet 5 na 10 punktów. Ale jeżeli chodzi o kompetencje, czyli tak przelewanie tego na uczniów to już takie mocne 4.

IDI, A 1

Ewentualna krytyka często nie odnosi się *stricte* do osób prowadzących, a raczej do charakteru zajęć oraz podejścia do nich ze strony szkoły. Respondenci na każdym poziomie edukacji wskazywali często na traktowanie ich zarówno przez szkoły, jak i samych uczniów jako dodatek do „poważniejszych”, tradycyjnych przedmiotów.

Kwestia postrzegania tych zajęć może być powiązana z ich częstotliwością. Wszyscy respondenci, jeśli są w stanie przypomnieć sobie, że ich szkoła realizowała zajęcia z doradztwa zawodowego, oznajmiali, że odbywały się one w końcowych klasach (odpowiednio klasy siódme/ósme w przypadku szkół podstawowych oraz od mniej więcej drugiej klasy w szkołach ponadpodstawowych). Niekiedy realizowano je jako osobny przedmiot, wpisany do planu lekcji i odbywający się regularnie przez określoną liczbę miesięcy w semestrze, jednak niektórzy respondenci doświadczyli jedynie kilku spotkań, na przestrzeni wszystkich klas w formie tzw. „pogadank”. Przy czym sytuacje takie zachodziły raczej w szkołach średnich. Większość absolwentów szkół podstawowych miała regularne lekcje z doradztwa zawodowego.

Poza wspomnianymi już wycieczkami oraz wizytami, częstą formą realizacji doradztwa zawodowego w szkołach były wykłady, bądź rozmowy z czynnym udziałem uczniów na tematy okołozawodowe bądź edukacyjne. Powszechnie stosowano, zarówno w szkołach podstawowych, jak i ponadpodstawowych, prezentacje multimedialne, wykłady lub zajęcia w grupach. Wielu respondentów wspominało o wypełnianiu testów na predyspozycje zawodowe lub osobowościowe. Zdaje się, że w szkołach ponadpodstawowych kładziono większy nacisk na opanowanie praktycznych umiejętności, takich jak pisanie CV i przeprowadzanie rozmów kwalifikacyjnych, jednak niektórzy z absolwentów szkół podstawowych również wspominają o uczestniczeniu w podobnych zajęciach. Wielu respondentów wspomina jako interesujące prezentowane im materiały znajdujące się na stronach internetowych, takie jak mapy zawodów czy filmiki o konkretnych dziedzinach pracy lub przeprowadzaniu rozmów o pracę. Podsumowując, doradztwo zawodowe realizowane było zarówno w szkołach podstawowych, jak i ponadpodstawowych na wielu płaszczyznach oraz w różnych formach.

Brakujące elementy na zajęciach z doradztwa zawodowego

Absolwenci objęci badaniem jakościowym powszechnie zgłaszali pewne braki w organizacji doradztwa zawodowego. Dotyczy to w szczególności absolwentów szkół ponadpodstawowych. Absolwenci szkół podstawowych przeważnie byli zadowoleni z prowadzonych zajęć, z jednym tylko wyjątkiem uczennicy, która zwróciła uwagę na to, że wprowadzono je na zbyt późnym etapie edukacji w tej szkole, ponieważ dopiero w siódmej klasie. Sama potrzeba szerszego wdrażania zajęć z doradztwa zawodowego we

wcześniejszych klasach została zgłoszona przez kilku respondentów – absolwentów, a także w wywiadach przeprowadzanych z doradcami zawodowymi. Absolwenci zwracali uwagę na to, że zajęcia – może nawet niekoniecznie nakierowane na wybór konkretnych zawodów lub dalszej ścieżki edukacji, ale przynajmniej pomagające im rozpoznać lepiej samych siebie, własne atuty czy potrzeby i zainteresowania – powinny programowo pojawiać się już we wcześniejszych klasach szkoły podstawowej, niż siódma/ósma. Absolwenci postulowali również, by na późniejszych etapach edukacji, doradztwo zawodowe przybierało bardziej konkretną formę taką jak zaznajamianie uczniów z aktualną sytuacją rynku pracy czy z wymaganiami wiążącymi się z podejmowaniem pewnych prac. Postulowano, by oprócz zajęć realizowanych w szkołach, częściej odbywały się np. rozmowy z przedstawicielami niektórych zawodów lub wizyty zawodoznawcze w zakładach pracy. Zgłaszano także potrzebę rozszerzenia kształcenia praktycznych umiejętności niezbędnych w procesie poszukiwania pracy, takich jak pisanie CV czy odbywanie rozmów kwalifikacyjnych. Absolwenci szkół ponadpodstawowych, którzy aktualnie studiują, zwracali również uwagę na potrzebę głębszego zaznajomienia uczniów z procesem rekrutacji na studia. Absolwenci objęci badaniem jakościowym dość powszechnie zgłaszali także potrzebę umożliwienia uczniom indywidualnych konsultacji z doradcami zawodowymi (w większości analizowanych przypadków w szkołach, które ukończyli respondenci, nie było takiej oferty).

Na podstawie wywiadów pogłębionych z absolwentami widać wyraźnie, że nacisk ze strony nauczycieli doradców zawodowych położony na wprowadzanie uczniów na rynek pracy i edukacji – w przypadku techników i liceów pojawiały się treści dotyczące wyboru uczelni wyższej, a w przypadku szkół podstawowych – z wyborem szkoły średniej. Dużo rzadziej respondenci wspominali o realizacji na zajęciach treści dotyczących samopoznania, własnych mocnych oraz tych słabszych stron czy umiejętności interpersonalnych. Zarówno absolwenci szkół podstawowych, jak i ponadpodstawowych ubolewali nad tym, że brakowało na zajęciach kwestii związanych z szeroko pojętymi umiejętnościami miękkimi oraz możliwości lepszego poznania siebie i swoich własnych potrzeb. Mogłoby to w efekcie skutkować łatwiejszym poruszaniem się absolwentów w przestrzeni ofert rynkowych czy edukacyjnych i pewniejszym podejmowaniem decyzji edukacyjno-zawodowych.

Na zajęciach z doradztwa zawodowego nie brakowało zaś treści związanych z praktycznymi umiejętnościami związanymi z poszukiwaniem pracy. Można odnieść wrażenie, że nawet w szkołach podstawowych to właśnie na tych kwestiach skupiano się na zajęciach z doradztwa zawodowego. Wielu respondentów na różnych etapach edukacji wśród kwestii poruszanych na zajęciach wymienia BHP, wzory umów pomiędzy pracownikami a pracodawcami, prawo pracy, tworzenie CV, zachowanie podczas rozmowy o pracę, sytuację na rynku pracy oraz zawody na rynku pracy.

Elementy doradztwa zawodowego na zajęciach innego typu w szkole

Większość absolwentów objętych badaniem jakościowym, miała styczność z treściami związanymi z doradztwem zawodowym na innych przedmiotach. Były to: przedmioty zawodowe, godziny wychowawcze, podstawy przedsiębiorczości a nawet język polski. Wielu respondentów wspomina również, że nauczyciele nieraz sami z siebie zagadywali ich, pytając, czy podjęli już decyzje, dotyczące dalszej edukacji lub kariery zawodowej. Wyraźnie widać, że uczniowie w technikach oraz szkołach branżowych mieli większość tego typu treści na przedmiotach zawodowych, nieodłącznie związanych z wyborem pracy zawodowej. W przypadku liceów ogólnokształcących bądź szkół podstawowych treści z zakresu doradztwa zawodowego częściej pojawiały się na lekcjach z podstaw przedsiębiorczości, ewentualnie na godzinach wychowawczych, które często zresztą wykorzystywano jako czas do realizowania godzin przewidzianych w podstawie programowej na doradztwo zawodowe. Na języku polskim treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego pojawiały się w formie nauki pisania CV.

Ogólna ocena zajęć z doradztwa zawodowego

Pomimo wskazanych powyżej mankamentów, większość respondentów ocenia zajęcia z doradztwa zawodowego pozytywnie bądź nie artykułuje w wyraźny sposób swojej ogólnej opinii. Zarówno absolwenci szkół ponadpodstawowych, jak i podstawowych często zaznaczają, że zajęcia były przydatne oraz interesujące, a osoby prowadzące je zainteresowane uczniami oraz życzliwe i chętne do pomocy. Tylko jeden absolwent technikum prezentował dość ambiwalentny stosunek do przedmiotu, w odpowiedzi na pytanie o to, czy zajęcia były ciekawe, mówiąc:

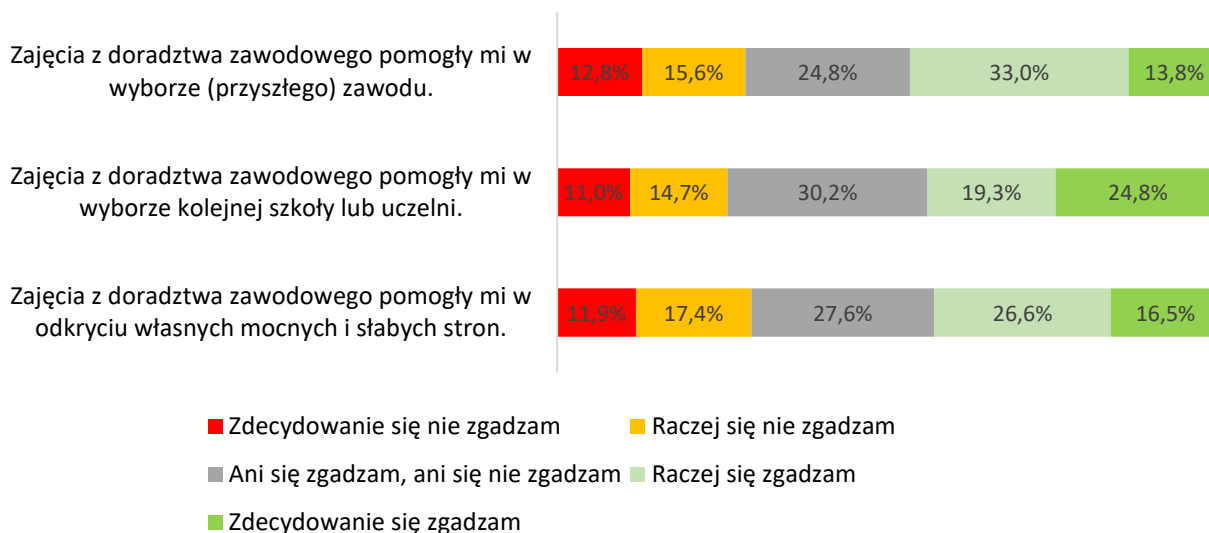
Zależy od tego, co było na lekcji. Bo rzeczywiście, większość czasu uważam za zmarnowany czas, ale na przykład wycieczki, czy jak rzeczywiście było coś ciekawszego o tych kompetencjach czy o CV, no to wtedy jako tako nawet tam niektóre osoby w klasie widziałem, że były zainteresowane, coś tam próbowały zapamiętać chyba. Większość z nas - standardowo tam: komóreczki, gadanie, byle do dzwonka.

IDI, A 1

5.6.2 Efekty doradztwa zawodowego

Na poniższym wykresie zaprezentowano efekty doradztwa zawodowego, które dostrzegają absolwenci.

Wykres 49 Efekty zajęć z doradztwa zawodowego dostrzegane przez absolwentów cz. 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

43,1% absolwentów, którzy brali udział w zajęciach zawodowych oceniło, że zajęcia te pomogły im w odkryciu swoich mocnych i słabych stron. Dla 44,1% z nich zajęcia te były pomocne w kontekście wyboru kolejnej szkoły lub uczelni. Z kolei dla 46,8% z nich zajęcia były pomocne w wyborze (przyszłego) zawodu.

Powyższe wyniki uznać można by za korzystne, lecz w kontekście pozyskania dodatkowych informacji **siłę wpływu otrzymanego doradztwa zawodowego na podejmowane wybory edukacyjno-zawodowe uczniów ocenić należy jako umiarkowaną.**

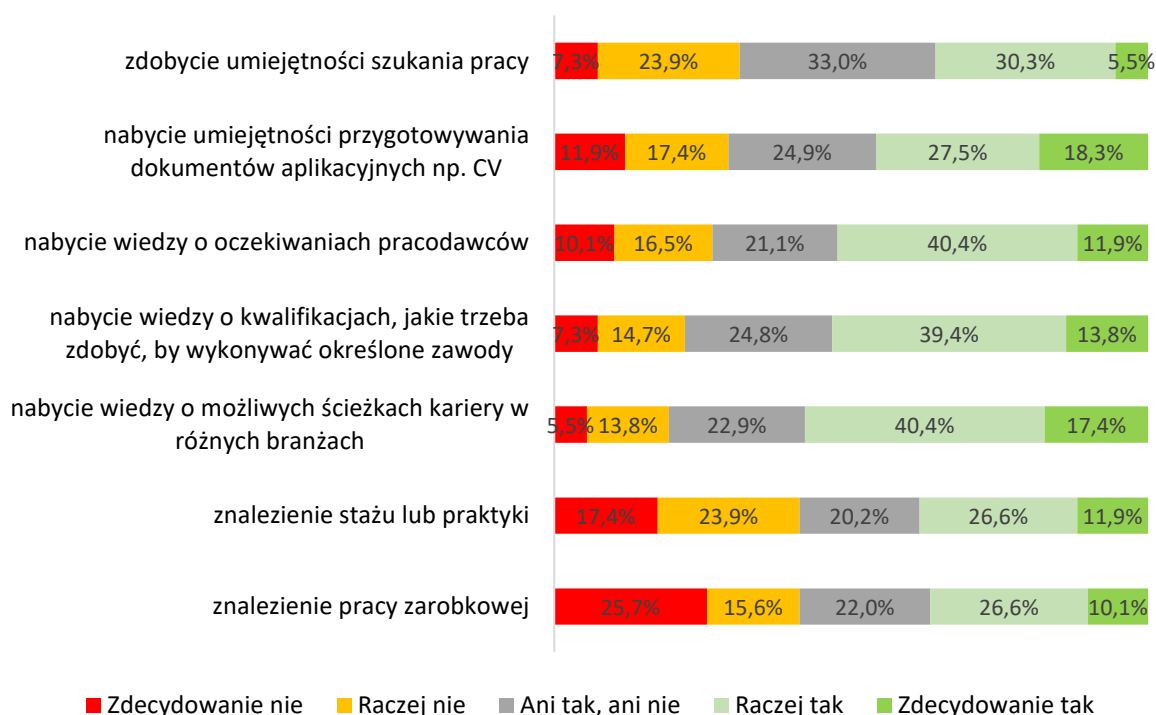
Absolwenci szkół podstawowych, którzy kontynuują naukę w szkołach zawodowych (branżowych szkołach I stopnia lub technikach) oraz absolwenci szkół ponadpodstawowych, którzy kształcą się aktualnie w szkołach policealnych ocenili, że zajęcia z doradztwa zawodowego raczej nie miały wpływu na wybór zawodu, w którym się kształcą (średnia ocena 2,87 w skali od 1 – „nie miały żadnego wpływu” do 10 – „Miały bardzo duży wpływ”). W tym kontekście stwierdzić można, że choć zajęcia z doradztwa zawodowego były dla uczniów pomocne, to jednak przy dokonywaniu wyboru dalszej ścieżki kształcenia ważniejsze były inne czynniki.

Zajęcia z doradztwa zawodowego miały jednak nieco większy wpływ na wybór kierunku studiów, w przypadku tych absolwentów, którzy studiują w momencie badania (średnia

ocena 4,08), a przede wszystkim na wybór zawodu, który wykonują pracujący respondenci (średnia ocena 5,90).

W kontekście oceny wpływu otrzymanego doradztwa zawodowego na szanse zatrudnieniowe absolwentów przeanalizowano także efekty doradztwa zawodowego bezpośrednio związane z poszukiwaniem i wykonywaniem pracy. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 50 Efekty zajęć z doradztwa zawodowego dostrzegane przez absolwentów cz. 2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego absolwentów

Skuteczność zajęć z doradztwa zawodowego w zakresie wzmocnienia szans

zatrudnieniowych absolwentów ocenić można umiarkowanie wysoko. Najczęściej absolwenci dostrzegali efekty doradztwa zawodowego takie jak: nabycie wiedzy o możliwych ścieżkach kariery w różnych branżach (57,8%), nabycie wiedzy o kwalifikacjach, jakie trzeba zdobyć, by wykonywać określone zawody (53,2%) oraz nabycie wiedzy o oczekiwaniach pracodawców (52,3%). Najczęściej dostrzegane są zatem efekty w postaci wzrostu wiedzy o rynku pracy i edukacji. Nieco rzadziej absolwenci wskazywali na umiejętności takie jak przygotowywanie dokumentów aplikacyjnych (45,8%) oraz umiejętność poszukiwania pracy (35,8%). Wpływ doradztwa zawodowego na znalezienie przez absolwentów praktyki, stażu lub pracy zarobkowej dostrzega nieco ponad 1/3 spośród tych, którzy uczestniczyli w zajęciach z doradztwa zawodowego.

Wyniki badania jakościowego absolwentów

Absolwentów objętych badaniem jakościowym podzielić można na dwie grupy – tych, którzy jeszcze przed udziałem w zajęciach z doradztwa zawodowego mieli dość mocno sprecyzowane plany co do dalszej kariery edukacyjnej/zawodowej oraz tych, których takich planów nie mieli. Niektórzy z badanych absolwentów wskazują na udział zajęć z doradztwa zawodowego przy podejmowaniu decyzji edukacyjnych/zawodowych. Zwracają uwagę na to, że zajęcia te pomogły im lepiej poznać rynek pracy, czy nawet, że dzięki zajęciom dowiedzieli się o istnieniu zawodów, które ostatecznie ich zainteresowały. Niestety, pojawiały się również głosy, że w przypadku wyboru studiów uczniowie musieli poszukiwać informacji samodzielnie.

Z pewnością wśród czynników, mających wpływ na podejmowane przez respondentów decyzje edukacyjno-zawodowe wyróżnić można: rodziców, doradców zawodowych, zainteresowania oraz własne potrzeby, chęć rozwoju, realia zawodu, który można uzyskać oraz odległość szkoły/uczelni/miejsca pracy od miejsca zamieszkania. Badanie jakościowe nie pozwoliło jednak jednoznacznie ocenić wagi doradztwa zawodowego na tle pozostałych czynników.

Mimo wszystko jednak spośród absolwentów szkół ponadpodstawowych oraz podstawowych wybija się głos twierdzący, że doradztwo zawodowe okazało się przydatne przy podejmowaniu dalszych decyzji edukacyjno-zawodowych.

6 Zidentyfikowane bariery i luki w dostępie do wysokiej jakości doradztwa zawodowego

Opisane w wcześniejszych rozdziałach wyniki badania pokazują pozytywny obraz zmian w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach w okresie wdrażania PO WER. Wpływ na tę sytuację miało zapewne kilka czynników, ale jako kluczowe można wskazać:

- Zmiany prawne, które nałożyły na szkoły i placówki obowiązek prowadzenia zajęć z doradztwa zawodowego przynajmniej w minimalnym zakresie,
- Trafna i skuteczna interwencja w ramach PO WER, która przyczyniła się do poprawy dostępności materiałów oraz poprawy dostępności kadry.

Zapewne istotne znaczenie miały również czynniki zewnętrzne, takie jak rosnące uznanie znaczenia doradztwa zawodowego w szkołach i wśród samych uczniów. Jednak w tym ogólnym, pozytywnym obrazie wskazać można kilka kwestii, które ograniczają dostęp do wysokiej jakości usług doradztwa zawodowego. Kwestie te były zidentyfikowane w badaniach jakościowych oraz w pytaniach otwartych w ankietach kierowanych do trenerów czy też do przedstawicieli szkół.

Liczba godzin doradztwa zawodowego

Zarówno z badania przedstawicieli szkół, jak i trenerów, a także absolwentów wynika, że jedną z barier w dostępie do wysokiej jakości doradztwa zawodowego jest zbyt mała liczba godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego, wynikająca z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639, z późn. zm.). Dotyczy to w szczególności tych szkół, w których realizowana jest minimalna, wymagana przez przepisy prawa liczba godzin. W odczuciu doradców zawodowych, ta liczba godzin jest za mała, aby faktycznie zrealizować cele doradztwa zawodowego.

Zbyt mała liczba godzin doradztwa grupowego powoduje, że w części szkół zajęcia te są prowadzone tylko przez część semestru, często na koniec dnia nauki. W efekcie zajęcia te są traktowane jako coś dodatkowego, mniej istotnego.

Bardzo mała liczba godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia sprawia, że zajęcia te często nie są wpisywane do planów zajęć, a w praktyce realizowane są „z doskoku”, ze szkodą dla ich jakości. Jak wskazał jeden z trenerów w odpowiedzi na pytanie otwarte w ankiecie:

*10 godzin doradztwa to pomyłka. Całkowicie dezorganizuje pracę nauczyciela.
Najlepiej byłoby, gdyby była to jedna godzina przez cały rok nauki.*

Określona w ten sposób liczba godzin powoduje również, że zajęcia te są często organizowane na ostatniej lekcji (7-8 lekcja). Oznacza to, że zarówno uczniowie, jak i nauczyciele, są w ich trakcie zmęczeni, a efektywność tych zajęć jest niska. Są też przypadki, kiedy te 10 godzin zajęć z doradztwa zawodowego próbuje się zorganizować

w trakcie zastępstw. Efektem tego bywa niższe zaangażowanie uczniów w te zajęcia. Jak wskazywali trenerzy:

Problemem jest fakt, że te zajęcia nie są ujęte w planie lekcji i uczniowie nie chcą zostawać po lekcjach na zajęcia z doradcą.

Wrzucanie lekcji z doradztwa na zastępstwa powoduje, że są one przez młodzież traktowane jak „zapchajdziury” i kompletnie nic im nie dają, co dodatkowo potęguje niewiedza, kiedy trafi się kolejna lekcja z zakresu doradztwa.

Więcej godzin powinno być w klasach szkoły podstawowej. Doradztwo zawodowe nie powinno być realizowane wyłącznie na ostatnich godzinach lekcyjnych bądź w ramach zastępstw.

W wielu placówkach doradztwo ciągle jeszcze jest domeną pedagogów wskazujących na realizację godzin z doradztwa na zastępstwa z tzw. lotu (uczniowie zaskoczeni zastępstwem nie mają możliwości przygotowania się do zajęć, skorzystania z wypracowanych wcześniej zasobów itp.).

Ciągłość zajęć z doradztwa zawodowego (np. jedna godzina w tygodniu przez semestr) jest też, jak wynika z badań jakościowych z absolwentami, postrzegana pozytywnie przez uczniów.

Niewystarczające zasoby przeznaczone na doradztwo zawodowe

Jak wykazano we wcześniejszej części raportu, w większości szkół skala doradztwa zawodowego ograniczona jest do minimum określonego w przepisach prawa. W praktyce jednak oznacza to, że osoby zatrudnione do realizacji tych zadań nie mają godzin na realizację pozostałych zadań wynikających z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325), czyli przygotowywania programów doradztwa zawodowego, przygotowania i przeprowadzenia ewaluacji działań doradczych w szkole, współpracy z innymi nauczycielami, dyrekcją, rodzicami, współpracę z otoczeniem. Niektórzy doradcy zawodowi podkreślali, że nie ma przewidzianego czasu na przygotowanie się do zajęć, czyli np. wyszukania odpowiednich materiałów, przygotowania kart pracy itd. W przypadku prowadzenia na zajęciach testów, brak jest czasu na ich przygotowanie, a później analizę i interpretację. W efekcie pozostałe zadania nie są realizowane lub są realizowane powierzchownie. Przykładowo, powstaje roczny plan doradztwa zawodowego, który jest kopią dokumentu sprzed roku.

Drugim, często występującym – jak wynika z doświadczeń trenerów – typem doradcy zawodowego jest doradca, który pracuje jednocześnie w kilku szkołach (np. tylko kilkanaście godzin w semestrze w danej szkole), osoba, która nie jest przez to w stanie nawiązać trwałej relacji z uczniami i ich rodzicami. Nie jest ona też w stanie efektywnie współpracować z innymi nauczycielami. A treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, określone w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r w sprawie doradztwa

zawodowego, wymagają współpracy doradcy zawodowego, wychowawców, nauczycieli przedsiębiorczości i innych nauczycieli przedmiotowych.

Ze względu na niewielką ilość godzin doradcy albo są zewnętrznymi i wpadają tylko na kilka godzin wynikających z rozporządzenia i poza realizacją tych godzin nie są zupełnie dostępni dla uczniów i rodziców. (...) Trudno oczekiwać, że w takiej sytuacji doradztwo jest priorytetem i osoby takie mają możliwość bieżącego śledzenia wszystkich zmian w organizacji kształcenia na różnych poziomach, trendów na rynku pracy lokalnym, krajowym, europejskim, ofert edukacyjnych, zmieniających się przepisów oświatowych dotyczących zdobywania kwalifikacji w systemie szkolnym i pozaszkolnym, kształcenia ustawicznego itd. Trudno w takiej sytuacji oczekiwać, że doradztwo będzie efektywne, skuteczne i dostępne dla uczniów i ich rodziców.

Natomiast jak są szkoły, gdzie doradca przychodzi tylko na te zajęcia, no to ja sobie tego nie wyobrażam na przykład. (...) ja często widzę ogłoszenia, teraz już mniej, ale że był poszukiwany doradca do jakiejś szkoły, który przyjdzie i tylko zrealizuje te 10 godzin w ostatniej klasie. No to to jest w ogóle nieznana nikomu osoba w tej szkole, także ta osoba nie współpracuje też z nauczycielami innymi. Ja w ogóle tego nie jestem w stanie sobie wyobrazić, że ktoś przychodzi tylko na te 10 godzin do klasy i pracuje tylko na tych lekcjach, nie znając dzieci, nie znając właśnie ich sytuacji. Nie wyobrażam sobie tego. (...) Jest to, kolokwialnie mówiąc, takie odbębnienie, zaliczyć, program się odbył, a dzieciaki myślę, że z tego wyniosą niewiele. Nie wyobrażam sobie takiej realizacji po prostu programu.

IDI, DZ 12

Dość powszechnie, zarówno w wywiadach pogłębionych z szkolnymi doradcami zawodowymi, jak i w odpowiedziach na pytania otwarte w ankiecie dla trenerów, zarysowywana była, w opozycji niejako do przedstawionego powyżej modelu, optymalna wizja organizacji funkcjonowania doradcy zawodowego w szkołach. Miałyby to być osoba zatrudniona na etacie w szkole, która, oprócz prowadzenia zajęć grupowych z doradztwa zawodowego, mogłaby świadczyć także doradztwo indywidualne dla uczniów oraz ich rodziców, w zależności od indywidualnego zapotrzebowania, a także odpowiadać za wszelkie inne zadania związane z doradztwem zawodowym. Doradca zawodowy miałby zatem funkcjonować w szkole podobnie jak szkolny pedagog i/lub psycholog. Umożliwiłoby to, w opinii respondentów, skuteczne świadczenie doradztwa zawodowego. Trenerzy w odpowiedzi na pytania otwarte zarysowywali następujące obrazy optymalnego stanu funkcjonowania doradztwa zawodowego w szkołach:

Konieczne byłoby też wprowadzenie doradztwa indywidualnego do szkół. Doradca powinien być zatrudniony tak, jak pedagog szkolny - część godzin spędzałby „przy tablicy”, a część mógłby przeznaczyć na indywidualne konsultacje z uczniami i rodzicami. Uważam też, że doradcą nie powinien być pedagog szkolny czy inny

nauczyciel, który i tak ma już swoje obowiązki. Powinno być to całkowicie odrębne stanowisko. Warto byłoby też wprowadzić obowiązek zatrudnienia doradcy choćby na pół etatu w każdej szkole podstawowej i liceum, gdzie jest taka największą potrzeba, bo w tych szkołach uczniowie wybierają zawód.

Powinniśmy dążyć do takiego stanu rzeczy, aby w każdej szkole zatrudniony został doradca zawodowy na cały etat. W innym wypadku jako państwo - wszyscy będziemy ponosili ogromne koszty nietrafionych wyborów edukacyjnych i zawodowych młodych ludzi (koszty przekwalifikowania, wypalenia zawodowego, depresji, niedostosowania do zapotrzebowania rynku pracy- zawodów deficytowych itd.).

Analizując rozporządzenie o doradztwie zawodowym możemy przeczytać obowiązki szkolnego doradcy, nie tworząc etatu nie ma możliwości realizacji tych zadań, w trybie jaki w większości szkół jest stosowany.

Należy zaznaczyć, że w niektórych szkołach taki model doradztwa zawodowego już funkcjonuje. Doradca jest zatrudniony na etat, zna uczniów i nauczycieli i na bieżąco z nimi pracuje, ma czas na indywidualne konsultacje z uczniami.

W odniesieniu do problemu łączenia zadań doradcy zawodowego z innymi obowiązkami, jeden z badanych trenerów zaproponował nawet wprowadzenie regulacji prawnych ograniczających to zjawisko.

(...) regulujące zasady zatrudniania doradców zawodowych, uniemożliwiające „wrzucenie” godzin z doradztwa w obowiązki i pensum pedagogów szkolnych. To okradanie ludzi w świetle prawa, niestety praktykowane w wielu szkołach.

Należy też zaznaczyć, że model zewnętrznego doradcy zawodowego również może się sprawdzić, jeśli np. dana osoba stale współpracuje ze szkołą, jest włączona w prace szkoły, ma kontakt z nauczycielami i uczniami. Taki doradca mógłby być zatrudniony w poradni psychologiczno-pedagogicznej lub w strukturach instytucji rynku pracy, np. OHP. Wydaje się, że taki model mógłby mieć zastosowanie w szczególności w przypadku mniejszych szkół i mógłby pozwolić na łączenie profesjonalizmu doradcy zawodowego, zakotwiczenia doradcy w szkole i efektywność ekonomiczną.

Przykładem takiego podejścia jest np. Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu. Jest to placówka prowadzona przez władze miasta Poznania. Oferuje ona konsultacje indywidualne dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, spotkania z rodzicami, a także wsparcie merytoryczne i doradcze dla kadry szkół. Ponadto oferuje szeroki zakres informacji i badań na temat zawodów, potrzeb rynku pracy itd. Co interesujące, placówka ta oferuje też usługi adresowane do migrantów i osób powracających z migracji²⁰. Wydaje się, że jest to przykład instytucji wspierającej działania szkół, w szczególności szkół podstawowych, i uzupełniających ich ofertę o usługi specjalistyczne (doradztwo indywidualne).

²⁰ [link](#) [dostęp 12.05.2022 r.]

Niektórzy doradcy zawodowi wskazywali również na inne problemy wynikające z niewystarczających zasobów: brak sprzętu komputerowego, brak zasobów do zakupu specjalistycznego oprogramowania, brak indywidualnego gabinetu, w którym doradca mógłby pracować i spotykać się z uczniami i rodzicami.

Sposób wdrożenia rozwiązań w zakresie doradztwa zawodowego

Badani trenerzy oraz doradcy zawodowi, choć pozytywnie oceniają ogólny kierunek zmian i stan doradztwa zawodowego, **znacznie słabiej oceniają praktyczne wdrożenie tych rozwiązań i całościowe funkcjonowanie doradztwa zawodowego w szkołach, z którymi współpracują**. Jeden z badanych trenerów trafnie podsumował ten problem:

Rozwiązania w teorii są dobre, ale praktyka pozostawia wiele do życzenia.

W trakcie badania zidentyfikowano szereg problemów związanych z praktycznym wdrożeniem rozwiązań w zakresie doradztwa zawodowego. Poniżej zostały one omówione. Cytaty, jeśli nie zaznaczono inaczej, pochodzą z pytań otwartych zawartych w ankietach dla trenerów.

Realizacja treści programowych z doradztwa zawodowego na innych przedmiotach/ Waga doradztwa zawodowego w szkołach

Choć założenie, że nauczyciele inni niż doradcy zawodowi powinni realizować treści programowe z doradztwa zawodowego na prowadzonych przez siebie zajęciach jest, w opinii większości badanych trenerów i przedstawicieli szkół, słuszne, to jednak, jak wskazują, jego realizacja jest bardzo trudna. W praktyce, jak można wnioskować z wypowiedzi doradców zawodowych, w niektórych szkołach treści te zapewne nie są realizowane poza zajęciami z zakresu doradztwa zawodowego.

Owszem jest rozporządzenie, że wszyscy nauczyciele powinni pracować w tematyce dotyczącej doradztwa zawodowego, ale w praktyce (...) każdy nauczyciel jest zajęty i to bardzo mocno realizacją podstawy programowej i zepchnięcie tej odpowiedzialności na każdego nauczyciela jest chyba pomyłką, która jest tylko atrapą doradztwa zawodowego.

Zdarza się, że nauczyciele inni niż doradcy zawodowi, a także dyrektorzy szkół i przedstawiciele organów prowadzących postrzegają doradztwo zawodowe jako zbędne w szkole.

Stosowana jest zasada „papier przyjmie wszystko”, WSDZ są fikcją, nauczyciele nie współpracują ze sobą w tym zakresie, dyrektorzy szkół nie rozumieją roli doradztwa w systemie edukacji.

Z moich obserwacji wynika, że doradztwo zawodowe w szkołach jest bardzo często traktowane przez dyrektorów jako zajęcia bez znaczenia.

Jest ono traktowane po macoszemu przez dyrekcję (czasem doradztwo nie jest nawet wpisywane w plan, a jedynie realizowane z doskoku na zastępstwach).

Zbyt duże bagatelizowanie przez dyrekcję i nauczycieli zadań szkolnego doradztwa zawodowego - WSDZ-tem zajmuje się wyłącznie osoba odpowiedzialna za jego realizację i ciężko zmobilizować innych nauczycieli do włączenia się w jego realizację.

Formy prowadzenia zajęć z doradztwa zawodowego

Dość powszechnie w wypowiedziach otwartych trenerzy zwracali uwagę na problem niewystarczającej liczby konsultacji indywidualnych, które realizują doradcy zawodowi w szkołach. Problem ten jest oczywiście bezpośrednio powiązany z małą liczbą godzin przeznaczonych na doradztwo zawodowe w szkołach. Również materiały opracowywane przez ORE oraz szkolenia koncentrują się na doradztwie grupowym. Jednak część doradców podkreśla, że skuteczne doradztwo zawodowe wymaga spotkań indywidualnych, w trakcie których może być omówiona sytuacja danej osoby w sposób bardziej pogłębiony, z uwzględnieniem różnych czynników. Istotnym aspektem jest też niechęć niektórych uczniów do otwierania się na forum klasy i do mówienia o swoich problemach.

Dodatkowo powinny zostać wprowadzone konsultacje indywidualne (szkoły nie zawsze realizują ich w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej)

Zbyt mało godzin dla doradcy na indywidualne podejście do ucznia i przedstawienie mu jego preferencji, pozytywnych stron itp.

Niektórzy doradcy podkreślali w wywiadach, że w swojej pracy wykorzystują bardzo intensywnie lub głównie doradztwo indywidualne, wykorzystując na to większość z 10 godzin przypisanych na doradztwo zawodowe. Inni po prostu oferowali doradztwo indywidualne w swoim wolnym czasie. Oczywiście, kwestia doradztwa indywidualnego wiąże się też z wyzwaniem związanym z organizacją pracy szkoły.

No i takie dyżury takiego doradcy też byłyby dobre, że, na przykład doradca cały jeden dzień mógł być w szkole, w danej placówce, żeby zawsze był dostępny dla tych uczniów, a ktoś nie wiem, ma religię, to może sobie teraz na religii jednej pójść za zgodą nauczyciela i iść do doradcy na test, na przykład, nie?

IDI, UCZ 9

Zwracano także uwagę na konieczność ograniczenia liczby osób uczestniczących równocześnie w doradztwie grupowym. Zdarza się, że w tego typu zajęciach uczestniczą uczniowie kilku połączonych klas.

Należałoby wprowadzić limit osób biorących udział w zajęciach z doradztwa zawodowego. Zajęcia w klasie ponad 40-osobowej są bardzo mało efektywne. Warto wprowadzić zmianę, że grupa nie może liczyć więcej niż 15 osób.

Zaangażowanie rodziców

Trenerzy zwracali uwagę w wypowiedziach otwartych na niskie zainteresowanie rodziców doradztwem zawodowym w szkole.

Zabrakło spójnej kampanii informacyjnej uświadamiającej rodziców, że takie zajęcia są w szkołach, jaki jest ich cel, którą powinno przeprowadzić Ministerstwo.

Jest problem z nawiązaniem kontaktu z rodzicami, którzy na przykład mogliby przyjść do klas i zaprezentować swój zawód, który wykonują. To też u nas niechętnie, bardzo niechętnie. Właściwie nigdy nie było żadnego rodzica, który by przyszedł i powiedział: Ja wykonuję taki i taki zawód, fajny, trzeba zrobić to i tamto, żeby ten zawód zdobyć, na czym polega. Nie. Także tu bym chciała, żeby to jeszcze mi się też jakoś tak otworzyło.

IDI, DZ 4

Kompetencje osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach

Choć kwalifikacje formalne osób realizujących doradztwo zawodowe są, jak wynika z badania ankietowego szkół, wysokie, to jednak w praktyce doradztwo zawodowe w szkołach bywa realizowane przez osoby nie do końca kompetentne w tym obszarze. Tym bardziej, że prowadzenia skutecznych zajęć z doradztwa zawodowego wymaga dość specyficznych kompetencji. Z jednej strony niezbędne jest zainteresowanie rynkiem pracy, zmianami na tym rynku, ale z drugiej strony konieczna jest umiejętność prowadzenia zajęć grupowych i indywidualnych, w formułach warsztatowych, tworzenia atmosfery zaufania i otwartości na uczniów i ich problemy. Jak wynika z wywiadów, zajęcia z doradztwa zawodowego często stają się jedną z niewielu okazji dla uczniów do rozmowy o bardziej ogólnych problemach.

Jednak zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego są realizowane w wielu przypadkach jako zadanie dodatkowe dla osób „przypadkowych”, odpowiedzialnych za realizację innych zadań. Często wskazywano na przykład pedagoga szkolnego lub nauczyciela zatrudnionego dotychczas w niepełnym wymiarze godzin, który został wyznaczony na doradcę, bo „brakowało mu godzin do etatu”. W wielu przypadkach nie są to osoby faktycznie zainteresowanych tematyką doradztwa zawodowego, realizujące zajęcia z doradztwa zawodowego w ramach niezaplanowanych wcześniej zastępstw.

Doradztwo zawodowe jest prowadzone w ramach zastępstw, przypadkowo, przez często nie przygotowane do tego osoby, mające poczucie, że są nieopłacane.

Często zdarza się również, że nauczyciele doradcy, nie mając odpowiedniego przeszkolenia, nie potrafią prowadzić zajęć w sposób atrakcyjny dla uczniów.

Z reguły doradztwo jest fikcją w szkołach, prowadzą je osoby bez kwalifikacji, z tzw. „łapanki”.

Mała świadomość doradców czym tak naprawdę jest: doradztwo zawodowe, program realizacji WSDZ, zajęcia obowiązkowe z doradztwa, jaka jest rola nauczycieli

przedmiotów obowiązkowych... problemy z właściwym doborem metod i form pracy (ankieta nie może być rozwiązaniem wszystkich problemów związanych z wyborem).

W rozdziale 3 wskazano, w jaki sposób określono w przepisach prawnych wymagane kwalifikacje doradców zawodowych. Jednak same kwalifikacje formalne, bez zapewnienia ich wysokiej jakości i adekwatności do potrzeb, mogą okazać się niewystarczające. Zapewnienie wysokiej jakości standardów kompetencji i szkoleń stanowi wyzwanie dla wielu krajów europejskich. Jak wynika z noty informacyjnej CEDEFOP²¹, w wielu krajach wprowadzane są konkretne rozwiązania, mające przyczynić się do poprawy jakości kształcenia i doskonalenia doradców zawodowych. Mają one formę standardów kompetencji (opracowanych przez dany kraj lub środowiska branżowe) lub też systemów walidacji. W niektórych krajach są one elementami standardów jakości poradnictwa zawodowego (CEDEFOP, 2021).

Rezygnacja z tradycyjnego oceniania

Choć propozycja, by na zajęciach z doradztwa zawodowego zrezygnować z tradycyjnego oceniania została uznana przez większość respondentów uczestniczących w badaniach ilościowych jako trafna, to niektórzy trenerzy w wypowiedziach otwartych zwracali uwagę na problem obniżania rangi tego przedmiotu w postrzeganiu uczniów.

Doradztwo zawodowe nie jest traktowane poważnie przez uczniów (nie ma ocen, nie ma wpisu na świadectwo, tak naprawdę nawet nie trzeba mieć odpowiedniej frekwencji na tych lekcjach).

Brak wpisu na świadectwie szkolnym o realizacji zajęć z doradztwa zawodowego szkodzi w traktowaniu poważnie tego przedmiotu.

Powyższe cytaty pokazują, że zaproponowane podejście do doradztwa zawodowego stawia nauczycielami dodatkowe wyzwania, związane z motywowaniem uczniów do uczestnictwa i budowania atrakcyjności tych zajęć. Wymaga to jednak odpowiedniego przygotowania nauczycieli i wyposażenie ich w odpowiedni warsztat.

Brak wystarczającego wsparcia w zakresie podnoszenia kompetencji/umiejętności przez szkolnych doradców zawodowych

Trenerzy zwracali także uwagę na problem w zakresie podnoszenia kompetencji/umiejętności przez szkolnych doradców zawodowych oraz w zakresie zapewnienia sobie profesjonalnych narzędzi pracy (np. narzędzi diagnozujących predyspozycje zawodowe). Problemy te mają podłoże finansowe.

²¹ Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (CEDEFOP) – centrum zajmujące się kształceniem i szkoleniem zawodowym w Unii Europejskiej.

Szkoły nie mają także środków na szkolenia dające nauczycielom dostęp do standaryzowanych narzędzi diagnostycznych w doradztwie (...). Lokalne, często nawet sformalizowane sieci wsparcia doradców (...) pozbawione są praktycznie dostępu do środków na organizację szkoleń, doposażanie uczestników sieci w standaryzowane narzędzia itd.

W tym kontekście inny z badanych trenerów nakreślił wizję optymalnego systemu wsparcia dla szkolnych doradców zawodowych w postaci lokalnych sieci współpracy, w prace których mogliby być zaangażowani także np. pracodawcy czy przedstawiciele uczelni wyższych.

Szkolni doradcy zawodowi powinni mieć wsparcie w postaci np. regularnych spotkań w ramach sieci współpracy doradców; w mieście powinien być ośrodek np. Lokalne Centrum Doradztwa Zawodowego, które konsoliduje środowisko doradców, organizuje szkolenia, konferencje, wsparcie dla doradców, podejmuje działania, w które mogą się włączyć doradcy z innych szkół, lokalni pracodawcy, przedstawiciele szkół wyższych itp.

Słabość systemu wsparcia doradców zawodowych może wynikać z przyjętego rozumienia systemu doradztwa zawodowego, które koncentrowało się na szkole i jej bezpośrednim otoczeniu (pracodawcach, placówkach wspomagania, instytucjach rynku pracy, rodzicach). Natomiast poza projektami PO WER nie przewidziano budowania trwałego mechanizmu wspierania i rozwijania doradztwa zawodowego na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, koordynacji różnych instytucji itd. Jak wykazano w raporcie, podejście szkół i placówek do kwestii doradztwa zawodowego jest silnie zróżnicowane i część z nich niewątpliwie potrzebuje wsparcia w tym obszarze.

Dostęp do danych na temat przewidywanych potrzeb rynku pracy

Poradnictwo zawodowe ma na celu podejmowanie trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych m.in. w kontekście potrzeb rynku pracy. Jednak, aby podejmować tego typu decyzje, niezbędne jest dobre rozpoznanie aktualnych i przyszłych trendów na rynku pracy. Dlatego też istotne jest zapewnienie uczniom, rodzicom, nauczycielom i doradcom zawodowym dostępu do rzetelnych i trafnych danych i informacji na temat sytuacji na rynku pracy m.in. prognozowanego popytu na kompetencje i zawody, sytuacji na rynku w poszczególnych zawodach (czy występuje nadwyżka czy deficyt, jakie są wynagrodzenia, warunki pracy, możliwości rozwoju, oczekiwania pracodawców itd.), sytuacji zawodowej absolwentów itd.

W ostatnich latach poprawia się dostęp do tego typu informacji. Ministerstwo Edukacji i Nauki co roku publikuje prognozę zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy²². Ponadto powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy prowadzą badanie „Barometr zawodów”, które również

²² [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

dostarcza krótkoterminowych prognoz sytuacji na rynku pracy²³. Instytut Badań Edukacyjnych prowadzi pilotażowe badania losów zawodowych absolwentów szkół zawodowych²⁴. W obszarze szkolnictwa wyższego od kilku lat funkcjonuje ogólnopolski system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych²⁵. GUS prowadzi też co trzy lata badanie zapotrzebowania rynku pracy na pracowników według zawodów (GUS, 2021a). W toku badania doradcy zawodowi rzadko poruszali ten temat. Z dostępnych informacji wydaje się, że ich wiedza o danych z obszaru rynku pracy bywa fragmentaryczna i nieutrwalona.

²³ [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

²⁴ [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

²⁵ [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

7 Kierunki rozwoju doradztwa zawodowego w perspektywie FERS

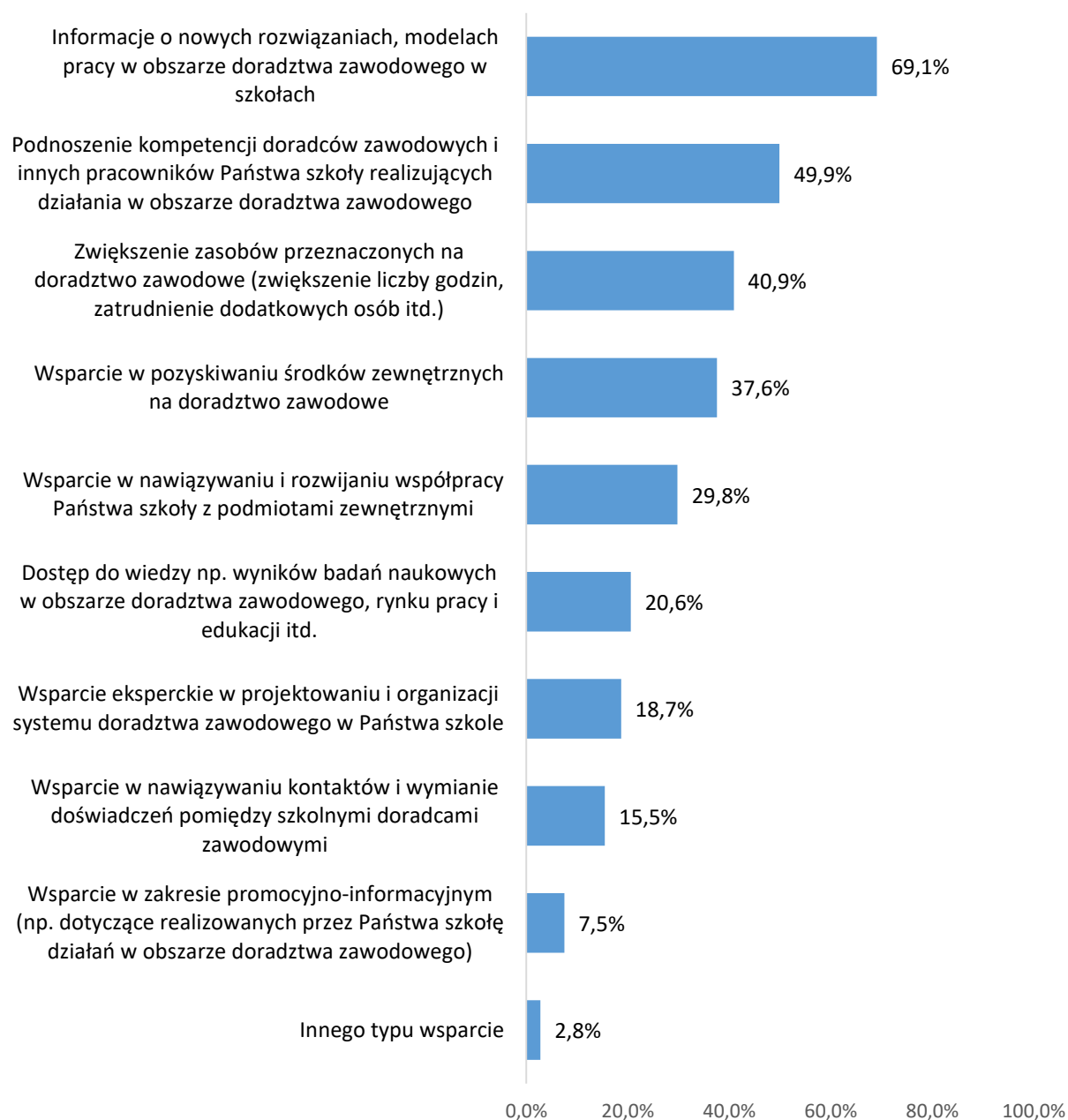
W trakcie badań rozmówcy mieli trudności ze wskazaniem takich obszarów, które na pewno wymagają wzmocnienia ze środków EFS w nowej perspektywie finansowej. Jednak w badaniu szkół zadano pytanie o potrzeby dotyczące wsparcia szkół w zakresie organizacji i świadczenia doradztwa zawodowego. Respondenci mogli wskazać do czterech najważniejszych pozycji.

Co interesujące, prawie 70% respondentów wskazała, że potrzebuje informacji o nowych rozwiązaniach i modelach pracy w obszarze doradztwa zawodowego. Pokazuje to, że istnieje zapotrzebowanie na wsparcie metodyczne osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego. Być może w tym obszarze jest też większa otwartość na działania mniej standardowe, eksperymentalne, innowacyjne.

Kolejne dwa punkty dotyczą zasobów przeznaczonych na doradztwo zawodowe. Prawie 41% szkół wskazywało na potrzebę zwiększania zasobów przeznaczonych na doradztwo zawodowe, a 38% oczekuje wsparcia w pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Jest to niewątpliwie odpowiedź na identyfikowane w badaniu poczucie, że skala realizowanego doradztwa jest niewystarczająca. Może jednak zaskakiwać, że tylko ok. 40% szkół identyfikuje takie potrzeby. Pokazuje to, że jednak większości szkół aktualny poziom zasobów odpowiada.

Kolejne potrzeby, wskazywane przez szkoły już wyraźnie rzadziej, to wsparcie w rozwijaniu współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Tego typu wsparcia poszukuje ok. 30% szkół. Kolejna grupa potrzeb dotyczy dostępu do wiedzy: dostępu do badań i analiz, wsparcia w wymianie doświadczeń pomiędzy doradcami zawodowymi, wsparcia eksperckiego w projektowaniu systemów doradztwa zawodowego.

Wykres 51. Potrzeby szkół w zakresie organizacji i świadczenia doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

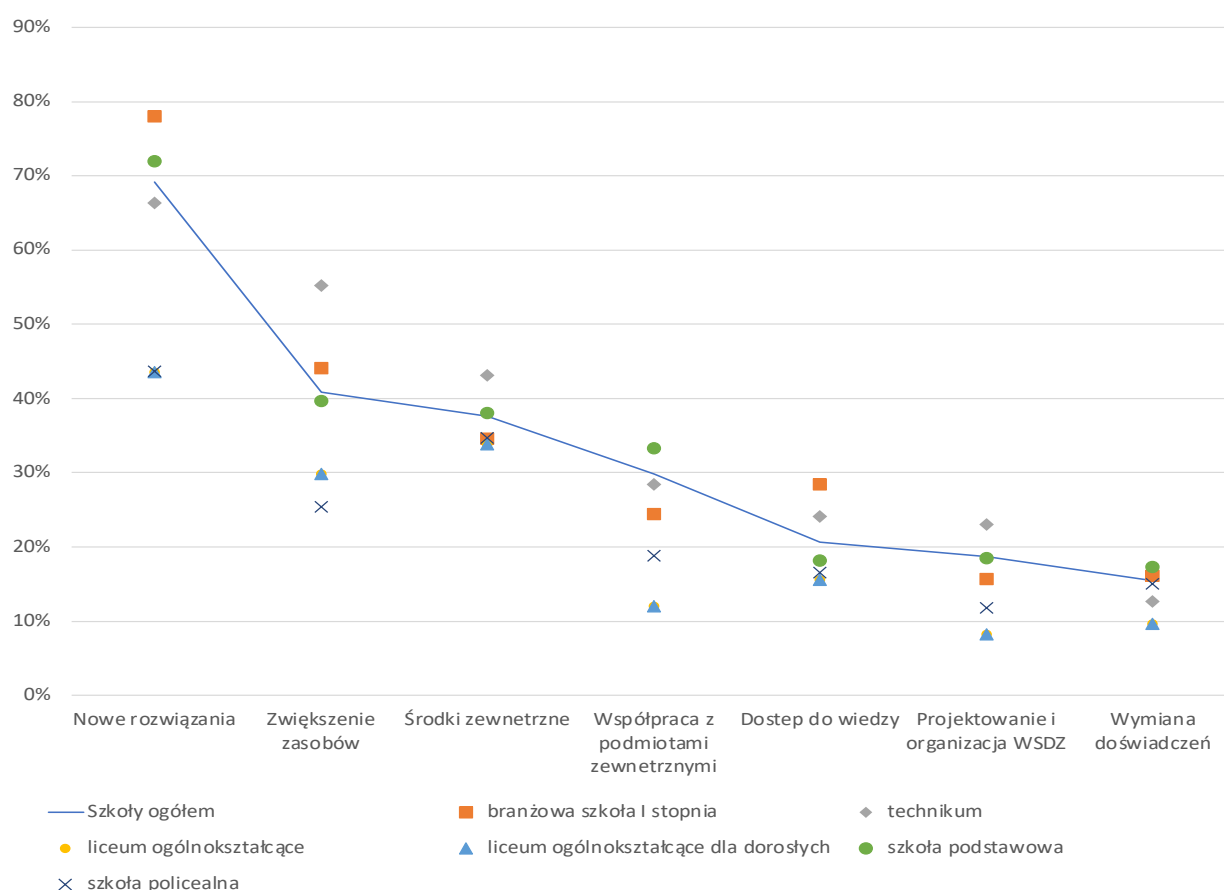
Hierarchia potrzeb dla wszystkich typów szkół jest prawie taka sama. Występują tylko niewielkie, mało znaczące różnice. Można jednak wskazać obszary, w których są znaczące różnice między odpowiedziami. Dotyczy to m.in. potrzeb w zakresie nowych rozwiązań, modeli działań. W tym obszarze potrzeby identyfikuje prawie 80% branżowych szkół I stopnia, ponad 70% szkół podstawowych oraz 66% techników. A odsetek liceów dla dorosłych i szkół policealnych jest wyraźnie niższy i wynosi 44%.

Potrzeby w zakresie zwiększenia zasobów najczęściej zgłaszają technika (55%) i branżowe szkoły I stopnia (44%). Technika również częściej zgłaszają potrzebę wsparcia w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (43%).

W zakresie wsparcia współpracy z podmiotami zewnętrznymi potrzebę wsparcia najczęściej zgłaszają szkoły podstawowe. Najrzadziej zaś szkoły policealne i licea ogólnokształcące dla dorosłych.

Wsparcia w dostępie do badań edukacyjnych i w zakresie rynku pracy najczęściej oczekują branżowe szkoły I stopnia oraz technika. Pozostałe szkoły oczekują tego wsparcia wyraźnie rzadziej.

Wykres 52. Potrzeby szkół w zakresie organizacji i świadczenia doradztwa zawodowego według typu szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego szkół

Jak wynika z zaprezentowanych danych, tylko w dwóch obszarach więcej niż 30% szkół definiuje potrzeby wsparcia w zakresie doradztwa zawodowego. Są to zapotrzebowanie na nowe rozwiązania i modele pracy oraz zwiększenie zasobów (w tym dostęp do zewnętrznych zasobów). Wyniki te są zgodne z wnioskami z badań jakościowych. W wywiadach rozmowy

rzadko identyfikowali potrzeby dalszego wspierania w obszarze doradztwa zawodowego. Jeśli byli o to zapytani, wskazywali najczęściej na potrzebę zwiększenia zasobów, w szczególności zwiększenia liczby godzin doradztwa zawodowego oraz na potrzebę zwiększenia skali doradztwa indywidualnego.

8 Wnioski i rekomendacje

Tabela 28 Tabela wniosków i rekomendacji

Wniosek	Rekomendacja	Adresaci	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Klasa rekomendacji
<p>Zasoby finansowe, przeznaczone na doradztwo zawodowe są niewystarczające. Utrudnia to zrealizowanie wszystkich celów edukacyjnych, powoduje, że doradcy zawodowi nie są w stanie realizować wszystkich zadań związanych z doradztwem zawodowym.</p> <p>Brakuje również doradztwa indywidualnego dla uczniów.</p>	<p>Jednym z obszarów wsparcia ze środków europejskich w nowej perspektywie finansowej, w programach regionalnych powinno być wzmacnianie doradztwa zawodowego, w szczególności wykraczającego poza obowiązkowy wymiar doradztwa zawodowego, określony w przepisach prawa.</p> <p>Należy rozwijać mechanizmy zachęcające organy prowadzące do zwiększania nakładów na doradztwo zawodowe.</p> <p>Wzmocnieniu doradztwa na poziomie szkół powinny służyć również planowane do utworzenia w KPO branżowe centra umiejętności, które będą wspierać szkoły i placówki w obszarze doradztwa zawodowego.</p> <p>Należy promować dobre praktyki, czyli przykłady szkół lub organów prowadzących, które znajdują różne sposoby na zwiększenie skali</p>	<p>MEiN, MFiPR</p>	<p>W programach regionalnych w nowej perspektywie finansowej wskazane jest finansowanie doradztwa zawodowego, w tym m.in. doradztwa indywidualnego, współpracy z rodzicami, z pracodawcami, z instytucjami rynku pracy.</p> <p>Uruchomienie w ramach KPO sieci branżowych centrów umiejętności i profilowanie ich działalności zgodnie z potrzebami szkół i placówek w zakresie doradztwa zawodowego.</p>	<p>2024 r.</p>	<p>Programowa</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresaci	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Klasa rekomendacji
	świadczanego doradztwa zawodowego.				
<p>Istnieje potrzeba dalszego rozwijania i doskonalenia materiałów wspierających doradztwo zawodowe, w tym w szczególności scenariuszy zajęć, materiałów do wykorzystania w trakcie zajęć itd. W szczególności istotne jest uzupełnianie materiałów o informacje o nowych metodach / modelach pracy doradców zawodowych, nowych trendach / zjawiskach na rynku pracy.</p> <p>Należy też pełniej wykorzystać istniejące zasoby wspierające doradztwo zawodowe, tworzone przez instytucje edukacyjne, pracodawców czy też instytucje rynku pracy.</p> <p>Istotne jest również wzmacnianie dostępu do aktualnych i rzetelnych informacji o sytuacji na rynku pracy dla poszczególnych zawodów, a także o dalszych możliwościach kształcenia.</p>	<p>W nowym krajowym programie finansowanym ze środków europejskich należy kontynuować wsparcie w zakresie rozwijania i doskonalenia materiałów wspierających doradztwo zawodowe.</p> <p>Istotne jest również rozwijanie zasobów wspierających proces doradztwa zawodowego, dostępnych na stronie internetowej ZPE i powiązanej z nią stronie infodoradca.edu.pl</p> <p>Na stronach tych powinny znaleźć się nowe zasoby, opracowywane przez ORE / na zlecenie ORE, jak również wartościowe zasoby tworzone przez inne instytucje, np. instytucje rynku pracy czy pracodawców.</p> <p>Na stronach internetowych dotyczących doradztwa zawodowego należy również rozwijać i udoskonalać informacje o aktualnej i prognozowanej sytuacji na rynku pracy w różnych</p>	<p>MEiN</p> <p>ORE</p>	<p>W nowym programie krajowym należy przewidzieć środki na tworzenie i rozwijanie nowych materiałów wspierających doradztwo zawodowe, w tym materiałów multimedialnych.</p> <p>Materiały powinny bazować na dobrym rozpoznaniu potrzeb użytkowników. Na etapie ich opracowywania należy uwzględnić ocenę materiałów z perspektywy użytkowników.</p> <p>Należy w szczególności zaktualizować materiały opracowane w ramach PO KL przez KOWEziU.</p> <p>Na ZPE oraz na stronie internetowej [link, dostęp 18.05.2022 r.] powinny również znaleźć się aktualizowane na bieżąco materiały dotyczące sytuacji na rynku pracy w poszczególnych zawodach. Istotne jest umożliwienie porównywania sytuacji w poszczególnych zawodach lub grupach zawodów, z wykorzystaniem dostępnych danych, np. Barometru Zawodów, wyników badania losów zawodowych absolwentów szkół</p>	<p>2024 r.</p>	<p>Programowa</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresaci	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Klasa rekomendacji
	<p>zawodach, na podstawie zróżnicowanych źródeł danych.</p> <p>Wskazane jest również tworzenie rozwiązań ułatwiających wyszukiwania możliwości kształcenia się w poszczególnych zawodach w formach szkolnych i pozaszkolnych.</p>		<p>zawodowych, danych na temat Ekonomicznych Losów Absolwentów szkół wyższych itd.</p> <p>Należy również stworzyć narzędzie ułatwiające wyszukiwanie oferty nabycia kwalifikacji zawodowych w formach szkolnych i pozaszkolnych. Należy rozważyć powiązanie takiego rozwiązania z Bazą Usług Rozwojowych.</p> <p>Materiały filmowe powinny być krótkie i dynamiczne (4-5 minut).</p>		
<p>Kompetencje osób świadczących doradztwo zawodowe są nadal niewystarczające. Dotyczy to w szczególności kompetencji w zakresie prowadzenia zajęć w formie aktywnej, z wykorzystaniem metod warsztatowych, poradnictwa indywidualnego.</p>	<p>W nowej perspektywie należy kontynuować wsparcie szkoleniowe i doradcze dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego.</p> <p>Może to być realizowane zarówno w programie krajowym, jak i programach regionalnych.</p>	<p>MEiN MFIPR ORE</p>	<p>Wprowadzenie odpowiednich zapisów do programów regionalnych i programu krajowego oraz uwzględnienie alokacji na zadania związane z podnoszeniem kompetencji osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego.</p>	<p>2024 r.</p>	<p>Programowa</p>
<p>Tylko część szkół podejmuje działania w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców uczniów. Wielu doradców wskazuje na niskie zaangażowanie rodziców w ten proces.</p>	<p>Wskazane jest promowanie dobrych praktyk w zakresie współpracy z rodzicami w obszarze doradztwa zawodowego.</p> <p>Należy również promować wśród rodziców znaczenie doradztwa zawodowego.</p>	<p>MEiN ORE Samorządy województw</p>	<p>Wskazane jest uruchomienie projektu w nowym programie krajowym, dotyczącego Identyfikacji i promowania dobrych praktyk w zakresie współpracy z rodzicami w obszarze doradztwa zawodowego.</p> <p>W programach regionalnych wskazane jest uwzględnienie w projektach</p>	<p>2024 r.</p>	<p>Programowa</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresaci	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Klasa rekomendacji
			wspierających doradztwo zawodowe działań na rzecz silniejszego zaangażowania rodziców w proces doradztwa zawodowego.		
Treści programowe w zakresie doradztwa zawodowego oraz materiały opracowane przez ORE nie uwzględniają kwestii nierówności i dyskryminacji na rynku pracy oraz kwestii przełamania stereotypów na temat zawodów kobiecych i męskich. Równocześnie badanie pokazało, że kwestie postrzegania zawodów jako typowo męskie lub żeńskie mogą wpływać na wybory edukacyjne i zawodowe uczniów, ograniczając skuteczność dopasowania ścieżki edukacyjno-zawodowej pod wpływem stereotypów.	W treściach programowych oraz w materiałach dotyczących doradztwa zawodowego należy położyć większy nacisk na przełamywanie stereotypów na temat zawodów typowo męskich lub żeńskich.	ORE	Wskazane jest opracowanie materiałów i wskazówek dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego, pokazujące w jaki sposób na zajęciach z doradztwa zawodowego można przełamywać stereotypy na temat zawodów męskich i żeńskich i ograniczać wpływ istniejących stereotypów na wybory edukacyjne i zawodowe uczniów i uczennic. W tworzonych materiałach wspierających doradztwo zawodowe należy dążyć do prezentacji zawodów w sposób przełamujący stereotypy dotyczące zawodów męskich i żeńskich.	2024 r.	Programowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie całościowej analizy wyników badania.

9 Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1. Formy, w jakich może być realizowane doradztwo zawodowe na różnych etapach edukacji	21
Tabela 2. Podstawowe wymagania wobec doradztwa zawodowego w zależności od poziomu kształcenia	23
Tabela 3. Osoby uprawnione do prowadzenia różnych typów zajęć, w ramach których prowadzone jest doradztwo zawodowe	26
Tabela 4. Wymagane kwalifikacje wobec nauczyciela doradcy zawodowego w zależności od typu placówki	26
Tabela 5 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami	35
Tabela 6 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na typ szkoły	39
Tabela 7 Przyczyny, z powodu których szkoły nie współpracowały w obszarze doradztwa zawodowego z niektórymi podmiotami zewnętrznymi (dotyczy kryterium głównego nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”)	43
Tabela 8 Przyczyny, z powodu których niektórzy pracownicy szkoły nie realizowali działań w obszarze doradztwa zawodowego w podziale na typ szkoły (dotyczy kryterium częściowego nr 2.1 „Realizacja działań w obszarze doradztwa zawodowego nie tylko przez doradcę zawodowego, ale także przez innych pracowników szkoły”)	44
Tabela 9 Przyczyny, z powodu których szkoły nie realizowały działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców, w podziale na typ szkoły (dotyczy kryterium częściowego nr 2.3 „Realizacja zróżnicowanych form działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz rodziców”)	44
Tabela 10 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na makroregiony	45
Tabela 11 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na szkoły, których przedstawiciele brali udział w szkoleniach dla szkolnych doradców zawodowych w ramach PO WER i pozostałe szkoły	46
Tabela 12 Odsetek szkół spełniających poszczególne kryteria realizacji doradztwa zawodowego zgodnie z wypracowanymi wzorcami w podziale na województwa	48
Tabela 13 Odsetek szkół zatrudniających doradcę zawodowego, inną osobę/nauczyciela zajmującego się doradztwem zawodowym oraz nierealizujących zadań w zakresie doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły	74

Tabela 14 Typologia doradców zawodowych/innych osób zajmujących się doradztwem zawodowym w szkołach ze względu na ich kwalifikacje formalne w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły	76
Tabela 15 Typy i formy zajęć, na których realizowane były działania w obszarze doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły	77
Tabela 16 Częstotliwość realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego na poszczególnych typach zajęć w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły (Odsetek szkół realizujących zajęcia danego typu „przynajmniej raz w tygodniu” lub „przynajmniej raz w miesiącu”).....	79
Tabela 17 Liczba uczniów w szkole, która skorzystała z doradztwa zawodowego w szkole w 2015 r. i 2022 r.	80
Tabela 18 Podmioty, z którymi współpracowały szkoły w obszarze doradztwa zawodowego w 2015 r. i 2022 r. w podziale na typ szkoły	81
Tabela 19 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy ich szkoła obecnie (w roku szkolnym 2021/2022) w porównaniu do okresu przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, gorzej czy lepiej wspiera uczniów w rozpoznaniu własnych predyspozycji i podjęciu świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych, w podziale na typ szkoły.....	83
Tabela 20 Pracownicy szkoły realizujący działania w obszarze doradztwa zawodowego	110
Tabela 21 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowy pracowników szkoły ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów np. rozpoznanie własnych predyspozycji, podjęcie świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych i in. w podziale na typ szkoły	111
Tabela 22 Opinia przedstawicieli szkół na temat liczby godzin z doradztwa zawodowego realizowanych w ich szkołach w podziale na typ szkoły oraz na szkoły realizujące minimalną (wymaganą rozporządzeniem) i większą liczbę godzin	113
Tabela 23 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca minimalnej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego w cyklu kształcenia w poszczególnych typach szkół	114
Tabela 24 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach jest w praktyce możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, pracowników itd., w podziale na typ szkoły	116
Tabela 25 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca możliwości rzetelnej realizacji treści programowych przy minimalnej liczbie godzin z doradztwa zawodowego w poszczególnych typach szkół.....	121

Tabela 26 Częstotliwość współpracy w obszarze doradztwa zawodowego szkół z podmiotami zewnętrznymi	128
Tabela 27 Zakres współpracy w obszarze doradztwa zawodowego szkół z podmiotami zewnętrznymi	129
Tabela 28 Tabela wniosków i rekomendacji	163

Spis wykresów

Wykres 1 Osiągnięta wartość wskaźnika rezultatu długoterminowego w podziale na typ szkoły	37
Wykres 2 Odsetek odpowiedzi „tak” na pytanie kwestionariuszowe „Czy Państwa szkoła realizuje zadania z zakresu doradztwa zawodowego?” w podziale na typ szkoły	41
Wykres 3 Formy przygotowywania pracowników szkół i placówek do realizacji doradztwa zawodowego zastosowane przez uczestników szkoleń dla trenerów	58
Wykres 4. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK).....	66
Wykres 5. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) o możliwości nabycia kwalifikacji rynkowych? ..	68
Wykres 6. Czy w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 w Pana/i szkole uczniowie otrzymywali w ramach doradztwa zawodowego następujące informacje na temat Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK): o możliwości potwierdzenia kompetencji (walidacji)?	68
Wykres 7. Odsetek szkół deklarujących wykorzystanie narzędzi wspierających doradztwo zawodowe, opracowane w ramach ZSK.....	70
Wykres 8 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy ich szkoła obecnie (w roku szkolnym 2021/2022) w porównaniu do okresu przed obowiązywaniem Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, gorzej, czy lepiej wspiera uczniów w rozpoznaniu własnych predyspozycji i podjęciu świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych	82
Wykres 9 Opinie przedstawicieli szkół na temat przyczyn obniżenia skuteczności ich działań w zakresie doradztwa zawodowego	84
Wykres 10 Opinie przedstawicieli szkół na temat przyczyn wzrostu skuteczności ich działań w zakresie doradztwa zawodowego	85
Wykres 11 Opinia trenerów na temat tego, czy udział w szkoleniu odpowiednio przygotował ich do realizacji szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych	87

Wykres 12 Deklaracje trenerów w zakresie wykorzystywania wiedzy i umiejętności nabytych na szkoleniu do świadczenia doradztwa zawodowego bezpośrednio dla uczniów/słuchaczy	88
Wykres 13 Ocena jakości szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych zrealizowanych w ramach PO WER w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)	89
Wykres 14 Efekty szkoleń dla szkolnych doradców zawodowych zrealizowanych w ramach PO WER	90
Wykres 15. Odsetek przedstawicieli szkół deklarujących znajomość materiałów opracowanych przez ORE	91
Wykres 16. Źródła informacji o materiałach ORE	92
Wykres 17. Odsetek szkół deklarujących wykorzystanie materiałów ORE dotyczących doradztwa zawodowego według typu szkół	93
Wykres 18. Odsetek przedstawicieli szkół oceniających pozytywnie przykładowe scenariusze zajęć z zakresu doradztwa zawodowego według typów szkół	96
Wykres 19. Odsetek przedstawicieli szkół znających i wykorzystujących materiały multimedialne opracowane przez ORE	98
Wykres 20. Odsetek przedstawicieli szkół oceniających lepiej materiały multimedialne dostępne na stronie ORE w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych wspierających doradztwo zawodowe	101
Wykres 21. Odsetek przedstawicieli szkół, oceniających lepiej materiały multimedialne ORE w porównaniu do innych, wcześniej dostępnych zasobów multimedialnych wspierających doradztwo zawodowe w poszczególnych aspektach oceny	102
Wykres 22. Rozkład opinii przedstawicieli szkół oraz uczestników szkoleń dla trenerów na temat przedstawienia zawodów męskich i kobiecych w materiałach multimedialnych ORE	106
Wykres 23 Pracownicy szkoły realizujący działania w obszarze doradztwa zawodowego	110
Wykres 24 Opinia przedstawicieli szkół na temat tego, czy zaangażowanie do realizacji działań w obszarze doradztwa zawodowego także innych niż doradca zawodowy pracowników szkoły ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów np. rozpoznanie własnych predyspozycji, podjęcie świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych i in.	111
Wykres 25 Odsetek szkół deklarujących realizację większej liczby godzin zajęć z doradztwa zawodowego niż minimum określone w Rozporządzeniu MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół	112
Wykres 26 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego	115

Wykres 27 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy podejmowanie działań w obszarze doradztwa zawodowego na rzecz uczniów w bardzo wielu zróżnicowanych formach jest w praktyce możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, pracowników itd.....	115
Wykres 28 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego sprzyja osiągnięciu celów doradztwa zawodowego	117
Wykres 29 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego jest możliwe w szkole respondenta np. w kontekście dostępnego czasu, wyposażenia itd.	117
Wykres 30 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy stosowanie metod aktywizujących oraz technologii ICT na zajęciach z doradztwa zawodowego jest atrakcyjne dla uczniów....	118
Wykres 31 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego	119
Wykres 32 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego są w pełni możliwe do zrealizowania.....	119
Wykres 33 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy treści programowe dla doradztwa zawodowego są atrakcyjne dla uczniów	120
Wykres 34 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” sprzyjają osiągnięciu celów doradztwa zawodowego.....	122
Wykres 35 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” są w pełni możliwe do zrealizowania w szkole.....	122
Wykres 36 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, czy zajęcia z uczniami prowadzone zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...” są atrakcyjne dla uczniów.....	123
Wykres 37 Opinie przedstawicieli szkół na temat tego, jak rezygnacja z tradycyjnego oceniania na zajęciach z doradztwa zawodowego wpływa na motywację uczniów do osiągania efektów w tym zakresie	124
Wykres 38 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy realizacja działań skierowanych do rodziców ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego dla uczniów	125
Wykres 39 Działania w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanego przez szkoły na rzecz rodziców	126
Wykres 40 Przyczyny, dla których szkoły nie realizowały działań w obszarze doradztwa zawodowego skierowanych do rodziców uczniów	127

Wykres 41 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy współpraca z podmiotami zewnętrznymi ułatwia osiągnięcie zamierzonych efektów doradztwa zawodowego	132
Wykres 42 Opinie przedstawicieli szkół dla dzieci i młodzieży na temat tego, czy współpraca z podmiotami zewnętrznymi zwiększa atrakcyjność działań w obszarze doradztwa zawodowego dla uczniów	132
Wykres 43 Ocena uczestników szkoleń dla trenerów dotycząca wprowadzenia preorientacji zawodowej w przedszkolach oraz orientacji zawodowej w klasach I-III oraz IV-VI szkoły podstawowej	133
Wykres 44 Elementy wyposażenia, którymi dysponuje doradca zawodowy	136
Wykres 45 Deklaracja absolwentów o realizacji zajęć z doradztwa zawodowego w szkole, którą ukończyli w 2021 r. w podziale na typ szkoły	138
Wykres 46 Formy zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział absolwenci.....	139
Wykres 47 Deklaracje absolwentów na temat wykorzystywania technologii ICT oraz materiałów multimedialnych w ramach doradztwa zawodowego.....	140
Wykres 48 Opinie absolwentów na temat różnych aspektów zajęć z doradztwa zawodowego, w których brali udział w szkole.....	141
Wykres 49 Efekty zajęć z doradztwa zawodowego dostrzegane przez absolwentów cz. 1 ..	146
Wykres 50 Efekty zajęć z doradztwa zawodowego dostrzegane przez absolwentów cz. 2 ..	147
Wykres 51. Potrzeby szkół w zakresie organizacji i świadczenia doradztwa zawodowego ..	160
Wykres 52. Potrzeby szkół w zakresie organizacji i świadczenia doradztwa zawodowego według typu szkół.....	161

10 Bibliografia

- Bulkowski, K., Grygiel, P., Humenny, G., Kłobuszewska, M., Sitek, M., Stasiowski, J. i Żóttak, T. (2019). *Absolwenci szkół zawodowych z roku szkolnego 2016/2017. Raport z pierwszej rundy monitoringu losów edukacyjno-zawodowych absolwentów szkół zawodowych.* Warszawa, Instytut Badań Edukacyjnych.
- Badora B. (2010), *Prezentacja pt. Czy istnieją zawody „męskie” i „kobiece” i czy kobieta może być szefem? Zjawisko segregacji zawodowej kobiet w poszczególnych podregionach województwa mazowieckiego*
- Bugaj M., Druczak K., Galińska A., Godzimirska-Dybek M., Grabski G., Grzelak B., Karmowska A., Kościewicz A., Magnowski T., Sienna M., Zaborowska I., Załoga E. (2018), *Program szkolenia dla osób realizujących zadania z zakresu doradztwa zawodowego,* Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- CEDEFOP (2021), *Świeże spojrzenie na profesjonalizm doradców zawodowych, Nota informacyjna* [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.]
- Górka A., Adamczyk P.M. (2021), *Model wspierający w doradztwie, Raport z badania doradców zawodowych w kontekście wdrażania ZSK,* Warszawa, Instytut Badań Edukacyjnych.
- GUS (2021), *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2020/2021,* Warszawa, Główny Urząd Statystyczny
- GUS (2021a), *Zeszyt metodologiczny Zapotrzebowanie rynku pracy na pracowników według zawodów,* Warszawa, Główny Urząd Statystyczny
- GUS (2022), *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2020 roku,* Warszawa
- Klementowska A. (2018), *Szkolne doradztwo zawodowe w świetle reformy systemu oświaty – analiza porównawcza wybranych regulacji prawnych,* Edukacja - Technika - Informatyka nr 1(23), 169-175, 2018.
- M. Wojdyło, K. Zawadzki, *Doradztwo zawodowe młodzieży szkolnej w dobie pandemii COVID-19* [w:] RYNEK PRACY nr 1-2/2021
- Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (2019), *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014-2020*
- ORE (2018), *Raport z ewaluacji szkoleń trenerów z zakresu doradztwa zawodowego przeprowadzonych w ramach projektu „Przygotowanie trenerów do realizacji szkoleń z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego”,* Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- PBS (2017), *Ewaluacja przebiegu i efektów testowania ramowych programów realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych,* Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji

Podwójcic, K. (2015). Diagnoza stanu doradztwa edukacyjno-zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w relacjach dyrektorów szkół i osób realizujących doradztwo. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Pokojska J. (2018), Kobiety w „męskich” zawodach, Warszawa 2018 r.

PSDB (2013), Rola doradztwa zawodowego; badanie na potrzeby Projektu „Szkolnictwo zawodowe. Kondycja – Potencjał – Potrzeby. II” Działanie 9.2. „Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego” w ramach Priorytetu IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL). Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie.

Ratajczak, J. (2017). Pokolenia Y i Z-doradztwo zawodowe, edukacja, wejście na rynek pracy. *Młodzież akademicka na rynku pracy-aspiracje i wyzwania*, 101-132.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. 2019 poz. 325).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. 2019 poz. 639).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. 2020 poz. 1289).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1280).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. 2014 poz. 1145).

11 Aneks metodologiczny - opis podejścia metodologicznego do pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego

11.1 Wprowadzenie

Szczególnie istotnym celem badania było dokonanie pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER w obszarze oświaty „Odsetek szkół i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami” (cel szczegółowy badania nr 1).

Wartość osiągnięta wskaźnika została ustalona na podstawie informacji pozyskanych w badaniu kwestionariuszowym przeprowadzonym przez Wykonawcę w roku szkolnym 2021/2022 na reprezentatywnej próbie szkół. Badanie ankietowe przeprowadzono w lutym i marcu 2022 r.

Poprzez badanie ewaluacyjne zostało określone, w jakiej części badanych szkół/placówek funkcjonuje doradztwo zawodowe **zgodnie z wypracowanymi wzorcami**. Oznacza to, że pomiar wartości wskaźnika nie sprowadzał się do prostego oszacowania odsetka szkół, w których w ogóle funkcjonuje doradztwo zawodowe, lecz konieczne było zweryfikowanie, poprzez badanie ankietowe, jak w praktyce funkcjonuje doradztwo zawodowe w poszczególnych szkołach. Co więcej, wzorzec wypracowany w ramach analizowanej interwencji publicznej jest wielowymiarowy (treści programowe, rozwiązania organizacyjne, materiały i obudowa multimedialna), a tym samym funkcjonowanie doradztwa zawodowego w danej szkole może być w pełni zgodne, częściowo zgodne lub zupełnie niezgodne z wypracowanym wzorcem.

Badanie ankietowe, oprócz pomiaru osiągniętej wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego pozwoliło także na ocenę stopnia wdrożenia kluczowych elementów wypracowanego wzorca. Poszczególne elementy wzorca zawarte są Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. z 2019 r. poz. 325)²⁶ oraz w dokumentach takich jak programy doradztwa zawodowego, programy orientacji i preorientacji zawodowej, opisy wzorcowych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania wewnątrzszkolnych systemów doradztwa zawodowego dostępnych na stronie internetowej [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.], zaś obudowa multimedialna dostępna jest na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

Poszczególne elementy wzorca zostały zoperacjonalizowane do możliwie prostych pytań kwestionariuszowych w ankiecie dla przedstawicieli szkół/placówek odzwierciedlających te elementy w praktyce funkcjonowania doradztwa zawodowego szkół/placówek.

²⁶ Rozporządzenie przenosi na grunt aktu prawnego najważniejsze elementy wzorca wypracowanego w ramach Działania 2.14 PO WER, w tym m.in. treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego; formy realizacji doradztwa zawodowego; zadania doradcy zawodowego i in.

Przykładowo, w opisie WSDZ dla branżowych szkół I stopnia wskazano, iż „Działania związane z doradztwem zawodowym w branżowych szkołach są kierowane do (...) rodziców (...)”. Operacjonalizacji tego elementu wzorca dokonano poprzez zadanie następującego pytania kwestionariuszowego:

Czy działania w obszarze doradztwa zawodowego realizowane w Państwa szkole w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 skierowane były do rodziców uczniów?

- a. Tak
- b. Nie
- c. Nie wiem/trudno powiedzieć

Z kolei element wzorca w postaci „zasobów materialnych przydatnych w realizacji działań związanych z doradztwem zawodowym” zoperacjonalizowany został do postaci następującego pytania kwestionariuszowego:

Proszę wskazać elementy wyposażenia, którymi dysponuje aktualnie doradca zawodowy. Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a. Biblioteczka z materiałami i publikacjami dla uczniów, dla nauczycieli i rodziców
- b. Sprzęt do ekspozycji materiałów drukowanych (tablice informacyjne, regały, stojaki itp.)
- c. Sprzęt do powielania materiałów informacyjnych (np. Drukarka, kserokopiarka)
- d. Zbiory informacji drukowanych (informatory, ulotki, czasopisma specjalistyczne, itp.)
- e. Zbiory informacji multimedialnych (filmy, płyty cd, programy komputerowe itp.)
- f. Materiały wspomagające pracę doradcy: ankiety, kwestionariusze, scenariusze zajęć itp.
- g. Materiały biurowe i inne niezbędne do realizacji zajęć np. Karty do flipcharta, markery
- h. Tablice (flipchart lub ścienna lub magnetyczna)
- i. Żadne z powyższych
- j. Nie wiem/trudno powiedzieć

Kluczowe dla powodzenia badania w tym zakresie było skuteczne zapewnienie respondentów o anonimowości badania. Respondenci, którzy niesłusznie utożsamiać mogliby niniejszą ewaluację z kontrolą szkoły, mogliby odpowiadać na pytania kwestionariuszowe nie szczerze – tak, by wykazać, że szkoła realizuje doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami nawet, gdy w rzeczywistości tak nie jest. Ponadto, ważne było podkreślenie, że ankieta skierowana jest także do tych szkół, które nie realizują doradztwa zawodowego. Istotną rolę w tym zakresie pełniła zarówno treść komunikatów przekazywanych do badanych bezpośrednio przez MEiN, jak i przez Ewaluatora, w tym w szczególności teleankieterów odpowiedzialnych za kontakt ze szkołami, które nie wypełniły ankiety pomimo otrzymania drogą mailową zaproszenia do udziału w badaniu.

11.2 Kryteria uznania szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami

Kryteria uznania badanej szkoły za realizującą doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami zostały wypracowane przez Zamawiającego w konsultacji

z Wykonawcą na etapie przygotowywania raportu metodologicznego. Opis tego podejścia zaprezentowano poniżej.

1. Źródła modelu - produkty projektów wypracowane w ramach Działania 2.14 PO WER 2014-2020

W latach 2016-2018 Ośrodek Rozwoju Edukacji realizował projekt pozakonkursowy pn. „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”²⁷ (Działanie 2.14 PO WER 2014-2020), którego celem było opracowanie programów realizacji doradztwa zawodowego oraz programów preorientacji i orientacji zawodowej, a także wzorcowych rozwiązań organizacyjnych funkcjonowania wewnętrznych systemów doradztwa zawodowego (WSDZ). Jednym z rezultatów projektu było wypracowanie cyklu publikacji opisujących wzorcowe rozwiązania organizacyjne funkcjonowania wewnętrznych systemów doradztwa zawodowego (WSDZ), oraz przykładowe programy doradztwa zawodowego, w tym:

- „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnętrznego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla szkoły podstawowej”,
- „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnętrznego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla branżowych szkół”,
- „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnętrznego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla technikum”,
- „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnętrznego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla liceum ogólnokształcącego”,
- „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnętrznego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla szkoły policealnej”
- „Przykładowy program preorientacji zawodowej dla przedszkola z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program orientacji zawodowej dla klas I-III szkoły podstawowej z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program orientacji zawodowej dla klas IV-VI szkoły podstawowej z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla klas VII-VIII szkoły podstawowej z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla branżowych szkół z proponowanymi scenariuszami”,

²⁷ [link](#) [dostęp 18.05.2022 r.]

- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla technikum z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla liceum ogólnokształcącego z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla szkoły policealnej z proponowanymi scenariuszami”,
- „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla branżowych szkół z proponowanymi scenariuszami”.

Powyższe publikacje zostały zamieszczone w domenie publicznej [[link](#), dostęp 18.05.2022 r.].

Synteza wypracowanych w ramach projektu rozwiązań organizacyjnych były rekomendacje opracowane w 2018 r. dla ówczesnego Ministerstwa Edukacji Narodowej, które znalazły odzwierciedlenie w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U 2019 r. poz. 325, dalej jako „rozporządzenie”).

2. Elementy przykładowego modelu doradztwa zawodowego

Na potrzeby badania przyjęto, że wzorcowo funkcjonujące doradztwo zawodowe stanowić będzie przykładowy model doradztwa zawodowego, który powinien być spójny zarówno z rozwiązaniami wypracowanymi w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”, jak również z przepisami prawa regulującymi materię doradztwa zawodowego.

Z uwagi na powyższe przyjęto trzy założenia metodologiczne:

1) Wszystkie elementy obligatoryjne modelu muszą występować na wszystkich etapach kształcenia (preorientacja zawodowa, orientacja zawodowa, doradztwo zawodowe).

Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, określone dla poszczególnych typów szkół i placówek, realizowane są odpowiednio podczas poszczególnych zajęć, tj.:

- a. zajęć edukacyjnych wychowania przedszkolnego;
- b. obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodzie;
- c. zajęć z zakresu doradztwa zawodowego;
- d. zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- e. zajęć z wychowawcą²⁸.

2) Realizacja doradztwa zawodowego może odbywać się we współpracy z podmiotami (w szczególności z pracodawcami, organizacjami pracodawców, samorządami gospodarczymi

²⁸ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. z 2019 r. poz. 325).

lub innymi organizacjami gospodarczymi, stowarzyszeniami lub samorządami zawodowymi, placówkami kształcenia ustawicznego i centrami kształcenia zawodowego, szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli lub instytucjami rynku pracy).

3) Model powinien uwzględniać wartość dodaną wypracowaną w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”, co oznacza, że fakultatywne elementy doradztwa zawodowego określone w przepisach w sprawie doradztwa zawodowego²⁹, w badaniu przyjmą charakter elementów obligatoryjnych doradztwa zawodowego realizowanych w szkołach i placówkach, a tym samym umożliwią odpowiedź na pytanie o skalę wykorzystywania tych materiałów podczas realizacji doradztwa zawodowego.

Zgodnie z powyższymi założeniami, model składa się z następujących elementów:

1) Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły.

Element ten oznacza, iż dana szkoła/placówka podjęła współpracę w zakresie doradztwa zawodowego w szczególności z co najmniej z jednym spośród następujących interesariuszy: pracodawcy, organizacje pracodawców, samorzady gospodarcze lub inne organizacje gospodarcze, stowarzyszenia lub samorzady zawodowe, placówki kształcenia ustawicznego lub centra kształcenia zawodowego, szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, placówki doskonalenia nauczycieli oraz instytucje rynku pracy.

2) Komplementarność Wewnętrznych Systemów Doradztwa Zawodowego z rozwiązaniami organizacyjnymi wypracowanymi w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”.

Element ten oznacza, iż dana szkoła/placówka deklaruje wykorzystanie co najmniej jednego rozwiązania organizacyjnego wypracowanego w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”.

3) Komplementarność treści programowych³⁰ z zakresu doradztwa zawodowego z przykładowymi programami doradztwa zawodowego wypracowanymi w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”.

Element ten oznacza, iż dana szkoła/placówka oświatowa zadeklaruje wykorzystanie w programie nauczania co najmniej jednego z przykładowych programów wypracowanych w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych”.

3. Założenia pomiaru wskaźnika

Za szkołę/placówkę, która uznana zostanie za spełniającą kryteria modelu w trakcie pomiaru wartości wskaźnika rezultatu długoterminowego PO WER w obszarze oświaty „Odsetek szkół

²⁹ § 8 Rozporządzenia.

³⁰ Zob. treści programowe, o których mowa w załącznikach 1-7 Rozporządzenia.

i placówek dla młodzieży i dorosłych, w których funkcjonuje doradztwo edukacyjno-zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami”, należy rozumieć szkołę/placówkę spełniającą co najmniej jeden z niżej wymienionych warunków:

Warunek 1. Szkoła realizuje doradztwo zawodowe we współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły (element 1 modelu) oraz wewnętrzny system doradztwa zawodowego jest komplementarny z **rozwiązaniami organizacyjnymi** wypracowanymi w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych” (element 2 modelu).

Warunek 2. Szkoła/placówka realizuje doradztwo zawodowe we współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły (element 1 modelu) oraz funkcjonujący w szkole program nauczania jest komplementarny z **przykładowymi programami** doradztwa zawodowego wypracowanymi w ramach projektu „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych” (element 3 modelu).

11.3 Pomiar osiągniętej wartości wskaźnika na poziomie operacyjnym

Przyjmując opisane powyżej założenia, by zaliczyć badaną szkołę do grupy tych, w których funkcjonuje doradztwo zawodowe zgodnie z wypracowanymi wzorcami, musi ona spełniać **kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym” ORAZ kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ” LUB kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”.**

Weryfikacja, czy szkoła spełnia ww. kryteria główne nastąpiło poprzez analizę odpowiedzi na przypisane do nich pytania kwestionariuszowe. Poniżej wskazano, które pytania kwestionariuszowe przypisane są do poszczególnych kryteriów głównych. Przy każdym z pytań kwestionariuszowych wskazano, które odpowiedzi zostaną uznane za „zgodne z wzorcem”. Przywołując pytania kwestionariuszowe zachowano ich numerację z kwestionariusza ankiety dla szkół/placówek (wersja dla branżowej szkoły I stopnia), który stanowi załącznik do raportu.

Kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym”

Za szkołę spełniającą kryterium główne nr 1 „Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym” uznana została ta, której przedstawiciel w badaniu ankietowym udzielił odpowiedzi zgodnej z wzorcem na co najmniej jedno z następujących pytań kwestionariuszowych:

Jak często Państwa szkoła współpracowała w obszarze doradztwa zawodowego w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022 z następującymi podmiotami?

	W ogóle	Incydentalnie	Od czasu do czasu	Często	Bardzo często	Trudno powiedzieć
a. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP)						
b. Ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN)						
c. Biblioteki pedagogiczne						
d. Centra kształcenia zawodowego						
e. Inne szkoły/placówki						
f. Placówki kształcenia ustawicznego, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego						
g. Urzędy pracy, centra informacji i planowania kariery zawodowej oraz obserwatoria rynku pracy						
h. Organizacje i stowarzyszenia branżowe						
i. Cechy rzemiosł różnych i małej przedsiębiorczości, izby rzemieślnicze						
j. Ochotnicze hufce pracy (OHP)						
k. Agencje zatrudnienia						
l. Pracodawcy						
m. Kuratoria oświaty						
n. Samorzędy terytorialne (Urząd Marszałkowski, Starostwa Powiatowe, Urzędy Miast/Urzędy Gmin)						
o. Uczelnie wyższe						
p. Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE)						
q. Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP						
r. Inne organizacje pozarządowe						
s. Inne – proszę napisać jakie...						

Odpowiedź zgodna z wzorcem: „Incydentalnie” LUB „Od czasu do czasu” LUB „Często” LUB „Bardzo często” w odniesieniu do co najmniej jednej z instytucji: a/ Poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP); b/ Ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN); d/ Centra kształcenia zawodowego; f/ Placówki kształcenia ustawicznego, centra kształcenia zawodowego i ustawicznego; g/ Urzędy pracy, centra informacji i planowania kariery zawodowej oraz obserwatoria rynku pracy; h/ Stowarzyszenia branżowe; i/ Cechy rzemiosł różnych i małej przedsiębiorczości, izby rzemieślnicze; k/ Agencje zatrudnienia; l/ pracodawcy.

Kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ”

W przypadku kryterium głównego nr 2 „Zgodność z WSDZ” zastosowano szereg pytań kwestionariuszowych odnoszących się wprost do najistotniejszych rozwiązań organizacyjnych w zakresie doradztwa zawodowego proponowanych w modelu. Są to tzw. pytania wielokrotnego wyboru, w których można zaznaczyć zarówno jedną, jak i wiele odpowiedzi odpowiadających różnym propozycjom zawartym we wzorcu, w zależności np.

od stopnia zróżnicowania działań w obszarze doradztwa zawodowego podejmowanych w danej szkole. W przypadku każdego z tych pytań kwestionariuszowych arbitralnie przyjęto, iż zaznaczenie 50% odpowiedzi stanowić będzie odpowiedź zgodną z wzorcem. Próg 50% wydaje się najbardziej neutralny (podejście ani zbyt restrykcyjne, ani zbyt liberalne).

Za szkołę spełniającą kryterium główne nr 2 „Zgodność z WSDZ” uznana zostanie ta, której przedstawiciel w badaniu ankietowym udzielił odpowiedzi zgodnej z wzorcem na co najmniej jedno z następujących pytań kwestionariuszowych:

Którzy pracownicy Państwa szkoły realizowali działania w obszarze doradztwa zawodowego w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022.

Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a. Dyrektor
- b. Doradca zawodowy
- c. Nauczyciele wychowawcy
- d. Nauczyciele przedmiotowi
- e. Pedagog
- f. Psycholog
- g. Nauczyciel-bibliotekarz
- h. Pielęgniarka szkolna
- i. Inne osoby zatrudnione w szkole – proszę napisać jakie...
- j. Żaden z powyższych
- k. Nie wiem/trudno powiedzieć

Odpowiedź zgodna z wzorcem: zaznaczenie przynajmniej czterech odpowiedzi spośród a-h (4/8 = 50%).

Jakie działania w obszarze doradztwa zawodowego zostały podjęte przez Państwa szkołę na rzecz uczniów w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2020?

Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a. Udzielanie porad i konsultacji indywidualnych
- b. Prowadzenie zajęć grupowych z doradztwa zawodowego
- c. Pomaganie uczniom w przygotowywaniu teczek „portfolio”
- d. Realizowanie elementów doradztwa zawodowego na zajęciach przedmiotowych
- e. Aranżowanie sytuacji sprzyjających poznawaniu własnych zasobów – np. poprzez udział w konkursach, przygotowywanie określonych zadań na zajęcia przedmiotowe i in.
- f. Określanie potencjału edukacyjno-zawodowego uczniów
- g. Organizowanie zajęć praktycznych i staży uczniowskich
- h. Organizowanie spotkań z przedstawicielami firm prowadzącymi akcje rekrutacyjne
- i. Zachęcanie do pozyskiwania referencji z miejsc zajęć praktycznych lub miejsc odbywania staży uczniowskich
- j. Prowadzenie kół zainteresowań zgodnie z oczekiwaniami uczniów
- k. Inspirowanie do zdobywania nowych umiejętności poprzez udział w dodatkowych zajęciach zawodowych
- l. Angażowanie uczniów w działania na rzecz promocji szkoły
- m. Organizowanie spotkań uczniów z przedstawicielami instytucji rynku pracy
- n. Organizowanie wizyt zawodoznawczych w firmach, w których znajdują się stanowiska pracy adekwatne do zawodów wybieranych przez uczniów

- o. Prowadzenie dodatkowych szkoleń, kursów zawodowych, seminariów
- p. Umożliwianie udziału uczniów w targach pracy
- q. Umożliwianie udziału uczniów w targach edukacyjnych
- r. Organizowanie przez szkołę konkursów zawodowych
- s. Stosowanie metod aktywizujących (np. Metoda projektów, symulacja) w obszarze doradztwa zawodowego
- t. Organizowanie wizyt studyjnych uczniów w ośrodkach egzaminacyjnych OKE
- u. Organizowanie dla uczniów spotkań z przedstawicielami szkół dla dorosłych
- v. Informowanie uczniów o ofercie kształcenia po ukończeniu branżowej szkoły – w tym o KKZ
- w. Umożliwianie zdobywania dodatkowych uprawnień w trakcie nauki
- x. Organizowanie spotkań z absolwentami szkoły
- y. Udostępnianie materiałów multimedialnych (np. Gier edukacyjnych, filmów i innych e-zasobów) ułatwiających poruszanie się po rynku pracy i rynku edukacyjnym, planowanie własnej działalności i samopoznanie
- z. Inspirowanie i pomaganie w przygotowywaniu przez uczniów Indywidualnych Planów Działania (IPD)
- aa. Inne działania skierowane do uczniów – proszę napisać jakie...
- bb. Nie wiem/trudno powiedzieć

Odpowiedź zgodna z wzorcem: zaznaczenie przynajmniej trzynastu odpowiedzi spośród a-z (13/26 = 50%).

Jakiego typu działania w obszarze doradztwa zawodowego skierowane do rodziców były realizowane w Państwa szkole w roku szkolnym 2020/2021 lub 2021/2022?

Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a. Przygotowanie rodziców do diagnozowania predyspozycji i zainteresowań swoich dzieci,
- b. Przygotowanie rodziców do wspierania swoich dzieci w planowaniu kariery oraz podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych,
- c. Przekazywanie rodzicom informacji na temat rynku pracy, w tym oczekiwań pracodawców wobec absolwentów szkół,
- d. Spotkania rodziców z doradcą zawodowym;
- e. Spotkania rodziców z innymi specjalistami w szkole wspomagającymi proces podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych np. z psychologiem, pedagogiem i in.
- f. Spotkania rodziców z przedstawicielami instytucji rynku pracy;
- g. Spotkania rodziców z przedstawicielami firm;
- h. Informowanie rodziców o targach pracy;
- i. Informowanie rodziców o targach edukacyjnych;
- j. Udostępnianie rodzicom informacji edukacyjnych i zawodowych
- k. Działania innego typu – proszę napisać jakie....
- l. Żadne z powyższych
- m. Nie wiem/trudno powiedzieć

Odpowiedź zgodna z wzorcem: zaznaczenie przynajmniej pięciu odpowiedzi spośród a-j (5/10 = 50%).

Proszę wskazać elementy wyposażenia, którymi dysponuje aktualnie doradca zawodowy.

Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a. Biblioteczka z materiałami i publikacjami dla uczniów, dla nauczycieli i rodziców

- b. Sprzęt do ekspozycji materiałów drukowanych (tablice informacyjne, regały, stojaki itp.)
- c. Sprzęt do powielania materiałów informacyjnych (np. Drukarka, kserokopiarka)
- d. Zbiory informacji drukowanych (informatory, ulotki, czasopisma specjalistyczne, itp.)
- e. Zbiory informacji multimedialnych
- f. Materiały wspomagające pracę doradcy: ankiety, kwestionariusze, scenariusze zajęć itp.
- g. Materiały biurowe i inne niezbędne do realizacji zajęć np. Karty do flipcharta, markery
- h. Tablice (flipchart lub ścienna lub magnetyczna)
- i. Żadne z powyższych
- j. Nie wiem/trudno powiedzieć

Odpowiedź zgodna z wzorcem: zaznaczenie przynajmniej czterech odpowiedzi spośród a-h (4/8 = 50%).

Kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego”

Za szkołę/placówkę spełniającą kryterium główne nr 3 „Wykorzystywanie przykładowych programów doradztwa zawodowego” uznana zostanie ta, której przedstawiciel w badaniu ankietowym udzielił odpowiedzi zgodnej z wzorcem na co najmniej jedno z następujących pytań kwestionariuszowych:

44/ Czy opracowując na rok szkolny 2021/2022 program realizacji doradztwa zawodowego w Państwa szkole korzystali Państwo z następujących publikacji, dostępnych na stronie internetowej <https://doradztwo.ore.edu.pl/programy-i-wsdz/>:

	Tak	Nie	Nie wiem/ trudno powiedzieć
a/ „Przykładowy program doradztwa zawodowego dla branżowych szkół z proponowanymi scenariuszami”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017			
b/ „Wzorcowe rozwiązania funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla branżowych szkół”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017			

Odpowiedź zgodna z wzorcem: „Tak” w 50a.

45/ Czy prowadził/a Pan/i zajęcia z uczniami zgodnie ze scenariuszami zawartymi w „Przykładowym programie doradztwa zawodowego...”?

- a. Tak
- b. Nie
- c. Nie wiem/trudno powiedzieć

Odpowiedź zgodna z wzorcem: „Tak”.

12 Inne aneksy

12.1 Raport cząstkowy nr 1 - Raport z analizy dokumentów w zakresie doradztwa zawodowego

12.2 Raport cząstkowy nr 2 – Tabele wynikowe z badań ilościowych

12.3 Narzędzia badawcze